

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม
โดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

(The Participatory Development of the Communities around Sukothai
Historical Park by Cultural Knowledge for Tourism)

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัดน์ พิระสันต์ และคณะ

กุมภาพันธ์ 2555

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม
โดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

(The Participatory Development of the Communities around Sukothai
Historical Park by Cultural Knowledge for Tourism)

คณะผู้วิจัย	สังกัด
1. รศ.ดร. จิรวัดน์ พิระสันต์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2. รศ.ดร. พัชรินทร์ สิริสุนทร	มหาวิทยาลัยนเรศวร
3. นายดำรงวุฒิ วิริยะ	สมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย
4. นายวีรวิทย์ ฉันทวรารักษ์	สมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย
5. นางสาวณชชา ศรีธธา	เทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ในครั้งนี้สำเร็จลงด้วยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2553

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ จินายน อธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวร ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร. กาญจนา เกรียงมี รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ผู้บังคับบัญชาระดับสูง รวมทั้งกัลยาณมิตรทางปัญญาหลายท่าน ได้แก่ ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย รองศาสตราจารย์ ดร.พีรเดช ทองอำไพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสมอ ถาน้อย ผู้ประสานงานสำนักงานประสานงานวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง สกว.และที่ไม่สามารถเอ่ยนามได้หมดได้ช่วยชี้แนวทางในการเรียบเรียงวัตถุประสงค์จำนวนมากมาย และข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทำให้การวิจัยเล่มนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณและระลึกในความกรุณาเป็นอย่างสูง

กราบขอบคุณ นายสุทัศน์ เหมลักษณ์ไพโรจน์ นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย เทศบาลเมืองสุโขทัยธานี สมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ ในจังหวัดสุโขทัย ผู้ประสานงานภาคสนาม ประชาชนท้องถิ่น ตัวแทนชุมชนทั้ง 12 ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ผู้ประกอบการต่างๆ รวมทั้งนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัยที่ปรากฏนามในภาคผนวกที่กรุณาช่วยเหลือผู้วิจัยเป็นอย่างดีตลอดเวลาที่ศึกษาข้อมูลภาคสนามในการช่วยเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งการออกแบบเครื่องมือ แบบสัมภาษณ์ และบันทึกภาพต่าง ๆ อย่างอดทนและต้องใช้ความตั้งใจสูงตลอดระยะเวลา 18 เดือน

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัยด้วยกระบวนการสืบค้นที่เป็นระบบ และการค้นคว้าองค์ความรู้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ การสืบค้นข้อมูลทางวัฒนธรรมของจังหวัดสุโขทัย อันจะนำไปสู่การค้นพบแนวทางที่เหมาะสมในการวางแผนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน และสังคมส่วนรวมให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัดน์ พิระสันต์
หัวหน้าโครงการวิจัยฯ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วยวัตถุประสงค์หลักคือการพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัยมีวัตถุประสงค์รองประกอบด้วยพัฒนาสภาพการเข้าถึงชุมชน พัฒนาที่พักแรม พัฒนาร้านอาหารพัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พัฒนาสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยว พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง พัฒนาความปลอดภัย พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก พัฒนาการจัดการกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว พัฒนาการเผยแพร่โฆษณา และพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่ยอมรับการทั่วไปทั้งในระดับนานาชาติและระดับประเทศ มีศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมที่งดงาม และเป็นแหล่งรวมของมรดกทางภูมิปัญญามากมาย ทั้งที่อยู่ในรูปของโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ ความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ในมิตินี้จึงมิได้แยกอยู่อย่างโดดเดี่ยวในฐานะที่เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ แต่มีความเชื่อมโยงกับผลผลิตทางภูมิปัญญาของบรรพชนในยุคของอาณาจักรสุโขทัย คนในชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ และเส้นทางวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของ 4 จังหวัดประกอบด้วยจังหวัดพิษณุโลกกำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และสุโขทัย

เนื่องจากโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (The Participatory Development of the Communities around Sukothai Historical Park by Cultural Knowledge for Tourism) ในครั้งนี้ เป็นโครงการที่ต่อเนื่องมาจากผลจากการศึกษาวิจัยเพื่อการสืบค้นวัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย ในปีพ.ศ. 2551-2552 จึงเป็นโครงการฯ ที่วางอยู่บนการจัดกระทำกับระบบข้อมูลขนาดใหญ่ ที่มีความใหม่ ถูกต้องตามมาตรฐานทางวิชาการ และได้รับการตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความแม่นยำจากหลากหลายภาคส่วน (Multi-angulation)

ผลจากการศึกษาวิจัยในระยะแรก จึงนับว่ามีส่วนสำคัญต่อการออกแบบและวางแผนการดำเนินงานของโครงการฯ ในระยะที่สองนี้ เนื่องจากเกิดขึ้นจากผลการค้นพบว่าชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จำนวนทั้งสิ้น 12 ชุมชน ล้วนเป็นชุมชนที่ประชาชนที่อาศัยอยู่ มีองค์ความรู้ท้องถิ่นหรือภูมิปัญญา ที่สามารถนำมาใช้เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ได้ (Creative Economy based on Local Wisdom) อาทิ ผลการค้นพบว่า การประกอบอาชีพของคนในชุมชนทั้ง 12 ชุมชน ล้วนเกี่ยวเนื่องทั้งทางตรงกับทางอ้อมกับการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยทั้งสิ้น ดังนั้นหากขาดการเชื่อมโยง

เครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ากับภาครัฐหรือองค์กรผู้กำหนดนโยบายและงบประมาณ ตลอดจนภาคเอกชนที่มีการดำเนินธุรกิจหลากหลายรูปแบบ การวางแผนและการดำเนินการในระดับนโยบายใดๆก็ตามของผู้บริหารอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยก็ยากที่จะประสบความสำเร็จได้

นอกจากนี้การค้นพบว่า การจัดตั้งกลุ่ม ควรมีลักษณะที่หลากหลายอาชีพที่มีจิตสาธารณะ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเป็นเจ้าขององค์ความรู้และเป็นเจ้าของพื้นที่ คือหัวใจสำคัญของความสำเร็จ อันนำมาสู่การร่วมแรงร่วมใจกันใช้และสืบสานองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม อันได้แก่ มุขปาฐะ ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ธรรมชาติและจักรวาล และประเพณีพิธีกรรม ทั้งนี้เป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการขยายขอบเขตและทางเลือกของการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยให้กว้างขวางมากขึ้น การเพิ่มชุมชนเข้าในเส้นทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จึงมิได้เป็นอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย แต่กลับเป็นการเกื้อหนุนให้นักท่องเที่ยวได้มีทางเลือกมากขึ้น ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และเกิดเครือข่ายความร่วมมือของภาคีภาคส่วนที่หลากหลายซึ่งมีจิตสำนึกสาธารณะที่จะพัฒนาบ้านเกิดหรือท้องถิ่นของตน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ที่ไม่ทำลายมรดกทางภูมิปัญญาแต่มุ่งสร้างความเข้มแข็งเพื่อการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืน ซึ่งท้ายที่สุดก็จะนารายได้เข้ามาสู่จังหวัดสุโขทัยได้มากยิ่งขึ้นและยั่งยืนขึ้นด้วย

จึงกล่าวได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการพัฒนาชุมชนที่ตั้งอยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยวไปพร้อมๆกันด้วย ซึ่งในโครงการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้เลือกใช้อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นโครงการนำร่อง เพื่อพัฒนากระบวนการ รูปแบบ และแนวทางการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย ให้มีความเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น ก่อนขยายกรอบการดำเนินงานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ดังนั้นมิติที่สำคัญยิ่งในการดำเนินโครงการฯ ในครั้งนี้จึงวางอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดการพัฒนาแบบองค์รวม ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา 5 มิติ คือ 1. การพัฒนาคน 2. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ เช่น ป้าย จุดหมายตา ห้องน้ำสะอาด ที่พัก ร้านอาหารสุขภาพ เป็นต้น 3. การพัฒนาแหล่งข้อมูลเพื่อพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ เช่น ศูนย์ข้อมูลข่าวสารชุมชน แผนที่ และแผนผังแสดงแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น 4. การพัฒนาระบบที่เกื้อหนุนต่อการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม อาทิระบบการรักษาความปลอดภัย ระบบมัลติเทศก์ และ 5. การพัฒนาแนวนโยบายเพื่อให้ภาคีทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วม เช่น แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น

อนึ่ง ผลจากการดำเนินการในรูปแบบดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยพบว่า นอกจากนี้จะเป็นการเปิดช่องทางการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ๆที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวในชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแล้ว ยังก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิถีชีวิต ทั้งที่เป็นนามธรรม อาทิ ความเชื่อ

ค่านิยม อุดมการณ์ และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน และที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ สิ่งประดิษฐ์ ศิลปกรรม ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ระหว่างนักท่องเที่ยว คนในชุมชน และผู้แสดงทางสังคม (Social Actor) ที่เกี่ยวข้องหรือมีบทบาทสำคัญในกระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่งด้วย ซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว น่าจะเป็นรูปแบบใหม่ที่นำมาซึ่งการปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะ ความรักท้องถิ่นของตน ความสมัครสมานสามัคคี การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการผสมผสานทางวัฒนธรรม ที่นำมาสู่การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ได้

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้อองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วยวัตถุประสงค์หลักคือการพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

คณะผู้วิจัยได้จัดให้มีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วยการดำเนินกิจกรรมเชิงวิชาการและการพัฒนาที่หลากหลาย อาทิ การสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนาม การประชุมสัมมนาร่วมกับตัวแทนทั้ง 12 ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม ประเมินผล (ก่อน)การดำเนินโครงการและกิจกรรมย่อย จัดทำแผนและโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานฯ โดยภาคีเครือข่ายชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการดำเนินงานของโครงการโดยใช้แบบสอบถาม ประเมินผล (หลัง) การดำเนินโครงการและกิจกรรมย่อยต่างๆ และจัดประชุมเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่สาธารณะ

จากข้อมูลดังกล่าวได้นำมาสู่แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวแบบใหม่ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การประชุมหารือร่วมกัน ของสมาคมการท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัยร่วมกับคณะนักวิจัยหลายครั้ง และในที่สุดที่ประชุมได้มีความเห็นพ้องต้องกันว่า ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการนำองค์ความรู้ในด้านวัฒนธรรมเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ดำเนิน ประวัติความเป็นมา ประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง ศิลปหัตถกรรม ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชน มาใช้เพื่อพัฒนาระบบและโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ที่พักแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง รวมทั้งการพัฒนาสิ่งพิมพ์ของข้อมูลสินค้าพื้นเมือง และข้อมูลเทศกาลและงานประเพณี เพื่อสะท้อนให้เห็นตัวตนและอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของคนในชุมชนโดยรอบ

นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอจากระดับพื้นที่ ให้มีการพัฒนาระบบมัคคุเทศก์ชุมชน ระบบและมาตรการต่างๆ เพื่อความปลอดภัย สภาพการเข้าถึงชุมชน การสร้างจุดหมาย มีป้ายบอกที่ตั้ง ความสำคัญของชุมชน แหล่งท่องเที่ยว และหมายเลขถนน เช่น ให้มีป้ายบอกระบบการจัดบริการรถยนต์โดยสารประเภทต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งมีป้ายบอกแหล่งบริการ เช่น ปั้มน้ำมัน ห้องน้ำ ที่พักริมทางและสถานที่จอดรถที่เป็นมาตรฐาน ตลอดจนมีการพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะ ระหว่างท่าอากาศยานหรือสถานีขนส่งกับที่พัก รวมทั้งการจัดบริการด้านข้อสนเทศและประชาสัมพันธ์ของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว อันได้แก่กิจกรรมบันเทิงเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี ในรูปแบบต่างๆ เช่น เว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ รูปภาพ โปสเตอร์ แผ่นพับ เป็นต้น

Abstract

The Participatory Development of Communities around Sukhothai Historical Park by Cultural Knowledge for Tourism was a focus of communities' cultural tourism development in the research area of Sukhothai province.

Research team conducted a study in participatory action research which consists of academic activities and the development of a variety such as exploration and field data collection and seminar. The research area of twelve communities and related organizations has cooperated in participatory tourism development, project evaluation before proceed some activity and sub-activity, planning arrangement in tourism development project, tourists satisfactory evaluation by using questionnaires and project evaluation, and meetings to disseminate research results to the public.

As a result, a new tourism theory was designed base on the community participatory which compose with many cooperated meetings of Sukhothai Tourism Association and research team. Finally, the meeting agreed to use identity cultural knowledge from community participation such as legend, history, tradition, ritual, performance art, art and craft, and etc. for developing community around Sukhothai Historical Park to become a new tourism route. The use of cultural community identity in basic structural and systematic development such as lodging, restaurant, souvenir and hand craft shop, including the publication of local products and festivals reflected local nature and the personality of the people in surrounding communities. In addition, there is also a another proposal from the research area about community guide development, security system, community approaching condition, tourism information and landmark, private and public transportation information, tourism facility and service information, as well as public relation information such as website, publication, radio media, television media, poster, brochure, and so on.

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	
	ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
	นิยามศัพท์เฉพาะ	5
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
	เอกสารที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน	8
	เอกสารที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	20
	เอกสารที่เกี่ยวกับชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	49
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	76
3	ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย	
	ขอบเขตการวิจัย	81
	วิธีดำเนินการวิจัย	
	ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชนฯ	85
	ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาศักยภาพของชุมชนฯ (ก่อนการดำเนินการวิจัย)	87
	ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนฯ	89
	ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาศักยภาพของชุมชนฯ (หลังการดำเนินการวิจัย)	91
4	ผลการวิจัย	
	ตอนที่ 1 การวางแผนแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน	95
	ตอนที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนฯ	124
	ตอนที่ 3 การประเมินผลหลังการดำเนินการ	137

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 ผลการวิจัย	
ภาพรวมของโครงการ	159
ถอดบทเรียน	167
การอภิปรายผล บทสรุป และข้อเสนอแนะ	186
บรรณานุกรม	190
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	194
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ช่วยนักวิจัย	198
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้เข้าร่วมโครงการอบรม	200
ภาคผนวก ง ตารางสรุปกิจกรรม	211
ภาคผนวก จ โครงการการนำเสนอผลงานวิจัย	214
ภาคผนวก ฉ ภาพกิจกรรมจากการดำเนินการวิจัย	221
ประวัติผู้วิจัย	256

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงระดับขั้นของการมีส่วนร่วมของอาร์เนสไต์	10
2 แสดงระดับการมีส่วนร่วมของไฟโรจน์ สุขสัมฤทธิ์	11
3 แสดงหลักการพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	26
4 แสดงขอบเขตการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในภาพรวมฯ	28
5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระบบการท่องเที่ยวเชิงผสมผสาน	28
6 แสดงวงจรอุปสงค์การท่องเที่ยว	30
7 แสดงเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม	96
8 แสดงระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถาม	96
9 แสดงระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม	97
10 แสดงอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	97
11 แสดงรายได้/เดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม	98
12 แสดงสถานภาพทางสังคมในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม	98
13 แสดงความคิดเห็นด้านรายได้ของชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม	99
14 แสดงความคิดเห็นด้านการจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	99
15 แสดงความคิดเห็นด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	99
16 แสดงความคิดเห็นด้านการเป็นเจ้าบ้านของชุมชน	100
17 แสดงความคิดเห็นด้านการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน	100
18 แสดงความคิดเห็นด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน	100
19 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับตัวของชุมชน	101
20 แสดงความคิดเห็นด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน	101
21 แสดงความคิดเห็นด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	102
22 แสดงความคิดเห็นด้านความสวยงามของชุมชน	102
23 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน	102
24 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูล	103
25 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยว	103
26 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขัน	104
27 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว	104

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
28 แสดงความคิดเห็นด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน	104
29 แสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว	105
30 แสดงความคิดเห็นด้านการรองรับนักท่องเที่ยว	105
31 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพ	106
32 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล	106
33 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน	106
34 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	107
35 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	107
36 แสดงความคิดเห็นด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน	108
37 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับการท่องเที่ยว (ถนน)	108
38 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)	109
39 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)	109
40 แสดงความคิดเห็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร)	110
41 แสดงความคิดเห็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานท่องเที่ยว (น้ำสะอาด)	110
42 แสดงความคิดเห็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานท่องเที่ยว (ห้องสุขา)	111
43 แสดงความคิดเห็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานท่องเที่ยว (ป้ายบอกทาง)	111
44 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานท่องเที่ยว (ยานพาหนะ)	112
45 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานท่องเที่ยว (ร้านอาหาร)	112
46 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานท่องเที่ยว(ด้านพัฒนาอาชีพ)	113
47 แสดงความคิดเห็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานท่องเที่ยว (ด้านการสื่อสาร)	113
48 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานท่องเที่ยว(ด้านความปลอดภัย)	114
49 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานท่องเที่ยว (ด้านความรู้ความเข้าใจ)	114
50 แสดงวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และนโยบายของของชุมชน	114
51 แสดงเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม	137
52 แสดงระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถาม	138
53 แสดงระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม	138
54 แสดงอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	139

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
55 แสดงรายได้/เดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม	139
56 แสดงสถานภาพทางสังคมในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม	140
57 แสดงความคิดเห็นด้านรายได้ของชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม	140
58 แสดงความคิดเห็นด้านการจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	140
59 แสดงความคิดเห็นด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	141
60 แสดงความคิดเห็นด้านการเป็นเจ้าบ้านของชุมชน	141
61 แสดงความคิดเห็นด้านการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน	141
62 แสดงความคิดเห็นด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน	142
63 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับตัวของชุมชน	142
64 แสดงความคิดเห็นด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน	142
65 แสดงความคิดเห็นด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	143
66 แสดงความคิดเห็นด้านความสวยงามของชุมชน	143
67 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน	143
68 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน	144
69 แสดงความคิดเห็นความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน	144
70 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน	145
71 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว	145
72 แสดงความคิดเห็นด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน	145
73 แสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว	146
74 แสดงความคิดเห็นด้านการรองรับนักท่องเที่ยว	146
75 แสดงความคิดเห็นจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว	147
76 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล	147
77 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน	148
78 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	148
79 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	148
80 แสดงความคิดเห็นด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน	149
81 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับการท่องเที่ยว (ถนน)	149

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
82 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)	150
83 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)	150
84 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว(ศูนย์ข้อมูล)	151
85 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด)	151
86 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยว (ห้องสุขา)	152
87 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน)	152
88 แสดงความคิดเห็นด้านพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ)	153
89 แสดงความคิดเห็นด้านพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยวร้านอาหาร)	153
90 แสดงความคิดเห็น ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก)	154
91 แสดงความคิดเห็นด้านการสื่อสารและภาษา	154
92 แสดงความคิดเห็นด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน	154
93 แสดงความคิดเห็นด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน	155
94 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงรายได้ของชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม	167
95 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม	168
96 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	168
97 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการเป็นเจ้าของบ้านของชุมชน	169
98 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน	169
99 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนในชุมชน โดยรอบเมืองมรดกโลก	170
100 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชนในชุมชน โดยรอบเมืองมรดกโลก	170
101 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านเสื่อมสลายของวัฒนธรรมชุมชนรอบเมืองมรดกโลก	171
102 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนรอบเมืองมรดกโลก	171
103 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความสวยงามของชุมชนรอบเมืองมรดกโลก	172
104 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน	172
105 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความเหมาะสมการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน	173

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
106 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน	173
107 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน	174
108 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว	174
109 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน	175
110 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว	175
111 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการรองรับนักท่องเที่ยว	176
112 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาดปลอดภัย มีคุณภาพ	176
113 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล	177
114 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน	177
115 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	178
116 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	178
117 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร	179
118 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับการท่องเที่ยว(ถนน)	179
119 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)	180
120 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับ การท่องเที่ยว (โทรศัพท์)	180
121 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร)	181
122 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน รองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด)	181
123 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน รองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา)	182
124 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน)	182
125 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยว (ยานพาหนะ)	183

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
126 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน รองรับการท่องเที่ยว(ร้านอาหาร)	183
127 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก	184
128 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการสื่อสารและภาษา	184
129 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน	185
130 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน	185

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
ภาพ 1 แสดงป้ายชุมชนแบบเก่า	126
ภาพ 2 แสดงการติดป้ายที่เป็นอัตลักษณ์ของทั้ง 12 ชุมชน	127
ภาพ 3 แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวภายในชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	127
ภาพ 4 แสดงป้ายบอกข้อมูลทางวัฒนธรรมของที่พักรวม	129
ภาพ 5 แสดงการมอบป้ายโรงแรมให้กับที่พัก	131
ภาพ 6 แสดงหน้าปกรายการอาหาร	131
ภาพ 7 แสดงสื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลสินค้าพื้นเมือง	136
ภาพ 8 แสดงการพัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ของชุมชน	138
ภาพ 9 แสดงการดำเนินโครงการรักษาความปลอดภัย	139
ภาพ 10 แสดงสัญลักษณ์ของอาสาสมัครบริการนำเที่ยว	139
ภาพ 11 แสดงตราสัญลักษณ์ที่ติดรถนำเที่ยวเมืองเก่าสุโขทัย	141
ภาพ 12 แสดงการขี้จักรยานชมชุมชนรอบอุทยานฯ	129
ภาพ 13 แสดงโครงการถนนคนเดิน เพลินตลาดโบราณ มนัสการรอยพระพุทธรบาท	129
ภาพ 14 แสดงโครงการไหว้พระศักดิ์สิทธิ์ของจังหวัดสุโขทัย	130
ภาพ 15 แสดงการประชาสัมพันธ์สื่อสิ่งพิมพ์การพัฒนาชุมชน	130
ภาพ 16 แสดงเส้นทางการท่องเที่ยว 1 วัน	134
ภาพ 17 แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวครึ่งวัน	134
ภาพ 18 แสดงเส้นทางการท่องเที่ยว 1 วันครึ่ง	135
ภาพ 19 แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวภายในชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	135
ภาพ 20 แสดงแผนที่ชุมชนเมืองเก่า	136

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

จากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลที่มุ่งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้ประชาชน และเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะพื้นที่ในภาคเหนือตอนล่างมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ สังคมไทยมีลักษณะพิเศษ คือ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภารกิจของคนไทยคือ การศึกษาความหลากหลายในแต่ละท้องถิ่น เรียนรู้คุณค่าของความหลากหลายเพื่อใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม และแสวงหาเส้นทางพัฒนาความหลากหลายให้คงอยู่ ปัจจุบันความหลากหลายของวัฒนธรรมไทยถูกคุกคาม ทั้งจากสภาพภายในและภายนอกประเทศ ดินแดนที่เป็นประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านที่เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” นั้น มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายอยู่ร่วมกันมาช้านาน แต่ละกลุ่มต่างมีจารีตประเพณี มีพิธีกรรมที่สะท้อนความเชื่อดั้งเดิม เช่น บายศรีสู่ขวัญ บุญเลี้ยงบ้าน เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวต่างมีอัตลักษณ์ (Identity) ของตนเองและเคารพในสิทธิของกลุ่มอื่น มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มดั้งเดิม ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง และภาคตะวันออกก็มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเช่นกัน ดังนั้นสังคมไทยจึงเป็นสังคมที่มีอัตลักษณ์ในพหุลักษณะ (Multiple looks) มีทั้งวัฒนธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น มีทั้งวัฒนธรรมราษฎร์และวัฒนธรรมหลวง มีทั้งวัฒนธรรมพื้นบ้าน และวัฒนธรรมพื้นเมืองอีกด้วย

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของระบบโลกที่ท้าทายความพยายามของการประสานความร่วมมือจากประชาคมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ใช้กระแสความเป็นวัฒนธรรมของพื้นที่มาสร้างเป็นข้อได้เปรียบในเชิงแข่งขัน หลายประเทศได้สร้างเป็นยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกที่อาศัยความโดดเด่นของแหล่งวัฒนธรรม ต่อมากลายเป็นแหล่งมรดกโลกที่ประกาศโดยองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือที่เรียกกันโดยย่อว่า ยูเนสโก (UNESCO: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) ผนวกกับการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศตนสำหรับประเทศไทย มีพื้นที่ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลก 5 แห่ง เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม 3 แห่ง คือ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-สุโขทัย-กำแพงเพชร (ค.ศ.1991) อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา (ค.ศ.1991) และแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี (ค.ศ.2000)

มรดกโลกสุโขทัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ด้วยความโดดเด่นของความเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่แสดงถึงอารยธรรมที่เจริญสูงสุดของชนชาติไทย ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-20 ที่มีการวางรากฐานการเมือง การปกครองและเศรษฐกิจ จึงได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ในปี ค.ศ.1991 ตามข้อกำหนดในการพิจารณาคุณสมบัติของแหล่งมรดกโลก คือ เป็นตัวแทนที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรม หรือตัวแทนของความงดงาม และเป็นผลงานชิ้นเอกแห่งอัจฉริยภาพในการสร้างสรรค์ของมนุษย์และเป็นสิ่งที่ยืนยันความเป็นอัตลักษณ์ หรือลักษณะเฉพาะที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมประเพณี ที่แสดงออกถึงความเจริญรุ่งเรืองที่เคยปรากฏหรือยังคงดำรงอยู่ นอกจากนั้นยูเนสโกยังได้ดำเนิน โครงการอนุรักษ์โบราณสถานของสุโขทัย โดยการส่งผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาแนะนำ ในการจัดทำแผนแม่บทสุโขทัย รวมถึงการให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน และการรณรงค์ระดับนานาชาติในการพิทักษ์รักษามรดกวัฒนธรรมแห่งนี้ ทำให้สุโขทัยเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติทั่วโลก ประกอบกับการได้รับยกย่องจากผู้เชี่ยวชาญนานาชาติให้เป็นพื้นที่ตัวอย่างของข้อมูลในการอนุรักษ์มรดกโลกในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก

แม้ว่ามรดกโลกสุโขทัยจะสามารถสร้างรายได้และสร้างอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชน จากการใช้ความโดดเด่นของความเป็นมรดกโลก เพื่อให้ได้มาซึ่งผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ หากแต่ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยส่วนมากจะตกอยู่กับกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว ในส่วนของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และการจัดสรรผลประโยชน์ตอบแทนมืออย่างเบาบาง อีกทั้งการอนุรักษ์โบราณสถานเป็นงานในส่วนความรับผิดชอบของกรมศิลปากรที่ประชาชนในท้องถิ่นมีความรู้สึกรู้สึกว่าเป็นสิ่งต้องห้ามที่จะเข้าไปร่วมจัดการ

จากการศึกษาผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ในปี พ.ศ.2553 ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 32,942 บาทต่อปี เป็นอันดับที่ 51 ของประเทศ หรืออันดับที่ 10 ของภาคเหนือ โดยทั้งจังหวัดมีผลิตภัณฑ์มวลรวม 19,469,000 ล้านบาท รายได้ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากสาขาการเกษตรมากที่สุด คือ ไร่ย่อยละ 33.19 คิดเป็นมูลค่า 6,461,000 ล้านบาท รองลงมาได้แก่ สาขาการค้าส่ง และการค้าปลีกย่อยละ 17.97 คิดเป็นมูลค่า 3,498,000 ล้านบาท และสาขาการบริการ ไร่ย่อยละ 13.45 คิดเป็นมูลค่า 2,618,000 ล้านบาท มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจร้อยละ 4.62 ส่วนค่าประมาณรายได้ประจำของครัวเรือนโดยเฉลี่ยต่อเดือนนั้นอยู่ที่ 7,121 บาท (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2553 หน้า 11)

กล่าวถึงภาวะการณ์ท่องเที่ยวในพื้นที่ จังหวัด สุโขทัย ว่าปี 2553 ที่ผ่านมา พบว่ามีนักท่องเที่ยวพักค้างคืน และนักท่องเที่ยว รวมประมาณ 700,000 คน เติบโตขึ้นเกือบ 3 % ทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเกือบ 1,300 ล้านบาท แบ่งเป็นรายได้จากคนไทย 879 ล้านบาท และชาวต่างชาติ 380 ล้านบาท โดยจังหวัดสุโขทัย มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และมีประเพณีที่รู้จักไปทั่วโลก เช่น งานลอยกระทงเผาเทียน เล่นไฟ รวมทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และเทศกาลงานประเพณีที่น่าสนใจ เช่น

เทศกาลพิชิตยอดเขาหลวงงานกล้วยไม้ “ช่างชนช่าง” งานประเพณีสงกรานต์เมืองมรดกโลก เป็นต้น (จิตติมา สุขผลิน. 2539 หน้า 21)

ช่วงปีที่ผ่านมาการท่องเที่ยวของไทยโดยรวมจะติดลบเกือบ 20% จากผลกระทบของภาวะเศรษฐกิจโลก ปัญหาโรคระบาด และราคาน้ำมันแพง แต่สำหรับในปี 53 สถานการณ์ได้ฟื้นตัวต่อเนื่องและส่งผลบวกมาตั้งแต่ปลายปี 52 ประกอบกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีการทำประชาสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง และขยายผลแคมเปญ “เที่ยวไทยครีกครั้น เศรษฐกิจไทยคึกคัก” ซึ่งประสบความสำเร็จในการสร้างกระแส ให้คนไทยรับรู้ถึงความสำคัญของการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ ที่มีผลต่อเศรษฐกิจของไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุโขทัย. 2553 หน้า คำนำ) สำหรับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยสำนักงานสุโขทัย ตั้งเป้ารายได้ท่องเที่ยวปี 2553 จังหวัดสุโขทัยจะเติบโต 4.90 % มีรายได้ประมาณ 1,322 ล้านบาท เหตุทั้งจังหวัดสุโขทัยมีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวเกือบทุกแขนง โดยเฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรมถือเป็นจุดขายที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวทั้งใน และต่างประเทศให้ความสนใจ (จิตติมา สุขผลิน. 2539 หน้า 25)

ดังจะเห็นได้จากในปี 2553 ที่ผ่านมา จังหวัดสุโขทัย มีนักท่องเที่ยวพักค้างคืน และนักท่องเที่ยวรวมประมาณ 700,000 คน ทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเกือบ 1,300 ล้านบาท แบ่งเป็นรายได้จากคนไทย 879 ล้านบาท และชาวต่างชาติ 380 ล้านบาท โดยกว่าร้อยละ 60 เป็นนักท่องเที่ยวคนไทย ส่วนใหญ่มาจากกรุงเทพฯ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะมาจกประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน และ ญี่ปุ่น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุโขทัย. 2553 หน้า 26)

ทั้งนี้พื้นที่รอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และมีประเพณีที่รู้จักไปทั่วโลก เช่น งานลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ รวมทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่สามารถนำเสนอขาย เป็นสินค้าใหม่ทางการตลาดได้อีก นอกจากนี้ก็ยังมีเทศกาลงานประเพณีที่น่าสนใจ เช่นเทศกาลพิชิตยอดเขาหลวง งานกล้วยไม้ “ช่างชนช่าง” งานประเพณีสงกรานต์เมืองมรดกโลก งานแสง-สีเสียงเมืองมรดกโลก และงานย้อนอดีตสุโขทัย นุ่งผ้าไทยใส่เงินทองโบราณ ซึ่งถือเป็นจุดขายใหม่ และได้ผลตอบรับดีมาก รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต “เรียนรู้วิถีชีวิตประมงลุ่มน้ำยม” ด้วย

กลยุทธ์การท่องเที่ยวในปี 2553 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสุโขทัยจะมีการเพิ่มกิจกรรมในงานประเพณีหลักๆ แล้ว ก็จะเน้นไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะด้าน เช่น ปั่นจักรยานท่องเที่ยว หรือคาราวานมอเตอร์ไบค์ (Moter Bike) ท่องชมเมืองโบราณ สัมผัสวิถีชาวบ้านแบบใกล้ชิด และการท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยงระหว่างอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย กับ อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร รวมทั้งทำแผนส่งเสริมการขายต่อเนื่องที่ประเทศญี่ปุ่นและประเทศเยอรมัน

ผลจากการวิจัยการสืบค้นวัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย ในปีพ.ศ. 2551-2552 พบว่าชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีทั้งสิ้น 12 ชุมชน ล้วนเป็นชุมชนประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งหากมีการเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมของภาคีที่

เกี่ยวข้องกับระหว่างภาครัฐที่เป็นผู้กำหนดนโยบายและงบประมาณ ภาคเอกชนที่มีการจัดตั้งกลุ่ม และเป็นกลุ่มคนหลากหลายอาชีพที่มีจิตสาธารณะและชุมชนซึ่งเป็นเจ้าขององค์ความรู้และเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกันใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม อันได้แก่ มุขปาฐะ ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ธรรมชาติและจักรวาล และประเพณีพิธีกรรม ร่วมกันในการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะสามารถให้นักท่องเที่ยวได้มีทางเลือกมากขึ้น และยังจะเป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสุโขทัยที่ยั่งยืน รวมทั้งก่อให้เกิดรายได้เข้ามาสู่จังหวัดสุโขทัยได้มากยิ่งขึ้นด้วย

ดังนั้นการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ทั้งทางด้านการเตรียมคน เตรียมสถานที่ เตรียมข้อมูล เตรียมนโยบายโดยภาคีทุกภาคส่วน ที่เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวหันมาสนใจมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดช่องทางการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆ คือเป็นการผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเข้ากับวิถีชีวิต ผลิตภัณฑ์ ศิลปกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียว แล้วจึงได้รับองค์ความรู้ต่างๆทางด้านวัฒนธรรมจากชุมชนอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า การท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย โดยเฉพาะอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีสิ่งที่ควรต้องแก้ไข พัฒนา และปรับปรุง คือ เรื่องของการเก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมอุทยานฯ ซึ่งมีหลายจุด ทำให้นักท่องเที่ยวสับสน รวมทั้งเรื่องความสะดวกของห้องน้ำ ตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ด้วยการเดินทางระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหลัก-รอง ยังไม่สะดวก เพราะรถประจำทางมีน้อย และป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยวต้องมีการติดตั้งเพิ่ม นอกจากนี้ควรปรับภูมิทัศน์เส้นทางสู่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยทั้งสองฝั่งถนนให้ดูสะอาด สวยงาม มีความเป็นเอกลักษณ์ เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือน

จากข้อมูลดังกล่าวได้นำไปสู่การประชุมของสมาคมการท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัย ร่วมกับคณะนักวิจัยในระยะที่ 1 หลายครั้ง ในที่ประชุมได้มีความเห็นพ้องต้องกันว่า ชุมชนควรได้นำเอาองค์ความรู้ในด้านวัฒนธรรมที่สามารถนำเอาข้อมูลจากการวิจัยในครั้งนี้ มาใช้ เช่นตำนาน ประวัติความเป็นมา ประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง ศิลปหัตถกรรม ฯลฯ ที่เป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมของตนเอง มาพัฒนาที่พักแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง รวมทั้งการพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ของข้อมูลสินค้าพื้นเมือง ข้อมูลเทศกาลและงานประเพณี ข้อมูลชีวิตความเป็นอยู่เพื่อพัฒนาสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ควรมีการบริการนำเที่ยวโดยมัคคุเทศก์ที่อยู่ในชุมชนมีระบบและมาตรการต่างๆเพื่อความปลอดภัย สภาพการเข้าถึงชุมชน การสร้างจุดหมายค่า มีป้ายบอกที่ตั้ง ความสำคัญของชุมชน แหล่งท่องเที่ยว และหมายเลขถนน มีป้ายบอกการจัดรถยนต์โดยสารประเภทต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งมีป้ายการบริการ เช่น ปั้มน้ำมัน ห้องน้ำ ที่พักริมทาง และสถานที่จอดรถที่เป็นมาตรฐาน มีการ

บริการขนส่งระหว่างท่าอากาศยานหรือสถานีขนส่งกับที่พัก โดยมีการบริการขนส่งระหว่างท่าอากาศยานสุโขทัยและสถานีขนส่งกับที่พัก รวมทั้งการจัดบริการในด้านข้อเท็จจริงและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอัน ได้แก่กิจกรรมบันเทิงเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี ที่มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เช่น เว็บไซต์ (Web Site) สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ รูปภาพ โปสเตอร์ แผ่นพับ เป็นต้น

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายหลักของการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ “ การสร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้คนในท้องถิ่นรับรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ และมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อการอยู่เย็นเป็นสุข ” จากการประชุมผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวัฒนธรรมของสุโขทัยได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น เช่น นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองสุโขทัย นายองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุโขทัย หัวหน้าส่วนสำนักงานจังหวัดสุโขทัย รวมทั้งสมาคมการท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัย ล้วนต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ดังนั้นจึงเตรียมงบประมาณบางส่วนไว้ เช่น การประชาสัมพันธ์ การสร้างและเตรียมคนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว การพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่างๆ ไว้และพร้อมที่จะทำงานวิจัยร่วมกันเมื่อทุกคนรับรู้และเข้าใจในคุณค่าด้านต่างๆ แล้วจะเป็นแรงจูงใจให้ทุกคนช่วยกันอนุรักษ์และปกป้องมรดกของชุมชน รวมไปถึงการแปลความหมายให้กับผู้ที่มาเยือนให้ทราบถึงความสำคัญและช่วยกันอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

พัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วม

3. นิยามศัพท์เฉพาะ

3.1 การพัฒนา หมายถึง กระบวนการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ดีขึ้น ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

3.2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมชุมชน เช่น วัฒนธรรมด้านมรดกทางวัฒนธรรม ด้านศิลปะการแสดง ด้านธรรมชาติและจักรวาล ด้านช่างฝีมือพื้นบ้าน และด้านประเพณีต่าง ๆ

3.3 วัฒนธรรม หมายถึง วัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุโขทัย

3.4 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หมายถึง สถานที่ตั้งของโบราณวัตถุ และโบราณสถานในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ที่องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) จัดตั้งขึ้นเป็นมรดกโลกของจังหวัดสุโขทัย

3.5 ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่รอบรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วยชุมชนตระพังทองกลาง ชุมชนแม่รำพัน ชุมชนบ้านใต้ ชุมชนสุโขทัยนคร1 ชุมชนสุโขทัยนคร3 ชุมชนบ้านเหนือ ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง ชุมชนรามใหญ่ ชุมชนศรีชุม ชุมชนวัดป่ามะม่วง ชุมชนลิไท และชุมชนรามเล็ก

3.6 การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการดำเนินกิจกรรม และการร่วมมือในการพัฒนาชุมชนรอบรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ระหว่าง คณะผู้วิจัย ภาคิที่เกี่ยวข้องได้แก่ภาครัฐ- ภาคเอกชนของจังหวัดสุโขทัยและตัวแทนชุมชน

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 4.1 ได้รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยของ 12 ชุมชน
- 4.2 สามารถจัดตั้งภาคีเครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยได้
- 4.3 ได้เส้นทางและสภาพการเข้าถึงชุมชนในสภาพมาตรฐานไม่น้อยกว่า 1 เส้นทาง
- 4.4 ผู้ประกอบการที่พักแรมได้รับการอบรม จำนวน 1 ครั้งไม่น้อยกว่า 50 คน และสามารถพัฒนาที่พักแรมที่มีมาตรฐานไม่น้อยกว่า 5 แห่ง
- 4.5 ผู้บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ได้รับการอบรมจำนวน 1 ครั้งไม่น้อยกว่า 20 คน และสามารถพัฒนาบริการนำเที่ยวชุมชนอย่างมีมาตรฐานไม่น้อยกว่า 2 บริษัท
- 4.6 พัฒนาข้อมูลสินค้าพื้นเมือง แหล่งหัตถกรรมพื้นบ้าน พัฒนาข้อมูลเทศกาลและงานประเพณี พัฒนาข้อมูลชีวิตความเป็นอยู่เพื่อพัฒนาสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 4.7 ผู้ประกอบการร้านอาหารของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมืองได้รับการอบรมจำนวน 1 ครั้งไม่น้อยกว่า 80 คน และสามารถพัฒนาร้านค้าที่มีมาตรฐานไม่น้อยกว่า 10 แห่ง
- 4.8 ระบบความปลอดภัยมีมาตรการต่างๆ เพื่อความปลอดภัย และสามารถจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยวอย่างน้อย 1 หน่วยงาน
- 4.9 สามารถพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก มีการบริการขนส่งระหว่างท่าอากาศยานหรือสถานีขนส่งกับที่พัก
- 4.10 มีการจัดบริการในด้านข้อสนเทศและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานฯ ตลอดปี

- 4.11 มีการจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของชุมชนรอบอุทยานฯ ตลอดปี
- 4.12 มีการเผยแพร่โฆษณาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น เว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ตลอดปี
- 4.13 ได้เส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานฯ ประกอบด้วยครึ่งวัน 2 เส้นทาง หนึ่งวัน 1 เส้นทาง และสองวัน 1 เส้นทาง
- 4.14 ผลจากการวิจัยจะนำไปสู่การจัดทำแผนที่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งเครือข่ายปราชญ์ท้องถิ่นของจังหวัดสุโขทัยต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเอกสารและงานวิจัยซึ่งนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. เอกสารที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
3. เอกสารที่เกี่ยวกับชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการที่ทำให้ทุกฝ่ายได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับให้ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในลักษณะของกิจกรรมและการดำเนินชีวิตในวิถีชุมชน อย่างมีศักดิ์ศรีและเท่าเทียมกันในสิทธิอำนาจตามแนวทางประชาธิปไตย และรวมถึงเป็นการลดการพึ่งพารัฐ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ ความหมายของการมีส่วนร่วม และรูปแบบของการมีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ดัจลาห์ (Douglah, 1972. p.90) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้าง และใช้ในบริบทต่างกันนักการศึกษาใช้คำนี้ในการอ้างอิงถึงการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์กิจกรรม หรือโครงการที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษา นักรัฐศาสตร์ใช้คำนี้ในความหมายการเข้าร่วมกับสถาบันทางการเมืองของชุมชนนักสังคมวิทยาใช้ในความหมายของการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ส่วนกลุ่มอื่น ๆ ใช้คำนี้ในความหมายของการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

ตามข้อตกลงของสภาเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Economics and Social Council States) ปี 1929 ที่ได้อภิปรายถึงเรื่องการมีส่วนร่วม และสรุปว่าการมีส่วนร่วมนั้นต้องการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องตามแบบประชาธิปไตยจากประชาชนอย่างสมัครใจในเรื่อง 3 ประการ คือ (1) เป็นเรื่องที่สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนา (2) เป็นเรื่องที่มีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นผลการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค และ (3) เป็นเรื่องที่มีความเชื่อถือในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย และแผนรวมทั้งการนำโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปสู่การปฏิบัติ (Midgley and others, 1986. p.25)

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1977. p.6) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับประชาชน 4 ประการคือ (1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่า จะทำอะไร และทำอย่างไร (2) มีส่วนในการดำเนินโครงการตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการและการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ (3) มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนา และ (4) มีส่วนร่วมในการประเมินโครงการ

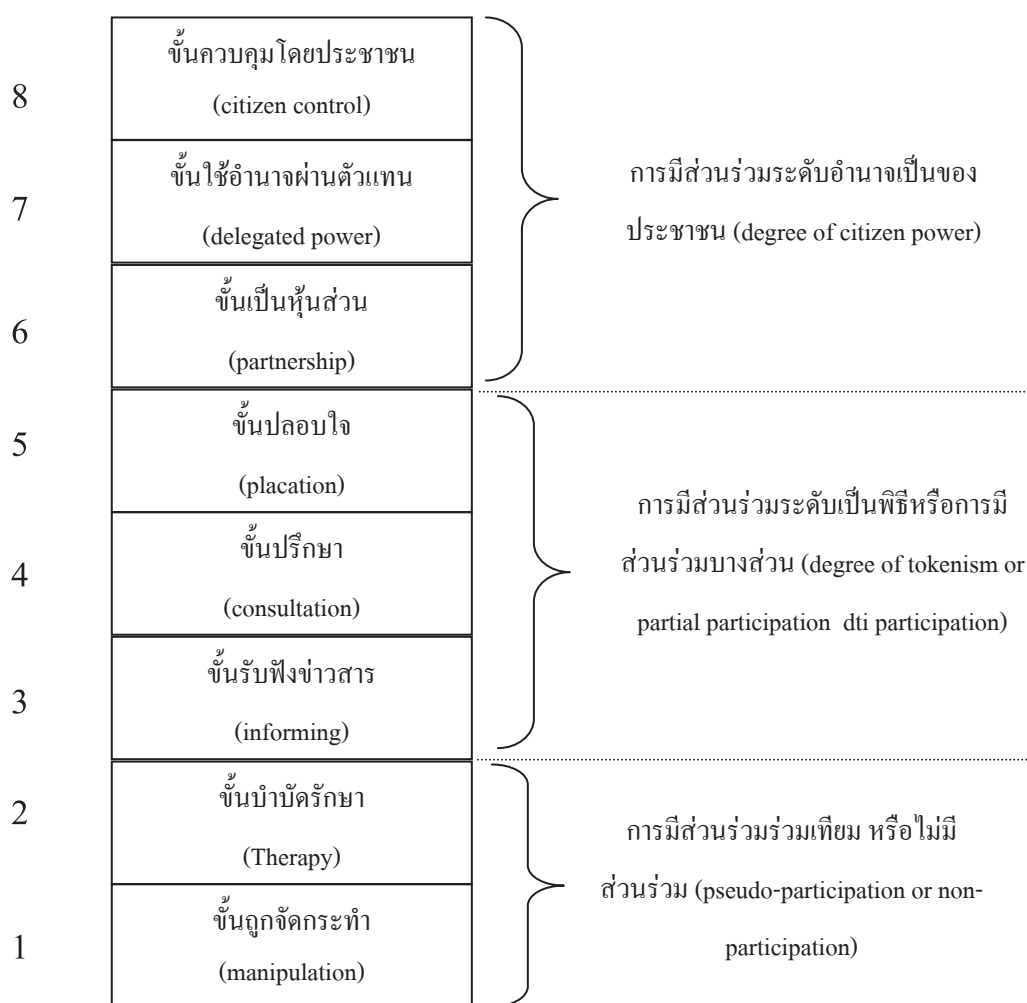
หวาง (Whang, 1981. pp. 91-92) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการเข้าไปดำเนินงานของบุคคลหรือกลุ่ม เพื่อได้สะท้อนถึงความสนใจของตน หรือเพื่อให้การสนับสนุนด้านกำลังงาน หรือทรัพยากรต่อสถาบัน/ระบบที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตของพวกเขา

สหประชาชาติ. (United Nations, 1981. p.5) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงการสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน และสมาชิกในสังคมที่กว้างกว่า สามารถเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือ และเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมทั้งมีส่วน ได้รับประโยชน์จากผลงานของการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542. หน้า 42) ได้เสนอเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วม คือ การทำให้คนที่ถูกละเลยหรือถูกกีดกันให้ออกไปอยู่นอกของการพัฒนา ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนา หรือการให้คนที่อยู่นอกของการพัฒนาเคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่ใน เพื่อกระจายผลการพัฒนาให้ครอบคลุมถ้วนทั่วให้ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะมีส่วนร่วมในการบริโภคผลิตผลทางสังคม ทั้งในส่วนที่เป็นกิจกรรมโครงการหรือการดำเนินงานของรัฐ รวมทั้งกิจกรรมโครงการและการดำเนินชีวิตของประชาชนหรือชุมชน มีเป้าหมายให้ร่วมกันดำเนินการอย่างมีศักดิ์ศรี และมีสถานภาพเท่าเทียมกัน โดยเน้นที่การตัดสินใจในการเริ่มดำเนินการ การร่วมดำเนินการ การร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ และการร่วมกันประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการพัฒนา

1.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม

การแบ่งรูปของการมีส่วนร่วมของนักวิชาการทั้งหลายมีความแตกต่าง และใช้เกณฑ์ในการแบ่งที่แตกต่างกัน กล่าวคือ อาร์นสไตน์ (Arnsteine, 1969. p.216) เห็นว่า การมีส่วนร่วม มีลักษณะเป็นบันไดประกอบด้วยการมีส่วนร่วม (Participation ladder) 8 ขั้น ดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงระดับขั้นของการมีส่วนร่วมของอาร์นสไตน์

จากตาราง 1 ขั้นต่ำของบันได คือ ขั้นถูกจัดกระทำ และขั้นที่สอง คือ ขั้นบำบัดรักษา เรียกว่า การมีส่วนร่วมจำลอง หรือไม่มีส่วนร่วมเป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึง การมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจในกรณีนี้จะมีกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ในอำนาจเท่านั้น ทำหน้าที่ตัดสินใจ โดยไม่มีการพูดถึงเนื้อหาวิธีการตัดสินใจหรือตำแหน่ง และอำนาจหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่นั้น ขั้นที่สองนี้สร้างขึ้นมาเพื่อที่จะทดแทนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของทั้งสองขั้นนี้ไม่ใช่เป็นการทำให้ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วม ในการวางแผนหรือควบคุมโครงการ แต่จะช่วยให้ผู้กุมอำนาจอยู่ดำเนินการให้การศึกษา (educate) หรือการทำการรักษา (cure) ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

บันไดขั้นที่ 3 ถึง 5 ก้าวหน้าถึงระดับที่เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบเป็นพิธีหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน โดยขั้นที่ 3 ขั้นรับฟังข่าวสาร และขั้นที่ 4 ขั้นปรึกษานั้น ความคิดเห็นของประชาชน ได้รับฟังจากผู้มีอำนาจมากขึ้น ภายใต้งื่อนไข คือ พวกเขาไม่มีอำนาจที่จะรับประกันได้ว่า ความคิดเห็นของเขาจะ

ได้รับการเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็ม การมีส่วนร่วมจึงถูกจำกัด ส่วนขั้นที่ 5 ขึ้นไปพอใจ เป็นขั้นสูงของการมีส่วนร่วม บางส่วนที่ยอมให้คนขาดแคลน (have-nots) ให้ข้อเสนอแนะได้ แต่ผู้มีอำนาจยังคงสงวนสิทธิ์ในการตัดสินใจอยู่

บันไดขั้นสูงขึ้นในระดับเรียกว่า อำนาจเป็นของประชาชน ซึ่งเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ประชาชนสามารถเข้าไปสู่ขั้นที่ 6 ขึ้นเป็นหุ้นส่วน ทำให้เขาสามารถมีส่วนร่วมเจรจาเพื่อผลได้ผลเสีย (trade-offs) กับผู้มีอำนาจดั้งเดิม ส่วนขั้นที่ 7 ขึ้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน และขั้นที่ 8 ขึ้นควบคุมอำนาจโดยประชาชน เป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชน โดยผ่านตัวแทน หรือประชาชนใช้อำนาจนั่นเองแนวคิดการมีส่วนร่วมของอาร์นสไตน์นี้ ความเข้มของการมีส่วนร่วมจะมีพิสัยของความเข้ม ตั้งแต่การไม่มีอำนาจตัดสินใจ ไปจนถึงการมีอำนาจตัดสินใจอย่างเต็มที่

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531, หน้า 24 - 30) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ใกล้เคียงกับแนวคิดอาร์นสไตน์ โดยแบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 7 ระดับ ดังตาราง 2

7	มีโอกาสตัดสินใจด้วยตนเอง	การมีส่วนร่วมในอุดมคติ
6	มีโอกาสเสนอโครงการ	การมีส่วนร่วมในระดับสูง
5	มีโอกาสเสนอความเห็น	การมีส่วนร่วมระดับปานกลาง
4	ถูกสัมภาษณ์ความต้องการ	การมีส่วนร่วมระดับปานกลาง
3	ถูกชักชวน	การมีส่วนร่วมน้อย
2	ถูกล่อ	การมีส่วนร่วมน้อย
1	ถูกบังคับ	ไม่มีส่วนร่วม

ตาราง 2 แสดงระดับการมีส่วนร่วมของไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์

จากตาราง 2 จะพบว่าระดับที่ 1 ถูกบังคับ ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการเพราะถูกบังคับ โดยไม่มีทางเลือกเลย ระดับที่ 2 ถูกล่อ ลักษณะนี้ ประชาชนจะถูกล่อด้วยผลประโยชน์ในรูปแบบของค่าจ้างแรงงาน หรือความสะดวกสบายบางอย่าง ระดับที่ 3 ถูกชักชวน การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ ส่วนมากเป็นโครงการที่ทางราชการคิด ขึ้นเองเรียบร้อยแล้ว พยายามชักชวนประชาชนให้ความร่วมมือ โดยอาศัยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ระดับที่ 4 สัมภาษณ์แล้ววางแผนให้ ลักษณะการมีส่วนร่วมชนิดนี้ปรากฏว่า ปัญหาความต้องการของประชาชนจะได้รับการเอาใจใส่ขึ้นบ้าง กล่าวคือผู้วางโครงการจะสำรวจปัญหาความต้องการของชาวบ้านด้วยการเรียกประชุม สอบถาม สัมภาษณ์ แต่การตัดสินใจปัญหาของชาวบ้าน คืออะไรควรแก้ไขด้วยวิธีใด ระดับที่ 5 มีโอกาสเสนอความเห็น ประชาชนจะเริ่มเข้าไปมีส่วนในการเสนอ

ความเห็นที่เกี่ยวกับโครงการและการดำเนินการตามโครงการ แต่การตัดสินใจยังคงเป็นส่วนราชการอยู่ ระดับที่ 6 มีโอกาสเสนอโครงการ ในระดับนี้ทางราชการกับประชาชนจะมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด ประชาชนจะมีโอกาสตัดสินใจว่าปัญหาของตนคืออะไร จะแก้ไขได้อย่างไร วิธีใดดีที่สุด จนกระทั่งมีสิทธิ์เสนอโครงการและเข้าร่วมปฏิบัติด้วย และระดับที่ 7 มีโอกาสตัดสินใจในระดับนี้ประชาชนจะเป็นหลักสำคัญของการตัดสินใจในทุกเรื่อง ตั้งแต่การวางแผนการปฏิบัติตามแผนและการประเมินโครงการ

อักบายานี. (Agbayani, 1974 อ้างอิงจาก กรมการพัฒนาชุมชน, 2529. p. 14) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมเป็น 11 ลักษณะ ดังนี้

1. การร่วมประชุม
2. การออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
3. การตีปัญหาให้กระจ่าง
4. การออกเสียงสนับสนุนคัดค้านปัญหา
5. การออกเสียงเลือกตั้ง
6. การบริจาคเงิน
7. การบริจาควัตถุ
8. การช่วยเหลือด้วยแรงงาน
9. การใช้โดยการที่เป็นประโยชน์ให้ถูกต้อง
10. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ
11. การทำงานกับตัวนำการเปลี่ยนแปลง

กรมพัฒนาชุมชน (2529. หน้า 16) ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 18 ลักษณะ คือ

1. มีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
2. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินงาน
3. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากร
4. มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
5. มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
6. มีส่วนร่วมในการคิดหาวิธีในการแก้ปัญหา
7. มีส่วนร่วมในการวางแผน
8. มีส่วนร่วมในการประชุม
9. มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
10. มีส่วนร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา

11. มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการหรือบริหารงาน
12. มีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิก
13. มีส่วนร่วมในการเป็นผู้ชักชวนหรือประชาสัมพันธ์
14. มีส่วนร่วมในการดำเนินตามกิจกรรมที่วางไว้
15. มีส่วนร่วมในการลงทุนหรือบริจาคเงิน / ทรัพย์สิน
16. มีส่วนร่วมในการออกแรง หรือสละแรงงาน
17. มีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์
18. มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ติดตามหรือประเมินผล

กรณีกา ชมดี (2524. หน้า 13) ได้สรุปรูปแบบในการมีส่วนร่วม เพื่อใช้ในการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารคดี ตำบลท่าช้าง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at Meeting)
2. การมีส่วนร่วมในการออกเงิน (Financial Contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on Committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of Leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ (Entrepreneurs)
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employers)
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุ อุปกรณ์ (Material Contribution)

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542. หน้า 228) ได้เสนอแบบแผนของการมีส่วนร่วมแบบเหลื่อมล้ำ (Inequity participatory pattern) ไว้ 3 แบบ คือ

1. แบบชายขอบ (Marginal participatory pattern) ได้แก่ ร่วมงาน ร่วมมือ สนับสนุน ร่วมแสดงความคิดเห็น แต่ไม่มีอำนาจตัดสินใจ
2. แบบบางส่วน (Partial participatory pattern) ได้แก่ ริเริ่มงาน ร่วมงาน สนับสนุน ดำเนินงาน แสดงความคิดเห็น และมีอำนาจตัดสินใจบ้าง
3. แบบเต็มที่ (Full participatory pattern) ได้แก่ การริเริ่มงาน ดำเนินการ สนับสนุน แสดงความคิดเห็น ร่วมงานและกิจกรรม และมีอำนาจตัดสินใจเต็มที่

หวาง. (Whang, 1981. pp. 94-99) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนา
 แхмаอีล อุน ดอง ของประเทศเกาหลีออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การมีส่วนร่วมโดยความสมัครใจ (Voluntary participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิด
 จากความคิดริเริ่มของประชาชนเอง
2. การมีส่วนร่วมโดยการถูกชักชวน (Induced participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่ได้รับ
 การกระตุ้นจากรัฐหรือชนชั้นนำ โดยการใช้ระบบสิ่งล่อใจ (incentive system) ซึ่งอาจเป็นสิ่งล่อใจทาง
 วัตถุหรือทางจิตใจ
3. การมีส่วนร่วมโดยการถูกบังคับ (Forced participation) หรือ การระดมประชาชนโดย
 รัฐ (Total mobilization by the government) โดยรัฐจัดตั้งเป็นสังคม ที่มีสายการบังคับบัญชาเป็นลำดับชั้น
 (Hierarchically organized society) และใช้อำนาจผ่านลงมาตามสายที่จัดตั้งไว้

ชาติด และคณะ. (Shadid and others, 1982. p. 25) เห็นว่า แนวคิดที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็น
 ระบบมากที่สุดคือ แนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) ซึ่งได้จำแนกขั้นตอนหรือ
 ประเภทการมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ (decision making) การดำเนินการ (implementation)
 ผลประโยชน์ (benefits) และการประเมินผล (evaluation) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่ต้องทำคือ
 การกำหนดความต้องการ และการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง
 การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วยการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผน
 ที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงาน
 โครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้
 โดยวิธีใด

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้น นอกจาก
 ความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจาย
 ผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและ
 ผลที่เกิดขึ้นทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือ ความเห็น (Views)
 ความชอบ (preferences) และความคาดหวัง (expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรม
 ของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527, หน้า 272 – 273) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากประสบการณ์ภาคสนามในประเทศไทยว่า การมีส่วนร่วมแท้จริงนั้นน่าจะมี 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาชาวชนบท ขั้นตอนนี้เป็นส่วนที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าชาวบ้านยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหาด้วยตัวของเขาเอง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะขาดความเข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น เนื่องจากชาวชนบทเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด แต่มนุษย์จะมองปัญหาของเขาได้เด่นชัดขึ้น เมื่อมีคนมาช่วยเขาวิเคราะห์ถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหานั้น เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนานี้เองที่ทำหน้าที่ทำหน้าที่เหมือนหนึ่งเป็นกระจกเงาผู้คอยสะท้อนภาพหรือเป็นจิตแพทย์ผู้คอยชักนำให้ชาวชนบทมองเห็นภาพของปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาด้วยตัวของเขาเอง

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรมการวางแผนดำเนินกิจกรรมเป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้เพราะหากเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องการแต่ผลงานการพัฒนาวัตถุให้เสร็จสิ้นโดยฉับไว ก็จะดำเนินการวางแผนเสียด้วยตนเอง ผลที่ตามมาก็คือ เมื่อขาดเจ้าหน้าที่ชาวชนบท ก็จะไม่สามารถดำเนินการวางแผนได้ด้วยตนเอง สิ่งนี้อาจเป็นความยากลำบากที่จะผลักดันให้เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาทำหน้าที่เป็นแต่เพียงเพื่อนของชาวชนบทในการช่วยกันวางแผน เพราะชาวชนบทจะได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองในการวางแผน ดำเนินงานก็จะหมดไป เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องทำให้ได้ว่าการศึกษาดำเนินการต้องเริ่มความยากง่าย เร็ว ช้า จากระดับของผู้เข้ารับการศึกษา มิใช่จากระดับความสามารถของผู้ให้การศึกษา

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุน และการปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่าชาวชนบทจะยากจนและขาดแคลนทรัพยากร แต่ชาวชนบทก็มีทรัพยากรที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงานได้ เพราะจากประสบการณ์ทำงานในชนบท อย่างน้อยชาวชนบทก็มีแรงงานของตนเองเป็นขั้นต่ำสุดที่จะเข้าร่วมได้ และในหลาย ๆ แห่ง ชาวชนบทสามารถที่จะร่วมลงทุนในกิจกรรมหลาย ๆ ประเภทได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทคิดต้นทุนให้กับตนเองในการดำเนินงาน และจะระมัดระวังรักษากิจกรรมที่ทำขึ้น เพราะเขามีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ซึ่งต่างไปจากสภาพที่การลงทุนและการปฏิบัติงานทั้งหมดจากปัจจัยภายนอก จะมีอะไรเสียหายก็ไม่เดือดร้อนมากนัก และการบำรุงรักษา ก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะเมื่อไม่ใช้ของเขา เขาก็จะไม่บำรุงรักษา ไม่รักและหวงแหน นอกจากนั้นการร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเองทำให้ได้การเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นประโยชน์ก็สามารถจะดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญยิ่งอีกเหมือนกัน เพราะถ้าการติดตามประเมินผลจากการมีส่วนร่วมของชาวชนบท แต่ดำเนินการโดยบุคคลภายนอก ชาวชนบทย่อมจะไม่ได้ประเมินตนเองด้วยงานที่ทำไปนั้น ได้รับผลดีได้รับประโยชน์อย่างไรหรือไม่ การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไปถึงอาจประสบความยากลำบาก เพราะ

ชาวชนบทไม่ได้ประเมินด้วยตนเองให้รู้แจ้งว่าดีหรือไม่อย่างไร ถึงแม้จะมีผู้โต้แย้งว่าการประเมินที่เที่ยงธรรมที่สุดน่าจะมาจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมนั้น ๆ แต่ถ้าคิดถึงจุดมุ่งหมาย การพัฒนาที่จะมุ่งพัฒนาคน การคำนึงถึงแต่ความเที่ยงธรรมในแนวความคิดของบุคคลภายนอกย่อมไร้ประโยชน์ การผสมผสานระหว่างคนภายนอกกับชาวชนบทน่าจะเกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากส่วนประกอบของคนนอกที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมจะเป็นชาวชนบทในหมู่บ้านอื่นๆ มาร่วมประเมินด้วย ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ไม่น้อย เพราะนอกจากจะเป็นการเผยแพร่กิจกรรมออกไปแล้วชาวชนบทจะเข้าใจและมองเห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ คล้ายคลึงกับชาวชนบทด้วยตนเอง

โดยสรุป แนวคิดรูปแบบขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชนที่น่าเสนอมาแล้วนี้ เป็นการมีส่วนร่วมในบริบทของการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แต่เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยกับชุมชนทางด้านศิลปกรรม ที่เกี่ยวข้องกับบริบทต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งการมีส่วนร่วมดังกล่าวอาจไม่ชัดเจนในแง่ของประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์แนวคิด รูปแบบ ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการต่าง ๆ ออกเป็น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ควรมีส่วนร่วมในการริเริ่มและร่วมมือแสดงความคิดเห็น เป็นขั้นที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการริเริ่ม ร่วมมือ และแสดงความคิดเห็น ค้นหาปัญหาและสาเหตุ กำหนดความหมาย ขอบเขตการมีส่วนร่วม ตลอดจนการมีส่วนร่วมตัดสินใจ กำหนดความต้องการชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่จะต้องใช้ในโครงการ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทรัพยากร แรงงาน หรือการจัดการ และการประสานงานในเชิงเครือข่าย เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการที่ดำเนินไปนั้น บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ หรือจะพัฒนาต่อเนื่องอย่างไร การประเมินผลนี้ อาจเป็นการประเมินผลย่อย (formative evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่ดำเนินอยู่เป็นระยะๆ และการประเมินผลรวม (summative evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินสรุปรวบยอดของโครงการทั้งหมด

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชน นับว่าเป็นอีกบทบาทหนึ่งของชุมชนในการที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนรู้เติบโตและก้าวหน้าอย่างมั่นคง การสนับสนุนและการพัฒนานี้ จากการที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาภาคสนามได้พบว่า ชุมชนที่ศึกษาโดยทั่วไปมักเริ่มต้นจากการสนับสนุนจากองค์กรของรัฐแล้วใน

ชุมชน ส่งผลให้ชุมชนได้มีโอกาสนำทรัพยากรธรรมชาติ เงินทุน และความรู้ของคนไปแลกเปลี่ยนกับองค์กรชาวบ้าน และองค์กรอื่น ๆ ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและการจัดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเหล่านี้ บนพื้นฐานของการเรียนรู้ การพึ่งพาอาศัยและการมีส่วนร่วมระหว่างกันเกิดการถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้ และประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้มาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง

บทบาทของประชาชนในการพัฒนาสังคม

จากการศึกษาเอกสารจะพบว่าพบว่ามนุษย์จัดเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากในสังคมและเป็นองค์ประกอบที่เป็นหน่วยย่อยของสังคม สังคมจะเจริญหรือพัฒนาได้นั้นขึ้นอยู่กับคุณภาพของ ประชาชนที่เป็นองค์ประกอบในสังคมนั้น ๆ การที่สังคมจะพัฒนาได้จำเป็นต้องเริ่มต้นพัฒนาในหน่วยย่อยของสังคม อันได้แก่การพัฒนาคนก่อน

การพัฒนาครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ การพัฒนาสังคมในหน่วยย่อยไปสู่การพัฒนาสังคมที่เป็นหน่วยใหญ่ ๆ มีจุดเริ่มต้นที่เหมือนกันคือการพัฒนาที่ตัวบุคคล บุคคลเหล่านั้นจะกระจัดกระจายอยู่ตามสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะประชาชนจำนวนมากอยู่ตามชนบท ถ้าประชากรเหล่านั้นได้รับการพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีจิตใจดี มีความเอื้อเฟื้อ มีคุณธรรม รู้จักพึ่งตนเอง มีความร่วมมือร่วมใจกัน มีความคิดริเริ่มดี มีความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาของตนและพร้อมที่จะรับความรู้ทางด้านวิชาการ วิชาชีพ และข่าวสาร ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมแล้วประชาชนเหล่านี้จะเป็นกลุ่มที่มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ

การพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นชนบทหรือในเมือง การฝึกให้คนมีความสามารถและมีการเรียนรู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน นับว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ ซึ่งการพัฒนาคนที่ดีที่สุด คือ การรวมกลุ่มประชาชนให้เป็นองค์กรเพื่อพัฒนาคนในกลุ่ม เพราะกลุ่มนั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้ การคิดและการแก้ปัญหา กลุ่มฝึกบุคลิกภาพของคน ฝึกการทำงาน ร่วมกัน ช่วยให้คนพัฒนาในด้านความคิด ทักษะคติ ความมีเหตุผล อันเป็นรากฐานของประชาธิปไตย

การพัฒนาปัจเจกมุ่งหมายคือ สร้างความสุขความเจริญแก่ประชาชนช่วยให้สถานการณ์ที่ไม่น่าพอใจไปสู่สถานการณ์ที่น่าพอใจ ดังนั้นประชาชนจึงควรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการทุก ๆ ขั้นตอน เพราะถ้าหากเขาเป็นผู้คิดค้นปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดหลักวิธีการและขั้นตอนการแก้ปัญหาและเข้าร่วมการปฏิบัติงานแล้ว จะทำให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเต็มที่ ดังนั้นบทบาทของประชาชนในการพัฒนาสังคม ก็คือ ประชาชนต้องมีบทบาทที่ต้องกระทำใน 2 ด้าน คือการพัฒนาตนเอง และการพัฒนาสังคมโดยการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การพัฒนาตนเอง

การพัฒนาตนเอง หมายถึง การพัฒนาตนเองด้วยตนเอง หรือการสอนใจตนเองในการสร้างอุปนิสัยที่ดีเข้าทดแทนอุปนิสัยที่ไม่ดี ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และประโยชน์ในการอยู่ภายในสังคมได้อย่างสงบสุข ได้แก่การพัฒนาบุคลิกภาพ เช่น ความซื่อสัตย์ การยกย่องผู้ที่ทำความดี ความ

เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ รักของส่วนรวม การตรงต่อเวลา การรู้จักเสียสละในทางที่ถูกที่ควร การพัฒนาทางด้าน อารมณ์ ได้แก่ มีความเชื่อมั่นในตัวเอง การมองโลกในด้านดี การมีสติ เป็นต้น การพัฒนาด้านสติปัญญา เช่น การพัฒนาความรู้ การพัฒนาทักษะทางวิชาชีพ การพัฒนาความคิด ฯลฯ การพัฒนาด้านการเข้าสังคม เช่น มนุษย์สัมพันธ์ ความอ่อนน้อมถ่อมตน การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีลักษณะของการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

นอกจากการพัฒนาตนเองในด้านบุคลิกภาพ อารมณ์ สังคม สติปัญญา แล้วบุคคลควรมีค่านิยมที่ เกื้อหนุนการพัฒนาสังคมอีกด้วย อันได้แก่ ความมีระเบียบวินัย ความขยันขันแข็งมานะอดทน การอด ออม การไม่ฟุ้งเฟ้อ ความขยันหมั่นเพียร การทำงานหนัก ความประหยัด ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ การยกย่องผู้ทำความดี ความเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ รักของส่วนรวม ตรงต่อเวลา รู้จักเสียสละในทางที่ถูกที่ควร

2. การพัฒนาสังคมโดยการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมคือกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ในทุกขั้นตอนของการ พัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินการ การจัดการตามแผน การกำกับติดตาม การประเมินผล และการรับประโยชน์จากการพัฒนาโดยถือว่าการพัฒนานั้นเป็นของประชาชน ซึ่งสามารถแบ่งระดับของ การมีส่วนร่วมได้ 3 ระดับ คือระดับเป็นผู้ใช้ประโยชน์ เป็นการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยการรับ ประโยชน์อย่างเดียว โดยไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างอื่น ซึ่งถือเป็นระดับต่ำสุดของการมีส่วนร่วม ระดับ เป็นผู้ให้ความร่วมมือ เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้นมา ระดับนี้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง โดย การคอยให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยเจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะขอความร่วมมือจาก ประชาชนในเรื่องใด และเมื่อใด การรู้จักกาลเทศะ มีความอดทน ควบคุมอารมณ์ได้ดี ต้องตัดสินใจได้ รวดเร็ว รู้จักใช้คำพูดได้อย่างเหมาะสม และเป็นนักฟังที่กระตือรือร้นเป็นผู้ตัดสินใจ

ระดับนี้ประชาชนจะเป็นผู้ศึกษาสถานการณ์ และตัดสินใจที่จะดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ นับตั้งแต่การวางแผนการดำเนินการ การประเมินผล และการแบ่งปันผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเป็นเพียงผู้คอยให้คำแนะนำปรึกษา ซึ่งถือเป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม การที่ให้มี ตัวแทนของประชาชนเพียงบางคนเข้ามาร่วมประชุมกับเจ้าหน้าที่ เพื่อตัดสินใจทำกิจกรรมสำหรับ หมู่บ้านนั้น ไม่ใช่ “การมีส่วนร่วมของประชาชน”

การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จะต้องเปิดโอกาสให้ทุกคน ทุกกลุ่มในหมู่บ้านมีส่วนเกี่ยวข้อง ในการตัดสินใจที่จะดำเนินการใด ๆ เพื่อตัวเขา และเพื่อหมู่บ้านของเขา โดยตัวของเขาเอง ซึ่งลักษณะ การทำงานดังกล่าวจะมีลักษณะของ “หุ้นส่วน” ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน ซึ่งจะเป็นผู้ได้รับผลที่ เกิดขึ้นจากการพัฒนา การทำงานลักษณะนี้ จะต้องเริ่มโดยการรวมกลุ่มประชาชน ตามกิจกรรมพัฒนาที่ จัดขึ้นและค่อย ๆ เพิ่มความสามารถและความรับผิดชอบในการดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาให้แก่ ประชาชน จนในที่สุดให้ประชาชนสามารถดำเนินงานด้วยตนเองตามลำพังได้ โดยที่เจ้าหน้าที่รัฐจะต้อง มีความตั้งใจและจริงใจที่จะสนับสนุนการปฏิบัติงานของประชาชนให้เป็นอย่างต่อเนื่องและอดทน

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสังคมมีขั้นตอนต่อไปนี

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

ขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและสาเหตุของปัญหาด้วยตัวของเขาเอง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะประชาชนจะขาดความเข้าใจ และมองไม่ถึงความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งหนึ่งที่แน่นอนที่สุดคือ ประชาชนเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนดีที่สุด แต่อาจจะมองปัญหาของตนไม่ชัดเจน จนกว่าจะมีเพื่อนมาช่วยตนวิเคราะห์ถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหา

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน

การวางแผนดำเนินกิจกรรม เป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้ เพราะถ้าหากเจ้าหน้าที่ต้องการแต่ผลงานการพัฒนาวัตถุให้เสร็จสิ้นโดยฉับไวก็จะดำเนินการวางแผนงานด้วยตนเอง ผลที่ตามมาคือต่อไปเมื่อขาดเจ้าหน้าที่ ประชาชนก็ไม่สามารถจะดำเนินการวางแผนงานได้ด้วยตนเอง อาจจะมีควมยากลำบากที่จะผลักดันให้เจ้าหน้าที่ทำหน้าที่เป็นเพียงเพื่อนของประชาชนในการวางแผน เพราะประชาชนอาจจะมีการศึกษาน้อย แต่ถ้าไม่让他เข้าร่วมในขั้นตอนนี้ โอกาสที่ประชาชนจะได้รับการศึกษา และพัฒนาตนเอง ในการวางแผนดำเนินงานก็จะหมดไป เพราะฉะนั้นเจ้าหน้าที่จะต้องทำให้ได้ว่า การศึกษาใดก็ตามต้องเริ่มจากความยาก ง่าย เร็ว ช้า จากระดับของผู้ที่จะรับการศึกษา ไม่ใช่จากระดับความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน

ประชาชนมีแรงงาน และมีประสบการณ์ที่สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมขั้นนี้ได้เพราะในกิจกรรมพัฒนาบางประเภทถ้าหากให้ประชาชนร่วมลงทุนในกิจกรรม จะทำให้เขามีความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดการบำรุงรักษา รักและหวงแหน ในทางตรงข้าม ถ้าเขาไม่มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ ถ้าการลงทุนและการปฏิบัติงานทั้งหมดมาจากภายนอก ถ้าเกิด อะไรเสียหาย เขาก็ไม่เดือดร้อนมากนัก เพราะเมื่อไม่ใช่ของเขา เขาก็จะไม่บำรุงรักษา ไม่รักไม่หวงแหนนอกจากนั้นการเข้าร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเอง จะทำให้เขาเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และสามารถดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

ประชาชน ควรมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน เพื่อที่จะสามารถบอกได้ว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร ดังนั้นในการประเมินผลควรที่จะต้องมีทั้งประชาชนในชุมชนนั่นเอง และคนนอกชุมชนช่วยกันพิจารณาว่า กิจกรรมที่กระทำลงไปนั้นเกิดผลดีหรือไม่ดีอย่างไร ซึ่งจะทำให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการทำกิจกรรมนั้นร่วมกัน

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชน นับว่าเป็นอีกบทบาทหนึ่งของชุมชนในการที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนรู้เติบโตและก้าวหน้าอย่างมั่นคง การสนับสนุนและการพัฒนานี้ จากการที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาภาคสนามได้พบว่า ชุมชนที่ศึกษาโดยทั่วไปมักเริ่มต้นจากการสนับสนุนจากองค์กรของรัฐแล้วในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนได้มีโอกาสนำทรัพยากรธรรมชาติ เงินทุน และความรู้ของตนไปแลกเปลี่ยนกับองค์กรชาวบ้าน และองค์กรอื่น ๆ ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและการจัดความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเหล่านี้บนพื้นฐานของการเรียนรู้ การพึ่งพาอาศัยและการมีส่วนร่วมระหว่างกันเกิดการถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้ และประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้มาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง บทบาทของประชาชนในการพัฒนาสังคม

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยทั่วไปมักจะเกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมและวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่น ที่มีลักษณะเด่น สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ มีความหมายดังนี้

ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือการท่องเที่ยวไปตามสถานที่ทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานที่สำคัญหรือมีชื่อเสียงตลอดจนการท่องเที่ยวเพื่อเข้าชมขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น เนื่องจากในเทศกาลต่างๆเป็นการสืบทอด รักษามรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นไว้ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณซึ่งเป็นรากฐานของแต่ละท้องถิ่นไว้ ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีแต่โบราณซึ่งเป็นรากฐานของวัฒนธรรมและวิถีการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่นโดยมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นสถานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และโบราณสถาน ตลอดจนมรดกทางวัฒนธรรมรวมถึงวัฒนธรรมรวมถึงพิพิธภัณฑสถานต่างๆและประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น
2. เป็นการให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมโดยเจ้าของพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนในการวางแผนการจัดการและอนุรักษ์
3. มีมัคคุเทศก์และวิทยากรให้ความรู้ทั้งของภาครัฐและประชาชนในท้องถิ่น แนะนำให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม พร้อมทั้งจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้การวางแผนของประชาคมในชุมชน
4. มุ่งให้ประชาชนเจ้าของท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการอนุรักษ์และเพื่อผลประโยชน์ของท้องถิ่นตลอดจนมุ่งเน้นให้การท่องเที่ยวได้

ความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความประทับใจ และมีประสบการณ์ในการดำรงชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป

5. ผู้ที่เกี่ยวข้องมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รักษา และเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น

แม้ว่าจิตสำนึกต่อคุณค่าของอดีตในแง่มุมต่างๆเหล่านี้ อาจไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกันทั่วโลกหากแต่ค่อยๆมีพัฒนาการอย่างค่อยเป็นค่อยไป แนวคิดที่เกิดขึ้นในแต่ละส่วนต่างๆของโลกมิได้เกิดขึ้นเป็นแบบฉบับเดียวกัน หากมีอิสระตามลักษณะเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น อันเนื่องมาจากผลผลิตทางความคิดที่แตกต่างกันตามแต่ละวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ

เป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

การจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในมิติใหม่จึงมีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาที่ยั่งยืน แทนการจัดนำเที่ยวแบบเดิมที่เน้นการและให้ความสำคัญกับการหารายได้จากภาคบริการที่เน้นแสวงหาผลประโยชน์ต่อทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยไม่สนใจต่อการอนุรักษ์และขาดความรับผิดชอบต่อความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เน้นการรักษาความยั่งยืนของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ในชุมชนและท้องถิ่นเพื่อที่จะสอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต่อไป โดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือ

1. ด้านความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะโบราณสถานเป็นเครื่องยืนยันถึงความเก่าแก่และความรุ่งเรืองของชาติ ดังนั้นชาติใดที่มีโบราณสถานมากย่อมทำให้คนในชาติเกิดความภาคภูมิใจเกิดความสมัครสมานสามัคคี เกิดความรักและเกิดความหวงแหนแผ่นดินและประเทศชาติ ทำให้ชนในชาติช่วยกันทำนุบำรุงรักษาและส่งเสริมให้มรดกทางวัฒนธรรมนั้นแพร่หลายต่อไป

2. ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ การศึกษาประวัติศาสตร์ในยุคต้นๆหรือก่อนประวัติศาสตร์มีอุปสรรคที่สำคัญคือการมีหลักฐานน้อย ไม่แน่ชัด ไม่สมบูรณ์ หลักฐานประเภทตำนานพงศาวดาร จดหมายเหตุ และเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่มักจะเป็นหลักฐานที่เขียนขึ้นในสมัยหลังจากเหตุการณ์จริงซึ่งอาจจะผิดเพี้ยนจากความจริงไปมาก ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ในระยะเวลาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยหลักฐานทางโบราณคดีมาเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยเฉพาะโบราณสถานนั้นนับว่ามีคุณค่าต่อการศึกษาประวัติศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง

3. ด้านการศึกษาภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อม ซึ่งโบราณสถานสามารถที่จะบอกกล่าวได้ถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมาแต่โบราณจึงเป็นการยืนยันว่าสภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมของมนุษย์เป็นอย่างมาก

4. **ด้านการศึกษาวัฒนธรรม** โบราณสถานสามารถทำให้ทราบเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางด้านต่างๆของมนุษย์ในอดีตกระจ่างยิ่งขึ้น เช่น การสร้างศาสนสถาน ตามคติความเชื่อ การสะท้อนให้เห็นการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ผ่านทางภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรือลวดลายแกะสลักภาพปั้นที่ประดับตามอาคารของโบราณสถาน เป็นต้น

5. **ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะ** โบราณสถานเป็นหลักฐานที่สำคัญที่ใช้ในการศึกษาทางศิลปะและประวัติศาสตร์ศิลปะของมนุษย์ในอดีตซึ่งจะทำให้ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานทางศิลปะของมนุษย์ในสมัยโบราณหลายประการเช่น แนวคิด ความเชื่อ ความรู้สึก สกulpture ช่าง เทคโนโลยีในการแกะสลักและการหล่อ ฝีมือช่าง ลักษณะทางสังคม ระดับเศรษฐกิจ และอิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

6. **ด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว** ปัจจุบัน โบราณสถานได้กลายเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของทุกประเทศ แต่ละประเทศต่างใช้โบราณวัตถุและโบราณสถานเป็นเครื่องดึงดูดนักท่องเที่ยวให้หลั่งไหลเข้าสู่ประเทศ ให้มาชื่นชมเพื่อความเพลิดเพลินและได้รับความรู้ การที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาทำให้ประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวและในขณะเดียวกันทำให้เกิดอุตสาหกรรมหรือกิจกรรมต่างๆอีกหลายอย่างตามมานอกจากนี้ โบราณสถานยังเป็นสิ่งที่เชิดชูศิลปวัฒนธรรมของชาติให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายไปในนานาประเทศ

7. **ด้านนันทนาการ** ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาโบราณสถานที่มีอยู่ในพื้นที่อันเหมาะสมตามหลักวิชาเพื่อให้บริเวณชุมชนเหล่านั้น สามารถเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนได้ เพื่อให้ผู้เข้าไปพักผ่อนในบริเวณชุมชน โบราณ ได้รับความรู้และความเพลิดเพลินในเวลาเดียวกันเพราะชุมชน โบราณ ทุกแห่งล้วนมีประวัติความเป็นมาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชาติทั้งสิ้นจึงเป็นเรื่องที่ทุกคนสนใจใคร่รู้ใคร่ศึกษา เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย เป็นต้น

8. **ด้านการแก้ไขปัญหาบ้านเมือง** ความขัดแย้งทางการเมืองหรือปัญหาทางการเมืองมักจะเกิดขึ้นในหลายๆลักษณะ อาทิ ปัญหาระหว่างประเทศที่อยู่ใกล้ชิดกันและประเทศใดประเทศหนึ่งพยายามอ้างหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ดี หรือหลักฐานทางเชื้อชาติที่ดี ศาสนาก็ดี แล้วพยายามก่อให้เกิดปัญหาทางการเมืองเรื่องราวต่างๆขึ้น เช่น ปัญหาเขตแดน เป็นต้น ซึ่งในกรณีเช่นนี้ โบราณคดีก็อาจมีส่วนช่วยแก้ปัญหานี้ให้กระจ่างแจ้งขึ้นได้ว่าดินแดนบริเวณนั้นควรจะเป็นของประเทศใด โดยอาศัย โบราณวัตถุ โบราณสถานและหลักฐานทางโบราณคดีอื่นๆที่ขุดค้นมาเป็นข้อวินิจฉัย

9. **ด้านการศึกษาเชิงสหวิชาการ** ซึ่งเป็นการศึกษากรณีที่รวมเอา วิทยาการสาขาต่างๆมาใช้ร่วมกันหรือการนำเอาศิลปะและศาสตร์หลายๆแขนงหรือหลายๆสาขาวิชามาประยุกต์ใช้ร่วมกันอย่างเหมาะสมเพื่อให้ผลการศึกษาดูออกอย่างกว้างขวางครอบคลุมและลึกซึ้ง

10. **ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม** ด้วยระเบียบวิธีในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ โบราณวัตถุตามวิธีการทางโบราณคดีคือการสำรวจขุดค้น วิเคราะห์ ศึกษาและวิจัยทางโบราณคดีนั้นล้วน

เป็นกระบวนการแห่งการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติโดยตรงทั้งนี้ทั้งนั้นกระบวนการในการศึกษาวิจัย โบราณวัตถุจึงย่อมเป็นกระบวนการที่ช่วยในการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมไปสู่อนุชนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวเชิงระบบ

2.2.1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงระบบ

ทฤษฎีเชิงระบบนั้น เบร์ทาลานฟี (Bertalanffy) ได้อธิบายถึงความพยายามที่จะสร้างแบบแผนและพัฒนาระบบความคิดลักษณะพิเศษของแนวคิดเชิงระบบคือมีความมุ่งหมายที่จะอธิบายทุกสิ่งทุกอย่าง ที่ซับซ้อน จุกจิก ให้เข้าใจได้ง่ายและชัดเจน และวิธีดังกล่าวนี้มีแบบแผนโดยการเริ่มต้นพิจารณาสิ่งนั้นๆ ก่อนจากนั้นพิจารณาองค์ประกอบแวดล้อมและค้นหาว่าสิ่งต่างๆ เหล่านั้นมีการเรียงลำดับความสำคัญอย่างไรและมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันแบบใดบ้าง โดยทั่วไปแล้วนั้น ระบบที่มีการคาบเกี่ยวกัน ซ้อนทับกัน สามารถที่จะทำการแยกออกจากกัน (เพื่อวิเคราะห์) ได้ จากนั้นก็เรียงลำดับในแต่ละระบบได้ว่าหัวข้อใดเป็น ระบบหลัก และในหัวข้อใดเป็นระบบรอง

แนวคิดในการอธิบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงระบบ มีทฤษฎีที่สำคัญคือทฤษฎีเปิดและทฤษฎีปิด โดยการท่องเที่ยวจัดเป็นทฤษฎีเปิดเนื่องจาก สภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย โดยอธิบายเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวว่าองค์ประกอบที่สำคัญคือนักท่องเที่ยว หากปราศจากนักท่องเที่ยวแล้วการท่องเที่ยวก็จะไม่เกิดขึ้น สำนักงานท่องเที่ยวและโรงแรมไม่ได้ทำให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้น โครงสร้างเหล่านี้ต่างรอคอยการท่องเที่ยว รอคอยนักท่องเที่ยวมาใช้บริการ นักท่องเที่ยวคือองค์ประกอบที่สำคัญต่อทุกๆ ระบบการท่องเที่ยว

การกำหนดเส้นทางในการท่องเที่ยวเชิงระบบ จำเป็นต้องมีอย่างน้อย 3 จุดหลักๆ คือ จุดเริ่มต้นการเดินทาง ทางผ่าน และสถานที่ท่องเที่ยว (จุดหมายปลายทาง)

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงระบบ ประกอบด้วยองค์ประกอบการท่องเที่ยว 5 อย่าง คือ นักท่องเที่ยว , จุดเริ่มต้น , ทางผ่าน , สถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทาง (สถานที่ท่องเที่ยว) และอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตามทฤษฎีแล้วการท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้ในบางกรณีโดยทั่วไปแล้วกำหนดการเดินทางการท่องเที่ยว (โปรแกรมทัวร์) ที่นักท่องเที่ยวสามารถหาได้นั้น จะถูกสร้างขึ้นโดยการจัดการขององค์กรต่างๆ เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน เป็นต้น ซึ่งช่วยในการสนับสนุนและจูงใจนักท่องเที่ยวในการเดินทางท่องเที่ยว จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีช่องทางในการจัดหาข้อมูลเรื่องเส้นทางท่องเที่ยวจาก 2 แหล่งข้อมูล ได้แก่ 1. สำนักงานการท่องเที่ยว 2. เมืองอันเป็นสถานที่ท่องเที่ยว , ทางผ่านหรือเมืองที่เป็นที่พัก ซึ่งได้รับการเอื้อเพื่อข้อมูลจากโรงแรมที่เขาพักนั่นเอง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องนอกเหนือจากองค์ประกอบทั้ง 5 อย่างในการประกอบเป็นระบบท่องเที่ยวที่เต็มไปด้วยทรัพยากรทางด้านสภาพแวดล้อม (สังคม, วัฒนธรรม, เศรษฐกิจ, ธรรมชาติ และอื่นๆ) ดังนั้น ระบบการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงระบบเปิดและเน้นเรื่องราวของบริบทต่างๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์กับองค์ประกอบในระบบการท่องเที่ยวทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น สังคม, วัฒนธรรม, การเมือง การปกครอง, เศรษฐกิจ, กฎหมาย, และสิ่งแวดล้อม ทุกอย่างล้วนมีความสัมพันธ์กันเนื่องจากการท่องเที่ยวถือว่าเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งของสังคม ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับระบบอื่นๆ ของสังคมอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ในขณะที่การท่องเที่ยวได้รับอิทธิพลจากระบบการเมือง เศรษฐกิจ หรือระบบอื่นๆ ของประเทศ การท่องเที่ยวก็มีอิทธิพลต่อระบบเหล่านั้นด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ภายในระบบการท่องเที่ยวยังมีระบบย่อยๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเช่นกัน

การพิจารณาการท่องเที่ยวในเชิงระบบ จะทำให้สามารถเข้าใจสภาพและความเปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ จะต้องพิจารณาระบบย่อยและองค์ประกอบหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้นรวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวด้วย

ระบบการท่องเที่ยวอาจจำแนกได้เป็น 3 ระบบย่อยดังต่อไปนี้คือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism resources) อันประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในส่วนใหญ่จะหมายถึงสภาพทางกายภาพของทรัพยากรนั้นๆ ซึ่งอาจเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งอาจเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ

2. บริการการท่องเที่ยว (Tourism service) ได้แก่การบริการเพื่อการท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่หรือที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่

3. ตลาดการท่องเที่ยว (Tourism market) เป็นส่วนของอุปสงค์ (Demand) ในการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว การตลาดอาจพิจารณาได้ทั้งตัวนักท่องเที่ยวเอง กิจกรรม รูปแบบหรือกระบวนการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่

ในแต่ละระบบย่อย ก็มีองค์ประกอบอีกมากมายที่มีบทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกัน แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนอกระบบเช่นกัน โดยอาจกล่าวได้ว่าสิ่งแวดล้อมนอกระบบ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว ภูมิอากาศ ชุมชน กิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ ในพื้นที่ตลอดจนการบริหารและการปกครองของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งแวดล้อมนอกระบบเหล่านี้นอกจากจะมีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวในทางอ้อมแล้ว ยังอาจได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและโดยอ้อมอีกด้วย

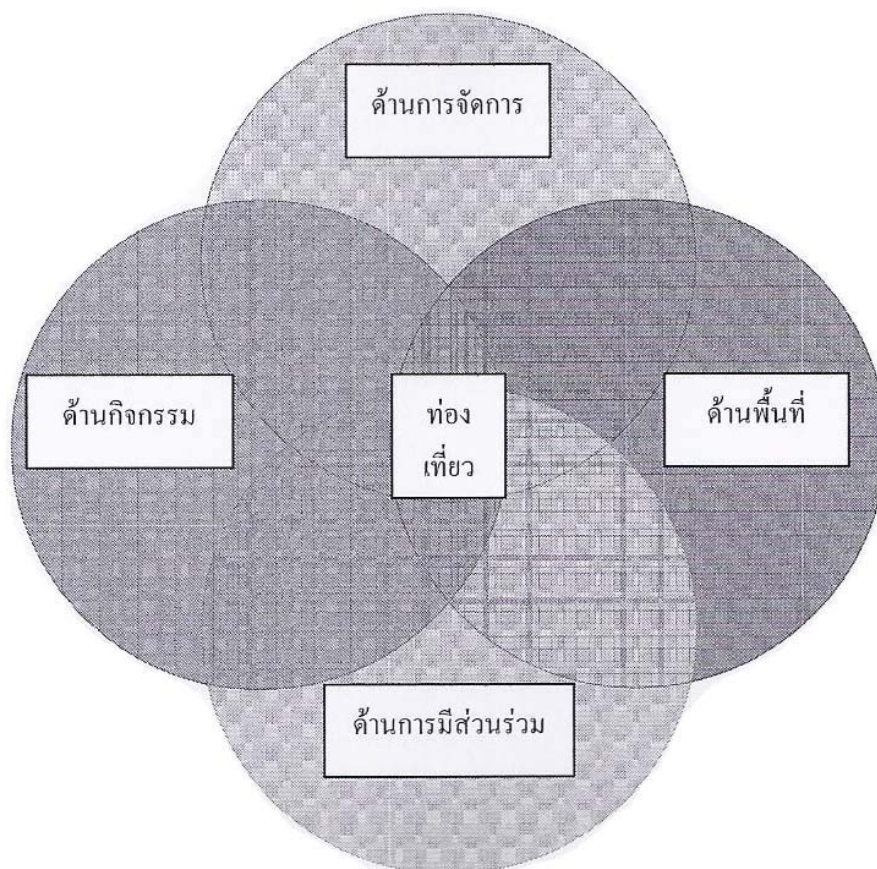
องค์ประกอบของระบบการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมนอกระบบการท่องเที่ยว ได้จำแนกบทบาทหน้าที่ (Function) ขององค์ประกอบเหล่านั้นเป็น 5 ประการคือ อุปสงค์ (Demand) อุปทาน (Supply) ทรัพยากร (Resource) ผลกระทบที่มีต่อสิ่งอื่น (Impact) ผลกระทบที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อม (Effect)

ในระบบการท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่หนึ่งๆนั้นปริมาณนักท่องเที่ยวสามารถบ่งชี้ถึงระดับการพัฒนาหรือการขยายตัวของการท่องเที่ยวได้ การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ซึ่งการขยายตัวดังกล่าวอาจถึงจุดวิกฤตได้ในระดับใดระดับหนึ่ง ตัวชี้วัดจุดวิกฤตนั้นแตกต่างกันไปตามปัจจัยหรือองค์ประกอบย่อยในระบบ อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในระบบนั้นมีวิกฤตเพียงบางตัวที่ไวต่อการกระทบซึ่งอาจถือเป็นวิกฤตของระบบได้

ในการศึกษาการพยากรณ์ระบบย่อยด้านตลาดการท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีการคาดคะเนล่วงหน้าถึงขนาดและเวลาของจุดวิกฤตที่อาจจะเกิดขึ้น เพื่อเตรียมแนวทางการแก้ไขสถานการณ์ที่อาจเป็นอันตรายต่อระบบได้ การพิจารณาความสัมพันธ์ภายในระบบในเชิงปริมาณ เมื่อมีการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวจะเพิ่มสูงขึ้นตามสภาวะการณ์ตลาด การจัดบริการ สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวจะดำเนินการโดยภาครัฐผ่านระบบการวางแผนการพัฒนา

2.2.2 หลักการพื้นฐานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

นอกจากนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมีปัจจัยที่สำคัญที่ควบคุมลักษณะพื้นฐานขององค์ประกอบหลัก (Key Elements) 4 ด้าน ได้แก่ พื้นที่ท่องเที่ยว การจัดการ กิจกรรมและกระบวนการและการมีส่วนร่วมซึ่งในแต่ละองค์ประกอบจะมีความคาบเกี่ยวกัน รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจะขาดองค์ประกอบหนึ่งองค์ประกอบใดไม่ได้ เพียงแต่เนื้อหาในแต่ละองค์ประกอบจะเข้มข้นมากขึ้นแตกต่างกันเท่าใด สามารถอธิบายได้ ดังตาราง 3

ตาราง 3 แสดงหลักการพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับระบบนิเวศ
2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตจึงกล่าวได้ว่าแนวทางดังกล่าวเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ ที่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษากับเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ ที่จะนำไปสู่การสร้างภาพลักษณ์และปลูกจิตสำนึกที่

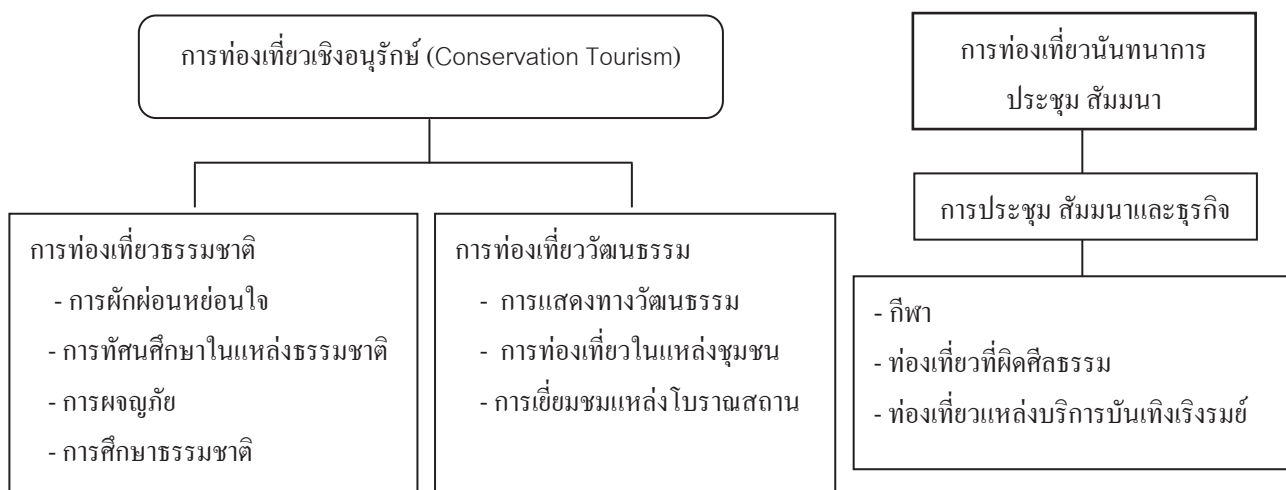
ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถเรียกได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม ถือเป็นหัวใจอีกข้อหนึ่งที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น ตลอดกระบวนการตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนจนถึงการนำไปปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อนำกลับมาบำรุงรักษาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยสุดท้ายและท้องถิ่นตั้งแต่ประชาชนระดับรากหญ้าจะมีส่วนช่วยในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

จากหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวกล่าวได้ว่าองค์ประกอบสำคัญทั้ง 4 ข้อ เปรียบดั่งกุญแจ เครื่องมือ และแนวทางที่สำคัญแนวทางหนึ่ง ของการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่จะนำอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจะมีข้อจำกัดอยู่ที่เนื้อหาการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเท่านั้นแต่สามารถสร้างหรือหา “จุดขาย” ที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้จากสินค้าทางการท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ จุดขายนั้นก็คือสภาพความงดงามทางสถาปัตยกรรม และคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมายาวนานจากอดีต ผ่านพิธีกรรม

แต่จากแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแบบเดิม ที่เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การปรับปรุงโบราณสถานตลอดจนการแยกคนออกจากพื้นที่เป็นแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ ส่งผลให้การแสดงทางวัฒนธรรมของชุมชนหายไปจากความทรงจำอันนำไปสู่การลดคุณค่าของการท่องเที่ยวในชุมชน ดังนั้นเมื่อพิจารณาองค์ประกอบ 4 ด้านอันได้แก่ 1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น 2. ด้านการจัดการโดยมีการวางแผน พัฒนาและปรับปรุง 3. ด้านกิจกรรมและกระบวนการที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้พัฒนาจิตสำนึกที่ถูกต้องของนักท่องเที่ยว 4. เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวทั้งด้านการวางแผนจนถึงการปฏิบัติงาน เข้ามาสอดคล้องประสานในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ เพื่อนำไปสู่แนวทางที่สำคัญที่จะเปลี่ยนโฉมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์(Conservation Tourism) แบบใหม่ โดยเมื่อพิจารณาถึงขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แล้วกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าว (ดังในตาราง 4) โดยหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็คือการท่องเที่ยว ที่มีส่วนสอดคล้องประสานให้เกิดการฟื้นฟู ฟื้นฟูพื้นที่ วางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและนำไปสู่การจัดรายการนำเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องประสานกับปัจจัยต่างๆเพื่อนำไปสู่การจัดรายการนำเที่ยวเชิงรุกและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์(Conservation Tourism)แบบใหม่

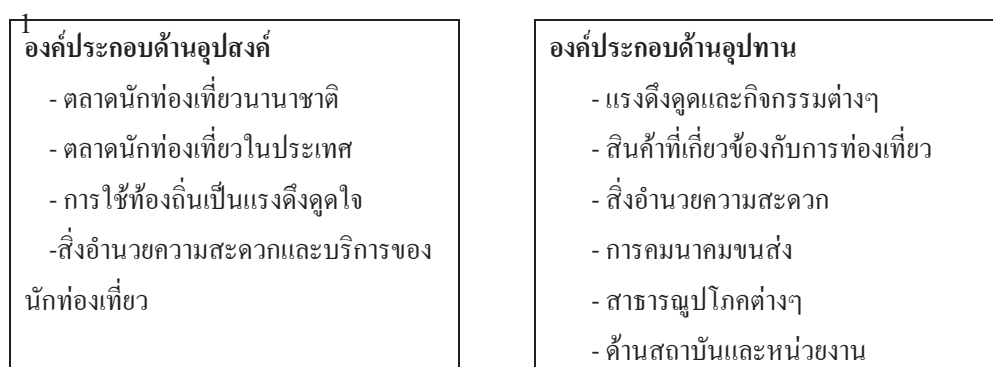
ตาราง 4 แสดงขอบเขตการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในภาพรวมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทย

2.2.3 การท่องเที่ยวเชิงผสมผสาน

ดังนั้นการดำเนินการในการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ระเบียงวัฒนธรรม (กำแพงเพชร พิษณุโลก เพชรบูรณ์และสุโขทัย) ให้ออกมาทิศทางเดียวกันภายใต้การสร้างจุดขายร่วมกันลดการแย่งพื้นที่ทางการตลาดเพื่อสร้างกลยุทธ์ทางรุกภายใต้แนวความคิดร่วมกัน ในลักษณะการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงระบบแบบผสมผสาน โดยการกำมองการท่องเที่ยวให้เป็นระบบที่มีความสัมพันธ์ร่วมกันขององค์ประกอบด้านอุปสงค์และอุปทาน ดังตาราง 5

ตาราง 5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระบบการท่องเที่ยวเชิงผสมผสาน

1. องค์ประกอบด้านอุปสงค์ หมายถึง ตลาดนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศภายในประเทศและท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ใช้แรงจูงใจ สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านการท่องเที่ยว

2. องค์ประกอบด้านอุปทาน หมายถึง ประกอบด้วยแรงจูงใจและกิจกรรมการท่องเที่ยว อาหารและที่พัก รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านอื่นๆ เช่น การคมนาคมขนส่ง ที่เรียกว่า ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว(Tourism products) อาจแยกได้เป็น

- แรงจูงใจด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วยลักษณะทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม และลักษณะเฉพาะตัวบางอย่างทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เป็นต้นว่า โบราณสถาน พิพิธภัณฑสถาน รวมถึงกิจกรรมที่สัมพันธ์กับแรงจูงใจเหล่านั้น

- อาหารและที่พัก ประกอบด้วย โรงแรม ที่พักนักท่องเที่ยว เกสเฮาส์ และที่พักค้างคืนของนักท่องเที่ยวชนิดอื่นๆ เช่น โฮมสเตย์

- สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการอื่นๆ ประกอบด้วยการจัดการด้านการท่องเที่ยวและเดินทาง ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ศูนย์แลกเปลี่ยนเงินตรา และบริการด้านไปรษณีย์ โทรเลข และสาธารณสุข

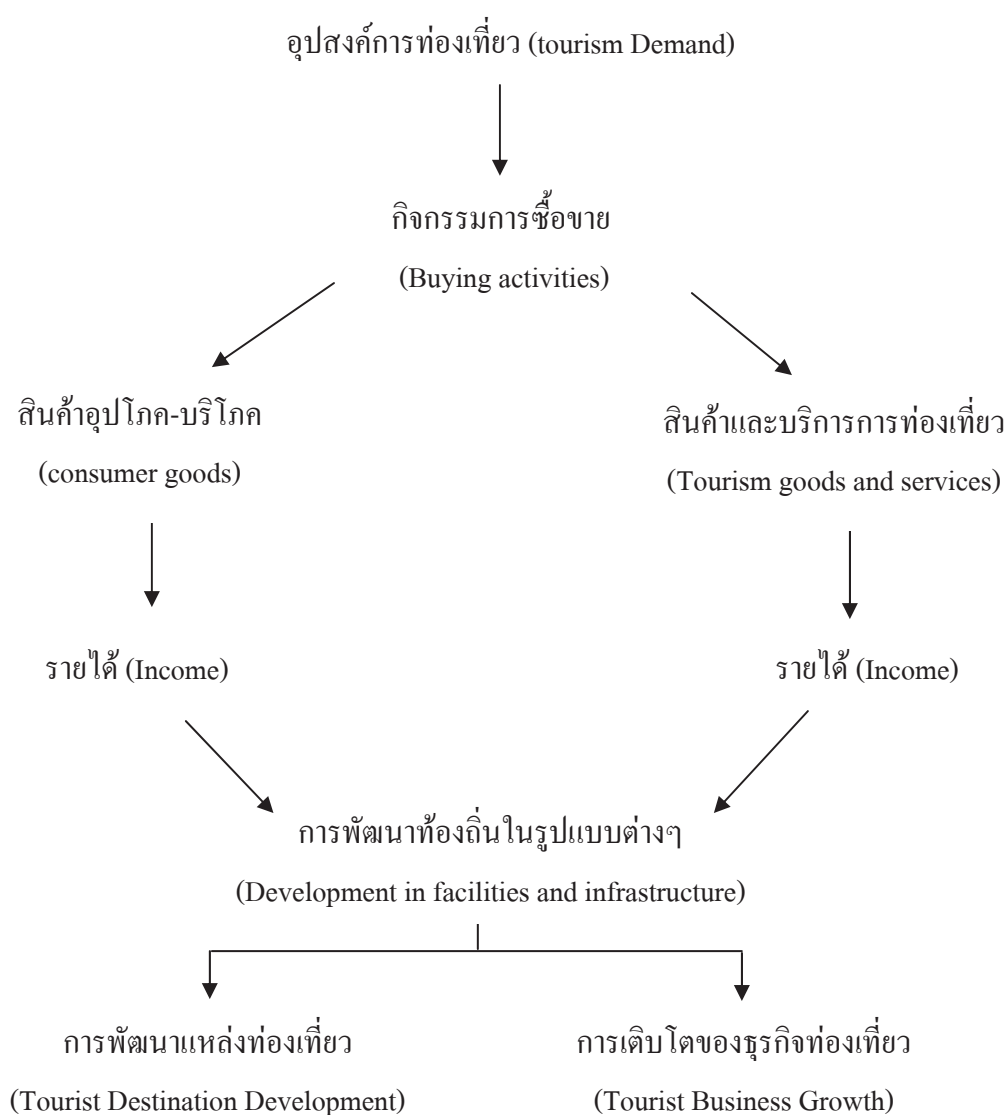
แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงผสมผสาน โดยมององค์ประกอบด้านอุปสงค์และอุปทานเพื่อนำไปสู่การวางแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว(รายการนำเที่ยว) จึงต้องมีความยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีทางเลือกที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรมและสภาพของแหล่งโบราณสถาน และขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมต่างๆ ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีการคมนาคม เทคนิคและวิทยาการและการจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบสมัยใหม่ เช่นการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวหมู่บ้านหัตถกรรม การท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีชีวิตและชาติพันธุ์ของชนเผ่าต่างๆ รวมถึงแนวโน้มของตลาดท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนารอบแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงระบบแบบผสมผสาน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมากกว่าการวางแผนการท่องเที่ยวแบบในอดีตที่ผ่านมาที่เน้นจินตนาการและการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของตลาด มาสู่การวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยว(รายการนำเที่ยว) ที่ตั้งอยู่บนหลักของเหตุผล(นวัตกรรม)ที่นำไปสู่การสร้างรูปแบบของกิจกรรมในลักษณะที่เป็นไปได้ โดยนำแผนงานไปสู่ภาคปฏิบัติทั้งนี้มีกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการนำแผนกิจกรรมไปดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

2.3 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับอุปสงค์การท่องเที่ยว

ข้อมูลการตลาดท่องเที่ยวในกลุ่มพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบันและการคาดคะเนในอนาคต เกี่ยวพันกับอุปสงค์การท่องเที่ยว (Tourism Demand) อันหมายถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวจะเดินทางไปซื้อสินค้าและบริการ หรือบริโภคผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยว หรือจุดหมายปลายทางทางการท่องเที่ยวของตน โดยนักท่องเที่ยวจะต้องมีความต้องการ มีอำนาจซื้อ และมีความเต็มใจที่จะจ่ายค่าสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงของอุปสงค์การท่องเที่ยวด้วย

2.3.1 ความหมายและความสำคัญของอุปสงค์ อุปสงค์ของการท่องเที่ยวเป็นตัวผลักดันสำคัญให้เกิดการซื้อขายสินค้าทั่วไป และสินค้าการท่องเที่ยวอย่างอื่น ๆ โดยเฉพาะธุรกิจย่อยที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม บริษัทนำเที่ยว สายการบิน ช่วยเพิ่มการสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้มีความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และทำให้ธุรกิจท่องเที่ยวมีการขยายตัวมากขึ้น ดังปรากฏในตาราง 6

ตาราง 6 แสดงวงจรอุปสงค์การท่องเที่ยว

ความเจริญก้าวหน้าในท้องถิ่น โดยเฉพาะในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวก และสาธารณูปโภคต่างๆ จะเป็นสิ่งจูงใจให้นักลงทุนสนใจมาลงทุนทางธุรกิจมากขึ้น ทั้งประชาชนและนักลงทุนต่างก็พยายามให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวมากขึ้นเพื่อผลทางด้านรายได้ และรายได้จากการท่องเที่ยวก็สามารถกระจายได้ไปสู่ผู้ประกอบการอาชีพในธุรกิจย่อยในลักษณะทวีคูณ (Multiplier Effect) อันก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้และนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ นักการตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องใช้กิจกรรมการตลาดเป็นเครื่องมือในการผลักดันให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น พยายามให้อุปสงค์การท่องเที่ยวคงที่หรือเพิ่มขึ้น ดังนั้นกิจกรรมการตลาดจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยมีข้อมูลที่นิยมศึกษาดังนี้

1. จำนวนนักท่องเที่ยว (Tourist Arrivals) ทั้งภายในท้องถิ่น ภายในประเทศและระหว่างประเทศ การสำรวจการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของลูกค้า จึงเป็นงานสำคัญของธุรกิจนอกเหนือไปจากการสำรวจเพื่อทราบความต้องการเฉพาะ

2. รายได้จากการท่องเที่ยว (Tourist Expenditures) หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่นักท่องเที่ยวใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวเป็นค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าพาหนะ ค่าเข้าชม ค่าสินค้าของที่ระลึก และค่าใช้จ่ายอื่นๆ แยกตามตลาดนักท่องเที่ยว

3. วันพักเฉลี่ย (Average length of stay) ของตลาดนักท่องเที่ยวที่สำคัญ รูปแบบกิจกรรมทางการตลาดที่เหมาะสมจะทำให้เพิ่มจำนวนวันพัก ซึ่งเป็นผลให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

4. การเพิ่มขึ้นของอุปทานการท่องเที่ยว (Tourist Supply) เช่น สถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมไปมาก ห้องพัก บริษัทนำเที่ยว เที่ยวบิน มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทั้งในช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว และเปรียบเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อน

2.3.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปสงค์

การเดินทางท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตสังคมในปัจจุบัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดอุปสงค์การท่องเที่ยว ได้แก่ ปัจจัยที่ผลักดัน ได้แก่ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การสร้างบ้านแปลงเมือง การมีรายได้และระดับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น อาชีพและการมีเวลาว่างเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาการทางด้านการคมนาคมขนส่ง และการสื่อสาร ตลอดจนการแลกเปลี่ยนด้านต่างๆ ในยุคโลกาภิวัตน์ และปัจจัยที่ดึงดูด ได้แก่ ความพร้อมของอุปทานการท่องเที่ยว ความปลอดภัยและสื่่อมวลชน

แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวไม่คงที่ยังมีปัจจัยบางอย่าง ที่มีผลต่อจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ และพฤติกรรม การซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่ไม่สามารถควบคุมได้หรือควบคุมได้ยาก ซึ่งผู้ประกอบการจะสามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับตลาดท่องเที่ยวบ้าง และสามารถเตรียมกิจกรรมทางการตลาดเพื่อแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปปัจจัยที่สำคัญดังนี้

1. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (Economic factors)

สภาพเศรษฐกิจของท้องถิ่นและประเทศ มีผลกระทบจากผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมาก เป็นปัจจัยที่สำคัญให้ระดับอุปสงค์แตกต่างกัน ประเทศที่มีเศรษฐกิจดีย่อมเอื้ออำนวยให้คนเดินทางมากขึ้นเพื่อไปเจรจาติดต่อธุรกิจ ไปประชุม ไปศึกษาหาความรู้ หรือไปพักผ่อน ปริมาณการซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวกระทำได้ในปริมาณสูงตามอำนาจการซื้อ (purchasing power) แต่ประเทศที่กำลังพัฒนาหรือการพัฒนาทางเศรษฐกิจยังไม่คืบหน้า จะทำให้นักท่องเที่ยวมีอำนาจการซื้อต่ำ และไม่ใช่ว่าเป้าหมายหลักทางการตลาดของธุรกิจท่องเที่ยว การดึงดูดลูกค้าเป้าหมายหลัก ผู้ประกอบการธุรกิจจำเป็นต้องพัฒนารูปแบบของการบริการ และพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับสภาพและฐานะของกลุ่มลูกค้าที่มีเศรษฐกิจดี และมีอำนาจการซื้อสูง จะเห็นได้จากการพัฒนาสินค้าและบริการของธุรกิจโรงแรม มีความแตกต่างทางด้าน การแข่งขันสูงมาก อัตราการเข้าพัก (occupancy rate) ที่เพิ่มขึ้นแสดงว่ากิจกรรมทางการตลาดประสบความสำเร็จ สามารถทำให้อุปสงค์การท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นได้

2. ปัจจัยทางประชากรศาสตร์ (Demographic factors)

ลักษณะของประชากร ได้แก่ ขนาดและองค์ประกอบของครอบครัว อายุ เพศ การศึกษา ประสบการณ์ ระดับรายได้ อาชีพ เชื้อชาติ สัญชาติ ซึ่งโดยรวมแล้วจะมีผลต่อรูปแบบของอุปสงค์และปริมาณการซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

ประเทศที่พัฒนาแล้วครอบครัวมีขนาดเล็ก มีบุตรน้อย ต้องทำงานทั้งสามี ภรรยา มีปัญหาการอยู่อย่าง มีรายได้พอจะเดินทางไปท่องเที่ยว และมีพันธะน้อยลง ประเทศที่กำลังพัฒนาเริ่มมีลักษณะครอบครัวแบบนี้ ผู้ประกอบการควรปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับลักษณะต่างๆ ของประชากร เช่น กลุ่มที่มีอายุที่ไม่เกิน 55 ปี หรือเกษียณอายุแล้ว กลุ่มนี้มีความพร้อมทั้งทางการเงิน เวลา และสุขภาพที่แข็งแรงแต่ไม่ต้องการเดินทางแบบสมบุกสมบัน การนำเที่ยวแบบพักผ่อน และรักษาสุขภาพจึงเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับลักษณะของผู้ซื้อในวัยนี้มาก นอกจากนี้เป็นส่วนของประเทศไทยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวสูงอายุได้แก่ ความสวยงามตามธรรมชาติ ความเป็นมิตรของประชาชน ความปลอดภัย วัฒนธรรมและประเพณี คุณภาพของที่พักรับและสิ่งอำนวยความสะดวก และบริการที่เอาใจใส่

องค์การสหประชาชาติได้ประมาณว่า ราวปี ค.ศ.2025 สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุของโลกจะมีประมาณร้อยละ 19 ของประชากรทั้งหมด หรือคิดเป็นราว 1.6 พันล้านคน นอกจากการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวจะแตกต่างกันเนื่องจากอายุแล้วการศึกษาก็ทำให้เพิ่มปริมาณอุปสงค์ด้วย จะเห็นได้ว่าการจัดรายการนำเที่ยวเพื่อไปศึกษาในต่างประเทศ (Study tour) ให้แก่เยาวชน และการจัดนำเที่ยวแบบความสนใจพิเศษ (Special Interest Travel) เพิ่มขึ้นทุกปี

3. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ (Geographic factors)

ลักษณะภูมิศาสตร์ของประเทศผู้ซื้อมีผลกระทบทำให้อุปสงค์ของนักท่องเที่ยวแต่ละชาติแตกต่างกันและเป็นสิ่งที่กำหนดประเภทของจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่ผู้ซื้อต้องการไป เช่น นักท่องเที่ยวที่มาจากประเทศที่แวดล้อมด้วยทะเลย่อมต้องการไปเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทภูเขา เมือง นักท่องเที่ยวจากประเทศที่มีอากาศหนาว เช่น ชาวสแกนดิเนเวีย นิยมไปพักผ่อนในประเทศที่มีอากาศอบอุ่นหรือทะเล เช่น นิยมไปแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน นอกจากลักษณะทางภูมิประเทศ และภูมิอากาศจะทำให้รูปแบบอุปสงค์ต่างกันแล้ว ผู้พักอาศัยในเมืองใหญ่มักนิยมเดินทางแบบเข้าไป-เย็นกลับ (Day Visit) มากกว่าคนในชุมชนเล็กๆ ผู้ประกอบธุรกิจจัดนำเที่ยว และโรงแรมควรพิจารณา ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของลูกค้าด้วยว่าส่วนใหญ่มาจากประเทศใดและจุดหมายปลายทางท่องเที่ยวใดจะจูงใจลูกค้าได้มาก เพื่อพัฒนาสินค้าและบริการและส่งเสริมการตลาดให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย

4. ปัจจัยทางวัฒนธรรม (Socio-cultural factors)

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม จะหล่อหลอมความคิด รสนิยม และทัศนคติในการบริโภคผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว สังคมตะวันตกมีลักษณะเปิดเผยจะเปิดโอกาสให้ผู้หญิงชาวตะวันตกเดินทางท่องเที่ยวได้มากกว่าและไกลกว่าผู้หญิงแถบเอเชีย และตะวันออกกลาง ซึ่งไม่นิยมเดินทางโดยลำพัง หรือท่องเที่ยวแบบผจญภัยมากเกินไป การท่องเที่ยวแบบผจญภัยจึงเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยววันหนุ่มสาวชาวตะวันตก นอกจากนี้คือค่านิยมของการมีบ้านพักหลังที่สอง (Secondary Residence) เพื่อพักผ่อนในชนบทหรืออยู่ชายทะเล ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นและมีคุณค่าต่อชีวิต ส่วนประเทศในแถบเอเชียที่เจริญพัฒนาไปมาก เช่น ประเทศญี่ปุ่น หญิงสาวโสดชาวญี่ปุ่นและอยู่ในวัยทำงาน (Office Lady) จะมีรสนิยมท่องเที่ยวหรูหรา สะดวกสบาย นับเป็นลูกค้าเป้าหมายสำคัญอีกกลุ่มหนึ่งนอกเหนือไปจากคู่ฮันนีมูน (Honeymooners) ซึ่งนิยมเดินทางไปพักผ่อนต่างประเทศหลังจากการแต่งงานมาก สรุปได้ว่าทัศนคติและวัฒนธรรมของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งสามารถกำหนดรสนิยม ค่านิยม ปริมาณ ระดับและรูปแบบของการซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวได้

5. ปัจจัยทางการเมืองและกฎหมาย (Political and Regulatory factors)

การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และระเบียบกฎหมายต่างๆ ของประเทศอาจทำให้การตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงและ/หรืออาจทำให้อุปสงค์การท่องเที่ยวแตกต่างกัน เนื่องจากความรู้สึกปลอดภัยหรือไม่ปลอดภัยในการจะเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้น เช่น เกิดภาวะสงคราม เกิด

การปฏิบัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง ด้านนักท่องเที่ยวหวั่นเกรงความปลอดภัยอุปสงค์จะลดลง มีผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น สายการบินต้องระงับเส้นทางบินชั่วคราว อัตราการเข้าพักโรงแรมลดลงจนอาจปลดพนักงาน การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Inbound tour) ลดลง แม้แต่ตลาดท่องเที่ยวภายในประเทศเองก็หยุดชะงัก การฟื้นตัวต้องใช้เวลานานพอสมควร สำนักงานท่องเที่ยวภายในประเทศ (National Tourist Office) จำเป็นต้องรีบประชาสัมพันธ์เพื่อฟื้นฟูภาพลักษณ์ ธุรกิจภาคเอกชนต้องเร่งการส่งเสริมการตลาดและการขาย นอกจากนี้ประเทศที่มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมสร้างความมั่นใจให้นักท่องเที่ยวได้ว่า จะได้รับการบริการที่มีมาตรฐาน ไม่ถูกหลอกลวง และได้รับสิทธิการคุ้มครองการบริโภคด้วย เช่น ประเทศไทยมี พ.ร.บ. ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 นักท่องเที่ยวสามารถร้องเรียนขอให้ชดใช้ได้ถ้าไม่ได้รับการบริการตามข้อตกลงที่ธุรกิจนำเที่ยวได้ให้ไว้ กฎหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจึงมีส่วนสำคัญในการลดหรือเพิ่มอุปสงค์ และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขยายตัวทางธุรกิจท่องเที่ยวก็มีความสำคัญเช่นกัน เช่น พ.ร.บ. เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวไว้ได้นานที่สุด ให้นักท่องเที่ยวชื่นชมและกลับมาเยือนอีก

6. ปัจจัยทางสื่อสารมวลชน (Mass Media Communication factors)

ข้อมูลข่าวสารทุกชนิดของสื่อสารมวลชนสามารถสร้างความเชื่อถือ มั่นใจ หรือไม่นั่นใจ ในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว ช่วยสร้างความรู้จักคุ้นเคย การต่อต้าน หรืออยากรู้ อยากเห็นมากขึ้นและช่วยในการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ทั้งนี้ข่าวสารทางลบ เช่น ปัญหาการเมือง การต่อสู้ระหว่างชนชาติ โรคระบาด ความไม่ปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยวเป็นผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยว ปัญหาภาพลักษณ์ทางลบของไทย เช่น ปัญหาโสเภณีเด็ก โรคเอดส์ การจราจรทำให้นักท่องเที่ยวเปลี่ยนใจเบี่ยงเบนการซื้อรายการนำเที่ยว ไปยังประเทศที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับประเทศไทยแทน

สื่อมวลชนที่ดีและมีประสิทธิภาพมากที่สุดคือ โทรทัศน์ และกิจกรรมเวลาว่างที่คนในสังคมปัจจุบันทำมากที่สุดคือ การดูโทรทัศน์ การส่งเสริมและโฆษณาธุรกิจท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวทางสื่อโทรทัศน์ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดอุปสงค์ที่หลากหลายและช่วยตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเร็วขึ้น

7. ปัจจัยทางการเปรียบเทียบราคา (Comparative prices)

การเปรียบเทียบราคาการท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวมีอุปสงค์แตกต่างกัน โดยการเปรียบเทียบคุณค่าของผลิตภัณฑ์ราคาของผลิตภัณฑ์กับบริษัทคู่แข่ง หรือกับราคารูปก่อนหน้านี้ ราคาจะแสดงคุณค่าของผลิตภัณฑ์ประกอบกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่กล่าวก่อนหน้าแล้ว ทำให้อุปสงค์แตกต่างไปจากเดิม ราคาการท่องเที่ยวของประเทศต้นทางและปลายทางที่จะไปก็มีผลกระทบต่ออุปสงค์ ถ้าแตกต่างกันมากนักท่องเที่ยวที่มีอำนาจการซื้อสูงจึงสามารถไปได้ และถ้าราคาท่องเที่ยวที่จุดหมายปลายทางไม่แพงมากนักก็ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาได้ในระยะเริ่มแรก เมื่อความนิยม

ชมชอบก็จะกลับมาเที่ยวอีก ในขณะที่ค่าเงินบาทของไทยลดลงเมื่อเทียบกับเงินดอลลาร์สหรัฐอเมริกา 1 \$U.S. ประมาณ 40 บาท ทำให้ราคาการท่องเที่ยวของไทยมีราคาถูกลงสามารถที่จะเป็นคู่แข่งทางการตลาดการท่องเที่ยวได้

8. ปัจจัยทางการเคลื่อนย้ายส่วนบุคคล (Personal Mobility factors)

การเดินทางส่วนตัวโดยเฉพาะทางรถยนต์ช่วยให้การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourism) และการเดินทางไปยังประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกันเจริญเติบโตมาก เช่น การเดินทางท่องเที่ยวของชาวยุโรป การเดินทางแบบส่วนตัว (Free Individual Traveler) มีเป็นจำนวนมาก ในช่วงวันหยุดพักผ่อนหรือสุดสัปดาห์ เนื่องจากถนนหนทางเชื่อมต่อกันโดยตลอด ประมาณได้ว่า ประชากรทุกๆ 1,000 คน ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีรถยนต์ส่วนตัว 600 คัน ในเยอรมนีตะวันตก (ปี 1990) มีรถยนต์ส่วนตัว 500 คัน ในประเทศอังกฤษและประเทศในยุโรปอื่นๆ มีรถยนต์ส่วนตัว 400 คน (Middleton, 1994: 44) การเดินทางส่วนตัวเป็นอุปสงค์ที่แตกต่างกันมาก ก่อให้เกิดธุรกิจที่พักแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และธุรกิจอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบที่แตกต่างกัน มีราคาหลากหลายตามอุปสงค์ของลูกค้า นอกจากนี้การมีรถยนต์ส่วนตัวจะให้เกิดเสรีภาพในการเดินทางทั้งในเรื่องการเตรียมการ เวลา สถานที่ มีการวางแผนการเดินทางให้เหมาะสมกับสภาวะส่วนตัวมากขึ้น และอาจทำให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการท่องเที่ยวได้ เช่น จากการพักผ่อนนานๆ ในช่วงฤดูร้อนมาเป็นการท่องเที่ยว ในช่วงวันหยุดสั้นๆ ทำให้มีโอกาสเดินทางได้บ่อยขึ้น หรือเดินทางแบบเข้าไปเยือนกลับ (Excursion or Day Visit) แทน

9. ปัจจัยทางเทคโนโลยีการสื่อสารและคมนาคมขนส่ง (Technology of Communication and Transportation)

เทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคมขนส่งสามารถอำนวยความสะดวก ให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการจองและการออกบัตรโดยสาร โดยผ่านระบบคอมพิวเตอร์ (CRS) ลูกค้าได้รับความชัดเจน และรวดเร็วในการซื้อ นอกจากนี้คือใช้คอมพิวเตอร์ในธุรกิจโรงแรม เช่น การเข้าพัก (check in) การคืนห้องพัก (check out) การเก็บเงินค่าที่พัก การมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยย่อมแสดงถึงระดับมาตรฐานในการให้บริการและช่วยให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วขึ้นว่าจะเลือกใช้บริการของธุรกิจใดที่ได้รับความสะดวกสบายมากที่สุด

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจการท่องเที่ยวต้องปรับปรุงคุณภาพและแสวงหาผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนอย่างสม่ำเสมอและเพียงพอและยาวนาน แต่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย ซึ่งมีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการ ดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรม

2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม

5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยาว

6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย ดังนั้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องคำนึงถึงมิติต่างๆ ดังนี้

1. มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นต้องให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย เพื่อให้คงไว้ซึ่งความสวยงามและคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว

2. มิติด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่ท่องเที่ยว ต้องให้นักท่องเที่ยวมีความปรารถนาหรือสนใจศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจกลับไป

3. มิติด้านการสร้างความร่วมมือมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาต้องมีแนวคิดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม

ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีมิติดังกล่าว จะประกอบด้วยองค์ประกอบหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 6 ด้านด้วยกันดังนี้

1. องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมเยือน

2. องค์ประกอบด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยว

3. องค์ประกอบด้านการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาธุรกิจด้านบริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมด้วย

4. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาท่องเที่ยว

5. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาในการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง และได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

6. องค์ประกอบด้านพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหน(บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548:19-22) ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงหมายถึงการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อความเสมอภาค ระหว่างภาคเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงสังคมและวัฒนธรรมของคนทั้งในรุ่นปัจจุบันต่อไปถึงคนในรุ่นอนาคต อีกทั้งยังต้องพิจารณาถึงความร่วมมือกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทุกฝ่าย รวมไปถึงต้องสามารถรักษาความพึงพอใจสูงสุดของนักท่องเที่ยวเอาไว้ได้ นอกจากนี้ในปัจจุบันมีคำศัพท์ที่ถูกนำมาใช้ในความหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหลายคำ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวทางเลือก เป็นต้น คำศัพท์เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แต่ไม่สามารถทดแทนความหมายได้ทั้งหมดเหมือนที่มีผู้คนจำนวนหนึ่งเข้าใจผิด และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวทุกคน จะต้องร่วมมือกันในการพิจารณาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในทุกมิติไม่ใช่เพียงมิติ

ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากแต่ยังต้องพิจารณาถึงมิติทางการเมือง การปกครองและเทคโนโลยีอีกด้วย โดยเมื่อพิจารณาในทุกมิติได้อย่างครบถ้วนแล้วทุกคนต้องลงมือปฏิบัติตามแผนงานหรือนโยบายที่ได้วางไว้อย่างเคร่งครัดเพื่อให้การพัฒนาที่ยั่งยืนเกิดขึ้น(วิรุจ กิจนัน ทวีวัฒน์,2549: หน้า128) ในปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ 2 รูปแบบคือ

1.การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศ เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2.การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือชมงานประเพณีต่างๆที่ชุมชนท้องถิ่นนั้นจัดขึ้นเพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน พร้อมทั้งได้ศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่ๆเพิ่มขึ้นภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นให้ทุกฝ่ายมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548:หน้า7-14)

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นพิจารณาได้จากการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวต้องอยู่ในขอบเขตความสามารถของชุมชน วัฒนธรรมของประชาชนในชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวและคงสภาพของสังคมดั้งเดิมเอาไว้ รวมทั้งมีการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่นำไปสู่ความยั่งยืนนั้นมนุษย์ต้องรับรู้ถึงความจริง ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆรอบตัวโดยใช้สติปัญญาพิจารณาแล้วใช้จิตใจยอมรับความงามในความแตกต่าง รวมถึงปรับแผนการดำเนินชีวิตและระเบียบสังคมให้สอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติ(วนิดา ฟ้าอรุณ,2547:หน้า24)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเกิดจากการเดินทางของคน เพื่อแสวงหาสถานที่พักผ่อน ความสวยงามแปลกใหม่รวมถึงการแสวงหาความรู้ ในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งประเภทธรรมชาติประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ดังนั้นในการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้นจะต้องคำนึงถึงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว โดยภาคีทุกส่วนจะต้องร่วมมือกันจัดการการท่องเที่ยวอย่างดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับอุทยานประวัติศาสตร์

คำว่า “อุทยานประวัติศาสตร์” หรือ Archaeological Park มีจุดกำเนิดมาจากอเมริกา โดยเริ่มต้นจากการรักษาสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและป่าไม้ และมีการแบ่งลำดับความสำคัญหลายระดับด้วยกัน และเมื่อนำมาใช้ทางประวัติศาสตร์จึงมีการแบ่งลำดับความสำคัญออกเป็น National Historical Park และ International Historical Park ทั้งนี้ สถานที่แรกที่เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ระดับสากล ได้แก่ Saint Croix Island International Historical Site ในอเมริกาเหนือ ซึ่งอยู่ในความดูแลทั้งหมดของ National Park อุทยานโบราณคดีและอุทยานประวัติศาสตร์ของอเมริกานั้นมีความแตกต่างจากทรัพยากรวัฒนธรรมของไทย และอเมริกาใช้แบบแผนของหลักการดังกล่าวในสถานที่หลายแห่งของประเทศรวมทั้งเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและที่ศึกษาทางประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตามอุทยานโบราณคดีภายใต้แนวคิดของยูเนสโกที่ถือกำเนิดขึ้นในประเทศนั้นเป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประเทศและทรัพยากรทางวัฒนธรรมมีความแตกต่างระหว่างสองวัฒนธรรม เมื่อมีการนำมาใช้จึงเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการศึกษาและปรับปรุงต่อไป

เหตุการณ์ในช่วงที่รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2502-2506) บริหารประเทศ เป็นช่วงเวลาสำคัญของการเริ่มต้นแนวความคิดดังกล่าวด้วย นโยบายที่สำคัญ คือ นโยบายที่ส่งเสริมและพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ทั้งนี้แบ่งความหมายเป็น 3 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่

ภายหลังจากโครงการบูรณะเมืองสุโขทัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2478 เป็นต้นมา ทำให้เมืองสุโขทัยไม่รกร้างเป็นป่ารกชัฏเช่นเดิม และเผยโฉมให้เห็นว่าเป็นเมืองที่มีผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีทานบกั้นน้ำ มีควาอารามทั้งในเมืองและนอกเมืองต่างๆมากมาย โดยพัฒนาทั้งธุรกิจระยะสั้น คือ เน้นโครงสร้างทางคมนาคมและการขนส่งเป็นส่วนใหญ่ และเศรษฐกิจระยะยาว คือ เน้นโครงสร้างทางคมนาคมและการขนส่งเป็นส่วนใหญ่ และเศรษฐกิจระยะยาว คือ การส่งเสริมพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมเป็นหลัก ทั้งนี้ นโยบายดังกล่าวก่อให้เกิดเมืองใหญ่ๆ ของประเทศมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ส่งเสริมระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ให้ทันสมัยและการยกเลิกกฎหมายจำกัดการถือครองที่ดิน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดผลกระทบ โดยเฉพาะเมืองเป็นอย่างมาก ซึ่งแนวทรัพยากรทางวัฒนธรรมติดที่ทั้งที่อยู่ในเมืองและในแหล่งสำคัญต่างๆ ได้รับผลกระทบรุนแรงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ดังนั้นผลพวงจากนโยบายดังกล่าวทำให้โครงการใดก็ตามที่เอื้อประโยชน์ให้กับเศรษฐกิจของชาติได้รับการสนับสนุน

เช่นเดียวกันกับโครงการที่ถือกำเนิดขึ้นในปี พ.ศ.2511 เป็นโครงการที่คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งชาติได้เสนอขอความช่วยเหลือในโครงการ Participation Program ให้ยูเนสโก (UNESCO) ส่งผู้เชี่ยวชาญ 2 คน มาช่วยในการวางโครงการสงวนรักษาโบราณสถานเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยส่ง ดร.บันจิ โกบายาชิ กับ นายโรเบิร์ต การ์วีซี มาสำรวจสุโขทัยพร้อมทั้งเสนอแนะว่าควรมีโครงการรักษาโบราณสถานให้สอดคล้องกับโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเศรษฐกิจอย่างไร โครงการดังกล่าวเสนอให้มีการจัดตั้ง

อุทยานโบราณคดีอันเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดอุทยานประวัติศาสตร์ต่อไปในปี 2520 เป็นต้นมา และกลายเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ.0701.26.1/1)

อุทยานประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวในประเทศไทยในครั้งแรกเกิดขึ้นจากพระราชดำริของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ครั้งยังทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการรถไฟ โดยได้เริ่มมีการจัดตั้งแผนโฆษณาการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ ต่อมาเมื่อกิจการการส่งเสริมการท่องเที่ยวตื่นตัวมากขึ้น จึงมีการตั้งหน่วยงาน “สำนักงานท่องเที่ยว” ในปี พ.ศ. 2493

ในปี พ.ศ. 2501 ในขณะที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีในตอนนั้น ได้สังเกตเห็นถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งกำลังตื่นตัวอยู่ในยุโรปและอเมริกา ด้วยเหตุที่ว่าเมืองไทยมีทรัพยากรที่พร้อมจะพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวอยู่แล้วประกอบกับคนไทยมีวิถีชีวิต ศิลปะและวัฒนธรรมที่น่าสนใจ สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนประเทศไทยทั้งสิ้น หากมีการส่งเสริมอย่างจริงจัง

ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2502 ได้มีการจัดตั้ง องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นแล้ว ในชื่อย่อว่า อ.ส.ท. ขึ้นเป็นหน่วยงานอิสระอย่างถาวร และมีการพัฒนากิจการการท่องเที่ยวต่อเนื่องสืบมา จนกระทั่ง ในปีพ.ศ. 2522 ในการประชุม รัฐบาลลงมติให้ประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 เป็นกฎหมายที่คุ้มครองการท่องเที่ยวและยกฐานะจาก องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีชื่อย่อว่า ททท.

โดยนับตั้งแต่ พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา มีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับต่างๆ โดยดำเนินการกับการท่องเที่ยวทุกจังหวัดในประเทศไทย โดยเฉพาะกับกลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพการท่องเที่ยว นับว่าในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยเริ่มต้นแผนพัฒนาการท่องเที่ยวฉบับแรกในปี พ.ศ. 2519 จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2520 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539)

หลังจากนั้นเป็นเวลาเกือบสิบปี คือ ในปี พ.ศ. 2519 กรมศิลปากรได้จัดตั้งอุทยานประวัติศาสตร์สำเร็จเป็นที่แรก คือ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย คณะรัฐมนตรีอนุมัติโครงการดังกล่าวในปี พ.ศ. 2521 โดยอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4-5 (พ.ศ. 2520-2529) และองค์การยูเนสโกได้สนับสนุนโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ในปี พ.ศ. 2522

นับจากนั้นต้นมา โครงการอุทยานประวัติศาสตร์จึงถือกำเนิดขึ้นมาตามบริเวณที่มีแหล่งโบราณคดีที่สามารถจับต้องได้เป็นรูปธรรม อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยจึงถูกปรุงโฉมให้กลายเป็นแบบจำลองของแนวคิด “อุทยานประวัติศาสตร์” อันหมายถึง สวนสาธารณะทางประวัติศาสตร์หรือสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่น่ารื่นรมย์ มีโบราณสถานที่มีระดับจากด้วยสภาพภูมิทัศน์งดงาม

พร้อมทั้งขจัดความหมายของชุมชนดั้งเดิม โครงสร้างแนวความคิดดังกล่าวถูกนำมาใช้ในการจัดตั้งอุทยานประวัติศาสตร์แห่งอื่นๆ ต่อมา และถูกใช้อย่างสืบเนื่องกับสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์หรือแหล่งโบราณคดีพร้อมทั้งปรับตกแต่งภูมิทัศน์ส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญดังเช่น อุทยานประวัติศาสตร์ที่ถือกำเนิดขึ้นมาในระยะหลัง เช่น อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า จากเดิมเมืองสุโขทัยที่รกร้างด้วยซากปรักหักพังของโบราณวัตถุ ที่ถูกปกคลุมด้วยป่ารกชัฏ กลายเป็นหนึ่งในกระบวนการของรัฐหรือผู้ที่มีอำนาจในการปกครองประเทศในช่วงเวลาต่างๆ ใช้ในการจัดระเบียบสังคมของคนในชาติ ตลอดจนเสริมสร้างประวัติศาสตร์ชาติเพื่อส่งเสริมความภาคภูมิใจ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต่อจากนั้นในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 26 สุโขทัยเป็นแหล่งโบราณคดีที่มีการบูรณะและมีการศึกษาอย่างเป็นระบบเรื่อยมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงจากโบราณคดีเป็นสถานที่ท่องเที่ยวไปโดยปริยายและสุโขทัยจึงกลายเป็นแบบจำลองของโฉมหน้าอุทยานประวัติศาสตร์และสมทบให้กับแหล่งโบราณคดีแห่งอื่นๆ ที่มีความสำคัญต่อไป

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม

ความหมายของคำว่ามรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) องค์กรว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ให้ความหมายไว้เมื่อปี พ.ศ. 2515 ว่าเป็นสภาพทางกายภาพ (Physical Aspect) ซึ่งจับต้องได้ (Tangible) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและสั่งสมมาเป็นเวลานาน ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมในความหมายที่กล่าวมาได้แก่ ภาษา ขนบประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติ ความเชื่อ สถานที่ประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ วรรณกรรมและงานศิลปะ เป็นต้น (ยงชนิษฐ์ พิมลเสถียร :2544) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาตลอดช่วงระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ และตกทอดมาตามวันเวลาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้บางส่วนผู้ฟังเสื่อมสลายไป แต่บางส่วนก็ได้รับการดูแลรักษาสืบเนื่องมาซึ่งเป็นที่ประจักษ์พยานแห่งพลังความสามารถของมนุษย์

การให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามรักษามรดกทางวัฒนธรรมเอาไว้เพื่อส่งทอดให้คนรุ่นหลัง โดยจากตอนหนึ่งของกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2507 ความว่า

“ชาติไทยเรานั้น มีเอกราช มีภาษา มีศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นของตนเองมาช้านานหลายศตวรรษแล้ว ทั้งนี้เพราะบรรพบุรุษของได้เสียสละอุทิศชีวิต อุทิศทั้งกายและในสะสมสิ่งเหล่านี้ไว้ให้พวกเรา จึงจำเป็นที่พวกเราจะต้องรักษาสืบสิ่งเหล่านี้ไว้ให้คงทนถาวร โบราณวัตถุและศิลปวัตถุทั้งนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ชี้ให้เห็นอดีตอันรุ่งโรจน์ของชาติไทยเรา เป็น

ประโยชน์ในการศึกษาทั้งในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ โบราณคดีและ
วัฒนธรรม จึงควรที่ทุกฝ่ายจะได้ช่วยกันทะนุถนอมบำรุงรักษาอย่าให้สูญ
สลายไป (กรมศิลปากร:2531 อ้างใน ยงธนีสร์ พิมลเสถียร:2544)”

ซึ่งอาจสรุปเนื้อหาข้างต้นได้ว่าการอนุรักษ์มีความสำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ เพื่อรัก
เกียรติภูมิของชาติ และเป็นประโยชน์ในการศึกษาทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชาติ
(ยงธนีสร์ พิมลเสถียร:2544) สำหรับแนวคิดในระดับนานาชาติได้มีการกล่าวถึงความสำคัญของการ
อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมไว้คล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นคำกล่าวของ Dr. Tatsuo Yamamoto ที่กล่าวไว้
ว่า การสงวนรักษาและปฏิสังขรณ์โบราณสถานไม่เพียงแต่สร้างความแข็งแกร่งให้กับเอกลักษณ์ทาง
วัฒนธรรมและความภาคภูมิใจในแก่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของเท่านั้น แต่ยังช่วยยกระดับและกระตุ้นให้ชน
ชาติอื่นได้ให้ความยกย่องต่อชนชาติและประชาชนที่ได้ทำการอนุรักษ์ด้วย นอกจากนี้ Dr.Tatsuo
Yamamoto ยังได้กล่าวไว้อีกว่า มรดกทางวัฒนธรรมนั้นแสดงออกถึงประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์
และลักษณะที่เป็นส่วนรวมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ผสานเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมภายในจิตสำนึก
ของความเป็นปัจเจกและความเป็นชุมชน (ของประชาชน) ด้วยจากเหตุผลเหล่านี้ จึงเป็นที่ขาดไม่ได้ว่า
มรดกทางวัฒนธรรมจะต้องถูกปกป้องรักษาเอาไว้ (อ้างโดย Myin, 1988:P.6)

จากคำกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ
การแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาติหรือท้องถิ่น เป็นสิ่งที่แสดงถึงความมีตัวตน มีที่มา
ของชนชาตินั้น อันจะนำมาซึ่งจิตสำนึกในความภาคภูมิใจและสร้างความเป็นปึกแผ่นระหว่างประชาชน
ที่น้อมเป็นเจ้าของในมรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ

แต่ทุกวันนี้ พื้นที่ประวัติศาสตร์กำลังถูกทำลายลงไปทุกขณะจากสาเหตุสำคัญคือ กระแสการ
พัฒนาในด้านต่างๆ ส่งผลให้เกิดการเจริญเติบโตของเมืองแบบสมัยใหม่เข้าแทนที่ ซึ่งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยง
ได้ยากโดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา จึงได้มีความพยายามในการผสมผสานในการอนุรักษ์เข้าไป
ในแผนพัฒนาเมือง เพื่อให้การอนุรักษ์เกิดประสิทธิผลโดยที่ยังสามารถพัฒนาเมืองในส่วนอื่นได้ วิธีการ
นั้นคือการอนุรักษ์เชิงบูรณาการ ซึ่งหมายถึงการแสวงหาแนวทางการผสมผสานกันระหว่างที่อยู่อาศัย
พาณิชยกรรม อุตสาหกรรมขนาดเล็ก และกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจหลีกเลี่ยงการดำเนินการใดๆ ที่ไม่น่า
พึงปรารถนา โดยที่ยังสามารถรักษาสภาพดั้งเดิมของเมืองและคงคุณค่าทางวัฒนธรรมและประโยชน์ใช้
สอยเอาไว้ได้โดยอาศัยวิธีการเมืองเป็นกลไกสำคัญ (Feilden and Jukilehto, 1988:P.80) ซึ่งในปัจจุบัน
แนวโน้มของการอนุรักษ์เชิงบูรณาการได้ให้ความสำคัญกับ 3 ประเด็น ดังนี้ 1) ให้ความสำคัญกับการมี
ส่วนร่วมของท้องถิ่นมากขึ้นซึ่งแต่เดิมจะเป็นหน้าที่ขององค์กรอนุรักษ์เพียงลำพัง 2) จะเป็นอนุรักษ์ที่
ควบคู่กันระหว่างการรักษาวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมไปพร้อมกัน และ 3) ให้ความสำคัญในหลักการ
พัฒนาที่ยั่งยืน (Anonymous: 2003) อย่างไรก็ตาม รูปแบบการอนุรักษ์ในแนวทางนี้ยังไม่มีรูปแบบที่

นำไปใช้ได้ทั่วไป เพราะจะขึ้นอยู่กับบริบทที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ได้มีความพยายามในการเสนอแนวทางเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่

ซึ่งความตระหนักในด้านความจำเป็นที่จะต้องผสานแผนการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนพัฒนาเมืองได้ มีจุดเริ่มต้นในภูมิภาคยุโรปเป็นแห่งแรก โดยปรากฏอยู่ในกฎบัตรระหว่างชาติยุโรปอยู่หลายฉบับ ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (Brkovi, 1997)

1. The European Urban Charter (Congress of the Local and Regional European Governments. Strasbourg, 1992) ได้สรุปผลการทำงานในการฟื้นฟูเมืองของ The European Council ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980-1992 ซึ่งให้เห็นแนวทางการผสานปัจจัยทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคมและวัฒนธรรมตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน ประสบความสำเร็จในการถ่วงดุลระหว่างที่พัฒนาแบบสมัยใหม่กับพื้นที่มรดกทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเก่าจำเป็นต้องอาศัยกลไกทางเศรษฐศาสตร์เข้าช่วยจึงจะประสบความสำเร็จ

2. ในรายงาน Recommendation on the Protection of Historical and Traditional Entities and Their Role in the Modern life จากการประชุมของยูเนสโกที่ไนโรบี ในปี ค.ศ. 1976 เสนอให้เห็นถึงการที่ประวัติศาสตร์และการบูรณาการสิ่งดังกล่าวเข้ากับสังคมแบบใหม่ต้องอาศัยองค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่อันที่ได้ ภาครัฐ สถาบันทางสังคม สถาบันการเงิน องค์กรชุมชนผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ และสมาชิกในชุมชนเอง

3. จาก Charter for Conservation of Historical Cities and Urban Area ในสมัยประชุมทั่วไป ครั้งที่ 8 ของ ICOMOS ที่วอชิงตันในปี ค.ศ. 1987 ได้ยอมรับว่าเครื่องมือในการอนุรักษ์อันได้แก่ การปกป้องดูแล การสงวนรักษาและการบูรณปฏิสังขรณ์ ต้องสามารถผสมกลมกลืนเข้ากับวิถีชีวิตแบบใหม่ และกล่าวถึงการที่นโยบายการอนุรักษ์จะต้องผนวกรวมเข้ากับนโยบายพัฒนาทางเศรษฐกิจ-สังคมและแผนพัฒนาเมือง

4. การประชุมสหประชาชาติที่เมืองแวนคูเวอร์ในปี ค.ศ. 1976 เกิดข้อตกลงร่วมกันระหว่างประเทศอย่างหนึ่งคือการปกป้องพื้นที่เก่าจะต้องผนวกเอาลักษณะเด่นทางเศรษฐกิจสังคมและเทคโนโลยีเข้าด้วย

5. ในกรณีของการศึกษาปัญหาการปกป้องอนุสรณ์สถานทางสถาปัตยกรรมและการใช้สอยแบบสมัยใหม่ที่เอสโตเนียในปี ค.ศ. 1985 มีแนวความคิดที่สอดคล้องที่กล่าวแล้วข้างต้น และเสริมว่าการอนุรักษ์อาคารนั้น การที่ตัดสินใจว่าจะป้องกันของเก่าหรือยอมรับสิ่งใหม่ควรจะเริ่มจากแนวความคิดที่ว่าหากสิ่งปลูกสร้างนั้นมีฐานะที่เป็นตัวแทนประวัติศาสตร์ ควรปกป้องและสงวนรักษาไว้เพื่อการค้นหาความจริงและความเข้าใจในการพัฒนาการด้านทักษะการก่อสร้าง และแนวโน้มในการยอมรับสิ่งใหม่ๆ ก็ควรเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการและความจำเป็นในแบบเดียวกับที่เคยถูกส่งผ่านมาตั้งแต่รุ่นก่อนหน้า

ซึ่งพอจะสรุปสาระสำคัญจากเอกสารดังกล่าวได้ดังต่อไปนี้

1. พื้นที่อนุรักษ์ควรจะตอบสนองชีวิตแบบใหม่ ควรมีกิจกรรมและการใช้สอยที่ตอบสนองเมืองสมัยใหม่ โดยกิจกรรมนั้นต้องไม่ไปรบกวนหรือพื้นที่อนุรักษ์ด้วยคุณค่าลงไป
2. ควรให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูการใช้สอย สภาพแวดล้อมและระบบเศรษฐกิจ โดยกำหนดไว้ในวาระด้านการพัฒนา นักวางแผนควรเข้าถึงปัญหาและกฎเกณฑ์ต่างๆ อย่างละเอียด ซึ่งการวางแผนไม่ใช่แค่การกำหนดสัดส่วนการใช้ที่ดินหรือกำหนดข้อบังคับสำหรับการสร้างอาคารเดี่ยว แต่ยังรวมไปถึงผู้เกี่ยวข้องผู้มีบทบาท มีความต้องการและข้อจำกัดที่ต่างกัน

3. การปรับปรุงให้กลับสู่สภาพเดิมไม่ใช่ทำแค่กายภาพ เพราะมีกระบวนการภายในซ่อนอยู่มากมายที่ผลักดันให้เกิดลักษณะรูปธรรมอย่างเห็น ซึ่งเป็นบทบาทของนักวางแผนที่จะดึงมันออกมาและเชื่อมโยงเข้ากับลักษณะทางกายภาพให้ได้ และควรให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจเป็นพิเศษ

ทั้งหมดนี้พอจะสรุปได้ว่า การอนุรักษ์อาคารและพื้นที่ประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน กำลังอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการถูกคุกคามจากกระโหลกวิวัฒน์ที่ชักนำการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านบวกและด้านลบเข้ามาสู่พื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง ซึ่งบทบาทขององค์กรที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ที่มีอยู่แต่เดิมไม่อาจหลีกเลี่ยงภาวะกดดันของกระแสดังกล่าวได้ ฉะนั้น การแสวงหาแนวทางที่จะรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมให้เจริญงอกงามไปตามกระแสของวันเวลา จำเป็นจะต้องยอมรับธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง และพยายามสอดประสานสิ่งเก่าและสิ่งใหม่ตามคุณค่าที่แท้จริงของมรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ การศึกษาแนวคิดด้านการอนุรักษ์ในทางเศรษฐศาสตร์ เป็นการแสวงหาคุณค่าที่มีลักษณะร่วมสมัยกับวิถีชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบันมากที่สุด

2.4.1 ทูนาทางวัฒนธรรม

มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ได้ให้คำจำกัดความของคำว่ามรดกไว้สองประการ ประการแรกถือว่ามรดกนั้นเป็นทรัพย์สินที่เป็นทุนชนิดหนึ่ง ที่รับมาจากอดีตและจะต้องส่งต่อไปยังอนาคต ถือว่าเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งชนในรุ่นนี้อาจจะรับจากบรรพบุรุษเอาไว้หรือสร้างขึ้นใหม่ก็ได้และถ้าหากไม่รักษาเอาไว้มันก็จะสูญสลายไป ประการที่สองคือการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับองค์ความรู้เกี่ยวกับความยั่งยืนในแง่ที่ต้องส่งทอดให้คนรุ่นหลังต่อไป ซึ่งการวิเคราะห์ต้นทุนทางวัฒนธรรมสามารถนำมาคิดในแนวทางเดียวกับการวิเคราะห์ต้นทุนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้เช่นกัน (Klamer and Throsby, 1998) โดยต้นทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการให้คุณค่าทางวัฒนธรรม และจะได้รับการปกป้องจากการเสื่อมสภาพ เพื่อคนปัจจุบันได้ชื่นชมและส่งต่อไปยังคนรุ่นหลังต่อไป แต่ทว่าในความพยายามนี้มักพบว่าผู้คนยังมองไม่เห็นคุณค่าและไม่ให้ความสำคัญกับสิ่งต่างๆ เหล่านี้อย่างแท้จริง (ICOMOS, 2000) ผลคือทุกวันนี้กระบวนการเป็นเมือง การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมมลภาวะ สิ่งก่อสร้างสมัยใหม่ และการจัดสรรงบประมาณที่น้อยลง ทำให้โบราณสถาน อาคาร

ประวัติศาสตร์ และภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์อยู่ในสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการถูกทำลาย ซึ่งในขั้นแรกนี้ จำต้องตระหนักถึงข้อเท็จจริงซึ่งสัมพันธ์กับมรดกที่เป็นสิ่งปลูกสร้างที่กล่าวมาในเรื่องต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมนั้นมีองค์ประกอบหลายอย่างซึ่งให้คุณค่าต่อสังคมในด้านต่างๆ กล่าวคือ คุณค่าในด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ ศาสนา ศูนย์วิทยาศาสตร์ และการศึกษา เป็นต้น

2. ระดับความพอใจต่อองค์ประกอบเหล่านั้นแตกต่างกันตามลักษณะของสิ่งปลูกสร้างและการปฏิบัติต่อมรดกทางวัฒนธรรมของผู้คนในแต่ละยุคสมัยก็มีความแตกต่างกันไปตามระดับการให้คุณค่าที่ไม่เหมือนกัน

3. คุณค่าทางวัฒนธรรมสามารถแพร่กระจายไปในนานาชาติได้ง่ายเพราะบรรดามรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ อันได้แก่ ตัวอาคารเอง โบราณสถาน หรือเมือง มักจะถูกให้คุณค่าจากภายนอกประเทศพอๆกับภายในประเทศ ซึ่งความจริงข้อนี้ยอมรับ โดยข้อตกลงระหว่างชาติในเรื่องแหล่งโบราณสถานของโลก และปรากฏการณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เติบโตขึ้น

4. องค์ประกอบทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ฝังติดกับตัวอาคารนั้นๆ ดังนั้นการปกป้องดูแลจึงหมายถึงการปกป้องตัวอาคารด้วย

5. มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งปลูกสร้างจะเกี่ยวข้องกับกฎหมายทรัพย์สิน เพราะสิ่งปลูกสร้างถูกเป็นเจ้าของและเข้าใช้โดยสาธารณะหรือเอกชน และยังมาสามารถบอกได้ว่าคนในรุ่นปัจจุบันจะส่งทอดไปยังรุ่นต่อไปหรือไม่

6. การที่มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งปลูกสร้างถือทรัพย์สินอย่างหนึ่ง จึงเป็นต้องสร้างกฎหมายพิเศษและกลไกทางสถาบันควบคุมเจ้าของและผู้อยู่อาศัย ซึ่งควบคุมจะด้วยวิธีการชดเชยหรืออื่นๆ เพื่อที่ว่าจะไม่เป็นการละเมิดสิทธิของผู้เป็นเจ้าของในทรัพย์สินอันนั้น

7. ความสนใจในมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งปลูกสร้างในบางแห่งที่มีคุณค่าระดับนานาชาติเป็นกระแสโลกาภิวัตน์ ประเทศที่เป็นเจ้าของจะต้องร่วมมือระหว่างรัฐและองค์กรระหว่างประเทศในการปกป้องรักษาอย่างสอดคล้องกัน ซึ่งกฎหมายและกลไกสถาบันของแต่ละประเทศ ไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเดียวกันและสามารถปรับเปลี่ยนได้

จากที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่า ถึงแม้ว่ามรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเป็นคุณค่าอันเป็นสิ่งที่วัดไม่ได้ แต่ก็มีความผันแปรตามกาลเวลา สถานที่และผู้คนที่จะให้คุณค่ากับสิ่งนั้น ทั้งยังมีผลสืบเนื่องทางเศรษฐกิจในแง่ของการที่ทรัพย์สินถูกกำหนดคุณค่าจากภายนอก และมีผลต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์อันจะจัดการกับทรัพย์สินของตน ทุกวันนี้เป็นที่ยอมรับกันว่าพลังทางเศรษฐกิจมีบทบาทมากขึ้นในสังคม ทั้งด้วยอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์และระบบตลาด เป็นการส่งสัญญาณว่าในการอนุรักษ์จำเป็นต้องศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์มากขึ้น สำหรับในทางสังคมศาสตร์ ถือว่าเศรษฐศาสตร์เป็นสิ่งที่สะท้อนพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเช่นเดียวกับสะท้อนพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเช่นเดียวกับสะท้อนคุณลักษณะของสังคมนั้น ด้วยข้อเท็จจริงต่อไปนี้

1. มีการแข่งขันเพื่อแย่งชิงทรัพยากรที่การขาดแคลนและมีอยู่จำกัด และถือว่าการแข่งขันเช่นนี้เป็นแรงผลักดันทางสังคมอย่างหนึ่ง

2. ในการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ของสังคมมักปล่อยให้พลวัตของตลาดชี้นำ โดยให้อำนาจแก่ปัจเจกบุคคลในการตัดสินใจ รวมทั้งการอนุรักษ์ด้วย เช่น รัฐบาลตัดสินใจให้ทุนในการอนุรักษ์เพื่อแสวงหารายได้จากการท่องเที่ยว

3. ข้อจำกัดของระบบตลาดมักจะเกิดกับกรณีทรัพย์สินสาธารณะที่คุณค่าไม่ได้ถูกกำหนดจากความเต็มใจของผู้บริโภคที่จะจ่าย ทำให้กลไกตลาดไม่สามารถทำงานได้ดีนัก จึงจำเป็นต้องมีสถาบันทางเศรษฐกิจมาแทรกแซง

4. เมื่อตลาดล้มเหลวในการจัดทรัพย์สินสาธารณะ รัฐบาลมักจะเข้ามาจัดการเช่นเดียวกับทรัพย์สินต่างๆ ที่เป็นมรดกของชาติ

5. ต่อมานักเศรษฐศาสตร์จึงแสวงหาแนวทางขยายการศึกษาไปสู่แนวทางที่เศรษฐศาสตร์กระแสหลักไม่ประสบความสำเร็จ เช่น การวิเคราะห์ต้นทุน-ผลได้ หรือการวิเคราะห์ด้านนโยบายในเรื่องแนวทางที่รัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง (Klamer and Throsby, 1998)

สรุปได้ว่าแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์มีมุมมองต่อมรดกทางวัฒนธรรมในฐานะทรัพย์สินสาธารณะชนิดหนึ่ง ที่กลไกตลาดหรือระบบราคาไม่สามารถเข้าไปจัดการได้เต็มที่ เนื่องจากประกอบด้วยคุณค่าบางอย่างที่ไม่สามารถวัดได้ในรูปของเงินตรา ถึงแม้ว่าเศรษฐศาสตร์จะเป็นส่วนหนึ่งในการสะท้อนให้เห็นของระบบของสังคมนั้นๆ แต่ก็ไม่สามารถนำไปวัดคุณค่าบางอย่างของสังคมได้ เช่นคุณค่าทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมที่เชื่อมโยงทั้งทางความคิดเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนโครงสร้างสถาบันต่างๆ ซึ่ง Klamer และ Throsby (1998) ได้ชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของแนวทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักไม่สามารถทำการวิเคราะห์ได้ ตัวอย่างเช่น

- ความยุติธรรมทางสังคมและความเสมอภาคในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
- ความเสมอภาคระหว่างชนรุ่นต่างๆ
- การเข้าถึงมรดกทางวัฒนธรรมได้ของสาธารณะ
- การให้ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม ณ ช่วงเวลาต่างๆ
- ความเชื่อมั่นทางวัฒนธรรม หรือผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
- การให้คุณค่าต่อพื้นที่ที่สวนทางกันกับชุมชน
- ความขัดแย้งทางการเมืองและอำนาจที่เกี่ยวข้องกับการต่อรองกับการตัดสินใจต่างๆ

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้น พอจะจำแนกได้กว้างๆ ได้แก่ ด้านความเสมอภาคอันเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดี มุมมองในการให้คุณค่าที่แตกต่างกัน และสุดท้ายเกี่ยวข้องกับมิติทางการเมืองอันเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ในระบบทั้งหมด เพราะเมื่อแผนอนุรักษ์เกิดขึ้นจะเกิดความสัมพันธ์กับกลุ่มที่เรียกว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งในทางทฤษฎีแล้วควรจะให้ผู้นำหนักกับความพึงพอใจในแต่ละฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของทุกฝ่าย แต่ก็เป็นที่ทำได้ยากในทางปฏิบัติ และมักจะทำให้เกิดปัญหาทางการเมืองตามมาในท้ายที่สุด

2.4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ประเด็นของชุมชนกับการอนุรักษ์เริ่มพิจารณาจากมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นสิ่งที่สะท้อนคุณลักษณะของสังคม นักวิชาการที่กล่าวถึงเรื่องนี้ได้แก่ Klamer และ Throsby (1998) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมไว้ 3 ด้าน ด้านแรกได้แก่ กลไกตลาด ซึ่งมีข้อจำกัดคือในทางเศรษฐศาสตร์ไม่สามารถสร้างคุณค่าทางสังคมในการหาคุณลักษณะที่ชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมที่ดี ด้านที่สอง ได้แก่ บทบาทของรัฐ ซึ่งมีส่วนในการสร้างคุณค่าของสิ่งต่างๆ อย่างเช่นคุณค่าในความเป็นส่วนรวมซึ่งกลไกตลาดไม่สามารถจัดหาให้ได้เช่นกัน นอกจากนี้รัฐยังมีอิทธิพลในการจัดสรรสินค้าสาธารณะที่ต้องแบ่งกันใช้ เพราะมรดกทางวัฒนธรรมจัดเป็นทรัพย์สินสาธารณะชนิดหนึ่งซึ่งต้องจัดการโดยรัฐ และท้ายที่สุดซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญกว่ากลไกตลาดและรัฐคือ “ประชาสังคม” (civil society) ซึ่งจะเป็นด้านที่มีการจัดการกับมรดกทางวัฒนธรรม โดยอยู่บนหลักของการเปลี่ยนแปลงผลประโยชน์ร่วมกัน อันเป็นการแลกเปลี่ยนคุณค่ากันทางใดทางหนึ่ง โดยที่ไม่ได้ถูกตั้งหรือกำหนดว่าผลได้จะเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นส่วนสำคัญมากในการสร้างต้นทุนทางวัฒนธรรม ความรู้ด้านความเป็นชุมชนและความเป็นเอกลักษณ์ ถ้าต้องการให้ประชาชนรับผิดชอบต่อมรดกทางวัฒนธรรม จำเป็นจะต้องหาแนวทางในการเชื่อมต่อกับด้านประชาสังคมนี้ให้ได้ (Klamer and Throsby, 1998)

ในการศึกษามรดกทางวัฒนธรรมในเชิงผลกระทบที่เกี่ยวกับกลุ่มประชาสังคมนี้ มักจะพบประเด็นทางสังคมที่ไม่สามารถวิเคราะห์ได้ด้วยแนวทางของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก หรือในรูปของผลด้านการเงิน เพราะการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมีผลต่อสังคมในแง่ที่เป็นรูปแบบหนึ่ง ของการจัดสรรทรัพยากรที่ก่อให้เกิดการควบคุมการเข้าใช้ หรือเข้าถึงทรัพยากรในกลุ่มต่างๆ ที่เรียกว่ากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยการควบคุมนี้จะเป็นไปด้วยอำนาจที่ถูกตัดสินใจโดยคนกลุ่มเล็กๆ หรือสถาบัน แต่ด้วยเหตุผลที่ว่า การตัดสินใจใดๆ ก็ตามมักจะคำนึงถึงการใช้จ่ายเงินและผลที่ได้รับ โดยพิจารณาให้น้ำหนักความสัมพันธ์ระหว่างความมีประสิทธิภาพและเสมอภาคว่าจะเลือกทางใดที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งได้แก่ทางที่สังคมสามารถเพิ่มความมั่งคั่งโดยส่วนรวมและมีความเจริญเติบโตไปพร้อมๆ กันซึ่งมักทำได้

ยากในทางปฏิบัติ จึงได้มีการลดเงื่อนไขลงเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้โดยให้บรรลุได้ในระดับที่บังคับไว้เท่านั้น (Constrained optimum) แต่อย่างไรก็ตาม มักจะพบว่าในการจัดสรรทรัพยากรในโครงการต่างๆ

หากยึดแค่ระดับพอรับได้มักจะยึดเอาเป้าหมายทางเศรษฐกิจก่อนคิดถึงด้านสวัสดิการสังคม (Lichfield, 1996: P.88-89)

ด้วยเหตุที่กล่าวมาก่อนหน้า ในการจัดโครงการต่างๆ ของรัฐไม่ว่าจะเป็น โครงสร้าง สิ่งแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม จึงมักจะพบว่าชุมชนจะเป็นฝ่ายถูกละเลยและได้รับผลกระทบอยู่เสมอ แม้ Klammer จะกล่าวไว้ในตอนต้นว่า ในการอนุรักษ์จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มประชาสังคมซึ่งเป็นที่มืบทบพสำคัญในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมให้ประสบผลที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ แต่ระดับการมีส่วนร่วมในการรับรู้หรือร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ของชุมชนยังอยู่ในระดับต่ำ และเมื่อโครงการหลายโครงการ ได้ถูกดำเนินการขึ้น ชุมชนมักจะตกเป็นผู้ได้รับผลกระทบหรือต้องมีวิถีการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนไป

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้นมักสะท้อนออกมาในมิติทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่ง Lichfield (1996:P.76-77) กล่าวว่าโดยกว้างๆ แล้ว ผลกระทบทางเศรษฐกิจจะมีความสัมพันธ์กับเรื่องของการผลิต, การบริโภคและการแลกเปลี่ยน ตัวแบบที่ใช้ในการวิเคราะห์จะมีหลายแนวทาง แต่มี 3 ตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อการวิเคราะห์การวางผังชุมชน ได้แก่ ตัวแบบฐานเศรษฐกิจ (economic base) ตัวแบบของเคนส์ (Keynesian) และตัวแบบปัจจัย-ผลผลิต (input-output) สำหรับผลกระทบทางสังคม (social Impact Analysis-SIA) จะเป็นการวิเคราะห์ที่เพิ่มเติมหรือขยายจากการพิจารณาเฉพาะเกณฑ์ต้นทุน-ผลได้ ที่เน้นในทางเศรษฐศาสตร์เป็นหลัก โดยจะมีการให้คุณค่ากับสิ่งที่เป็นนามธรรมมากขึ้น โดยอยู่ในหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตในประเด็นที่นอกเหนือจากสิ่งที่วัดได้ในรูปของเงินตราหรือด้วยเชิงปริมาณ

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาผลกระทบของการอนุรักษ์ที่มีต่อชุมชนนั้นไม่อาจวิเคราะห์ได้ด้วยการศึกษาเชิงปริมาณหรือได้ข้อสรุปที่เป็นตัวเลขที่แน่นอน ด้วยเหตุที่ผลกระทบนั้นมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับปัจจัยที่ไม่สามารถวัดค่าได้อย่างเช่น การให้คุณค่าที่แตกต่างกัน ณ ช่วงเวลาต่างๆ ความเสมอภาคในการเข้าถึงมรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจนปัจจัยทางการเมืองดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นที่มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับชุมชน อันเป็นกลไกหลักตัวหนึ่งที่จะทำให้การอนุรักษ์บรรลุตามเป้าหมาย ดังนั้น การดำเนินงานการวางแผนด้านการอนุรักษ์จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับผลกระทบที่มีต่อชุมชนเป็นข้อพิจารณาหลักอันหนึ่ง

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดสุโขทัย ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 สุโขทัย – ตาก ระยะห่างจากจังหวัดประมาณ 12 กิโลเมตร ชุมชนตำบลเมืองเก่ามีประวัติความเป็นมาพร้อมกับกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ราว 700 กว่าปีมาแล้ว สถานที่ตั้งตำบลอยู่บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และเป็นเขตพระราชวังเก่า สาเหตุที่ได้ชื่อว่า "เมืองเก่า" เพราะเคยเป็นราชธานีมาก่อน และมีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมสืบทอดต่อ ๆ กันมา ในปัจจุบันตำบลเมืองเก่ามีชุมชนจำนวน 12 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนตระพังทองกลาง ชุมชนบ้านใต้ ชุมชนบ้านเหนือ ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง ชุมชนป่ามะม่วง ชุมชนรามใหญ่ ชุมชนรามเล็ก ชุมชนแม่รำพัน ชุมชนลิไท ชุมชนสุโขทัยนคร 1 ชุมชนสุโขทัยนคร 3 และชุมชนศรีชุม

ข้อมูลทั่วไปของตำบลเมืองเก่า

สภาพทั่วไปของชุมชนเป็นที่ราบลุ่ม และมีภูเขายบ้านเล็กน้อย ลักษณะดินเป็นดินเหนียว และดินร่วนปนเหนียว มีลำคลองไหลผ่าน มีอ่างเก็บน้ำสิริพงษ์ และตระพังเก็บน้ำหลายแห่ง โดยรับน้ำจากอ่างเก็บน้ำทำให้มีน้ำใช้ทั้งปี อาณาเขตการปกครอง มีพื้นที่ 13.817 ตารางกิโลเมตร

- ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลวังทองแดง อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย
- ทิศใต้ ติดกับ ตำบลนาเชิงคีรี อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย
- ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลบ้านกล้วย อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย
- ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

สถานที่สำคัญได้แก่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งเป็นมรดกอันยิ่งใหญ่ของคนไทย และเป็นมรดกโลก โดยมีโบราณสถานที่สำคัญมากมาย มีวัดอยู่ในบริเวณไม่น้อยกว่า 14 วัด รวมทั้งมีศาลหลักเมือง อนุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหง พิชัยภัณฑ์ และเตาทุเรียง เป็นต้น ประชาชนชุมชนตำบลเมืองเก่า นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 99 ของจำนวนประชากรทั้งหมด มีวัดจำนวน 4 แห่ง

ชุมชนเมืองเก่าเป็นชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์ที่สำคัญคือ การทำเฟอร์นิเจอร์เครื่องไม้ ผลงานแกะสลักไม้ เครื่องสังคโลก งานหัตถกรรมเรือสำเภา ฯลฯ ชุมชนมีช่างที่มีทักษะความชำนาญมาก นับเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมมาก ผลงานคุณภาพดี ราคาถูก ทำให้ชุมชนเมืองเก่าในบริเวณโดยรอบจะมีแหล่งเช่าผลงานหัตถกรรม และแหล่งที่พักมากมายเพื่อไว้บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นรายได้หลักของชาวชุมชนโดยรอบอุทยานสุโขทัย

สำหรับข้อมูลด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นของตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ที่สามารถเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ได้ทั้งในรูปแบบเอกสารทางวิชาการ และสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศได้ประกอบด้วย

1. วัฒนธรรมมุขปาฐะที่สืบทอดผ่านภาษา
2. วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมและงานฉลอง
3. วัฒนธรรมทางด้านศิลปะการแสดง
4. วัฒนธรรมทางด้านช่างฝีมือพื้นบ้าน
5. วัฒนธรรมทางด้านอาหารพื้นบ้าน
6. วัฒนธรรมทางการแพทย์แผนไทย

1. วัฒนธรรมทางด้านประเพณีมุขปาฐะ

มุขปาฐะ คือ เรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาจนถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ที่เรียกว่า นิทานพื้นบ้าน หรือนิทานพื้นเมือง โดยส่วนใหญ่มักไม่ทราบว่าเป็นผู้แต่ง หรือใครเล่าเป็นครั้งแรก แต่อาจถูกเล่าสืบทอดกันมาด้วยปากหรือด้วยการเขียนก็ได้ นิทานพื้นบ้านจำแนกได้เป็นหลายประเภท เช่น นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานวีรบุรุษ นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ ตำนานปรัมปรา นิทานสัตว์ มุขตลก นิทานศาสนา นิทานเรื่องผี และนิทานเข้าแบบ บทบาททางสังคมที่สำคัญหลายประการของมุขปาฐะ เช่น ให้ความเพลิดเพลิน เป็นตัวสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว ให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ ปลูกฝังจริยธรรมและรักษาบรรทัดฐานของสังคม สำหรับวัฒนธรรมมุขปาฐะที่สืบทอดผ่านภาษา ที่พบตำบลเมืองเก่า ประกอบด้วย

1.1 ตำนานวัดตระพังทองหลาง

วัดตระพังทองหลาง ตั้งอยู่ริมถนนจรดวิถีถ่องทางฝั่งซ้าย จากตัวจังหวัดสุโขทัย บริเวณทางเข้าวัดด้านหน้ามีซุ้มประตูประดับกระจก วัดนี้เป็นวัดขนาดกลางสมัยปัจจุบัน ไม่ปรากฏหลักฐานเอกสารว่าสร้างในสมัยใด มีโบราณสถานหลัก คือ มณฑปประกอบวิหารที่ถือได้ว่างดงามที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดสุโขทัย เจดีย์รายมีคูน้ำล้อมรอบ และโบสถ์อยู่ทางตะวันออก

วัดตระพังทองหลาง เป็นวัดที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแบบสุโขทัย คือ ไม่มีเจดีย์ประธาน แต่ใช้มณฑปทำหน้าที่เหมือนเป็นเจดีย์ประธาน ตัวมณฑปเป็นอาคารก่ออิฐในผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่เต็มพื้นที่ (ปัจจุบันชำรุดหมดแล้ว) มณฑปด้านทิศตะวันออกเป็นซุ้มประตู อีกสามด้านเป็นผนังที่ประดับด้วยปูนปั้นเรื่องพุทธประวัติ ที่ชำรุดเกือบหมดแล้ว แต่จากหลักฐานภาพถ่ายเก่า ทำให้ทราบได้ว่า ผนังด้านเหนือ เป็นภาพตอนพระพุทธเจ้าทรงมานชังนาฬาคีรี โดยปั้นรูปพระพุทธองค์ประทับยืนเคียงข้างด้วยอัครสาวก คือ พระอานนท์ ที่ปลายพระบาทของพระพุทธเจ้ามีร่องรอยให้ทราบว่า เป็นหัวเข่าข้าง ซึ่งคุกเข่ายอมแพ้พระพุทธเจ้า ผนังด้านใต้ เป็นภาพตอนพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ภายหลังเสด็จขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดา ปั้นเป็นรูปพระพุทธเจ้าในท่าลีลา มีพระอินทร์ พระพรหม และเหล่าทวยเทพตามเสด็จมาส่ง ได้มีการถอดพิมพ์ภาพปูนปั้นนี้ ขณะที่อยู่

ในสภาพสมบูรณ์กว่า จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำสุโขทัย ผนังด้านตะวันตก เป็นภาพตอนพระพุทธเจ้าโปรดเทศนาสั่งสอนพวกศากยวงศ์ ที่เมืองกบิลพัสดุ์ ขณะทรงสั่งสอนทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ เป็นรูปรัศมีเปลวไฟล้อมรอบพระพุทธองค์และมีรูปบรรดาพระญาติแวดล้อมอยู่ภายนอกรูปรัศมีนั้น บรรดาภาพปูนปั้นเหล่านี้ในวัดตระพังทองกลาง แสดงถึงลักษณะศิลปะสุโขทัยที่เจริญสูงสุด หรือที่เรียกว่ายุคทองของศิลปะสุโขทัย ซึ่งมีอายุอยู่ในราวกลางพุทธศตวรรษที่ 20

1.2 ตำนานคลองแม่รำพัน

เนื่องจากคลองที่เราทำการสำรวจมีการเรียกชื่อที่ทั้งสองแบบ คือ คลองแม่รำพัน และ แม่ลำพัน จากการสอบถามผู้รู้และชาวบ้าน ทำให้ทราบว่า “แม่ลำพัน” ได้มาจากลักษณะของคลองสายนี้ซึ่งมีความคดเคี้ยวมีลักษณะพันไปมาตลอดสาย “คลองแม่รำพัน” มาจากตำนานของชาวบ้านเกี่ยวกับคลองที่ว่า ในสมัยก่อนเมืองสุโขทัยได้มีการเกิดสงครามขึ้น และมีหญิงแม่ลูกอ่อนคนหนึ่งได้พาลูกหนีจากการตามล่าจากทหารฝ่ายตรงข้าม และลูกก็ร้องไห้ตลอดทางที่หนีไป ทำให้ทหารตามได้ตลอด จนมาถึงคลองแห่งหนึ่ง แม่จึงตัดสินใจโยนลูกลงไปในคลอง เพื่อจะหลบหนีให้พ้น แต่ก่อนที่จะโยนก็รำพึง รำพันร้องไห้ คร่ำครวญ แล้วจึงโยนลูกลงคลองไป

1.3 ตำนานพระร่วงปล่อยปลา

มีเรื่องย่อว่า วันหนึ่งพระร่วงผู้มีวิชาศักดิ์ไปนั่งเสวยอาหารที่ริมฝั่งแม่น้ำ เมื่อไม่มีปลาในห่อข้าวจึงอธิษฐานจิตแล้วจับปลาที่ว่ายในน้ำขึ้นมา พระร่วงต้องการจะเสวยปลาปิ้ง หรือปลาทอดก็ได้ เมื่อรับประทานเสร็จเหลือส่วนหัวและก้าง ท่านก็ปล่อยปลาลงน้ำ บอกว่าจงมีชีวิตปลานั้นก็กลับมีชีวิตว่ายน้ำไปได้ และมีชีวิตจนมาถึงทุกวันนี้ คนสุโขทัยเรียกปลาชนิดนี้ว่า “ปลาพระร่วง” มีลักษณะเหมือนปลาเนื้ออ่อน แต่ตัวเพรีว ขณะว่ายน้ำอยู่ในน้ำใสจะมองเห็นแต่ก้างที่เป็นโครงกระดูกดูเหมือนไม่มีเนื้อ

1.4 ตำนานโขกพระร่วง

คำว่า “โขก” หรือ “โตรก” หมายถึงช่องลึกของเขา ร่องน้ำ “โขกพระร่วง” หรือ “โขกพระร่วงลงพระขรรค์” มีลักษณะและประวัติความเป็นมาจากหลักฐานในศิลาจารึกหลักที่ 1 ที่กล่าวถึงทางด้านทิศใต้ของเมืองสุโขทัยว่ามี สรีดภงส์ คือ ท่านบักันน้ำ ชาวเมืองเรียกว่า “ท่านบพระร่วง” ทางด้านทิศใต้ของท่านบพระร่วงนี้ เป็นทิวเขาพระบาทใหญ่ต่อกับทิวเขาประตักษ์ถึงโขกพระร่วงลงพระขรรค์ยาวประมาณ 6 กิโลเมตร โดยมีเขาตะโหงกจัวกั้นอยู่กึ่งกลางระหว่างทิวเขาทั้งสอง พื้นที่บริเวณหุบเขานี้จึงเป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่ชาวบ้านเรียกโตรกเขาหรือ โกรกเขานี้ว่า “โขก” อันหมายถึง ทางน้ำไหลมารวมกัน ดังนั้น โขกพระร่วงจึงเป็นที่รวมของต้นน้ำ

โศกพระร่วงลงพระขรรค์ผู้เชี่ยวชาญธรณีวิทยาได้อธิบายว่า รอยแตกของโศกพระร่วงนี้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เนื่องจากการเกิดแผ่นดินไหว ที่ทำให้เกิดการหดตัวหรือบีบอัดของหิน จนทำให้ผิวโลกเกิดฉีกขาด ส่วนตอนบนของเขาเป็นหินฟิลไลต์ซึ่งผุพังละลายได้ง่ายจึงผุกร่อน ต่อมาจึงกลายเป็นร่องน้ำไหลลง โศกเขากลายเป็นโศกพระร่วงลงพระขรรค์ ที่มีลักษณะแปลก ชวนให้คิดจินตนาการเป็นตำนานเล่าขานเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติอันมหัศจรรย์นี้ ตำนานที่เล่าเกี่ยวกับโศกพระร่วงนี้ คือ พระร่วงเจ้าเมืองสุโขทัยเสด็จออกประพาสป่าไปตามเชิงเขา ทอดพระเนตรธรรมชาติ นอกเมืองทางทิศใต้ จนถึงโศกซึ่งเป็นอ่างขนาดใหญ่ มีเขาปิดกั้นทางน้ำอยู่พระองค์จึงตั้งจิตอธิษฐานแล้วพินดาบลงไป เพื่อเปิดทางน้ำให้แยกออก จะได้มีน้ำหล่อเลี้ยงอาณาประชาราษฎร์ จึงทำให้เขาแยกจากกันเป็นที่น้ำอัศจรรย์

1.5 ตำนานวัดตระพังทอง

วัดตระพังทอง ตั้งอยู่ทางตะวันออกของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง ปัจจุบันเป็นโบราณสถานที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนใหม่วัดตระพังทอง เป็นวัดของชุมชนตำบลเมืองเก่า สร้างอยู่ในพื้นที่วัดโบราณแห่งนี้และยังมีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ ส่วนที่เป็นโบราณสถาน มีที่ตั้งอยู่บนเกาะกลางสระน้ำที่เรียกว่า ตระพังทอง มีเจดีย์ทรงระฆัง ใช้ศิลาแลงก่อเป็นฐาน ส่วนด้านบนใช้อิฐเป็นวัสดุก่อสร้าง

จุดเด่นของวัดตระพังทองที่เห็นได้ชัดคือ กลางตระพังเป็นเกาะที่ตั้งของพระเจดีย์ทรงกลมแบบลังกา ซึ่งยอดและคอระฆังหักพังลงมาแล้ว มีสะพานไม้ขนาดใหญ่ทอดข้ามไปยังเกาะนี้ บนเกาะมีมณฑปสร้างใหม่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูป ซึ่งปรากฏเรื่องราวในจารึกสุโขทัยหลักที่ 8 ศิลาจารึกเขาสุมณภูกล่าวว่า พระมหาธรรมราชาลิไทโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นตามแบบรอยพิมพ์จากลังกาใน พ.ศ. 1902 และให้นำไปประดิษฐาน ณ ภูเขาทางทิศตะวันตกของเมืองสุโขทัย เรียกว่า เขาสุมณภู ดังในลังกาทวีป (ปัจจุบันเรียกว่า เขาพระบาทใหญ่) มีงานนมัสการพระบาทนี้เป็นประจำทุกปี รอบ ๆ มีเจดีย์รายล้อมจำนวน 8 องค์ สำหรับโบสถ์ซึ่งปัจจุบันยังเห็นผนังและรูปทรงหลังคาค่อนข้างสมบูรณ์นั้น เป็นเพราะเมื่อราว 90 กว่าปีที่แล้ว พญารณชัยชาญยุทธ(ครุฑ) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองสุโขทัยได้มาบวชเณรและได้เรียวกัณฑ์ก่อสร้างโบสถ์ขึ้น โดยก่อลงบนรากฐานโบสถ์เก่าสมัยสุโขทัย สิ่งสำคัญของวัดตระพังทอง คือมีรอยพระพุทธรูปบาทสมัยสุโขทัยจำหลักเป็นลายมงคล 108 รอยพระบาทนี้ ได้เคลื่อนย้ายมาจากเขาพระบาทใหญ่ ซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไททรงสร้างขึ้นใน พ.ศ. 1902

1.6 ตำนาน อีเมลินคำ

ตามนิทานพื้นบ้านที่เล่าสืบต่อกันมานาน และแพร่หลายอยู่ในเขตอำเภอบ้านด่านลานหอย กล่าวถึงเรื่องการสู้รบระหว่างกองกำลังเมืองตากกับเมืองสุโขทัยแต่อดีตนานาน โดยกองทัพทั้งสองฝ่ายประจันหน้ากันที่บ้านวังหิน ฝ่ายเมืองตากได้ให้ธิดา ชื่ออีเม (เนื่องจากนางมีลิ้นสีดำจึงเรียกกันว่าอีเมลินคำ) ปลอมตัวเป็นผู้ชายที่ช่างออกรบ ขณะทำการรบหมวกของอีเมหลุดจากศีรษะ ทำให้ฝ่ายสุโขทัยรู้ว่าคน

ที่ตนต่อสู้ผู้นั้นเป็นผู้หญิง อีเมเมื่อรู้ว่าฝ่ายข้าศึกรู้ว่าตนเป็นผู้หญิงจึงเสียใจจับข้างเข้าป่าไป เมื่อลงจากหลังช้างแล้ว จึงตัดลิ้นตนเองขว้างลงในหนองน้ำ ปัจจุบันหนองนี้เรียกกันว่า หนองลิ้นกา เพราะมีลิ้นสีดำอยู่

จากนั้นอีเมก็ได้ตัดนมทั้งสองข้างออกทิ้ง จึงเรียกบริเวณนั้นว่า เขานมนาง เมื่อนางสิ้นใจลง ทหารได้ฝังศพนางไว้สถานที่ตรงนั้น ปัจจุบันเรียกว่า “หลุมอีเม” ยังมีอะไรอื่นที่เกี่ยวกับอีเมลิ้นดำอีกหลายเรื่อง ที่เกิดขึ้นในท้องที่บ้านด่านลานหอย และมีอิทธิพลซึมซับสืบต่อมาจนถึงเมืองสุโขทัย โดยเชื่อว่าผู้สร้างโบสถ์วัดตระพังทองคือ อีเมลิ้นดำ หญิงผู้เก่งกล้าเด็ดเดี่ยวผู้นี้เอง

1.7 ตำนานธงสุมนกฏ

ธงสุมนกฏ มักจะเขียนเป็นภาษาบาลี และเป็นรูปภาพที่มีสัญลักษณ์ของความเป็นมงคลอยู่ภายในธงมีลายเส้นเป็นรูปรอยพระพุทธรูปที่วัดตระพังทองอยู่ในเกาะที่เป็นมณฑลพายอดสีขาว ที่นำมาจากยอดเขาพระบาทใหญ่ นอกจากจะใช้เป็นธงสำหรับประดับแล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญอันคอยเตือนใจพุทธศาสนิกชน และศาสนาต่างๆ ที่รวมเข้าไว้ด้วยนี้ เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติ ในสิ่งที่ชอบที่ดั่งงาม อีกด้วย

1.8 ตำนานขอมดำดิน

อดีตกาลนานนับพันปีเศษล่วงมาแล้ว ณ กรุงอินทปัตถ พระเจ้าอุทัยราช เป็นผู้ปกครองพระองค์มีพระมเหสีเป็นเชื้อสายของพวกนาค ชื่อ พระนางนาค วันหนึ่งเมื่อพระเจ้าอุทัยราชพาพระมเหสีซึ่งกำลังมีพระครรภ์แก่ใกล้คลอดเสด็จประพาส ณ หาดทราย เมืองอัมราพิรุณบุรณ์ พระมเหสีก็ประสูติโอรสออกมาเป็นฟองไข่ เกรงว่าฟองไข่นี้อาจจะเป็นเสนียดจัญไร และเกิดความอัปมงคลแก่บ้านเมือง จึงให้ทิ้งไป พระนางนาคสั่งให้คนสนิทนำฟองไข่ไปฝังทราย

กล่าวถึงกรุงละโว้ มีนายคงครา ซึ่งเป็นนายกองส่งน้ำ ทำหน้าที่รักษาการแทนอยู่ ขณะนั้นเมืองละโว้ขึ้นอยู่ในอำนาจของพวกขอม ต้องส่งส่วยเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์จากทะเลชুবศร เป็นประจำทุก 3 ปี ขากลับที่คุมไพร่พลขนน้ำไปถวายพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ ณ เมืองขอม ขบวนเกวียนของนายคงคราผ่านเมืองอัมราพิรุณบุรณ์ เห็นมีฟองไข่ขนาดใหญ่ผุดขึ้นบนหาดทราย จึงเก็บเอาไปยังเมืองละโว้ด้วย แล้วหาแม่ไก่ให้มาช่วยฟักตัวละหนึ่งเดือน พอครบสิบเดือนไข่นั้นก็แตกออก ภายในมีเด็กผู้ชายหน้าตาน่ารักน่าเอ็นดู นายคงคราจึงให้ชื่อว่า ร่วงและเลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรม

เมื่อโตขึ้นอายุได้ 11 ปี ร่วงจึงรู้ว่าตนมีวาจาสิทธิ์ ด้วยเหตุที่วันหนึ่งได้พายเรือตามน้ำเล่นในทุ่งพรหมมาส ขากลับต้องพายทวนน้ำ รู้สึกเหน็ดเหนื่อยจึงพูดเปรยๆ ออกมาว่า “ทำไมน้ำไม่ไหลกลับไปทางเรือเราบ้าง” ทันใดนั้นน้ำในทุ่งพรหมมาสก็เปลี่ยนทิศไหลพาเรือกลับอย่างที่พูด ร่วงได้เก็บเรื่องนี้ไว้เป็นความลับ ไม่ยอมบอกให้ใครทราบ

เมื่อนายคงครมาถึงแก่กรรม บรรดาไพร่พลทั้งปวงจึงยกให้นายรุ่งเป็นนายกองส่งน้ำแทน นายรุ่งจึงบอกกับนักคุ้มข้าหลวงจากเมืองขอม จึงช่วยกันसानชะลอมใส่น้ำไปเกิด เราจะส่งน้ำมิให้ไหลออกมาเอง นักคุ้มจึงสั่งไพร่พลให้ช่วยกันसानชะลอมใส่เกวียนเล่มละ 25 ใบ ซึ่งเมื่อนำชะลอมทุกใบไปตักน้ำตั้งบนเกวียน ปรากฏว่าไม่มีน้ำไหลรั่วออกมาเลยแม้แต่ใบเดียว นักคุ้มรู้สึกเกรงอำนาจวาจาสิทธิ์ของนายรุ่งจึงรับนำขบวนเกวียนเดินทางกลับเมืองขอม ระหว่างทางถึงด่านแห่งหนึ่งนักคุ้มเกิดแคลงใจว่าถูกนายรุ่งหลอกให้ขนชะลอมเปล่าไปเมืองตนเอง พอนึกดังนั้นครั้งหันไปมองน้ำในชะลอมก็กลับไหลออกมาให้เห็น นักคุ้มจึงสรรเสริญนายรุ่งว่าเก่งกล้าสามารถนัก และให้จารึกเรื่องราวไว้เป็นสำคัญ ณ ที่แห่งนั้นจึงได้ชื่อว่า ด่านพระจารึก

ครั้นเดินทางต่อมาจนถึงเมืองตึกโซ ชาวเมืองพอทราบข่าวก็เล่าลือเรื่องที่นักคุ้มนำชะลอมใส่น้ำบรรทุกมา เจ้าเมืองขอมทราบจึงเรียกไปสอบถาม นักคุ้มก็เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้ฟังอย่างละเอียด พร้อมทั้งยกชะลอมใบที่ยังมีน้ำขังอยู่เทลงในพะเนียงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์แก่เจ้าเมืองและเหล่าข้าราชการโดยทั่วหน้ากัน เจ้าเมืองขอมตกพระทัย ตรัสว่า บัดนี้ผู้มีบุญมาเกิด ณ เมืองละโว้แล้วควรจะรีบยกกองทัพไปจับตัวมาสังหารเสียดีกว่า

นายรุ่งรู้ว่าทหารขอมยกกองทัพมาจับตัวก็หนีออกจากเมืองละโว้ขึ้นไปทางเหนือและได้หลบอยู่ริมวัดแห่งหนึ่ง ณ บ้านบางกลาน เขตเมืองพิจิตร ได้รับความอดอยากถึงกับต้องขออาหารชาวบ้านกิน ผู้ที่มีจิตเมตตาได้นำข้าวและปลาหมอตูหนึ่งมาให้ นายรุ่งกินเนื้อปลาทั้งสองข้างหมดแล้วก็โยนทิ้งลงไปในสระและสั่งว่า “เจ้าจงมีชีวิตขึ้นมาเถิด” ปลาน้ำจืดซึ่งไม่มีเนื้อมีแต่ก้างนั้นก็กลับมีชีวิตขึ้นมาแหวกว่ายอยู่ในน้ำ ชาวบ้านเรียกว่า ปลา ก้าง ต่อมาจึงเดินทางไปถึงเขตแขวงเมืองเขลียง นายรุ่งจึงหยุดพักและรู้สึกปวดท้องถ่าย จึงนั่งถ่ายที่ข้างป่า เสร็จแล้วได้หักกิ่งไม้แห้งมาชำระและโยนทิ้ง พร้อมกับสั่งว่า “จงออกขึ้นมาเถิด” ปลาน้ำจืดนั้นก็ออกขึ้นมาเป็นต้น ซึ่งมีกลิ่นเหมือนอาม ชาวบ้านเรียกว่า ไม้ชำระพระร่วง

นายรุ่งพเนจรหลบหนีพวกทหารขอมอยู่เป็นเวลาหลายปี จนเมื่ออายุครบบวชจึงอุปสมบทเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดในเมืองสุโขทัย ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า พระร่วง นับแต่นั้นมา วันหนึ่งนายทหารขอมซึ่งทราบข่าวได้ติดตามมา ครั้นถึงวัดที่พระร่วงจำพรรษาอยู่ได้ใช้ฤทธิ์คำดึนลอดกำแพงวัดเข้าไป เห็นพระร่วงกำลังกวาดลานวัดอยู่แต่ไม่รู้จักจึงถามว่า “พระร่วงที่มาจากเมืองละโว้อยู่ที่ไหน” พระร่วงจึงสอบถามจนรู้ว่าเป็นนายทหารขอมที่ตามมาจับตนจึงบอกว่า “เจ้าจงอยู่ที่นี้แหละอย่าไปไหนเลย จะไปตามพระร่วงให้” ด้วยฤทธิ์วาจาสิทธิ์ของพระร่วง ร่างของขอมคำดึนผู้นั้นก็แข็งกลายเป็นหินติดคาแผ่นดินอยู่ตรงนั้น ต่อมาเมื่อเจ้าเมืองสุโขทัยสวรรคต และชาวเมืองรู้ว่าพระร่วงเป็นผู้มีบุญ จึงพร้อมใจกันขอให้พระร่วงลาสิกขาบท แล้วอัญเชิญขึ้นเป็นเจ้าเมือง นับตั้งแต่พระร่วงครองราชสมบัติปกครองเมืองสุโขทัย เจริญรุ่งเรืองนับแต่นั้นมา

1.9 ตำนานพระร่วงเล่นว่าว

มีเรื่องเล่ากันว่า ณ เมืองศรีสัตตนาลัย เจ้าเมืองมีลูกชายชื่อว่าร่วง เมื่อเห็นว่าลูกของตนไม่มีเพื่อนเล่น พ่อจึงไปขอเพื่อนเล่นให้ลูกที่ศาลเทพารักษ์แห่งหนึ่ง รุ่งเช้าปรากฏว่ามีไม้แกะเป็นรูปเด็กวางไว้ที่ศาล ตกกลางคืนพ่อเดือนตแล้วพ่อของร่วงซึ่งกลับไปศาลอีกครั้งได้ยินเสียงเด็กไม้พูดทักทาย จึงดีใจนำมาเป็นเพื่อนเล่นกับลูก โดยตั้งชื่อให้ว่า ลือ

วันหนึ่งร่วงเก็บมะขามเทศใส่ย่ามเดินกินทิ้งเมล็ดไปตลอดทางในระยะสี่กิโลเมตร ต่อมาเกิดเป็นต้นมะขามเทศงอกและโตขึ้น ณ สองฟากถนนและมีช่องว่างเป็นทางสำหรับเล่นว่าว พ่อจึงทำว่าวจุฬาให้ร่วงและทำว่าวปักเป้าให้ลือ ว่าวของร่วงมักจะตกอยู่เสมอ ร่วงพูดขึ้นว่าขอให้ว่าวของลือสายขาดซึ่งก็เป็นไปตามนั้น ร่วงจึงให้ลือมาเป็นคนคอยส่งว่าวให้ ต่อมาร่วงได้ทำแข่งกับคนต่างอำเภอ และต้องรอคู่แข่งอยู่จนเย็น ขณะทำการแข่งขัน ร่วงวิ่งสะดุดหินล้มลง เข้าทั้งสองข้างจึงกระทบพื้นดินอย่างแรงเกิดเป็นรอยดินยุบลงไปเป็นรูปวงกลมสองบ่อ ร่วงจึงบอกว่าขอให้บ่อทั้งสองนี้จึงมีน้ำซึมอยู่ตลอดปี แม้จะมีคนมาตักก็ไม่แห้ง ชาวสุโขทัยจึงถือกันว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

หลังจากเลิกแข่งว่าว ร่วงกับลือก็เดินทางกลับบ้าน พ่อตีพบพ่อค้าปลา ร่วงหิวข้าวจึงขอปลามาปิ้งกิน พ่อค้าบอกว่าเอาปลาไปเลี้ยง ร่วงว่าขอแต่เนื้อเท่านั้น ส่วนตัวปลาจะเอาไปเลี้ยงก็ตามใจเถิด แล้วเอามีดเหลาโครงว่าวปาดแก้มปลาจนถึงหางทั้งสองข้าง ส่วนหัวกับก้างนั้นโยนลงไปบ่อน้ำที่อยู่ใกล้ๆ นั้น พร้อมสั่งให้ปลามีชีวิตขึ้นมา กลายเป็นปลาก้าง พ่อค้าสอบถามรู้ว่าเป็นผู้มีบุญก็ยกปลาให้กินทั้งหมด ร่วงกินอิ่มแล้วจึงคืนให้พ่อค้าปลาไปหนึ่งกระป๋อง และสั่งว่าเมื่อกลับถึงบ้านค่อยเปิดออกดูจะได้ของดีเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ ครั้นถึงบ้านเมื่อพ่อค้าปลาเปิดกระป๋องออกดูก็เห็นมีทองคำอยู่เต็มกระป๋อง จึงนำเรื่องนี้ไปบอกกับเพื่อนบ้าน ชาวบ้านจึงต่างออกตามหาร่วงแต่ก็ไม่พบ ต่อมาได้มีการประกาศค้นหาผู้มีบุญให้เป็นเจ้าเมืองครองกรุงสุโขทัย ร่วงจึงได้รับคัดเลือกเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทรงพระนามว่า “พระร่วง” แต่บางตำนานเรียกพระนามว่า พระเจ้าศรีจันทราธิบดี

1.10 ตำนานข้าวตอกพระร่วง

ข้าวตอกพระร่วง หรือ ข้าวพระร่วง เป็นของศักดิ์สิทธิ์ เพราะเกิดจากแรงอธิษฐานของพระร่วงเจ้าเมืองสุโขทัยให้บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข อุดมสมบูรณ์ในน้ำมีปลาในนามีข้าว ชาวประชาไพร่ฟ้าหน้าใส เจริญรุ่งเรืองกัน ด้วยการปกครองแบบพ่อปกครองลูก

ข้าวตอกพระร่วง หรือ ข้าวพระร่วงนี้ ผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าให้ฟังว่าพระร่วงเจ้าได้ออกผนวชในวันไศบาตฤทธเว ที่บนลานวัดเขาพระบาทใหญ่ เมื่อได้ฉันภัตตาหารเสร็จข้าวที่เหลือก้นบาตรท่านได้โปรยลงบนลานวัด และทรงอธิษฐานว่าให้ข้าวตอกดอกไม้นี้ กลายเป็นหินชนิดหนึ่ง และมีอายุยั่งยืนนานชั่วลูกชั่วหลาน เมื่อใครมีไว้บูชาบนหิ้งพระ หรือพกติดตัวก็จะเจริญด้วยโภคทรัพย์นานาประการและอยู่ดีมีสุข ข้าวตอกพระร่วง มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม โดยธรรมชาติ ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ ใช้ฝนน้ามะนาวทา

ถอนพืชตัดไว้ได้ทุกชนิดต่อมาชาวสุโขทัยนำข้าวตอกพระร่วง มาเจียรระไนเป็นเครื่องประดับอย่างสวยงาม มีลักษณะสี่คาปนน้ำตาลลายเงิน ลายทอง ทำเป็นหัวแหวนบ้าง สร้อยข้อมือบ้าง เป็นเครื่องรางสำหรับพกติดตัว

1.11 ตำนานชุมชน และพระพุทไ้วัดศรีชุม

วัดศรีชุม เป็นวัดประจำชุมชนศรีชุม มีตำนานเล่าขานเกี่ยวกับวัดนี้มาอย่างยาวนาน สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น วัดนี้ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัดมหาธาตุ หรือทางทิศเหนือของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีโบราณสถานเป็นมณฑปรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดใหญ่สูง 15 เมตร กว้าง 32 เมตร ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปนั่งปูนปั้นปางมารวิชัยขนาดใหญ่สูง 15 เมตร หน้าตักกว้าง 11.30 เมตร

ชื่อวัดศรีชุมนี้ นักวิชาการกล่าวว่า คำว่า “ ศรี ” มาจากคำว่า “ สะหลี ” เป็นคำพื้นเมืองดั้งเดิมของคนไทยหมายถึงต้นโพธิ์ วัดศรีชุมจึงหมายถึงดงต้นโพธิ์ แต่ในหนังสือพระราชพงศาวดารอยุธยา ซึ่งเขียนในสมัยอยุธยาตอนปลายไม่รู้จักคำนี้แล้ว แต่เรียกสถานที่นี้ว่า วัดฤๅษีชุม ซึ่งเป็นวัดที่สมเด็จพระนเรศวรฯ เสด็จมาประชุมทัพก่อนยกทัพไปปราบเมืองเจ้าเมืองสวรรคโลก

ภายในมณฑปตรงทางเข้าด้านซ้าย มีช่องเป็นอุโมงค์ขึ้นไปโถงด้านบนของมณฑปได้ ซึ่งบนเพดานเกือบตลอดทางมีภาพจารลายเส้นบนหินชนวน เล่าเรื่องของพุทธชาดก และตามผนังมีภาพเขียนเก่าอายุเกือบ 700 ปี แต่ภาพเลอะเลือนเกือบหมด ทางเดินนี้มีช่องอากาศขนาดใหญ่ซึ่งสามารถมองออกมายังองค์พระได้ ถัดจากช่องอากาศนี้เป็นโถงกว้างที่มีรอยพระพุทธรูปขนาดใหญ่สลักหินชนวนอยู่บนเพดาน และเมื่อปี พ.ศ. 2430 ได้มีการค้นพบศิลาจารึกอยู่ในอุโมงค์ เรียกว่า “ ศิลาจารึกวัดศรีชุม ” กล่าวถึงการก่อตั้งราชวงศ์สุโขทัยของพ่อขุนผาเมืองกับพ่อขุนบางกลางหาว ภายในอุโมงค์นี้บริเวณหลังเศียรพระมีช่องอยู่ตรงผนังอุโมงค์ ซึ่งเมื่อพุท้อออกไปจากช่องนี้แล้ว เสียงจะก้องกังวาน อันเป็นต้นตอของตำนาน “ พระพุทไ้ ” อันถือได้ว่าเป็นพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์พระร่วง ในการปลุกขวัญกำลังใจทหารหาญ และด้านอื่นๆ

1.12 ตำนานหลวงพ่อดาเพชร

หลวงพ่อดาเพชรพระพุทธรูปประจำวัดศรีชุม มีพุทธลักษณะมีพระเนตร(ตา) เป็นเพชรเนื้อทองสัมฤทธิ์ หน้าตักกว้าง 29 นิ้ว ลงลักปิดทอง ฐานนั่งยกได้ มีเจ้าภาพสร้างฐานขึ้นใหม่ หลวงพ่อเจ้าคุณโบราณวัดถาจารย์ (ทิม) อดีตเจ้าคณะจังหวัดสุโขทัยนำมาไว้ ณ วัดศรีชุม เมื่อปี พ.ศ. 2484 เป็นพระประธานคู่วัดศรีชุม เคยถูกขโมยลักไปถึง 3 ครั้ง หลวงพ่อเจ้าคุณโบราณ สาปแข่งขโมยเอาไปไม่ได้ หลวงพ่อเพชรมาประดิษฐานได้ 66 ปี อยู่ในวิหาร ปิดทองเพื่อขอพรส่งเสริมบารมี

2. วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมและงานฉลอง

ประเพณีพิธีกรรม คือ กฎเกณฑ์หรือการควบคุมทางสังคม ที่ทำหน้าที่ชี้แนะและควบคุมพฤติกรรมของผู้คนที่อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกัน มีรากเหง้าเดียวกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีสัมพันธภาพที่ดีและสมศักดิ์ศรีความเป็นคน ศาสนาดั้งเดิมของชาวไทย คือ ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ เมื่อศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ จึงผสมกลมกลืนเป็นศาสนาชาวบ้านที่มีความเชื่อถือทั้งผีพราหมณ์ พุทธ ชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยเรียกว่าประเพณี การทำบุญ เช่น ประเพณีการทำบุญเทศน์มหาชาติ ประเพณีอุปสมบท เป็นต้น ประเพณีไทยโดยทั่วไปมีสามลักษณะ ดังนี้

1. จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมถือว่าใครฝ่าฝืน หรือควั่นถือเป็นผิดหรือชั่ว

2. ธรรมเนียมประเพณีหรือ วิถีประชา เป็นประเพณีที่สังคมถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่ได้ถือว่าผิด ศีลธรรม แต่นิยมว่าควรประพฤติ

3. ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา ตามทัศนะของคนภายนอกชุมชน เห็นว่ามีความพิเศษที่ดึงดูดความสนใจผู้คน เช่น แปลกประหลาด ไม่เป็นเหตุเป็นผล ลึกลับ ซับซ้อน และเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้หลักการและความเชื่อทางศาสนาแสดงความหมายต่างๆ ออกมา ในชีวิตจริงของผู้คนในลักษณะที่ตรงข้ามกับความจริง สำหรับประเพณีพิธีกรรมในตำบลเมืองเก่า ประกอบด้วย

2.1 ประเพณีกินสี่ถ้วย

ประเพณีกินสี่ถ้วยมีมาเมื่อ 50-60 ปีที่แล้ว หมายถึงการเลี้ยงฉลองใหญ่ที่จะจัดขึ้นที่บ้านของเจ้าสาว โดยนิยมจัดกันมากในเดือนพฤษภาคม บ่าวสาวจะต้องปลุกต้นไม้สี่ชนิดลงในดินในวันแต่งงาน คือ มะพร้าว 1 คู่ หมาก 1 คู่ หน่ออ้อย 1 คู่ และหน่อกล้วยน้ำว้า 1 คู่ เพื่อให้ลูกน้อยที่จะเกิดมาในอีก 9 เดือนข้างหน้ากิน (มะพร้าวคงไม่ทัน) ส่วนขนมที่จัดมานั้นจะจัดรวมมาในถ้วยเดียวกัน เลย (ไม่ทราบว่าเป็นโบราณเขาจัดใส่มา 4 ถ้วย โดยเป็นขนมสี่อย่างในหนึ่งถ้วย หรือขนม 1 อย่างใส่ถ้วย 1 ถ้วย) มักประกอบด้วยลอดช่อง เมล็ดแมงลัก และเผือกน้ำกะทิ นับแล้วไม่ได้สี่อย่าง ประเพณีกินสี่ถ้วยคงหมายถึงการเลี้ยงฉลองการแต่งงาน นั่นเอง ส่วนอาหารในโตกมีข้าวสวย ไข่เค็ม 2 ฟอง ไข่แดงน้ำกิน ข้าวเหนียว 1 กระติบ ผักสด 1 ถ้วย หมูหวาน หมูทอด แกงหยวกกล้วย และปลาทอด มีอาหารเพียงเท่านี้ สำหรับประเพณีนี้มีการเลี้ยงกันเฉพาะบ้านผู้มีฐานะ

2.2 การทำบุญวันขึ้นปีใหม่

การทำบุญวันขึ้นปีใหม่ในปัจจุบันนี้ถือเอาวันที่ 1 มกราคมของทุกๆ ปี ตามแบบสากลทั่วไป และเมืองไทยเพิ่งกำหนดขึ้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2483 โดยแต่เดิมนั้นวันขึ้นปีใหม่ตรงกับวันที่ 1 เมษายน ดังนั้นในปีพ.ศ. 2482 จึงมีเดือนอยู่เพียง 9 เดือนเท่านั้น วันขึ้นปีใหม่ต่างถือกันว่าเป็นวันที่เราจะได้ตั้งต้น

ชีวิตใหม่ของปีต่อไป และในเวลาเดียวกันทำให้เราได้สำรวจตัวเองย้อนหลังไปว่า ตลอดระยะเวลา 1 ปีที่ล่วงมาแล้วนั้น เราได้ประกอบกรรมดีชั่วไว้อย่างไรบ้าง และในปีใหม่ที่จะถึงนี้เราจะคิดแก้ไข หรือประกอบกิจการงานอย่างใดอีกต่อไป กิจกรรมในวันปีใหม่มีการทำบุญตักบาตรแด่ภิกษุสงฆ์ ฟังธรรมที่วัด และการส่งบัตรอวยพรความสุขปีใหม่ (ส.ค.ส.) ไปยังบุคคลที่เราเกี่ยวข้อง หรือบุคคลที่เราเคารพนับถือ เป็นการแสดงความปรารถนาให้ผู้นั้นได้รับความร่มเย็นเป็นสุขตลอดไป วันขึ้นปีใหม่จึงเป็นวันสำคัญวันหนึ่งในสังคม และการตรวจสอบสภาพของตัวเอง นอกจากนี้เรายังพากันหยุดงานในวันปีใหม่นี้อีกด้วย

2.3 พิธีไหว้วันพุทธบูชาธรรมรอยพระพุทธบาท

พิธีไหว้วันพุทธบูชาธรรมรอยพระพุทธบาทวัดใหม่ตระพังทอง ในช่วงเดือน 4 ของทุกปี เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รู้ว่า จังหวัดสุโขทัยมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ควรสักการะบูชาอีกแห่งหนึ่งของประเทศ และเพื่อความเป็นสิริมงคล เสริมบารมีให้แก่ผู้ที่ได้เข้าสักการะรอยพระพุทธบาทจำลอง ที่มีอายุเกือบ 700 ปี

ในพิธีเปิดงานประกอบด้วยขบวนแห่ที่สวยงามจำนวน 5 ขบวน ได้แก่ ขบวนไหว้วันพุทธบูชาธรรมรอยพระพุทธบาท ขบวนเครื่องสักการะบูชา ขบวนเคลื่อนประทับโปคมไฟบูชา ขบวนอัญฐบริวารบรรพชาอุปสมบท และขบวนนาคสามัคคี เนกขัมมะบารมี และการร่วมสักการะรอยพระพุทธบาทจำลอง ด้วยการจุดบูชาด้วยตะคัน และการบรรพชาอุปสมบท

2.4 ประเพณีลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ

ด้วยข้อความตอนหนึ่งในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชกล่าวว่า “... เมืองสุโขทัยนี้ มีสี่ปากประตูหลวง เที้ยรเสียดกันเข้ามาดูท่านเผาเทียน ท่านเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้ มีดั่งจักแตก...”

จากข้อความดังกล่าวทำให้นายนิกม มุสิกคามะ อธิบดีกรมศิลปากรในปีพ.ศ. ๒๕๔๒ (อดีตหัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ปี พ.ศ. 2520) ได้เสนอจัดงานพลิกฟื้นประวัติศาสตร์ประเพณีขึ้น ให้เป็นงานใหญ่ระดับชาติ เพื่อแนะนำจังหวัดสุโขทัย โดยให้ชื่อตามคำในศิลาจารึกว่า “งานเผาเทียนเล่นไฟ” เพื่อเป็นการฟื้นฟูประเพณีลอยกระทง การเผาเทียน และการเล่นไฟ พลุ ตะไล ไฟพะเนียง ดอกไม้ไฟชนิดต่างๆ

ในงานลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ จังหวัดจัดให้มีพิธีเผาเทียนตามแบบโบราณ ได้เชิญชวนให้ประชาชนทั้งหลายร่วมพิธีโดยซื้อตะคัน (ภาชนะดินเผา มีขนาดต่างๆ เหมือนถ้วยตะไลจะมีเทียนและไส้เทียนบรรจุอยู่ภายในภาชนะ) เผาเทียนบูชาพระรัตนตรัย จุดแล้วนำไปวางไว้บนฐานหรือระเบียง โปสถ์ วิหาร เจดีย์ โบราณสถานในอุทยานทุกแห่ง ทำให้เกิดแสงระยิบระยับ นับร้อยนับพันดวงเป็นบุญกุศลที่ได้ร่วมแรงร่วมศรัทธา พร้อมกับการแสดงประวัติความเป็นมาของอาณาจักรสุโขทัย ทั้งนี้เพื่อให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้ชื่นชมความเป็นอาณาจักรชาติไทย และชื่นชมกับกระทง

ขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก โคมชัก และ โคมแขวน ของแต่ละอำเภอที่ได้ตกแต่งอย่างสวยงามมาประชัน งานนี้ จะจัดในช่วงวันเพ็ญเดือนสิบสองของทุกปี ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย

2.5 การแห่ขบวนล้อ (การแห่เรือล้อ)

เรือล้อ คือ เกวียน เมื่อเรียกรวมกัน จะหมายถึงพาหนะสำหรับการแห่นางนพมาศในวันสงกรานต์ ซึ่งในแต่ละชุมชนต้องมีล้อเกวียนเพื่อเอาไว้ประกวดกันในวันที่ 14 เมษายน ของทุกปี เริ่มแห่ขบวนตอนเวลา 14 นาฬิกา โดยเริ่มแห่จากหน้าเทศบาลมาอุทยานประวัติศาสตร์

2.6 พิธีการทำพวงมโหตร

พวงมโหตร หมายถึงลักษณะตุ่งใส่หมูมีรูปทรงเหมือนเจดีย์ ทำจากกระดาษว่าวหลากสี ใช้ปักบนกองเจดีย์ทรายคู่กับตุ่ง 12 ราศี เพื่อบูชาพระเกษตรเจ้าจุฬามณี และพระธาตุประจำปีเกิด สำหรับพิธีการทำพวงมโหตรนั้นจะมีพวงดอกไม้สดและแห้งขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 150-200 เซนติเมตร ที่ชาวบ้านจัดสร้างขึ้น เพื่อใช้ตกแต่งศาลาการเปรียญ ระหว่างการเทศน์พระมาลัยและเทศน์มหาชาติ ในเทศกาลออกพรรษา ที่โคนของก้านดอกไม้แต่ละดอกจะผูกของกินของใช้ เช่น ขนมแห้ง ปากกา สมุด ดินสอไว้ด้วย การสร้างพวงมโหตรจะเริ่มสร้างในวันขึ้น 14 ค่ำ ภาคเช้า ก่อนออกพรรษา 2 วัน ชาวบ้านเชื่อกันว่าการสร้างพวงมโหตรได้บุญกุศลมากมาฆมาศ เพราะนอกจากจะได้ร่วมฉลองเทศน์มหาชาติถึง 13 กัณฑ์ และช่วยกันหาข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นถวายให้แก่วัดแล้ว ยังช่วยสร้างความสามัคคีให้แก่คนในหมู่บ้านเดียวกันและหมู่บ้านใกล้เคียง เป็นสื่อกลางให้หนุ่มสาวได้ทำความรู้จักคุ้นเคยและสนิทสนมกัน ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมการขับร้องเพลงพื้นบ้านและการเล่นเพลงร่ำวง ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดจากการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่ง

2.7 พิธีสลากภัตต์ข้าวหลาม

สลากภัตต์ คือภัตตาหารที่ทายกทายิกาถวายตามสลาก นับเข้าในสังฆทาน นิยมทำกันในเดือนที่มีผลไม้อ่าง ๆ บริบูรณ์มาก จัดถวายภัตตาหารพร้อมด้วยผลไม้เหล่านั้นๆ ด้วยสลาก ระยะเวลาสลากภัตต์ส่วนมากอยู่ระหว่างเดือนหกถึงเดือนเจ็ดก่อนเข้าพรรษา สลากภัตต์ส่วนมากเป็นสังฆทานหมู่ ซึ่งทายกทายิการ่วมกันทั้งหมู่บ้านถวาย จึงเป็นทานสามัคคีของชาวบ้านส่วนสลากภัตต์ข้าวหลามจะมีขึ้นทุกปี ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 หรือวันมาฆบูชา ในอดีตการเดินทางมาวัดไม่ได้สะดวกสบายเหมือนปัจจุบัน อาหารที่นำมาใส่บาตรจำเป็นต้องทำให้สามารถเก็บไว้ได้นานกว่าปกติ จึงได้ทำเป็นข้าวหลามเพื่อนำไปทำบุญในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 หรือวันมาฆบูชา ที่วัดพระพายหลวง ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนศรีชุม

2.8 พิธีสลากภัตต์มะม่วง

เป็นการนำอาหารมาถวายพระภิกษุโดยไม่เจาะจง แต่จะจับสลากว่าจะได้พระภิกษุรูปใด สลากภัตต์มะม่วงจะมีขึ้นทุกปี ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 หรือวันวิสาขบูชา ซึ่งเป็นวันที่จะมีมะม่วงออกมาก ที่วัดพระพายหลวง ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนศรีชุม

2.9 พิธีวันสารทเดือน 10

วันสารทไทย ตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นเทศกาลทำบุญเดือน 10 ที่วัดพระพายหลวง ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนศรีชุม ซึ่งเป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี

สารทเป็นคำที่มาจากภาษาอินเดีย แปลว่า ฤดู ซึ่งฤดูสารทนี้เป็นฤดูที่ต้นไม้เริ่มออกผล เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผู้ที่ต้องการให้พืชพันธุ์ธัญญาหารของตนเจริญงอกงามดี ก็ได้นำพืชพันธุ์เหล่านั้นไปถวายสิ่งที่ตนนับถือ การทำบุญสารทนั้นแต่เดิมเป็นการทำบุญเพื่อส่งเสริมขวัญกำลังใจแก่เกษตรกรผู้ปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร เพื่อให้พืชพันธุ์มีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นไป ต่อมาประเพณีสารทได้เปลี่ยนความเชื่อถือไปตามกาลเวลาและความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น บางแห่งเชื่อว่าเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว บางแห่งก็เป็นประเพณีการทำบุญเนื่องจากว่างจากภารกิจไร่นาจึงถือโอกาสทำบุญครั้งใหญ่เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และครอบครัว เป็นต้น

2.10 พิธีตรุษไทย

พิธีตรุษนี้ เข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ดังมีกล่าวถึงพิธีทำบุญวันตรุษไว้ในหนังสืออนพมาศว่า ชาวสุโขทัยทุกคนที่เข้าร่วมพิธีต้องสวมมงคลพิสมร มือถือกระบองเพชร การนิมนต์พระสงฆ์สวดพระ อาฏานาฎิยสูตรอยู่ตลอดรุ่งก็เพื่อระงับ โรคภัยไข้เจ็บและอันตรายต่างๆ ไม่ให้เกิด แก่ประชากรอาณาจักร ประเพณีตรุษนี้คนในหมู่บ้าน และตามท้องถิ่นต่างๆ ได้ประกอบพิธีทำบุญตักบาตรที่วัดและมีการละเล่นต่างๆ ตามความนิยมแต่ละยุคละสมัย เช่น ไม้หิ้ง ไม้้อ เล่นช่วงรำ เล่นสะบ้า และเล่นระบำกันอย่างสนุกสนาน

2.11 การบวชนาคสามัคคี

ชายเมื่อมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ จะสามารถอุปสมบทหรือบวช เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาได้ เพื่อศึกษาธรรมวินัย สำหรับนำมาเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตนในการออกมาครองเรือนต่อไป ก่อนการบวชเรียนจะมีการไปอยู่วัดเพื่อเตรียมฝึกหัดในการท่องคัมภีร์ และฝึกหัดซ้อมเกี่ยวกับวิธีบวช ในช่วงที่มาอยู่วัดนี้ ชาวบ้านจะเรียกผู้เตรียมตัวจะบวชว่า "นาค" หรือ "พ่อนาค"

การเรียกผู้จะบวชว่า “นาค” นั้นมีที่มาในสมัยพุทธกาล คือ มีพญานาคผู้มีความศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ได้แปลงร่างเป็นมนุษย์เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุ อยู่มาวันหนึ่งได้ผลอนอนหลับ ร่างจึงกลับกลายเป็นพญานาคดังเดิม ภิกษุอื่นไปพบเข้าก็เกิดความเกรงกลัว เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบจึงเรียกมาตรัสถาม ได้ความว่าเพราะเกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงปลอมตัวมาบวช พระพุทธองค์ทรงดำริว่าสัตว์ดิรัจฉานไม่อยู่ในฐานะควรจะบวช จึงโปรดให้ลงเพศบรรพชิตกลับไปเป็นนาคดังเดิม แต่ภิกษุนั้นมีความอาลัย จึงขอฝากชื่อนาคไว้ในพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงมีคำเรียกขานคนที่ต้องการจะบวชว่า "นาค" สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน การบวชนาคสามัคคี จะทำกันในวันที่ 6 เมษายนของทุกปี หรือวันจักรีนั่นเอง ที่วัดพระพายหลวง ในชุมชนศรีชุม โดยจะใช้เกี่ยวร่วมด้วยในการบวช

2.12 ทำบายศรีสู่ขวัญ

นายแสง นาคทอง หรือปู่แสง เลขที่ 100/3 หมู่ที่ 3 ชุมชนรามเล็ก ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองจังหวัดสุโขทัย เป็นงานฝีมือที่ทำเพื่อใช้ในการบูชาบวงสรวง เพื่อแสดงความเคารพนอบน้อมต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระมหากษัตริย์ ครูบาอาจารย์ และสถานที่สำคัญต่างๆ บายศรีเป็นสิ่งที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมสำคัญต่างๆ เหมือนกับการที่คนมาร่วมแรงร่วมใจกันในการทำประกอบบายศรี และมีการทำพิธีเพื่อเป็นการทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาทำให้คนมีความเชื่อมั่น มีกำลังในการทำสิ่งต่างๆ

3. วัฒนธรรมด้านประเพณีศิลปะการแสดง

ศิลปะการแสดงในสังคมไทยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตชาวบ้านมานับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่มากระทบกับวิถีชีวิตชาวบ้านและเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา เป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอพรจากเทพเบื้องบนให้ประทานความสุขความเจริญและพืชพันธุ์ธัญญาหารศิลปะการแสดงที่มหาชนนิยมดูในอดีต ได้แก่ การแสดงในพิธีกรรมและในงานเฉลิมฉลอง โดยมีเจ้าภาพเป็นผู้เสียค่าใช้จ่าย ชาวบ้านทั่วไปเป็นผู้ดู ปัจจุบันยังคงมีประเพณีการแสดงเช่นนี้ เช่น หมอลำ โนรา หนังตะลุง ลิเก ลิเกลูกทุ่ง ลิเกขอ ละครชาตรี หุ่นกระบอก เป็นต้น ศิลปะการแสดงที่ชาวบ้านมีส่วนในการสร้างสรรค์ได้แก่ เพลงพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้านและฟ้อนพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมที่รวมบทร้อยกรองและดนตรีพื้นบ้านเข้าด้วยกัน สืบทอดกันมาด้วยปากเปล่า เช่น เพลงสวดทางศาสนา เพลงประกอบพิธีกรรม เพลงปฏิพากย์ เพลงในเทศกาลและเพลงพื้นบ้านที่เป็นมหรสพสำหรับวัฒนธรรมด้านประเพณีศิลปะการแสดงที่พบตำบลเมืองเก่า ประกอบด้วย

3.1 การละเล่นกลองยาว

การรำกลองยาวเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่มีการร่ายรำ ที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต เล่นเพื่อความบันเทิงสนุกสนาน เป็นการพักผ่อนหย่อนใจจากการทำงาน หรือเมื่อเสร็จจากเทศกาลฤดูเก็บเกี่ยว สำหรับกลองยาวสุโขทัยมีเอกลักษณ์การตีกลองที่โดดเด่นคือ ใช้ศอก เข่า คาง ศีรษะ มีการโยนกลองขึ้นสู่อากาศ การลอยตัวโยนกลอง โดยการต่อตัวโยนยกกลองขึ้นไปในอากาศเพื่อ โชว์ลีลาการละเล่น เป็นการแสดงที่ประทับใจผู้ที่ได้ชมเป็นอย่างยิ่ง

การเล่นกลองยาวเป็นการเล่นเครื่องดนตรีที่แสดงถึงความพร้อมเพรียงและความสามัคคีในหมู่คณะ เนื่องจากการเล่นที่ต้องการเสียงและจังหวะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน สร้างความรักความสามัคคีในหมู่คณะ การเล่นกลองยาวเป็นการเล่นที่นิยมอย่างแพร่หลายในจังหวัดต่าง ๆ โดยจะเล่นในขบวนแห่หน้าค ขบวนทอดผ้าป่า งานรื่นเริง ปัจจุบันมีการประกวดแข่งขันการตีกลองยาวแต่ละอำเภอในงานต่าง ๆ เช่นในวันสงกรานต์ งานวัด เป็นต้น

ที่ชุมชนบ้านได้พบว่าการละเล่นกลองยาวมีนายพนม อ่องกลิ่น เลขที่ 731 หมู่ 3 ชุมชนบ้านได้ประกอบอาชีพทำกลองมากกว่า 30 ปี อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกลอง ก็คือ ลีว มีด ไม้ที่ใช้ในการทำตัวกลองส่วนมากจะเป็นไม้จำฉา ไม้แก่นม ไม้ก้ามปู ในหนึ่งวันจะสามารถผลิตได้เพียง 1 ลูกเท่านั้น ราคากลองอยู่ที่ 1,400 บาท / 1 ลูก งานที่จะนำไปแสดงได้แก่งานประจำปี เช่น งานสงกรานต์ ลอยกระทง งานบวช และ กลิ้งผ้าป่าอีกด้วย ค่าจ้างส่วนมากจะอยู่ที่ประมาณ 2,500 – 4,000 บาท

นอกจากนี้ การละเล่นกลองยาวที่ชุมชนสุโขทัยนคร 3 พบว่ามีนายอุดม ขวัญวงษ์ สืบทอดความรู้ในเรื่องการละเล่นกลองยาวมาจากอาจารย์แถม มีเครื่องแสดงหลายอย่างเช่น มีดสั้น ไร่ดาบ ดาบเดี่ยว ดาบคู่ และไร่กระบอง กลองยาวมีพัฒนาการประยุกต์เพลงขึ้นมาโดยมีจำนวนมากกว่า 10 เพลงและทำประยุกต์ 12 ทำ

ส่วนที่ชุมชนสุโขทัยนครมีครูฝึกรำกลองยาว ชื่อนางสวน เฉยเมล์ เป็นผู้สืบทอดการรำกลองยาว โดยเริ่มรำตั้งแต่อายุ 15 ปี จนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันมีเด็กที่เรียนรำกลองยาวทั้งหมด 9 คน อายุระหว่าง 13-15 ปี เรียนในวันเสาร์-อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 5 โมงเย็นเป็นต้นไป และชุมชนลิไท ได้แก่ นายเอี่ยม คุณโปรง เลขที่ 316/2 หมู่ที่ 3 ชุมชนลิไท ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย มีการละเล่นกลองยาวเช่นกัน

4. วัฒนธรรมทางด้านช่างฝีมือพื้นบ้าน

ช่างในคดีของศิลปะไทย หมายถึงผู้ทำงานฝีมือ เรียกตามลักษณะของวิธีการทำศิลปะแต่ละประเภท ได้แก่ ช่างรัก ช่างถม ช่างทอง ช่างจักสาน ช่างเขียน ช่างไม้ ช่างหล่อ ดังที่มีชื่อเรียกรวมว่า ช่างสิบหมู่ อันหมายรวมถึงช่างฝีมือในด้านต่าง ๆ ที่เป็นช่างหลวง หรือช่างประจำในสังกัดของเจ้านาย

การช่างไทยเป็นงานศิลปะที่สร้างด้วยมือด้วยกรรมวิธีต่างๆ เพื่อการใช้สอยและวัตถุประสงค์อื่นๆ โดยจำแนกตามวิธีการผลิต หรือตามสถานภาพของช่างได้แก่ ช่างหลวง ช่างวัดและช่างชาวบ้าน

งานช่างชาวบ้านเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ผลิตภายในครัวเรือน โดยการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญมากกว่าการเรียนรู้ทฤษฎีแน่นอน ลักษณะงานที่แสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ วิธีการผลิตมักจะเป็นไปตามธรรมชาติที่เรียบง่ายและมีความประสานกลมกลืน ทำให้เกิดความงามที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นที่แตกต่างไปจากสินค้าอุตสาหกรรม งานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นอาชีพที่ทำควบคู่กับอาชีพเกษตรกรรมที่ผลิตกันอย่างแพร่หลายได้แก่ ฝ้ายทอ เครื่องปั้นดินเผา งานจักสานลายและไม้ไผ่ งานโลหะ งานตีเหล็ก ผลิตภัณฑ์ดนตรีพื้นเมือง งานอัญมณี และงานแกะสลัก นอกจากนี้งานช่างไทยยังรวมถึงสถาปัตยกรรม จิตรกรรมและประติมากรรมด้วย เอกลักษณ์ของงานช่างไทยคือ รูปแบบกระบวนการผลิตและวัสดุที่ใช้ผลิตปัจจัยทั้งสามประการนี้ ทำให้งานช่างไทยมีลักษณะแตกต่างตามสภาพการดำรงชีวิตและสภาพของสิ่งแวดล้อม สำหรับวัฒนธรรมทางด้านช่างฝีมือพื้นบ้าน ของตำบลเมืองเก่า ประกอบด้วย

4.1 ช่างฝีมือประเภทหัตถกรรมจากไม้สัก

4.1.1 กรงนกหัวจุก

- นายเพิ่ม อ่วมพรม อยู่บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 2 หมู่บ้านตระพังทองกลาง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นายเพิ่ม มีอาชีพหลักเป็นช่างตัดผมอยู่ในหมู่บ้าน จึงนำเวลาว่างที่เหลือในช่วงระหว่างวันมาทำกรงนก เพราะการทำกรงนกเป็นอาชีพที่สามารถทำได้ที่บ้าน จึงเริ่มนำเศษไม้มาลองทำเล่น และมีคนซื้อ จึงหันมาทำอาชีพกรงนก และเลี้ยงนกเป็นอาชีพเสริมอีกทาง โดยสินค้าแขวนขายบริเวณริมถนนหน้าร้านตัดผม หรือทำตามลูกค้าสั่ง การทำกรงนก 1 ลูกนั้นใช้เวลาในการทำนานเพราะทำได้แค่วันละนิด ในช่วงที่ว่างจากการตัดผม แต่ก็ทำเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัว

- นางสมพิศ ปราศรัย อยู่บ้านเลขที่ 104/2 หมู่ที่ 2 บ้านตระพังทองกลาง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เดิมนางสมพิศและสามี มีอาชีพรับเหมาก่อสร้าง ซึ่งมีความสามารถทั้งช่างไม้และช่างปูน อาชีพก่อสร้างเป็นอาชีพที่ต้องใช้กำลังเยอะเหนื่อยแต่ได้เงินน้อย จึงหันมาทำกรงนกหัวจุกเป็นอาชีพหลักของครอบครัว โดยใช้ความรู้เรื่องช่างไม้ที่ติดตัวมาใช้ในการประกอบอาชีพ เพื่อหาเลี้ยงครอบครัวทำอาชีพนี้มาได้ประมาณ 2 ปีแล้ว

4.1.2 แกะสลักไม้รูปสัตว์

- นายสุเทพ สมวงศ์ อยู่บ้านเลขที่ 107/1 หมู่ที่ 3 ชุมชนสุโขทัยนคร 3 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นายสุเทพ มีอาชีพแกะสลักไม้มาเป็นเวลา 10 ปี เป็นอาชีพที่ทำกันในครอบครัว มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 7,000 – 8,000 บาท ต่อเดือน งานที่จะแกะเป็นรูปสัตว์ ได้แก่ นกสิรินธร ไก่ ปลาเทวดา ปลากรด ช้าง นกคุ้ม ไม้ที่ใช้ทำมาจาก ไม้สัก ไม้ขนุน บางครั้งก็ขุดต่อไม้สักมาแกะสลัก 1 ชุด มี 5 ตัว ชุดละ 20 บาท (ยังไม่ลงสี)

4.1.3 กระจ่างไม้ต้นไม้ม

1. กระจ่างกล้วยไม้

- นาย มะลิ ยอดเมือง อยู่บ้านเลขที่ 169/2 หมู่ 2 ชุมชนตะพังทองกลาง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

2. กระจ่างต้นไม้แบบแขวน

- นางมาลี พัฒน์ขำ อยู่บ้านเลขที่ 264/6 ชุมชนแม่รำพัน ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัด สุโขทัย นางมาลี เดิมเป็นแม่บ้าน จึงคิดจะมีอาชีพเสริม ด้วยการรับทำกระจ่างต้นไม้ โดยรับแบบมาจากชุมชนตะพังทองกลาง ต่อมาทำเป็นธุรกิจในครอบครัว ในช่วงแรกทำกระจ่างเพาะชำขนาดเล็ก ต่อมามีการพัฒนาทำเป็นกระจ่างไม้เลื้อยและมีสะพานไม้ โดยทำมาตั้งแต่พ.ศ. 2550 โดยจะนำเศษไม้มาจากร้านทำตู้ ต้นทุนอยู่ที่ 10 บาทต่อชิ้น

3. กระจ่างต้นไม้

- นางสาวฝน พัฒน์ขำ อยู่บ้านเลขที่ 469/3 หมู่ 3 ชุมชนแม่รำพัน ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัด สุโขทัยนางสาวฝน เริ่มทำกระจ่างต้นไม้แบบตั้งมาเป็นเวลา 5 ปีแล้ว โดยจะเศษไม้จากร้านทำตู้ รับไม้มาเป็นคันรถ ต้นทุนอยู่ที่ 45 บาทต่อชิ้น

4. กระจ่างต้นไม้

- นางละม้าย บวบมี อยู่บ้านเลขที่ 365/8 หมู่ 10 ชุมชน ป่ามะม่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัยเริ่มทำแผงกระจ่างต้นไม้จากไม้สักมาประมาณ 1ปี โดยทำเป็นอาชีพเสริมในช่วงว่างจากการทำนา ส่วนตัวชิ้นงานได้พัฒนามาจากแบบเดิมซึ่งมีคนทำอยู่แล้ว ใช้ประดับตกแต่งบ้านเพื่อความสวยงาม ราคา 100 บาท ในราคาส่ง และจะมีร้านค้ามารับสินค้าถึงที่บ้าน

4.1.4 ไม้แกะสลักติดฝาผนัง

1. นกไม้ติดฝาผนัง

- นางนกน้อย ใจขัน อยู่บ้านเลขที่ 269/9 หมู่ 3 ชุมชนแม่รำพัน ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นางนกน้อย เดิมมีอาชีพ รับจ้าง ทำนา ทำสวน หาเลี้ยงครอบครัวเป็นอาชีพหลัก ในช่วง

ฤดูที่ว่างเว้นจากการทำนา ก็ได้หันมารับจ้างประดิษฐ์นกไม้ติดฝาผนัง เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว โดยมีนายจ้างเป็นผู้จ้างวาน และคิดค้นแบบให้ ต่อมาเห็นว่าการรับจ้างประดิษฐ์นกนั้น ทำให้มีรายได้ดี จึงได้เริ่มจับเป็นอาชีพหลัก

2. ปลาไม้ติดฝาผนัง

- นางท้วง เมฆพันธ์ อยู่บ้านเลขที่ 5/2 หมู่ 3 ชุมชนบ้านเหนือ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เรียนรู้ด้วยการสังเกตจากผู้ที่เคยทำมาก่อน นำมาฝึกหัดทำเพื่อเป็นการหารายได้เสริม หลังจากว่างงานในช่วงฤดูทำนา วัสดุได้จากพ่อค้าไม้สักที่นำมาส่ง ผลิตตามที่ผู้จ้างได้ว่าจ้างให้ทำ เป็นการแปรรูปจากไม้สักให้เป็นผลิตภัณฑ์ของการตกแต่ง ของที่ระลึกเป็นรูปตัวปลา

3. นกไม้ติดฝาผนัง

- นางน้ำผึ้ง เกตุอ่อน อยู่บ้านเลขที่ 495/5 หมู่ที่ 3 ชุมชนลิไท ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัยทำอาชีพรับจ้างทาสีนกไม้ที่ได้มาจากการผลิตที่หมู่บ้านแม่รำพันมาทาสีให้สวยงามเพื่อส่งไปขายยังต่างจังหวัดและผู้จ้าง

4.1.5 ผลิตภัณฑ์วางไว้นึ่งรูปมือ

- นายสมคิด เขียวบาง อยู่บ้านเลขที่ 88/6 หมู่ 3 ชุมชนบ้านเหนือ เมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นายสมคิดรับทำงานไม้ทุกชนิด แต่ที่ชำนาญและมีผู้ว่าจ้างบ่อย คือ การทำมือสำหรับจับขวดไวน์ โดยทำเป็นอาชีพหลัก

4.1.6 เรือสำเภาจากไม้สัก

- นางสาว ละม่อม กล่อมเสื่อ อายุ 51ปี อยู่บ้านเลขที่ 315/13 หมู่ 10 ชุมชนป่าประม่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย โทร. 087-3068045 จบการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 อาศัยอยู่ที่ชนป่าประม่วงเป็นเวลากว่า 30ปี ปัจจุบันประกอบอาชีพรับจ้างประกอบเรือสำเภาเป็นอาชีพหลัก มีรายได้ต่อเดือน 4,000-5,000 บาท/เดือน

นางสาวละม่อม เดิมมีอาชีพทำไร่ ทำนา และก็ได้มีโอกาสทำเรือเนื่องจากเพื่อนบ้านชักชวน โดยทางร้านเป็นผู้สอนให้ตั้งแต่เริ่มแรก ให้งานมาทำที่บ้านโดยทางร้านจะจัดส่งอุปกรณ์มาให้ และคุณป้าละม่อมก็ยึดเป็นอาชีพหลักมาเป็นเวลากว่า 10 ปีแล้ว

4.1.7 บ้านเรือนไทยจำลอง

1. บ้านเรือนไทยจำลอง

- นายกาลโชค แสงเทียน บ้านอยู่บ้านเลขที่ 339/15 ชุมชนลิไท ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นายกาลโชค เดิมมีอาชีพหลักคือ การทำนา และทำบ้านเรือนไทยเล็กจำลองโดยจะ

นำเศษไม้มาจากร้านทำตู้ มาประดิษฐ์เป็นบ้านเรือนไทย เพื่อการสะสม และของที่ระลึก ในรูปแบบและขนาดที่แตกต่างกันออกไป “ ชุดประกอบบ้านทรงไทย ” เป็นสินค้าบ้านทรงไทยจำลองอีกประเภทหนึ่งที่นายกาล โชค แสงเทียน ตั้งใจทำขึ้นให้แตกต่างจากสินค้าที่มีอยู่ในตลาด ซึ่งนอกจากจะตอบสนองความต้องการของผู้ที่ชื่นชอบการสะสมบ้านทรงไทยจำลองในแบบต่างๆแล้ว ยังคำนึงถึงความเพลิดเพลินและความสนุกสนานที่ผู้บริโภคจะได้จากการต่อประกอบบ้านทรงไทยจำลองนี้ขึ้นมาด้วยฝีมือของตนเอง นอกจากนี้ยังหวังว่าสินค้าจะเป็นส่วนหนึ่ง ที่จะช่วยในการสืบสานมรดกทางสถาปัตยกรรมไทยให้คงอยู่ต่อไป

2. เรื่องจำลอง บ้านรัศมี

- นายอารักษ์ ใจเย็น (ประธานกลุ่มหัตถกรรมเศษไม้เมืองเก่า) อยู่บ้านเลขที่ 588/5 หมู่ที่ 3 ชุมชนสุขโขทัยนคร 1 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย โทรศัพท์ 081-474-9780 นายอารักษ์ สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยเพาะช่าง จึงมีฝีมือทางด้านงานประดิษฐ์ที่ดี บวกกับได้รับถ่ายทอดการประดิษฐ์เรื่องจำลองจากพ่อ ซึ่งเริ่มทำเรื่องจำลองเป็นรายแรกของชุมชนสุขโขทัยนคร 1 โดยได้ออกแบบเรื่องในรูปแบบหลากหลาย หลังจากนั้นจึงเริ่มมีร้านอื่นๆ ประดิษฐ์เรื่องจำลองขายมากขึ้น ในปัจจุบันนายอารักษ์ มีตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มประดิษฐ์เรื่องจำลอง รับผิดชอบและถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกในกลุ่ม เพื่อนำไปประกอบอาชีพ วัสดุที่ใช้ในการประดิษฐ์เป็นเศษไม้สัก จากการทำตู้ไม้ของชุมชนอื่นๆ ในเมืองเก่า ถือเป็นใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า แรงงานที่ใช้ในการผลิตเป็นแรงงานญาติหรือคนในครอบครัว การจำหน่ายส่วนใหญ่เป็นขายส่งไปยังร้านขายปลีกต่างๆ ไปในสุโขทัย มากกว่าการวางขายหน้าร้าน ทางหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาช่วยเหลือด้วยการบรรจุเรื่องจำลองเป็นสินค้าOTOP ทำให้มีรายได้ต่อเดือนที่ประมาณ 30,000 บาท/เดือน

4.2 ช่างฝีมือประเภทงานฉลุและแกะสลักไม้

1. กรอบรูปและป้ายชื่อติดบ้าน

- นายเฉลิม เต็มครุ อายุ 59 ปี อยู่บ้านเลขที่ 394/1 หมู่ที่ 3 ชุมชนรามใหญ่ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

นายเฉลิม มีอาชีพหลักเป็นช่างฉลุลายไม้ทำกรอบรูปสุโขทัยและป้ายชื่อบ้านอยู่ในหมู่บ้านนี้มานานแล้วตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย โดยเริ่มฝึกหัดทำฉลุลายไม้มาตั้งแต่เด็ก ๆ เพราะเห็นว่าเป็นงานที่ละเอียด สวยงาม เป็นงานฝีมือที่ทำออกมาได้สวยงามไม่เหมือนใคร เป็นที่ชื่นชอบของคนในชุมชน จนปัจจุบันกรอบรูปสุโขทัยฝีมือนายเฉลิมทำขึ้นนี้เป็นที่นิยมชมชอบของคน ในหลายๆจังหวัดที่มักสั่งซื้อจากที่นี่ นายเฉลิมได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรสอนนักเรียนโรงเรียนในละแวกนั้น บ่อยครั้ง และยังถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้สนใจทั่วไปอีกด้วย ไม้ที่นำมาทำกรอบรูปสุโขทัยก็ได้ซื้อมาจากสหกรณ์ไม้ใน

ชุมชนที่นายเฉลิมเป็นสมาชิก ทำให้ซื้อไม้ได้ในราคาพิเศษ เป็นการลดต้นทุน บวกกับฝีมือที่ดี และการทำงานที่เสร็จรวดเร็วเป็นที่พึงพอใจของลูกค้า

2. ผลิตไม้

- นางคำพิน บุญแท้ อยู่บ้านเลขที่ 391/3 หมู่ที่ 3 ชุมชนรามใหญ่ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย โทรศัพท์ 080-3468931 นางคำพิน หันมาฝึกหัดทำผลิตไม้เพื่อส่งให้สหกรณ์ในหมู่บ้านนำไปประดับบนฝาตู้กระจกเพื่อนำจำหน่ายต่อไป มีรายได้มากกว่างานอาชีพรับจ้างที่เคยทำ จึงหันมายึดอาชีพผลิตไม้เป็นอาชีพหลัก

3. ผลิตไม้

- นางวิภา คำเรือง อยู่บ้านเลขที่ 391/5 หมู่ที่ 3 ชุมชนรามใหญ่ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย โทรศัพท์ 082-7675587 นางวิภา มีอาชีพหลักเปิดร้านขายกล้วยเดี่ยวอยู่ในหมู่บ้านชุมชนรามใหญ่ มาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย นางเห็นว่าในหมู่บ้านมีสหกรณ์ไม้อยู่ จึงคิดที่จะหารายได้เสริม ด้วยการรับไม้มาผลิตเพื่อนำไปประดับตู้ เมื่อก่อนนางวิภา ผลิตไม้ด้วยมือแต่มันช้าและทำให้บาดเจ็บได้ง่ายจึงทำได้ซื้อเครื่องผลิตมาช่วยทุ่นแรง ทำให้ผลิตงานได้มากขึ้น

4.3 ช่างฝีมือประเภทเฟอร์นิเจอร์ไม้สัก

1. เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก

- นางทัศนาว เมฆา อยู่บ้านเลขที่ 249/1 หมู่ที่ 2 บ้านตระพังทองกลาง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นางทัศนาวเริ่มทำอาชีพเฟอร์นิเจอร์ เมื่อปี 2526 เป็นเวลา 27 ปี โดยเริ่มจากการสอบถามโดยละเอียดจากผู้ที่ทำมาก่อน สังเกตจดจำและเริ่มหัดทำ ในปัจจุบันที่ร้านนี้จะมีสามีเป็นคนออกแบบเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ และมีลูกจ้างคอยช่วยเหลือ นางทัศนาวจะทำในส่วนของทาสี ผสมสีต่างๆ

2. เฟอร์นิเจอร์ไม้

- นายวันชัย ชัชวาล อยู่บ้านเลขที่ 456/1 หมู่ 3 ชุมชนสุโขทัยนคร 1 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ปัจจุบันประกอบอาชีพหลักคือเกษตรกรรม การทำโต๊ะไม้เป็นเพียงอาชีพเสริมที่ทำหลังจากกลับจากการทำเกษตรกรรม มีรายได้ 5,000-10,000 บาท/เดือน

นายวันชัย ได้เริ่มประดิษฐ์งานโต๊ะไม้ขึ้นจากไม้เก่าที่เจอจากที่นา มาตั้งไว้ที่บ้าน จากนั้นหลานๆ ก็ได้ไปนั่งเล่นแต่ นายวันชัย กลัวหลานจะบาดเจ็บจึงได้ขจัดให้เรียบขึ้น และเมื่อมีเวลาว่างจึงเริ่มทำไม้ที่นั่งได้สบายขึ้น ทำให้คนในครอบครัวไปนั่งกันบ่อยขึ้น จึงได้หาเศษไม้มาทำเพิ่ม จนเป็นชุดโต๊ะนั่งเล่นในครอบครัว ต่อมาได้มีคนมาขอซื้อกันหลายราย แต่ก็ยังไม่ได้ขายเพราะต้องการเก็บไว้ให้หลานๆ ได้นั่งเล่น แล้วเมื่อได้เข้าไปทำนาอีกจึงได้เก็บไม้มาเพื่อจะทำเพิ่ม และก็ได้มีคนมาขอซื้ออีกจากนั้นมาจึงได้เริ่มขายและหาไม้มาเพิ่มเพื่อทำโต๊ะอีกจนมีคนมาขอซื้อและเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น

3. เฟอร์นิเจอร์ไม้ บ้านช่างสัมเฟอร์นิเจอร์

- นายชอบ แดงอ่อน อยู่บ้านเลขที่ 26/1 หมู่ 3 ชุมชนรามใหญ่ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นายชอบเรียนรัฐวิชาการทำเฟอร์นิเจอร์ไม้มาจากปู่บ่าว ซึ่งเป็นผู้นำวิชาความรู้นี้เข้ามาในหมู่บ้าน แต่เดิมลุงชอบมีอาชีพทำนา ในส่วนของงานไม้เป็นเพียงงานอดิเรก ทำในยามว่าง จึงผลิตออกมาได้น้อย หลังจากที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพบเห็นฝีมือการทำงานไม้ของลุงชอบก็ได้สั่งทำ แล้วลูกค้าจึงได้พูดกันปากต่อปาก จนกลายเป็นที่ยอมรับของคนในจังหวัด

4. เฟอร์นิเจอร์ไม้ สหกรณ์บริการหัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้บ้านรามใหญ่ จำกัด

- เริ่มจากนายสมศักดิ์ ปรากฏวงศ์ อยู่บ้านเลขที่ 493/6 หมู่ 3 ชุมชนรามใหญ่ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ได้ก่อตั้งสหกรณ์บริการหัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้บ้านรามใหญ่ จำกัด เมื่อปี พ.ศ. 2538 เพื่อสนับสนุนส่งเสริม และป้องกันการก่อกวนของกรมป่าไม้ ในเรื่องความเข้าใจผิดในการใช้ไม้ในการผลิตเฟอร์นิเจอร์ผู้นำในชุมชนจึงได้ให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันและประชุมหารือให้มีก่อตั้งสหกรณ์บริการหัตถกรรมผลิตภัณฑ์ไม้บ้านรามใหญ่ จำกัด นี้ขึ้นมา ซึ่งในสมัยนั้นมีผู้ที่สำคัญอยู่หลายท่าน คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอในสมัยนั้น นายใจ คำด้วง (เสียชีวิตแล้ว) ปัจจุบันนายบุรี เกลียหนุน เป็นผู้ดูแลกิจการนี้

5. บ้านเกวียน

- นายสะอาด ทองหล่อ อยู่บ้านเลขที่ 339/15 ชุมชนลิไท ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้อาศัยอยู่ที่จังหวัดสุโขทัยมาเป็นเวลามากกว่า 10 ปี (ตั้งแต่ประมาณปีพุทธศักราช 2542) ก็ได้เริ่มอาชีพ รับจ้าง ทำนา ทำสวน หาเลี้ยงครอบครัวเป็นอาชีพหลัก ในช่วงฤดูที่ว่างเว้นจากการทำนา ก็ได้หันมาทำเกวียนขายโดยเนื่องจากมีฝีมือจากงานช่างไม้ติดตัวมาอยู่แล้วจึงยึดอาชีพการทำเกวียนขายและรายได้ดีจึงยึดเป็นอาชีพหลักในต่อมา

4.4 ช่างฝีมือประเภทจิตรกรรม

1. ภาพลายไทยบนผืนผ้าใบ

- นายนภดล สิงห์คำ อยู่บ้านเลขที่ 110 หมู่ที่ 3 ชุมชนบ้านใต้ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นายนภดล จบทางด้านวิจิตรศิลป์ จากวิทยาลัยอาชีวศึกษา จังหวัดสุโขทัย เมื่อเรียนจบได้ไปทำงานช่างศิลป์ ณ บริษัทแห่งหนึ่ง ที่บางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร แต่เนื่องจากเหตุการณ์ฟองสบู่แตกในช่วงนั้น จึงย้ายตามภรรยามาอยู่ที่สุโขทัย และได้ทำงานเป็นผู้ช่วยช่างศิลป์ที่เทศบาลเมืองสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ควบคู่กับงานเขียนภาพลายไทยบนผืนผ้าใบ

4.5 ช่างฝีมือประเภทเครื่องปั้นดินเผา

1. เครื่องปั้นดินเผาสุเทพ สังกโลก

- นายสุเทพ พรหมเพชร อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 203/2 หมู่ที่ 3 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย โทรศัพท์ 055-697036 , 087-1980203

เครื่องสังคโลก จังหวัดสุโขทัย จัดเป็นวัฒนธรรมเชิงศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน จุดเด่น คือ เป็นเครื่องปั้นดินเผาเคลือบเนื้อละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนิดเนื้อแตกลายงา สีเขียวไข่กา เป็นวิวัฒนาการของการเคลือบสีเขียวที่ประดิษฐ์งดงาม แต่ยังคงเน้นรูปแบบตามของโบราณสมัยสุโขทัย นับเป็นหัตถกรรมเชิงศิลป์อันล้ำค่า ที่ไม่เพียงแต่อนุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ชื่นชมเท่านั้น ยังเป็นการสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน คนเมืองพ่อขุนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

สุเทพสังคโลกยังคงยึดการทำสังคโลกแบบเดิม ผสมกับแบบประยุกต์ มีขาม ถ้วย แก้วสังคโลก ตุ๊กตาสังคโลก พระพุทธรูปบูชา เทวรูปต่างๆ รูปสัตว์ป่าหิมพาน ผลิตภัณฑ์ส่งขายตามรายการที่ส่งส่งออกขายต่างประเทศ และขายที่บ้าน

นอกจากนี้ บ้านของนายสุเทพ พรหมเพชร จัดเป็นแหล่งเรียนของนักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจ ทางด้านการผลิต ภายในบ้านยังจัดเป็นที่สะสมผลงานมากมาย รูปแบบพิพิภรณ์ที่ท้องถิ่นให้ชุมชนเป็นปราชญ์ชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนที่สนใจเรียนรู้ทุกคนปัจจุบัน

2. เครื่องปั้นดินเผา อโณทัยสังคโลก

- นางอโณทัย พรหมเพชร อยู่บ้านเลขที่ 311/2 หมู่ 3 ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย สืบทอดกิจการมาจากบิดาชื่อนายแฝง พรหมเพชร และได้เริ่มทำเครื่องปั้นดินเผามาเป็นเวลากว่า 20 ปีแล้ว รายได้ต่อเดือนประมาณ 30,000 -50,000 บาท และปัจจุบันนี้ได้ยึดการทำเครื่องปั้นดินเผาเป็นอาชีพหลัก

3. เครื่องปั้นดินเผา อูษาสังคโลก

- นางอูษา คันหสิว เป็นเจ้าของกิจการร้านอูษาสังคโลก อยู่บ้านเลขที่ 264/6 หมู่ 3 ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ทำกิจการอูษาสังคโลกเป็นอาชีพหลักเพียงอย่างเดียวเพราะสืบกิจการมาจากรุ่นพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย รายได้ต่อเดือนประมาณ 30,000 – 50,000 บาท

4. เครื่องปั้นดินเผา บัวสังคโลก

- นายบัว เขียวบาง (สามี)และ นางสุดา เขียวบาง (ภรรยา) เป็นเจ้าของกิจการร้านบัวสังคโลก อยู่บ้านเลขที่ 276/1 หมู่ 3 ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง ตำบล เมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เริ่มกิจการมาทั้งหมด 8 ปี เดิมมีอาชีพทำไร่ ทำนา แต่ปัจจุบันหันมายึดหลักทำกิจการ บัวสังคโลกเพียงอย่างเดียว รายได้ต่อเดือนประมาณ 20,000 – 40,000 บาท

4.6 ช่างฝีมือประเภทประติมากรรม

1. แกะสลักพระพุทธรูปจากไม้สัก

- นายนั้น เชื้อบัว อยู่บ้านเลขที่ 585/3 ชุมชนบ้านใหม่ระพีทอง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพหลัก ทำไร่ ทำนา อาชีพเสริม แกะสลักพระพุทธรูป พ่อขุน แม่ย่า จากไม้สัก และไม้ขนุน รายได้ต่อเดือน 10,000 – 20,000 บาท ราคาพระพุทธรูปแกะสลัก เริ่มต้น 1,000 – 10,000 บาท ต่อองค์

2. แกะสลักพระพุทธรูปไม้ รุ่งเรืองศิลป์

- นายรุ่งเรือง ศรีกระจำง บ้านอยู่บ้านเลขที่ 100/3 หมู่ที่ 3 ชุมชนรามเล็ก ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นายรุ่งเรือง เริ่มจากการแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ก่อน เช่นการแกะสลักรูปปลา เมื่อมีความชำนาญมากขึ้นจึงคิดปรับปรุงและลงมือแกะสลักพระจากรูปถ่าย และทำได้ดี จนยึดอาชีพนี้เป็นอาชีพหลัก โดยมีแม่กับน้องชายมาช่วยกันทำ เป็นการทำงานภายในครอบครัว โดยไม่มีการขายผ่านพ่อค้าคนกลาง ลูกค้าจะรู้จักกันปากต่อปาก เพราะผลงานมีความโดดเด่นและสวยงาม เป็นที่รู้จักแก่คนทั้งในประเทศและต่างประเทศ รับงานสั่งทำตามความต้องการของลูกค้า

3. บ้านเสรีปั้นพระพุทธรูป

- นายเสรี สุขเกษม อายุ 56 ปี อยู่บ้านเลขที่ 311/3 หมู่ 3 ชุมชนบ้านใหม่ระพีทอง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัยจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพเดิม รับเหมาก่อสร้าง และต่อมาได้ยึดหลักอาชีพปั้นพระขายเป็นอาชีพหลัก และปัจจุบันได้ยกกิจการให้ลูกชาย ชื่อนายสิทธิพร สุขเกษม เป็นผู้ดูแลและสืบทอดกิจการแทน รายได้ต่อเดือน 500,000 – 1,000,000 บาท

4. ประติมากรรมหินทราย

- นายสุทัศน์ เป็ยจันทร์ บ้านอยู่บ้านเลขที่ 87/1 หมู่10 บ้านศรีชุม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัยอาศัยอยู่ในชุมชนศรี จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา แต่มีความพยายามในการเรียนรู้ด้านศิลปะ โดยปัจจุบันได้ประกอบอาชีพทำประติมากรรมหินทราย ที่ โดยมีรายได้เฉลี่ย 7,000 – 8,000 บาท/เดือน

5. ปูนปั้นเทวะรูป

- นายประสาธ ใจรัก อยู่บ้านเลขที่ 430 หมู่ที่ 3 ชื่อชุมชนบ้านใต้ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นายประสาธได้รับการถ่ายทอด และแรงบันดาลใจในการทำงานมาจากคุณปู่ ที่ทำงานทางด้านประติมากรรมประดับโบสถ์วิหารเก่า ถือเป็นการอนุรักษ์ศิลปะ และเทคนิควิธีการทำงานแบบโบราณไว้เพื่อประโยชน์ในการสร้างสรรค์ต่อไป

6. ช่างปูนปั้นเทวะรูป

- บ้านลุงปู่ ชุมชนสุโขทัยนคร 3 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองจังหวัดสุโขทัย

4.7 ช่างฝีมือประเภทงานจักสาน

1. ปลายตะเพียนโอบาย

- นางรุ่งอรุณ เรืองจันทร์ อยู่บ้านเลขที่ 419 หมู่ 10 บ้านศรีชุม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาเท่านั้น ปัจจุบันได้ประกอบอาชีพ จักสานปลายตะเพียนโอบาย ขายอยู่ ณ หน้าวัดศรีชุม โดยมีรายได้เฉลี่ย 3,000 – 4,000 บาท/เดือน

2. ปลายตะเพียนโอบาย

- นางสาวอังค์ หาญนิ่ว อยู่บ้านเลขที่ 444/2 หมู่ 10 บ้านศรีชุม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาเท่านั้น ปัจจุบันได้ประกอบอาชีพจักสานปลายตะเพียนโอบาย ขายอยู่ ณ หน้าวัดศรีชุม โดยมีรายได้เฉลี่ย 5,000 – 6,000 บาท/เดือน

นางสาวอังค์ ได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากแม่เมื่อหลายสิบปีก่อน จึงนำมาทำเป็นอาชีพในปัจจุบัน พร้อมทั้งได้มีการเผยแพร่ให้กับผู้ที่ต้องการจะศึกษา การทำปลายตะเพียนโอบาย เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งตั้งแต่ครั้งอดีต การที่ได้ถ่ายทอดความรู้ต่อนั้น ก็เหมือนเป็นการสร้างโอกาสให้กับผู้อื่นได้มีรายได้ในชีวิตด้วย

3. สานปลายตะเพียน

- นางน้อย น้อยถึง อายุ 78 ปี หมู่ที่ 3 ชุมชนบ้านเหนือ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ประกอบอาชีพสานปลายตะเพียนเป็นอาชีพหลัก

4. การสานทอหญ้าคา

- คุณสมใจ ใจชนะ อยู่บ้านเลขที่ 74/1 หมู่ที่ 3 ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย การสานทอหญ้าคา ได้รับการถ่ายทอดตามวิถีชีวิต ซึ่งมีราคามาแต่โบราณ จัดเป็นวัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัยหรือการปลูกสร้างโรงเรียนการมุงหญ้าคาทำให้อากาศภายในตัวอาคารเย็นสบาย ปัจจุบันยังนิยมใช้ทำเพิงพักร้อนภายในเขตที่อยู่อาศัย และยังใช้ทำอาคารชั่วคราว หรือร้านค้า ช่วงเทศกาลงานต่างๆ ถือว่าการสานทอหญ้าคาหญ้าคาแฝกเป็น เศรษฐกิจพอเพียง พออยู่ พอกิน มีคำกล่าวที่ว่า “มีหญ้าคาอยู่ในบ้าน เหมือนมีข้างสารอยู่ในครัว”

4.8 ช่างฝีมือประเภทงานถักเสื่อ

1. ถักเสื่อโครเซท

- นางแฉว เพ็ชรพลู บ้านอยู่บ้านเลขที่ 297/4 หมู่ 10 บ้านศรีชุม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นางแฉว ประกอบอาชีพถักโครเซทขายบริเวณหน้าวัดศรีชุมมากกว่า 10 ปีแล้ว โดยเริ่มจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ต่อมาจึงนำมาถ่ายทอดให้กับลูกสาวอีกทีการถักโครเซท สามารถถักให้เป็นได้หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็น เสื่อ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าคลุมโต๊ะ ผ้าพันคอ พวงกุญแจเล็กๆ จึงเหมาะแก่การนำมาเป็นของฝากได้มีรายได้เฉลี่ยกว่า 10,000 ต่อเดือน

2. ถักผ้าด้วยโครเชต์

- นางพนรจิตร์ พลบุตร อายุ 64 ปี บ้านอยู่บ้านเลขที่ 498/10 หมู่ 3 ชุมชนรามเล็ก ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นางพนรจิตร์ เป็นคนมีพรสวรรค์ในการถักผ้า และได้ศึกษาเพิ่มเติมจากหนังสือจนมีความรู้พอที่จะเผยแพร่แก่คนในชุมชนต่อไป การถักผ้าเป็นการรวมกลุ่มของคนในชุมชน และสามารถทำรายได้ให้แก่คนในชุมชน

4.9 ช่างฝีมือประเภทหัตถกรรมเครื่องประดับ

1. ข้าวตอกพระร่วง

- นายเลิศ ทองคำ อยู่บ้านเลขที่ 310/1 หมู่ที่ 3 ชุมชนลิไท ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย โทรศัพท์ 0-8693-5542-2 ข้าวตอกพระร่วงหรือข้าวพระร่วง ตามตำนานของคนโบราณเล่ากันว่า ข้าวตอกพระร่วงเป็นแร่ศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นในสมัยพระร่วงแห่งกรุงสุโขทัย ใครได้นำไปบูชา จะเจริญด้วยโภคทรัพย์นานาประการ เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และแคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวง

5. วัฒนธรรมทางด้านอาหาร

ปัจจุบันนี้อาหารไทยกำลังได้รับความนิยมอย่างสูงและแพร่หลายไปสู่ประเทศต่างๆทั่วโลกอย่างรวดเร็ว เอกลักษณะที่บ่งบอกถึงความเป็นอาหารไทยที่ชัดเจนก็คือ กลิ่น รสชาติที่เผ็ดร้อน และที่สำคัญก็คือ การนำสมุนไพรและเครื่องเทศมาเป็นส่วนผสมในการปรุง อาหารไทยในยุคปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมทางด้านอาหารจากนานาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศในซีกโลกตะวันออกหรือตะวันตก โดยจะมีการนำวัตถุดิบและ กรรมวิธีในการปรุงจากประเทศต่าง ๆ มาประยุกต์ผสมผสานกับของดั้งเดิม เพื่อเกิดอาหารที่มีรสชาติ และรูปลักษณะใหม่ๆ ที่แตกต่างไปจากอาหารไทยในรูปแบบเดิมอย่างชัดเจน การนำเอาอาหารไทยมาประยุกต์เข้ากับอาหารต่างชาตินี้เองที่ทำให้เกิดอาหารไทยลูกผสมที่ได้รับการยอมรับค่อนข้างกว้างขวางในหมู่ผู้บริโภคนานาชาติในปัจจุบัน สำหรับวัฒนธรรมด้านอาหารของตำบลเมืองเก่าที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนประกอบด้วย

5.1 ต้มยำปลากระทิง

ต้มยำเป็นอาหารคาวประเภทแกง ที่รับประทานกับข้าวสวย นิยมรับประทานกันทั่วทุกภาคในประเทศ เน้นรสชาติเปรี้ยวและเผ็ดเป็นหลัก บวกกับรสเค็มและหวานเล็กน้อย

อาจารย์มนัส นิจโกค ครูใหญ่โรงเรียน สุโขทัยวิทยาคม เล่าว่า ต้มยำปลากระทิงเป็นอาหารยอดนิยมนานหนึ่งของเมืองสุโขทัย ถึงกับมีกล่าวไว้ในบทร้องของเด็ก ที่เป็นบทเพลงประจำเมืองสุโขทัย กล่าวถึงอาหารที่กินดี กินอร่อย ว่า “...ไก่อัดจิง ปลากระทิงต้มยำ”

ส่วนปลากระทิงเป็นปลาที่อาศัยอยู่ในแม่น้ำและแหล่งน้ำนิ่งบริเวณที่มีกิ่งไม้หรือพืชน้ำหนาแน่น พบทุกภาคของประเทศไทยตั้งแต่แม่น้ำตอนล่างถึงบริเวณต้นน้ำลำธาร บริโภคโดยปรุงสด เช่น ย่าง และต้มยำซึ่งขึ้นชื่อมาก และทำปลาเค็ม และยังมีนิยมนำมาต้มเพื่อเลี้ยงเป็นปลาสวยงามด้วย

5.2 ก๋วยเตี๋ยวสุโขทัย

ก๋วยเตี๋ยวสุโขทัย พบว่ามีของนางปภาดา สิงห์คำ เลขที่ 110 หมู่ที่ 3 ชุมชนบ้านใต้ ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ซึ่งนางปภาดาเป็นคนในพื้นที่ได้ตั้งร้านขึ้นมาเองเมื่อ 10 กว่าปีที่ผ่าน มา เดิมนางปภาดาและสามีทำงานที่กรุงเทพฯ แต่หลังจากเกิดเหตุการณ์พองสบู่แตก จึงมาทำมาหากินที่บ้านเกิดของตนเอง รายการอาหารในร้านจะเป็นอาหารตามสั่งทั่วไป แต่ที่ขาดไม่ได้เลยคือ ก๋วยเตี๋ยวสุตรสุโขทัยที่เป็นที่ขึ้นชื่อลือชาในแถบชุมชนเมืองเก่า

นอกจากนี้ยังมี ร้าน โบนัสก๋วยเตี๋ยวสุโขทัย ตั้งอยู่เลขที่ 28 หมู่ที่ 3 ชุมชนสุโขทัยนคร 3 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เปิดขายมานานกว่า 5 ปี เดิมอยู่ชุมชนตะพานทองกลาง สืบทอดกิจการต่อจากบิดา เป็นร้านขายอาหารฝรั่ง+อาหารไทยที่ขึ้นชื่อในตำบลเมืองเก่า จังหวัด สุโขทัย ขายอาหารราคาถูก รสชาติอร่อย จุดเด่นของก๋วยเตี๋ยวสุโขทัย หรือ “ก๋วยเตี๋ยวไทย” คือ การปรุงด้วยน้ำมะนาวถั่วลิสงปั่นและถั่วฝักยาวเป็นหลัก ใส่หมูแดงหัวไชโป๊สับ และปรุงรสชาติด้วยน้ำปรุงน้ำปรุงสูตรพิเศษที่ผัดกับน้ำตาลปีบ ใส่น้ำมะขามเปียก แล้วก็ปรุงรสแบบต้มยำใส่น้ำตาล น้ำปลา พริกป่น ใสถั่วลิสงคั่ว โรยด้วยผักชีฝรั่ง เวลากินก็คลุกเส้นให้เข้ากับเครื่องทุกอย่างและที่สำคัญคือก๋วยเตี๋ยวสุโขทัยจะใส่ซอสพริก

5.3 ก๋วยเตี๋ยวเรือวังเก่า นางวรรดา เกสรจันทร์

ก๋วยเตี๋ยวเรือเป็นของนางวรรดา เกสรจันทร์ ตั้งอยู่ เลขที่ 374/9 หมู่ 10 ชุมชนป่าประม่วง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นางวรรดา จบการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 6 อาศัยอยู่ที่ชนป่าประม่วงเป็นเวลากว่า 35 ปี ปัจจุบันประกอบอาชีพค้าขายเป็นอาชีพหลัก มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 12,000 บาท/เดือน เดิมทำงานเป็นพนักงานในโรงแรม และได้กลับมาเปิดร้านอาหาร โดยได้ซื้อตราสัญลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวเรือวังเก่ามาขาย เพราะอยากสร้างความแปลกใหม่ของตราสัญลักษณ์ก๋วยเตี๋ยวที่ต่างจากก๋วยเตี๋ยวร้านอื่นๆ เปิดกิจการมาแล้วเป็นเวลา 8 เดือน

5.4 ข้าวหลาม

ข้าวหลามของตำบลเมืองเก่าเป็นของนายวุ่น เฉยเมล์ เลขที่ 82 หมู่ 3 ชุมชนสุโขทัยนคร 3 ซึ่งนายวุ่น มีอาชีพทำข้าวหลามมาประมาณ 26 ปีแล้ว เป็นเจ้าที่ขายประจำที่ตลาดเมืองเก่า โดยอาชีพนี้ได้สืบทอดมาจากบิดามารดา ทำข้าวหลามจำหน่ายให้กับประชาชนภายในหมู่บ้านใกล้เคียง และประชาชนที่สัญจรผ่านไปมา โดยขายในราคาถ้วยละ 20 บาท

5.5 ขนมหางโบริ

นางประคำ กล่องซู่ บ้านเลขที่ 611 หมู่ 3 ชุมชนบ้านเหนือ เมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เป็นกิจการในครอบครัว เพราะคุณยายอายุมากแล้ว แต่ต้องการหากิจกรรมที่สร้างรายได้เสริม คือการทำขนมโบริต่าง ๆ ขายตามฤดูกาล โดยทำขายในละแวกหมู่บ้านและตลาดเมืองเก่า เป็นขนมสูตรโบริที่คุณยายยังคงทำอยู่ คนที่ได้ทานก็รู้สึกถึงคุณค่าของขนมโบริ ที่มีทั้งคุณค่าทางโภชนาการและความอร่อยอย่างครบครัน

5.6 ข้าวแตง

นางประคำ กล่องซู่ บ้านเลขที่ 611 หมู่ 3 ชุมชนบ้านเหนือ เมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ซึ่งนางประคำ ประกอบอาชีพทำขนมขาย ซึ่งมีขนมแตง ขนมฝัก เป็นต้น มาเป็นเวลานานหลายปี จนเป็นที่รู้จักเป็นอย่างดีในชุมชน โดยจะนำขนมออกไปขายในตลาดตอนเช้าบริเวณข้างวัดตระพังทอง บางครั้งก็มีลูกค้ามาซื้อถึงที่บ้าน และรับสั่งทำตามความต้องการของลูกค้า ขนมแตงมีส่วนมากลูกค้าจะซื้อไปใช้ในพิธีทำขวัญข้าว

5.7 ขนมไทย ก้อยทอด มันทอด

นางกุศล ทรัพย์ประเสริฐ บ้านเลขที่ 85 หมู่ 3 ชุมชนแม่รำพัน ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เดิมนางกุศล ทำอาชีพปลูกอ้อย ทำไร่ สามีทำรับเหมาก่อสร้าง ต่อมาสามีเสียชีวิตและแรงงานจ้างคนงานในไร่แพงขึ้น จึงเลิกทำไร่ หันมาทำก้อยทอดขายเป็นหลัก และขนมอื่นๆ ตามแต่วัตถุดิบที่หาได้ เช่น ขนมก้อย ขนมฝัก และข้าวต้มมัด

5.8 ขนมไทย นางอำเภอ ทองมาก

นางอำเภอ ทองมาก บ้านเลขที่ 638 หมู่ 3 ชุมชนรามเล็ก ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย รายได้ 700 ต่อวัน เป็นกิจการในครัวเรือนนางอำเภอ ได้สืบทอดกิจการนี้มาจากคุณยาย มีทั้งขนมก้อย ขนมตาล ขนมเทียน ขนมฝัก ขนมแข่ง ขนมดอกดิน และยังมีข้าวเกรียบอีกด้วย

6. วัฒนธรรมทางด้านการแพทย์แผนไทย

การแพทย์แผนไทยหรือนวดแผนโบราณ เป็นศาสตร์บำบัดและรักษาโรคแขนงหนึ่งของการแพทย์แผนไทย โดยจะเน้นการยืดเส้น และการกดจุด ซึ่งรู้จักกันโดยทั่วไปในชื่อ "นวดแผนโบราณ" ตามหลักฐานพบว่า การนวดแผนไทยได้ถูกนำเข้ามาจากประเทศอินเดีย และได้รับการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากับวัฒนธรรมของสังคมไทย จนได้รูปแบบที่เหมาะสมและเป็นมาตรฐานของไทยสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ประโยชน์ของการนวด ช่วยผ่อนคลายความเจ็บปวดโดยหลีกเลี่ยงการใช้ยาซึ่งเป็นยาอันตรายให้โทษ ช่วยกระจายเลือดลมให้มาหล่อเลี้ยงกล้ามเนื้อหรือหลอดเลือดตามปกติ ช่วยทำให้กล้ามเนื้อเส้นเอ็นที่ตึงหรือแข็งตัวเกิดการอ่อนตัว แก้อาการ เคล็ด ยอก ช้ำ บวม แก้โรคอัมพฤกษ์ อัมพาตได้ ผ่อนคลาย

ความเครียด รวมทั้งทำให้ผู้ป่วยเกิดกำลังใจที่ได้รับความช่วยเหลือ ซึ่งเสียเงินน้อยได้ประโยชน์มาก และสามารถช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว เพื่อนบ้าน และคนในชุมชนได้ สำหรับ
วัฒนธรรมทางการแพทย์แผนไทยประกอบด้วย

6.1 นวดแผนไทย

นางอารี เจตบุตร บ้านเลขที่ 1/21 หมู่ 3 หมู่บ้านชุมชนสุขโขทัยนคร 3 โดยการร่วมทุนกับเพื่อนในร้าน 3 คน การนวดไทยเป็นภูมิปัญญาไทยที่สั่งสม และสืบทอดมาเป็นเวลาช้านาน ถือเป็น การช่วยเหลือเกื้อกูลที่อบอุ่นระหว่างคนในครอบครัว ด้วยสื่อสัมผัสแห่งความเอื้ออาทร และเป็นวิทยาการที่สามารถพึ่งตนเองได้ในชุมชน นอกจากนี้ยังมี ร้านไทยมาสาจ Thai Massage นวดแผนไทย เลขที่ 5/12 หมู่ 3 ชุมชนสุขโขทัยนคร 3 และร้านคชานวดแผนไทย (Kacha) เลขที่ 5/17 หมู่ 3 ชุมชนสุขโขทัยนคร 3 ซึ่งก็เปิดเป็นร้านนวดแผนไทยเช่นกัน

6.2 การนวดแผนโบราณ

การนวดแผนโบราณ ที่เป็นคนในชุมชนตำบลเมืองเก่า ประกอบด้วย นาย ณรงค์ เรืองศรี บ้านเลขที่ 726 หมู่ 10 ชุมชนป่าประม่วง นายณรงค์เกิดและเดิบ โดในชุมชนป่ามะม่วง เดิมมีอาชีพทำนา เมื่อ 5 ปีที่แล้วมีโอกาสได้เรียนการนวดแผนโบราณ จากการอบรมอาชีพของเทศบาลตำบลเมืองเก่า โดย หมอคอก (นาย ประสิทธิ์ วัณพิก) ซึ่งเป็นผู้รู้เกี่ยวกับการนวดแผนโบราณเป็นอย่างดี เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2550 – วันที่ 8 มิถุนายน หลังการอบรมจึงศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยตนเองจากหนังสือหมอจีน และ ค้นคว้าข้อมูลจากวัดโพธิ์ และได้นำความรู้ที่ได้มานั้นมาประกอบอาชีพเสริม เมื่อเริ่มนวดมาได้ระยะหนึ่ง คุณณรงค์ก็ พบว่าการนวดแผนโบราณนั้น ทำรายได้ให้เป็นอย่างดี มีทั้งนักท่องเที่ยวและชาวบ้านที่ หมุนเวียนกันมาใช้บริการอย่างไม่ขาดสาย จึงหันมาประกอบอาชีพหมอนวดแผนโบราณเป็นอาชีพหลัก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

นอกจากนี้ยังพบ นายแสง นาคทอง หรือหมอพื้นบ้านเฮง นวดจับเส้นแบบแผนโบราณ อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 100/4 ชุมชนรามเล็กหมอเฮงเป็นลูกคนที่ 2 ของคุณพ่อเฮง แซ่จ๋า และคุณแม่ลำยอง นาคทอง หมอเฮงเกิดที่บ้านท่าพิกุล อ.สวรรคโลก จ.สุโขทัย เนื่องจากฐานะทางบ้านยากจน จึงได้เรียนเพียงชั้น ป.2 เท่านั้น ก็ต้องออกมาช่วยพ่อแม่ทำงาน

หมอเฮงมีความรู้ด้านการนวดจับเส้น โดยเล่าเรียนทางลับจากบารมีของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือตนเองมีอาการป่วยเดินไม่ได้ มีหมอไปรักษาอยู่หลายคนก็ไม่หาย แต่ที่แปลกก็คือหมอที่มารักษา เมื่อนวดคนป่วยรายนี้ตัวคนรักษาเองกลับมีอาการปวดเนื้อปวดตัว วันหนึ่งหมอเฮงนอนหลับอยู่ที่ศาลปู่ผาค่า ที่เมืองเก่าสุโขทัย ในคืนนั้น ได้นิมิตไปว่ามีผู้เฒ่ารูปร่างสูงใหญ่ หง่อมแล้วประมาณอายุไม่ถูก ได้เดินมาหาและบอกวิธีนวดและจับเส้นให้ เพื่อนวดและจับเส้นให้ตัวเอง เมื่อตื่นขึ้นมายังจำได้ก็เลยอธิษฐานจิตว่า เมื่อรักษาตัวเองหายดีแล้วก็จะขอรับบารมีท่านและรักษาคนทั่วไป โดยไม่เรียกร้องค่ารักษาแล้วแต่เขาจะสมนาคุณ เมื่อหายแล้วก็ทำตามที่อธิษฐานไว้ มีผู้ป่วยให้รักษามากมาย บางครั้งถึงขั้นต้องหลบเพื่อมี

เวลาทำกิจส่วนตัวบ้าง จากกิตติศัพท์คำเล่าลือและผลสัมฤทธิ์ในการรักษา จึงมีคนมารักษามากขึ้นทุกที จึงตัดสินใจหลบไปจำศีล (แถวน้ำคอกสายรุ้ง) ถึง 3 ปี เมื่อกลับมา ก็ไปพักอยู่ที่บ้านรามเล็ก คนที่รู้จักยังไปให้รักษาที่บ้านตนบ้างไปรักษาให้ที่บ้านผู้ป่วยบ้างดังเช่นปัจจุบัน

การพัฒนาเส้นทางทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ทั้งทางด้าน การเตรียมคน เตรียมสถานที่ เตรียมข้อมูล เตรียมนโยบายโดยภาคีทุกภาคส่วน ที่เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวหันมาสนใจมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดช่องทางการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆ คือเป็นการผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเข้ากับวิถีชีวิต ผลิตภัณ์ ศิลปกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียว แล้วยังได้รับองค์ความรู้ต่างๆทางด้านวัฒนธรรมจากชุมชน

4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เป็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบเพื่อเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในทุกมิติ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวนั้นต้องมีการเตรียมความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว จัดตั้งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดการด้านสาธารณูปโภคให้สามารถบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงต้องมีการประชาสัมพันธ์โฆษณาแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลข่าวสาร ด้วยรูปแบบที่หลากหลายและเข้าถึงนักท่องเที่ยวได้ง่าย (วนิดา ฟ้าอรุณ, 2547: หน้า 65-73) การจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่กล่าวมาข้างต้น ได้มีผู้ศึกษาไว้ในหลายประเด็นด้วยกันดังนี้

พินอง จิตรคิษฐ (2543 : หน้า 69-73) ศึกษา รูปแบบและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนในหมู่บ้าน เลี้ยวช้าง จังหวัดสุรินทร์พบว่า การจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเลี้ยวช้าง ควรเป็นลักษณะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยจุดเด่นคือ ชุมชนเลี้ยวช้างมาตั้งแต่โบราณ ชุมชนได้รักษาฟื้นฟูและอนุรักษ์วิถีการคล้องช้างหรือการ โพนช้างเอาไว้ การจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านจึงมีจุดมุ่งหมายให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบศึกษาชุมชน วิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมทั้งจัดให้เป็นแหล่งเสริมสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์สัตว์ป่าและธรรมชาติให้คงอยู่สืบไป รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวนั้นจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน การกำหนดแผนการท่องเที่ยวควรให้ทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม

สยามล ชัยรัตนอุดมกุล (2544: หน้า 89-91) ศึกษาการพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตามลำน้ำป่าสักของอำเภอเสนาให้ พบว่าลำน้ำป่าสัก ของอำเภอเสนาให้ เป็นที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง เนื่องจากชุมชนชาวไยวน ที่อำเภอเสนาให้สามารถรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี ด้านการพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ในระยะต่อมาสมาชิกในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้

เกิดกระบวนการคิดและวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน และปัจจุบันชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง โดยมีการดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานการท่องเที่ยวของชุมชน มีการแบ่งหน้าที่ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน มีการจัดการด้านรายได้อย่างเป็นธรรม ทั้งนี้คณะผู้วิจัยร่วมกับชุมชนดำเนินการพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมด้านการจัดการการท่องเที่ยว เช่นมีการจัดทำแผนที่ชุมชน และแบบจำลองสถานที่ท่องเที่ยว การจัดการด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ โดยการทำแผ่นพับ เว็บไซต์และติดต่อบริษัทนำเที่ยว รวมถึงการจัดทำทำเทียบเรือสำหรับบริการนักท่องเที่ยวทางน้ำอย่างยั่งยืน และจัดทำรูปแบบรายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนนำป่าสักในเขตอำเภอเสาว์ให้

ระพีพรรณ ทองหล่อและคณะ (2545: หน้า 11-17) ศึกษาแนวทางการท่องเที่ยวภายใต้ศักยภาพและข้อจำกัด โดยเลือกศึกษากลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน พบว่าการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การสัมผัสวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนได้บริหารจัดการการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ดังนี้ ด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด ด้านการคมนาคมและสาธารณูปโภคและด้านการบริการ พบว่าส่วนใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละพื้นที่ โดยมีส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเป็นให้คำแนะนำปรึกษา ด้านสินค้าทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วยแหล่งโบราณสถานและประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน และสินค้าที่ระลึกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว มีการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวภายในจังหวัด งบประมาณของกลุ่มจังหวัดส่วนใหญ่นำไปใช้เพื่อดำเนินการด้านการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วม ในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ พบว่า กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้ประกอบการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในระดับน้อย สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อความนิยมของนักท่องเที่ยวที่เลือกมาท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ได้แก่ คุณลักษณะด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้านลักษณะทางสังคม ด้านมิติทางศิลปวัฒนธรรม ด้านคุณค่าการเรียนรู้และการศึกษาและด้านการบริหารจัดการ ควรพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์โบราณสถานและกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอรรถาศัยควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวด้วย นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดได้ทั้งทางถนนและทางน้ำ เพื่อเพิ่มความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น และยังเป็นการกระจายการท่องเที่ยวไปยังชุมชนต่างๆ อย่างทั่วถึงขณะเดียวกันควรให้ชุมชนได้ร่วมกันค้นหาจุดเด่นของวงตนเองเพื่อนำมาสร้างเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยเน้นสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก เพื่อนำมาใช้เป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว

กิติรัตน์ สีหพันธ์ (2545: หน้า 72-73) ศึกษาการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีและแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

1. จัดทำแผนการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัดและระดับชาติให้สัมพันธ์กันมีการจัดทำแผนการท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอยู่แล้ว ขยายไปสู่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในอำเภอรอบนอก
2. แสวงหางบประมาณมาพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น ถนนที่จะนำไปสู่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การจัดระเบียบและสร้างร้านค้ามาตรฐานในแหล่งท่องเที่ยว เครื่องอำนวยความสะดวก ตลอดจนการดูแลความสะอาดแหล่งท่องเที่ยว
3. ทำแผนอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่เป็นแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา โดยบำรุงรักษาและซ่อมแซมให้คงสภาพดั้งเดิม โดยความร่วมมือกับกรมศิลปากร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่
4. สร้างสำนึกให้ชุมชนท้องถิ่นหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมที่ครอบครอง เห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ตนเองได้รับ
5. จัดทำแผนประชาสัมพันธ์ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นเป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยใช้สื่อหลากหลายรูปแบบและกลยุทธ์ที่หลากหลาย
6. จัดอบรมมัคคุเทศก์ ในการชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์ทางวิชาการ ดังนั้นถ้าแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวไม่บรรจุจุดมุ่งหมาย ดังนั้นจึงต้องนำคนในท้องถิ่นมาอบรมเพื่อเป็นมัคคุเทศก์บรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม

วิไล บุญบรรจง (2543: หน้า 75-77) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยอง พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาในระดับต่ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ หรือประชาชนส่วนใหญ่ขาดตระหนักรู้ในปัญหาของพื้นที่ มุ่งหวังแต่ประโยชน์ส่วนตน ขาดการให้ความร่วมมือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรืออาจเป็นเพราะในการดำเนินการของเจ้าหน้าที่เป็นลักษณะการสั่งการจากเบื้องบน การดำเนินการต่างๆ จึงขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐ นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ ความตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและความต้องการเกียรติยศ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะประชาชนให้ความสำคัญกับการเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองโดยตรง และบางกลุ่มต้องการให้ผู้อื่นยกย่อง มีความต้องการเกียรติยศหรือเป็นที่รู้จักแก่ผู้คนทั่วไป เพื่อเป็นช่องทางในการทำกิจกรรมทางการเมืองในอนาคตจึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ปิยพร ทาวีกุล (2544: หน้า 71) ศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่าการที่ชุมชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมเรื่องใดก็ตามก็จะต้องมีกิจกรรมเป็นตัวเชื่อมโยง ชุมชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับกิจกรรมนั้นๆ เป็นที่น่าสนใจ มีความเหมาะสมหรือชาวบ้านมีความถนัดหรือไม่และมีขนาดอย่างไรที่ทางเจ้าภาพต้องการให้ชาวบ้านเข้าไปร่วมให้ความช่วยเหลือ วัดไหล่หินเป็นวัดในชุมชนที่ต้องการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชน แม้ว่าวัดไหล่หินจะเป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้าน แต่ถ้าไม่มีการจัดกิจกรรมทางศาสนาขึ้นก็ยากที่จะให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมเพราะไม่มีสาเหตุที่ชาวบ้านจะต้องเข้าร่วม ดังนั้นกิจกรรมจึงถือว่าเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ นั้นเอง และในขณะที่เดียวกันการมีส่วนร่วมของชุมชนถือว่าเป็นแรงผลักดันพื้นฐานที่สำคัญที่จะทำให้กิจกรรมนั้นดำเนินต่อไปได้สำเร็จจากความสัมพันธ์ดังกล่าว ถือว่าเป็นความสัมพันธ์ที่จะสร้างความพร้อมในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ซึ่งในที่นี้ได้รวมถึงความพร้อมของชุมชนที่จะให้วัดในชุมชนของตนเป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากวัดมีชื่อเสียงไปด้วย และยังเป็นการสร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้กับวัดและชุมชน ของความศรัทธาทำบุญและการขายสินค้าพื้นบ้านอาจเป็นของที่ระลึกหรือของฝากจากชุมชนก็ได้ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนอกจากได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านทั่วไปแล้วจะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย เช่น ชุมชนเจ้าของพื้นที่และองค์กรของรัฐที่จะนำงบประมาณมาสู่ชุมชน โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เป็นตัวแทนและใกล้ชิดชุมชนมากที่สุด

พจนารต กริ่งไกร (2545: หน้า 66-69) ศึกษาการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม โดยเลือกศึกษาตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่าบทบาทของผู้นำมีผลต่อการมีส่วนร่วมทั้งทางด้านการร่วมคิดวางแผน การร่วมดำเนินการร่วมประสาน การร่วมรับผลประโยชน์และการร่วมติดตามประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยว ดังนี้ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้นำชุมชนกับการมีส่วนร่วม และปัจจัยช่วยของประชาชนกับการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมตำบลโป่งงาม พบว่า

1. บทบาทของผู้นำชุมชนที่แตกต่างกัน ทั้งด้านหน้าที่รับผิดชอบการประสานงานภาครัฐ เอกชนด้านการกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว มีผลทำให้เกิดความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วมคิด ร่วมดำเนินการประสานงานและร่วมรับผลประโยชน์ รวมทั้งติดตามประเมินผลการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
2. เพศหญิงจะมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวมากกว่าเพศชาย
3. ผู้มีส่วนร่วมคิดมักจะมีส่วนร่วมดำเนินการ ประสานงาน ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมประเมินผลการจัดการแหล่งท่องเที่ยวไปด้วย
4. ผู้อาศัยอยู่ชุมชนนานกว่าจะมีการเข้าร่วมในชุมชนมากกว่าผู้อยู่อาศัยอยู่ไม่นาน

ศลิษา หมัดดิ่ง (2549: หน้า 87-92) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่าประชาชนชาวชุมชนบ้านคลองสนยังมีความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเมื่อพิจารณา ลงไปในแนวลึกพบว่า พื้นฐานความรู้ของประชาชนชาวบ้านคลองสนในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ น้อย นอกจากนี้แล้วพื้นฐานการศึกษาหรือความรู้ของชาวบ้านคลองสนก็เป็นส่วนเกี่ยวข้อง ที่ทำให้ชาว คลองสนไม่กล้าเข้าไปร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและชาวบ้านไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะต้องประกอบอาชีพประจำวัน รวมถึงหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องขาดการประชาสัมพันธ์ให้ ชาวบ้านเห็นความสำคัญ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แสดงให้เห็นว่า ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ควรให้ทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม ชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรมชุมชนนั้นจะมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง ดังนั้นควรให้ชุมชนได้ร่วมกันค้นหาจุดเด่นของ ตนเองเพื่อนำมาสร้างเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อนำมาใช้เป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวที่ต้องศึกษาข้อมูล ประวัติความเป็นมา ความสำคัญและคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อบรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มา เยี่ยมชม ตามปกติการมีส่วนร่วมของชุมชนจะมีกิจกรรมเป็นตัวเชื่อมโยง ชุมชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมมาก หรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับกิจกรรมนั้นๆ ว่าเป็นที่น่าสนใจ มีความถนัดหรือไม่ การดำเนินการจัดตั้ง คณะกรรมการในกิจกรรมต่างๆ การแบ่งหน้าที่ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน และการ จัดการรายได้อย่างเป็นธรรมส่งผลให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ในการ จัดการแหล่งท่องเที่ยวต้องมีการเตรียมความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางกายภาพ การคมนาคม มีการ เชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวภายในจังหวัด มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก มีการจัดการด้าน สาธารณูปโภคให้มีประสิทธิภาพ มีระบบการรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวและต้อง ประชาสัมพันธ์โฆษณาแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลข่าวสารด้วยรูปแบบที่หลากหลาย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้อองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วยวัตถุประสงค์หลักคือการพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัยมีวัตถุประสงค์รองประกอบด้วยพัฒนาสภาพการเข้าถึงชุมชน พัฒนาที่พักแรม พัฒนาร้านอาหารพัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พัฒนาล่องเรือการท่องเที่ยว พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง

พัฒนาความปลอดภัย พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก พัฒนาการจัดการกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว พัฒนาการเผยแพร่โฆษณา และพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาแบบผสมผสาน กล่าวคือ การวิจัยเชิงสำรวจเพื่อสืบค้นหาปราชญ์และผู้รู้ในชุมชน ตลอดจนองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมและย้อนหลัง 100 ปี ที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย หลังจากนั้นจึงศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมซึ่งเป็นวิธีวิทยาที่ประกอบด้วย การวิเคราะห์ระบบฐานข้อมูลท้องถิ่น (Community Data base Analysis) การพัฒนาระบบการสื่อสารการพัฒนาแบบสาธารณะขึ้นในชุมชน ก่อนจัดทำแผนที่ชุมชน เพื่อวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์ เส้นทางของความสัมพันธ์ พัฒนาการทางความรู้ของคนในชุมชน คุณค่าที่มีต่อบริบทของชุมชน และพลวัตของวัฒนธรรม มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขอบเขตการวิจัย การวิจัยเรื่อง พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ มีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ ดังนี้

- 1.1 เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการท่องเที่ยว
- 1.2 เป็นพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในปัจจุบัน
- 1.3 เป็นพื้นที่ที่รู้จักโดยทั่วไป และมีนักท่องเที่ยวเข้าชมอย่างต่อเนื่อง
- 1.4 มีระดับความสำคัญในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ดังนั้นผู้วิจัยได้แบ่งพื้นที่รอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ครอบคลุม 12 ชุมชนประกอบด้วย ในเขตเทศบาลตำบลเมืองเก่า ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย ได้แก่

1. ชุมชนตระพังทองกลาง
2. ชุมชนแม่รำพัน
3. ชุมชนบ้านใต้
4. ชุมชนสุโขทัยนคร1
5. ชุมชนสุโขทัยนคร3
6. ชุมชนบ้านเหนือ
7. ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง
8. ชุมชนรามใหญ่
9. ชุมชนศรีชุม
10. ชุมชนวัดป่ามะม่วง
11. ชุมชนลิไท
12. ชุมชนรามเล็ก

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัยประกอบด้วย

2.1 พัฒนาสภาพการเข้าถึง

นักวิจัย ภาเกื้อเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ต้องประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนา สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วย

- ชุมชนร่วมกันพัฒนาสร้างจุดหมายต่าทั้ง 12 ชุมชน
- พัฒนาป้ายบอกที่ตั้ง ความสำคัญของชุมชน แหล่งท่องเที่ยว และหมายเลขถนน
- พัฒนาป้ายบอกการจ้ดรถยนต์โดยสารประเภทต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยว
- พัฒนาป้ายการบริการ เช่น ป้มน้ำมัน ห้องน้ำ ที่พักริมทาง และสถานที่จอดรถ
- การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการร่วมกัน

2.2 พัฒนาที่พักแรม

นักวิจัย ภาเกื้อเครือข่ายชุมชน ตัวแทนชุมชน และ ผู้ประกอบการร่วมกันการถ่ายถอดแนวคิดในการพัฒนาที่พักแรมแบบเครือข่ายการเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ฯ ประกอบด้วย

- พัฒนาป้ายนิเทศที่บอกตำนานความเป็นมาของที่พักแรม
- พัฒนารายการอาหารที่บรรจุข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนในที่พักแรม
- การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการร่วมกัน

2.3 พัฒนาร้านอาหาร

นักวิจัย ภาศึเครือข่ายชุมชน ตัวแทนชุมชน และ ผู้ประกอบการร่วมกันหาเอกลักษณ์อัตลักษณ์ ความเป็นมาของอาหารที่สร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการได้รับการถ่ายทอดแนวคิดในการพัฒนาที่พักแรมแบบเครือข่ายการเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรมเฉพาะร้านที่มีอัตลักษณ์ของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ฯที่มีมาตรฐาน ประกอบด้วย

- พัฒนาป้ายนิเทศที่บอกตำนานความเป็นมา คุณค่าและความสำคัญของอาหาร
- พัฒนาป้ายรายการอาหารที่บรรจุข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน
- การประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการร่วมกัน

2.4 พัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์

นักวิจัย ภาศึเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ต้องร่วมกันถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานฯชุมชนประกอบด้วย

- พัฒนาตัวแทนของชุมชน ได้รับการพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน
- บริษัทสามารถให้บริการนำเที่ยวชุมชนรอบอุทยาน
- ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.5 พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง

นักวิจัย ภาศึเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ร่วมกันพัฒนาร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง ประกอบด้วย

- พัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลสินค้าพื้นเมือง เพื่อพัฒนาสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวของพื้นที่รอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการด้านความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์ของข้อมูล

2.6 พัฒนาความปลอดภัย

นักวิจัย ภาศึเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ตัวแทนชุมชนเข้าร่วมจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยวแบบสมัครใจ

- พัฒนาระบบและมาตรการต่างๆ เพื่อความปลอดภัย
- สามารถจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยวอย่างน้อย 1 หน่วยงาน
- ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
- ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.7 พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

นักวิจัย ภาศึเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ประสานงานกับภาครัฐเช่นเทศบาลฯ สามารถประสานงานกับสถานีขนส่ง และท่าอากาศยานบริการและการอำนวยความสะดวก

- พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก มีการบริการขนส่งระหว่างท่าอากาศยานหรือสถานีขนส่งกับที่พัก
- ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
- ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.8 พัฒนาการจัดการกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว

นักวิจัย ภาศึเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ร่วมกันจัดทำข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวรวมทั้งการจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี โดยการระดมความคิดเห็น

- มีการจัดบริการในด้านข้อนิเทศและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวตลอดปี
- มีการจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี
- ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.9 พัฒนาการเผยแพร่โฆษณา

นักวิจัย และภาศึเครือข่ายชุมชน ร่วมกันจัดทำกรประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น เว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์ รวมทั้งสื่อวิทยุ โทรทัศน์ที่เป็นปัจจุบัน และสามารถนำสื่อมวลชนตามรอยนักวิจัย พร้อมทั้งรับข้อเสนอแนะได้ ประกอบด้วย

- พัฒนาประชาสัมพันธ์ของข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในรูปแบบต่างๆ เช่น
  - เว็บไซต์ 1 เว็บ
  - สิ่งสิ่งพิมพ์ 10 ฉบับ
  - สื่อวิทยุ 2 สถานี
  - โทรทัศน์ 1 ช่อง
- ร่วมกันการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.10 เส้นทางการท่องเที่ยว

นักวิจัย ภาศึเครือข่ายชุมชน ร่วมกันการกำหนดได้เส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานฯ ที่เป็นทางเลือกนักท่องเที่ยว ดังนั้นนักวิจัย ภาศึเครือข่ายชุมชนกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานฯ ได้เส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานฯ รวมทั้งมีการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการประกอบด้วย ครึ่งวัน 2 เส้นทาง หนึ่งวัน 1 เส้นทาง และสองวัน 1 เส้นทาง

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาแบบผสมผสาน กล่าวคือ การวิจัยเชิงสำรวจชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย หลังจากนั้นจึงศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสังเกตการมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือข่ายสาธารณะ (Public Social Network Interaction Technique/ PSNIT) ซึ่งเป็นวิธีวิทยาที่ประกอบด้วย การวิเคราะห์ระบบฐานข้อมูลท้องถิ่น (Community Data base Analysis) การพัฒนาแบบสาธารณะขึ้นใน เพื่อวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์ พัฒนาการทางความรู้ของคนในชุมชน เครือข่ายความสัมพันธ์ และพลวัตของวัฒนธรรมของชุมชนอันเป็นส่วนส่งเสริมการท้องถิ่นของชุมชน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนและการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษารุ่นนี้จะอาศัยวิธีการวิจัยในแนวทางผสมผสาน (mixed method approach) ซึ่งมีพื้นที่ในการศึกษาคือ ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยมีรายละเอียดในการดำเนินงานสามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาศักยภาพของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

(ก่อนการดำเนินการวิจัย)

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาศักยภาพของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

(หลังการดำเนินการวิจัย)

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

1. การศึกษารูปแบบตั้งต้นของพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ด้วยการวิเคราะห์จากกรณีตัวอย่างเมืองการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในประเทศไทยและในต่างประเทศ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันด้วยการศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้มีความสามารถในการให้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นกรณีตัวอย่าง สำหรับเครื่องมือคณะผู้วิจัยพัฒนาตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ และจากข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในภาคสนาม จากนั้นคณะผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเพื่อปรับปรุงเครื่องมือให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อเสนอแนะแบบสัมภาษณ์เจาะลึกประกอบด้วย

- ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.กาญจนา เจริญ
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยนเรศวร
- ศาสตราจารย์สุชาติ เกาทอง
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี
- รองศาสตราจารย์ ดร.นิรัช สุกสังข์
สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก
- รองศาสตราจารย์ ดร. สุภชัย สิงหะบุญชัย
ศูนย์วิจัยศิลปกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
- รองศาสตราจารย์สมโชค อ่องสกุล
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2. การทดลองใช้เครื่องมือทดลองใช้ในพื้นที่อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ในวันที่ 25-26 กันยายน 2553 โดยคณะผู้วิจัยประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัดน์ พิระสันต์ และรองศาสตราจารย์ ดร.พัชรินทร์ สิริสุนทร พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่เก็บข้อมูลอีก 4 คน เพื่อทดลองแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและวิเคราะห์ความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์ในพื้นที่ที่แตกต่างกับจังหวัดสุโขทัยทางด้านวัฒนธรรม จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้มาปรับปรุงและทดลองใช้ในพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมใกล้เคียงกับจังหวัดสุโขทัย ในวันที่ 5-6 ตุลาคม 2553 ที่ตำบลสมอแครง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 1 หมู่บ้าน โดยคณะผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่เก็บข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลที่ได้สมบูรณ์ที่สุด

3. ตรวจสอบและเก็บข้อมูลภาคสนาม คณะผู้วิจัยได้อบรมเจ้าหน้าที่เก็บข้อมูล ได้จัดสัมมนาฝึกอบรมสำหรับเจ้าหน้าที่เก็บข้อมูลจำนวน 2 ครั้ง วันที่ 10 ตุลาคม 2553 ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยนเรศวร โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัดน์ พิระสันต์ และรองศาสตราจารย์ ดร. พัชรินทร์ สิริสุนทร เป็นวิทยากร โดยมีเนื้อหาในการอบรมเจ้าหน้าที่เก็บข้อมูลดังนี้ เทคนิคการแนะนำตัวเองกับปราชญ์ท้องถิ่น เทคนิคการสัมภาษณ์รวมถึงภาษาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ มารยาทในการสัมภาษณ์ และคู่มือการสัมภาษณ์ รวมทั้งการทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเภทของวัฒนธรรมของตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย ทั้งนี้เพื่อทบทวนความเหมาะสมของแบบการรวบรวม จากนั้นคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ระหว่างเดือนตุลาคม ถึงเดือนธันวาคม 2553

ประชากร

การศึกษาบริบทเกี่ยวกับบริบทของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยใช้ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนี้

1. ผู้แทนจากองค์กรภาครัฐ ได้แก่ ผู้แทนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสุโขทัย สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุโขทัย กรมศิลปากร วัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย เทศบาลตำบลเมืองเก่า และสถาบันการศึกษา จำนวน 10 คน
2. ผู้แทนจากองค์กรภาคเอกชน ได้แก่ ผู้แทนจากหอการค้าจังหวัดสุโขทัย สมาคมประกอบการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย และชมรมผู้ประกอบการที่พักและโรงแรมจังหวัดสุโขทัย จำนวน 10 คน
3. ผู้แทนภาคประชาชน ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ประธานชมรมและประธานโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน 60 คน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาศักยภาพของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (ก่อนการดำเนินการวิจัย)

1. นำข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้เริ่มต้นและแนวทางที่ได้ในการวิจัยในครั้งแรกที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของชุมชนประกอบการวิเคราะห์การเก็บข้อมูลของชุมชนฯ ก่อนการดำเนินการวิจัยฯ 3 ประเด็นประกอบด้วย

1.1 ด้านศักยภาพของชุมชน

- ลักษณะเด่น
- ความพร้อมเชิงท่องเที่ยว
- ความสามารถในการแข่งขันและการรองรับนักท่องเที่ยว
- การตลาด

1.2 ด้านจำนวนนักท่องเที่ยว

1.3 ด้านรายได้ของคนในชุมชน

2. จัดทำต้นร่างรูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ที่สอดคล้องกับความต้องการและปัจจัยพื้นฐานของการชุมชน ด้วยเทคนิคการสังเคราะห์รูปแบบ และนำรูปแบบที่ได้มาทดสอบเบื้องต้นด้วยการประชุมกลุ่มย่อยกับภาคีเครือข่ายชุมชน สำหรับเครื่องมือคณะผู้วิจัยพัฒนาตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ และจากข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในภาคสนามทั้ง 2 พื้นที่ที่ชุมชนอรัญญิกและชุมชนวัดน้อย เทศบาลนครพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือแบบสอบถามความคิดเห็น และความพึงพอใจของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ในการสำรวจข้อมูล โดยแบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ซึ่งแบบสอบถามที่ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยอาศัยกรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยได้แบ่งคำถามเป็น 2 ประเภท คือ คำถามปลายปิด (Close-ended Question) เป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) และแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ (Rating Scale) มาก ปานกลาง น้อย

การตรวจคุณภาพของเครื่องมือ

1. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดหลักการวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงด้านภาษา เนื้อหา และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 ท่านประกอบด้วย

- ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.กาญจนา เจริญณี

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยนเรศวร

- ศาสตราจารย์สุชาติ เกาทอง

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี

- รองศาสตราจารย์ ดร.นิรัช สุกสังข์

สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

- รองศาสตราจารย์ ดร. สุภชัย สิงหะบุศย์

ศูนย์วิจัยศิลปกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

- รองศาสตราจารย์สมโชค อึ้งสกุล

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2. ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

3. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มประชากรซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 45 คน และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบราค (Cronbach' Alfa-Coefficient) ของแบบสอบถามมีค่า 0.97

4. การตรวจสอบเพื่อปรับปรุงเครื่องมือให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อเสนอแนะแบบสัมภาษณ์เจาะลึกเพิ่มขึ้นด้วย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากคนในชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ช่วงระหว่างวันที่ 12 ตุลาคม 2553 ถึงวันที่ 26 ธันวาคม 2553

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษายริบทเกี่ยวกับบริบทของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยใช้ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนี้

1. ประชากร เป้าหมายในการศึกษาวิจัย คือประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จำนวน 72,400 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ประธานชมรมและประธานโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่าง จะเลือกจากของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งเลือกตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ด้วยการเข้าไปชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 724 คน ซึ่งสูงกว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำที่คำนวณได้จากสูตรของทาโร ยามาเน่ (Toro Yamane) เมื่อประชากรเป็น Infinity และความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.05

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

1. การจัดประชุมกลุ่มย่อยกับภาคีเครือข่ายชุมชน โดยนำรูปแบบเบื้องต้นและข้อมูลประกอบที่ศึกษาได้มาจากผลของการวิจัยใน มาจัดทำเป็นโครงการ และกิจกรรม เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ตรวจสอบโดยเทคนิคการอบรมสัมมนากลุ่มย่อย

2. จัดทำโครงการอบรมสัมมนาในแต่ละด้านเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย โดยผู้เชี่ยวชาญและภาคีเครือข่ายชุมชน ประกอบด้วย พัฒนาที่พักแรม พัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง พัฒนาร้านอาหาร พัฒนาความปลอดภัยพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก พัฒนาล้างสิ่งคัดการท่องเที่ยว และพัฒนาการจัดการบริการอื่นๆ โดยใช้ระยะเวลา 6 เดือนประเมินผลจากสถานที่จริงทุก 1 เดือน

3. จัดทำโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย โดยผู้เชี่ยวชาญและภาคีเครือข่ายชุมชนประกอบด้วยพัฒนาเส้นทางและสภาพการเข้าถึง พัฒนาล้างสิ่งคัดการท่องเที่ยว พัฒนาการเผยแพร่โฆษณาและเส้นทางท่องเที่ยว โดยใช้ระยะเวลา 6 เดือนประเมินผลจากสถานที่จริงทุก 1 เดือน

4. การตรวจสอบความแม่นยำตรงของข้อมูล (Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) ด้วยการดูข้อมูลด้วยการดูข้อคำถาม สื่อความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่ขณะที่สัมภาษณ์ คำตอบที่ได้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ข้อมูลเดิม และข้อสังเกตของนักวิจัยหรือไม่ทดสอบกับสภาพแวดล้อม และข้อมูลอื่นที่มีอยู่เดิมจากแหล่งอื่น ๆ ในลักษณะทดสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ตามระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ข้อมูลมีความหมาย แม่นยำและเชื่อถือได้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่สองเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จัดเป็นดัชนีแล้ว จากการสังเกตพฤติกรรมการณ์การสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ภาวการณ์เครือข่ายชุมชน กรรมการชุมชน และบุคคลทั่วไป โดยมีการตรวจสอบสามเส้าในด้านต่าง ๆ

4.1 ตรวจสอบด้านปริมาณ ตรวจสอบข้อมูลที่สังเกตและบันทึกว่า เนื้อหาได้ปริมาณเพียงพอครอบคลุมในแนวคำถาม และเพียงพอตามวัตถุประสงค์หรือไม่ หากข้อมูลไม่เพียงพอได้ทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมหลายครั้ง จนสามารถสรุปข้อมูลที่ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้

4.2 ตรวจสอบแหล่งข้อมูล (Data triangulation) ตรวจสอบเรื่องเวลา สถานที่และบุคคลว่า เมื่อต่างเวลา ต่างสถานที่ ต่างบุคคล แล้วข้อมูลยังเหมือนเดิมหรือไม่ โดยการจัดตารางกำหนดเวลา ในการสังเกตพฤติกรรมให้ครอบคลุมทุกช่วงเวลา เพื่อให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

4.3 ตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูลและผู้เกี่ยวข้องอื่น (Cross Check) ผู้วิจัยซักถาม ผู้ให้ข้อมูลและตรวจสอบจากผู้เกี่ยวข้องอื่นว่า ข้อมูลถูกต้องหรือไม่ด้วยการสอบถามซ้ำ ในประเด็น เดียวกัน แล้วให้ความเห็นกับผู้วิจัยในเรื่องการตีความ การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเป็นการยืนยันความเชื่อถือได้ของข้อมูลและการรายงาน

4.4 ตรวจสอบด้านทฤษฎี ตรวจสอบข้อมูลขณะอยู่ในภาคสนาม การตีความหมาย พฤติกรรมว่าตรงหรือแตกต่างไปจากทฤษฎีหรือจากแนวคิดผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อยเพียงใด และตรวจสอบความเข้าใจของผู้วิจัย (Investigator Triangulation) โดยศึกษาเอกสารเพิ่มเติม สอบถามความคิดเห็นอาจารย์ที่ปรึกษา เมื่อพบข้อมูลที่ขัดแย้งกันหรือข้อมูลไม่เพียงพอ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลซ้ำเพื่อยืนยันความถูกต้อง

4.5 ตรวจสอบวิธีการเก็บข้อมูล (Methodology Triangulation) ตรวจสอบข้อมูลด้วยการรวบรวมข้อมูลหลายวิธี ประกอบด้วยเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมการสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม และการสนทนากลุ่ม

4.6 ตรวจสอบด้วยการวิเคราะห์ – สังเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากสถานที่จริงแล้ว ได้ตรวจสอบการแปลความหมายเกี่ยวกับข้อมูลกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ตรงความเป็นจริงมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาศักยภาพของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (หลังการดำเนินการวิจัย)

1. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ขึ้นต้นและแนวทางที่ได้ในการวิจัยในครั้งแรกที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของชุมชนประกอบการวิเคราะห์การเก็บข้อมูลของชุมชนฯ หลังการดำเนินการวิจัยฯ 3 ประเด็นประกอบด้วย

1.1 ด้านศักยภาพของชุมชน

- ลักษณะเด่น
- ความพร้อมเชิงท่องเที่ยว
- ความสามารถในการแข่งขันและการรองรับนักท่องเที่ยว
- การตลาด

1.2 ด้านจำนวนนักท่องเที่ยว

1.3 ด้านรายได้ของคนในชุมชน

2. จัดทำต้นร่างรูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ที่สอดคล้องกับความต้องการและปัจจัยพื้นฐานของการชุมชน ด้วยเทคนิคการสังเคราะห์รูปแบบ และนำรูปแบบที่ได้มาทดสอบเบื้องต้นด้วยการประชุมกลุ่มย่อยกับภาคีเครือข่ายชุมชน สำหรับเครื่องมือคณะผู้วิจัยพัฒนาตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ และจากข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในภาคสนามทั้ง 2 พื้นที่ที่ชุมชนอนุรักษ์และชุมชนวัดน้อย เทศบาลนครพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือแบบสอบถามความคิดเห็น และความพึงพอใจของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ในการสำรวจข้อมูล โดยแบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ซึ่งแบบสอบถามที่ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยอาศัยกรอบแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยได้แบ่งคำถามเป็น 2 ประเภท คือ คำถามปลายเปิด (Close-ended Question) เป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) และแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ (Rating Scale) มาก ปานกลาง น้อย

การตรวจคุณภาพของเครื่องมือ

1. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดหลักการวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงด้านภาษา เนื้อหา และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 ท่านประกอบด้วย

- ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.กาญจนา เจริญ

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยนเรศวร

- ศาสตราจารย์สุชาติ เกาทอง

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี

- รองศาสตราจารย์ ดร.นิรัช สุกสังข์

สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก

- รองศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย สิงหะบุญชัย

ศูนย์วิจัยศิลปกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

- รองศาสตราจารย์สมโชค อ่องสกุล

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2. ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

3. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มประชากรซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 45 คน และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach' Alfa-Coefficient) ของแบบสอบถามมีค่า 0.97

4. การตรวจสอบเพื่อปรับปรุงเครื่องมือให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อเสนอแนะแบบสัมภาษณ์เจาะลึกเพิ่มขึ้นด้วย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากคนในชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ช่วงระหว่างวันที่ 12 ตุลาคม 2553 ถึงวันที่ 26 ธันวาคม 2553

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาริบทเกี่ยวกับบริบทของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยใช้ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนี้

1. ประชากร เป้าหมายในการศึกษาวิจัย คือประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จำนวน 72,400 คน

2. กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ประธานชมรมและประธานโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่าง จะเลือกจากของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งเลือกตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ด้วยการเข้าไปชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 724 คน ซึ่งสูงกว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำที่คำนวณได้จากสูตรของทาโร ยามาเน่ (Toro Yamane) เมื่อประชากรเป็น Infinity และความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.05

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอเนื้อหาในบทนี้เป็นการสรุปผลการวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย คณะผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการวิเคราะห์ดังกล่าวแล้ว นำมาสังเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีสัมมนาวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวัฒนธรรมและผู้แทนของจังหวัดสุโขทัย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังจัดการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งประกอบด้วย ชุมชนระพังทองกลาง ชุมชนแม่รำพัน ชุมชนบ้านใต้ชุมชน สุโขทัยนคร1 ชุมชนสุโขทัยนคร3 ชุมชนบ้านเหนือ ชุมชนบ้านใหม่ระพังทอง ชุมชนรามใหญ่ ชุมชนศรีชุม ชุมชนวัดป่ามะม่วง ชุมชนลิไท และชุมชนรามเล็กที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ตอนที่ 1 การวางแผนแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนฯ ประกอบด้วย

1. สํารวจข้อมูลของชุมชนฯ ก่อนการดำเนินการวิจัยฯ 3 ประเด็น ประกอบด้วย
  - 1.1 ด้านศักยภาพของชุมชน
    - ลักษณะเด่น
    - ความพร้อมเชิงท่องเที่ยว
    - ความสามารถในการแข่งขันและการรองรับนักท่องเที่ยว
  - 1.2 ด้านจำนวนนักท่องเที่ยว
  - 1.3 ด้านรายได้ของคนในชุมชน
2. จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ตอนที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนฯ ประกอบด้วย

1. พัฒนาสภาพการเข้าถึงชุมชน
2. พัฒนาที่พักแรม
3. พัฒนาร้านอาหาร
4. พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง
5. พัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์
6. พัฒนาความปลอดภัย
7. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก
8. พัฒนาการจัดการกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว

9. พัฒนาการเผยแพร่โฆษณา

10. พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 การประเมินผลหลังการดำเนินการวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ประกอบด้วย

3.1 ด้านศักยภาพของชุมชน

- ลักษณะเด่น
- ความพร้อมเชิงท่องเที่ยว
- ความสามารถในการแข่งขันและการรองรับนักท่องเที่ยว

3.2 ด้านจำนวนนักท่องเที่ยว

3.3 ด้านรายได้ของคนในชุมชน

ตอนที่ 1 การวางแผนแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ฯ แบบมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย

1. สำรวจข้อมูลของชุมชนฯ ก่อนการดำเนินการวิจัยฯ 3 ประเด็น ประกอบด้วย

1.1 ด้านศักยภาพของชุมชน

- ลักษณะเด่น
- ความพร้อมเชิงท่องเที่ยว
- ความสามารถในการแข่งขันและการรองรับนักท่องเที่ยว

1.2 ด้านจำนวนนักท่องเที่ยว

1.3 ด้านรายได้ของคนในชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนฯ (ก่อนการดำเนินการวิจัยฯ)

ศึกษาศักยภาพของชุมชน : ลักษณะเด่น ความพร้อมเชิงท่องเที่ยวความสามารถในการแข่งขัน การรองรับนักท่องเที่ยว การตลาด จำนวนนักท่องเที่ยว และรายได้ของคนในชุมชน (ก่อนการดำเนินการวิจัยฯ)

การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์ทันทีขณะเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษาโดยคณะผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกประเด็นสำคัญๆ ไว้ขณะสัมภาษณ์ บันทึกภาพเพื่อนำไปใช้ประกอบกับข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์ สอบถามรวมทั้งฟังจากเทปบันทึกเสียงซ้ำจากการสัมภาษณ์ เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง ซึ่งได้กระทำภายหลังจากการสัมภาษณ์ ทุก ๆ ครั้ง แล้วนำไปถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์แบบคำต่อคำของแต่ละรายภายหลังจากกลับจากพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไป

1.1 ข้อมูลทั่วไป

1.1.1 ตาราง 7 แสดงเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ชาย	450	62.2
หญิง	274	37.8
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม มีจำนวนทั้งสิ้น 724 คน แบ่งออกเป็นเพศชาย 450 คน คิดเป็นร้อยละ 62.2 และเพศหญิง 274 คน คิดเป็นร้อยละ 37.8

1.1.2 ตาราง 8 แสดงระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ไม่ได้เรียนหนังสือ	30	4.1
ประถมศึกษา	335	46.3
มัธยมศึกษา	122	16.9
อาชีวศึกษา/ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/ อนุปริญญา	65	9
ปริญญาตรี	97	13.4
สูงกว่าปริญญาตรี	75	10.4
รวม	724	100

ระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าไม่ได้เรียนหนังสือ มีจำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 4.1 ระดับประถมศึกษา จำนวน 335 คน คิดเป็นร้อยละ 46.3 ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 16.9 ระดับอาชีวศึกษา/ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/ระดับอนุปริญญา จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 9 ระดับปริญญาตรี จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 13.4 และระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 10.4

1.1.3 ตาราง 9 แสดงระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระยะเวลา (ปี)	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
0 - 5	2	0.3
5 – 10	74	10.2
10 ปีขึ้นไป	648	89.5
รวม	724	100

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 0-5 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.3 ระยะเวลา 5 – 10 ปี จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 10.2 และอยู่อาศัยตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จำนวน 648 คน คิดเป็นร้อยละ 89.5

1.1.4 ตาราง 10 แสดงอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

อาชีพ	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
อยู่ในอุปการะของครอบครัว	139	19.2
เกษตรกรกรรม	144	19.9
ค้าขาย	114	15.7
รับจ้าง	150	20.7
ธุรกิจส่วนตัว	148	20.4
รับราชการ	9	1.2
อื่น ๆ	20	2.8
รวม	724	100

อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถแบ่งออกได้ ดังนี้ อยู่ในอุปการะของครอบครัว จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 19.2 อาชีพเกษตรกรกรรม จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 19.9 อาชีพค้าขาย จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 15.7 อาชีพรับจ้าง จำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 20.7 ธุรกิจส่วนตัวจำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 20.4 รับราชการ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 1.2 และอื่น ๆ จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 2.8

1.1.5 ตาราง 11 แสดงรายได้/เดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายได้/เดือน (บาท)	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ต่ำกว่า 1,500	72	9.9
1,500 - 3,000	34	4.7
3,001 - 4,500	101	14
4,501 - 6,000	58	8
6,001 บาท ขึ้นไป	234	32.3
อื่น ๆ	225	31.1
รวม	724	100

รายได้/เดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีรายได้/เดือน ต่ำกว่า 1,500 บาท จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 9.9 รายได้ 1,500 - 3,000 บาท จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 4.7 รายได้ 3,001 - 4,500 บาท จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 14 รายได้ 4,501 - 6,000 บาทจำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 8 รายได้ 6,001 บาท ขึ้นไป จำนวน 234 คน คิดเป็นร้อยละ 32.3 และอื่น ๆ จำนวน 225 คน คิดเป็นร้อยละ 31.1

1.1.6 ตาราง 12 แสดงสถานภาพทางสังคมในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพทางสังคม	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน	81	11.2
นายก อบต./คณะกรรมการบริหาร อบต.	67	9.3
ประชาชนทั่วไป	475	65.6
ปฏิบัติงานในหน่วยงาน /องค์กรภาครัฐ	101	14
รวม	724	100

สถานภาพทางสังคมในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งออกได้ ดังนี้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน มีจำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 11.2 นายก อบต. คณะกรรมการบริหาร อบต. จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 9.3 ประชาชนทั่วไป จำนวน 475 คน คิดเป็นร้อยละ 65.6 ปฏิบัติงานในหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐ จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 14

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.1 ด้านการรับรู้

2.1.1 ตาราง 13 แสดงความคิดเห็นด้านรายได้ของชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม

การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้น	389	53.7
เหมือนเดิม	294	40.6
ลดลง	41	5.7
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชน พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชนเป็นไปในทางที่ดีขึ้น มีจำนวน 389 คน คิดเป็นร้อยละ 53.7 การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้เหมือนเดิม จำนวน 294 คน คิดเป็นร้อยละ 40.6 และรายได้ลดลง จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 5.7

2.1.2 ตาราง 14 แสดงความคิดเห็นด้านการจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

การจ้างงานและการสร้างอาชีพ	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้น	322	44.5
เหมือนเดิม	302	41.7
ลดลง	100	13.8
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การจ้างงานและการสร้างอาชีพ พบว่า การจ้างงานและการสร้างอาชีพเป็นไปในทางที่ดีขึ้น มีจำนวน 322 คน คิดเป็นร้อยละ 44.5 เหมือนเดิม จำนวน 302 คน คิดเป็นร้อยละ 41.7 และลดลง จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8

2.1.3 ตาราง 15 แสดงความคิดเห็นด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้น	305	42.1
เหมือนเดิม	387	53.5
ลดลง	32	4.4
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน พบว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 305 คน คิดเป็นร้อยละ 42.1 เหมือนเดิม จำนวน 387 คน คิดเป็นร้อยละ 53.5 และลดลง จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4

2.1.4 ตาราง 16 แสดงความคิดเห็นด้านการเป็นเจ้าบ้านของชุมชน

การเป็นเจ้าบ้านของชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้น	238	32.9
เหมือนเดิม	486	67.1
ลดลง	-	-
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การเป็นเจ้าบ้าน/ชุมชน พบว่า มีการเป็นเจ้าบ้านที่ดีขึ้น จำนวน 238 คน คิดเป็นร้อยละ 32.9 และเหมือนเดิม จำนวน 486 คน คิดเป็นร้อยละ 67.1

2.1.5 ตาราง 17 แสดงความคิดเห็นด้านการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน

การมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้น	214	29.6
เหมือนเดิม	448	61.9
ลดลง	62	8.6
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องการมีจิตบริการสาธารณะ พบว่า การมีจิตบริการสาธารณะของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 214 คน คิดเป็นร้อยละ 29.6 เหมือนเดิม จำนวน 448 คน คิดเป็นร้อยละ 61.9 และลดลง จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 8.6

2.1.6 ตาราง 18 แสดงความคิดเห็นด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้น	402	55.5
เหมือนเดิม	216	29.8
ลดลง	106	14.6
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามเรื่องการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก พบว่า การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 402 คน คิดเป็นร้อยละ 55.5 เหมือนเดิม จำนวน 216 คน คิดเป็นร้อยละ 29.8 และลดลง จำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 14.6

2.1.7 ตาราง 19 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับตัวของชุมชน

การปรับตัวของชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้น	123	17
เหมือนเดิม	517	71.4
ลดลง	84	11.6
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชนในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก พบว่า การปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชนของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 17 เหมือนเดิม จำนวน 517 คน คิดเป็นร้อยละ 71.4 และลดลง จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 11.6

2.1.8 ตาราง 20 แสดงความคิดเห็นด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน

การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้น	64	8.8
เหมือนเดิม	484	66.9
ลดลง	176	24.3
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก พบว่า การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 เหมือนเดิม จำนวน 484 คน คิดเป็นร้อยละ 66.9 และลดลง จำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 24.3

2.1.9 ตาราง 21 แสดงความคิดเห็นด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้น	421	58.1
เหมือนเดิม	208	28.7
ลดลง	95	13.1
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก พบว่าคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก เป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 421 คน คิดเป็นร้อยละ 58.1 เหมือนเดิม จำนวน 208 คน คิดเป็นร้อยละ 28.7 และลดลง จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1

2.1.10 ตาราง 22 แสดงความคิดเห็นด้านความสวยงามของชุมชน

ความสวยงามของชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้น	480	66.3
เหมือนเดิม	244	33.7
ลดลง	-	-
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความสวยงามของชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก พบว่า ความสวยงามของชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก เป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 480 คน คิดเป็นร้อยละ 66.3 และเหมือนเดิม จำนวน 244 คน คิดเป็นร้อยละ 33.7

2.1.11 ตาราง 23 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน

ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้น	239	33
เหมือนเดิม	368	50.8
ลดลง	117	16.2
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน พบว่า ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้นไปในทางดีขึ้นไป มีจำนวน 239 คน คิดเป็นร้อยละ 33 เหมือนเดิม จำนวน 368 คน คิดเป็นร้อยละ 50.8 และลดลงจำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 16.2

2.1.12 ตาราง 24 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน

ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้นไป	591	81.6
เหมือนเดิม	55	7.6
ลดลง	78	10.8
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน พบว่า ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้นไป มีจำนวน 591 คน คิดเป็นร้อยละ 81.6 เหมือนเดิม จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 7.6 และลดลง จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 10.8

2.1.13 ตาราง 25 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน

ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้นไป	278	38.4
เหมือนเดิม	446	61.6
ลดลง	-	-
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้นไป มีจำนวน 278 คน คิดเป็นร้อยละ 38.4 และเหมือนเดิม จำนวน 446 คน คิดเป็นร้อยละ 61.6

2.1.14 ตาราง 26 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน

ความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขัน ของชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้นไป	244	33.7
เหมือนเดิม	415	57.3
ลดลง	65	9
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน พบว่า ความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้นไป มีจำนวน 244 คน คิดเป็นร้อยละ 33.7 เหมือนเดิม จำนวน 415 คน คิดเป็นร้อยละ 57.3 และลดลง จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 9

2.1.15 ตาราง 27 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

ความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้นไป	230	31.8
เหมือนเดิม	459	63.4
ลดลง	35	4.8
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความพร้อมของชุมชนด้านองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว พบว่า ความพร้อมของชุมชนด้านองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเป็นไปในทางดีขึ้นไป มีจำนวน 230 คน คิดเป็นร้อยละ 31.8 เหมือนเดิม จำนวน 459 คน คิดเป็นร้อยละ 63.4 และลดลง จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 4.8

2.1.16 ตาราง 28 แสดงความคิดเห็นด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
ดีขึ้นไป	325	44.9
เหมือนเดิม	185	25.6
ลดลง	214	29.6
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 325 คน คิดเป็นร้อยละ 44.9 เหมือนเดิม จำนวน 185 คน คิดเป็นร้อยละ 25.6 และลดลงจำนวน 214 คน คิดเป็นร้อยละ 29.6

2.2 ด้านศักยภาพของชุมชน

2.2.1 ตาราง 29 แสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว

ศักยภาพด้านการวางแผน และกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	256	35.4
ปานกลาง	364	50.3
น้อย	104	14.4
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว จำนวน 256 คน คิดเป็นร้อยละ 35.4 ปานกลาง จำนวน 364 คน คิดเป็นร้อยละ 50.3 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 104 คน คิดเป็น ร้อยละ 14.4

2.2.2 ตาราง 30 แสดงความคิดเห็นด้านการรองรับนักท่องเที่ยว

การรองรับนักท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	323	44.6
ปานกลาง	281	38.8
น้อย	120	16.6
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการรองรับนักท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการรองรับนักท่องเที่ยว จำนวน 323 คน คิดเป็นร้อยละ 44.6 ปานกลาง จำนวน 281 คน คิดเป็นร้อยละ 38.8 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 16.6

2.2.3 ตาราง 31 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว

การจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	233	32.2
ปานกลาง	288	39.8
น้อย	203	28
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 32.2 ปานกลาง จำนวน 288 คน คิดเป็นร้อยละ 39.8 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 203 คน คิดเป็นร้อยละ 28

2.2.4 ตาราง 32 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล

การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	467	64.5
ปานกลาง	143	19.8
น้อย	114	15.7
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล จำนวน 467 คน คิดเป็นร้อยละ 64.5 ปานกลาง จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 19.8 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 15.7

2.2.5 ตาราง 33 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน

การปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	273	37.7
ปานกลาง	365	50.4
น้อย	86	11.9
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ จำนวน 273 คน คิดเป็นร้อยละ 37.7 ปานกลาง จำนวน 365 คน คิดเป็นร้อยละ 50.4 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9

2.2.6 ตาราง 34 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	178	24.6
ปานกลาง	494	68.2
น้อย	52	7.2
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 178 คน คิดเป็นร้อยละ 24.6 ปานกลาง จำนวน 494 คน คิดเป็นร้อยละ 68.2 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 7.2

2.2.7 ตาราง 35 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	272	37.6
ปานกลาง	433	59.8
น้อย	19	2.6
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน จำนวน 272 คน คิดเป็นร้อยละ 37.6 ปานกลาง จำนวน 433 คน คิดเป็นร้อยละ 59.8 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 2.6

2.2.8 ตาราง 36 แสดงความคิดเห็นด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ ชุมชน

พัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	301	41.6
ปานกลาง	287	39.6
น้อย	136	18.8
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน พบว่าชุมชนมีศักยภาพมากด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน จำนวน 301 คน คิดเป็นร้อยละ 41.6 ปานกลาง จำนวน 287 คน คิดเป็นร้อยละ 39.6 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 136 คน คิดเป็นร้อยละ 18.8

2.2.9 ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

2.2.9.1 ตาราง 37 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยว (ถนน)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯ ด้านถนน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	474	65.5
ปานกลาง	250	34.5
น้อย	-	-
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน) พบว่าชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านถนน จำนวน 474 คน คิดเป็นร้อยละ 65.5 และปานกลาง จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 34.5

2.2.9.2 ตาราง 38 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯ ด้านไฟฟ้า	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	450	62.2
ปานกลาง	268	37
น้อย	6	0.8
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า) พบว่า
ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านไฟฟ้า จำนวน
450 คน คิดเป็นร้อยละ 62.2 ปานกลาง จำนวน 268 คน คิดเป็นร้อยละ 37 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 6
คน คิดเป็นร้อยละ 0.8

2.2.9.3 ตาราง 39 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยว (โทรศัพท์)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯ ด้านโทรศัพท์	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	248	34.3
ปานกลาง	226	31.2
น้อย	250	34.5
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)
พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้าน
โทรศัพท์ จำนวน 248 คน คิดเป็นร้อยละ 34.3 ปานกลาง จำนวน 226 คน คิดเป็นร้อยละ 31.2 และมี
ศักยภาพน้อย จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 34.5

2.2.9.4 ตาราง 40 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๗ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	330	45.6
ปานกลาง	167	23.1
น้อย	227	31.4
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูล
ข่าวสาร) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจุบัน
ด้านศูนย์ข้อมูลข่าวสาร จำนวน 330 คน คิดเป็นร้อยละ 45.6 ปานกลาง จำนวน 167 คน คิดเป็นร้อยละ
23.1 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 227 คน คิดเป็นร้อยละ 31.4

2.2.9.5 ตาราง 41 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยว (น้ำสะอาด)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๗ น้ำสะอาด	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	286	39.5
ปานกลาง	324	44.8
น้อย	114	15.7
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด)
พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจุบันด้านน้ำ
สะอาด จำนวน 286 คน คิดเป็นร้อยละ 39.5 ปานกลาง จำนวน 324 คน คิดเป็นร้อยละ 44.8 และมี
ศักยภาพน้อย จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 15.7

2.2.9.6 ตาราง 42 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ
ท่องเที่ยว (ห้องสุขา)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๗ ห้องสุขา	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	277	38.3
ปานกลาง	378	52.2
น้อย	69	9.5
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา) พบว่า
ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านส้วม จำนวน
277 คน คิดเป็นร้อยละ 38.3 ปานกลาง จำนวน 378 คน คิดเป็นร้อยละ 52.2 และมีศักยภาพน้อย จำนวน
69 คน คิดเป็นร้อยละ 9.5

2.2.9.7 ตาราง 43 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ
ท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๗ ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	243	33.6
ปานกลาง	348	48.1
น้อย	133	18.4
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทาง
และสถานที่สำคัญของชุมชน) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับ
การท่องเที่ยว ปัจจัยด้านป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน จำนวน 243 คน คิดเป็นร้อยละ 33.6
ปานกลาง จำนวน 348 คน คิดเป็นร้อยละ 48.1 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 18.4

2.2.9.8 ตาราง 44 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ
ท่องเที่ยว (ยานพาหนะ)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯ ยานพาหนะ	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	274	37.8
ปานกลาง	317	43.8
น้อย	133	18.4
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านยานพาหนะ จำนวน 274 คน คิดเป็นร้อยละ 37.8 ปานกลาง จำนวน 317 คน คิดเป็นร้อยละ 43.8 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 18.4

2.2.9.9 ตาราง 45 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการ
ท่องเที่ยว (ร้านอาหาร)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯ ร้านอาหาร	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	295	40.7
ปานกลาง	286	39.5
น้อย	143	19.8
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านร้านอาหาร จำนวน 295 คน คิดเป็นร้อยละ 40.7 ปานกลาง จำนวน 286 คน คิดเป็นร้อยละ 39.5 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 19.8

2.2.10 ตาราง 46 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯ ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	269	37.2
ปานกลาง	323	44.6
น้อย	132	18.2
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก จำนวน 269 คน คิดเป็นร้อยละ 37.2 ปานกลาง จำนวน 323 คน คิดเป็นร้อยละ 44.6 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 18.2

2.2.11 ตาราง 47 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ด้านการสื่อสารและภาษา)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯ ด้านการสื่อสารและภาษา	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	190	26.2
ปานกลาง	348	48.1
น้อย	186	25.7
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการสื่อสารและภาษา พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการสื่อสารและภาษา จำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 26.2 ปานกลาง จำนวน 348 คน คิดเป็นร้อยละ 48.1 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 186 คน คิดเป็นร้อยละ 25.7

2.2.12. ตาราง 48 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	249	34.4
ปานกลาง	428	59.1
น้อย	47	6.5
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน จำนวน 249 คน คิดเป็นร้อยละ 34.4 ปานกลาง จำนวน 428 คน คิดเป็นร้อยละ 59.1 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 6.5

2.2.13 ตาราง 49 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๑ ด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน	จำนวน (คน)	ค่าเฉลี่ย
มาก	288	39.8
ปานกลาง	301	41.6
น้อย	135	18.6
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน จำนวน 288 คน คิดเป็นร้อยละ 39.8 ปานกลาง จำนวน 301 คน คิดเป็นร้อยละ 41.6 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 18.6

จากการสัมภาษณ์คนในชุมชน พบว่า หลังจากที่ได้รับ การขึ้นทะเบียนเป็น “มรดกโลก” เมื่อ พ.ศ. 2534 จากองค์การยูเนสโก “ชุมชน” ที่อยู่ติดกับ โบราณสถานแห่งนี้ก็ได้แยกตัวออกไปจากบริเวณพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ ซึ่งการพัฒนาการประชาสัมพันธ์เพื่อให้คนมาท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย ชุมชนไม่ค่อยได้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับอุทยานประวัติศาสตร์แห่งนี้ ทั้งที่เป็นชุมชนที่อยู่คู่กับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยมาแต่ดั้งเดิม

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม

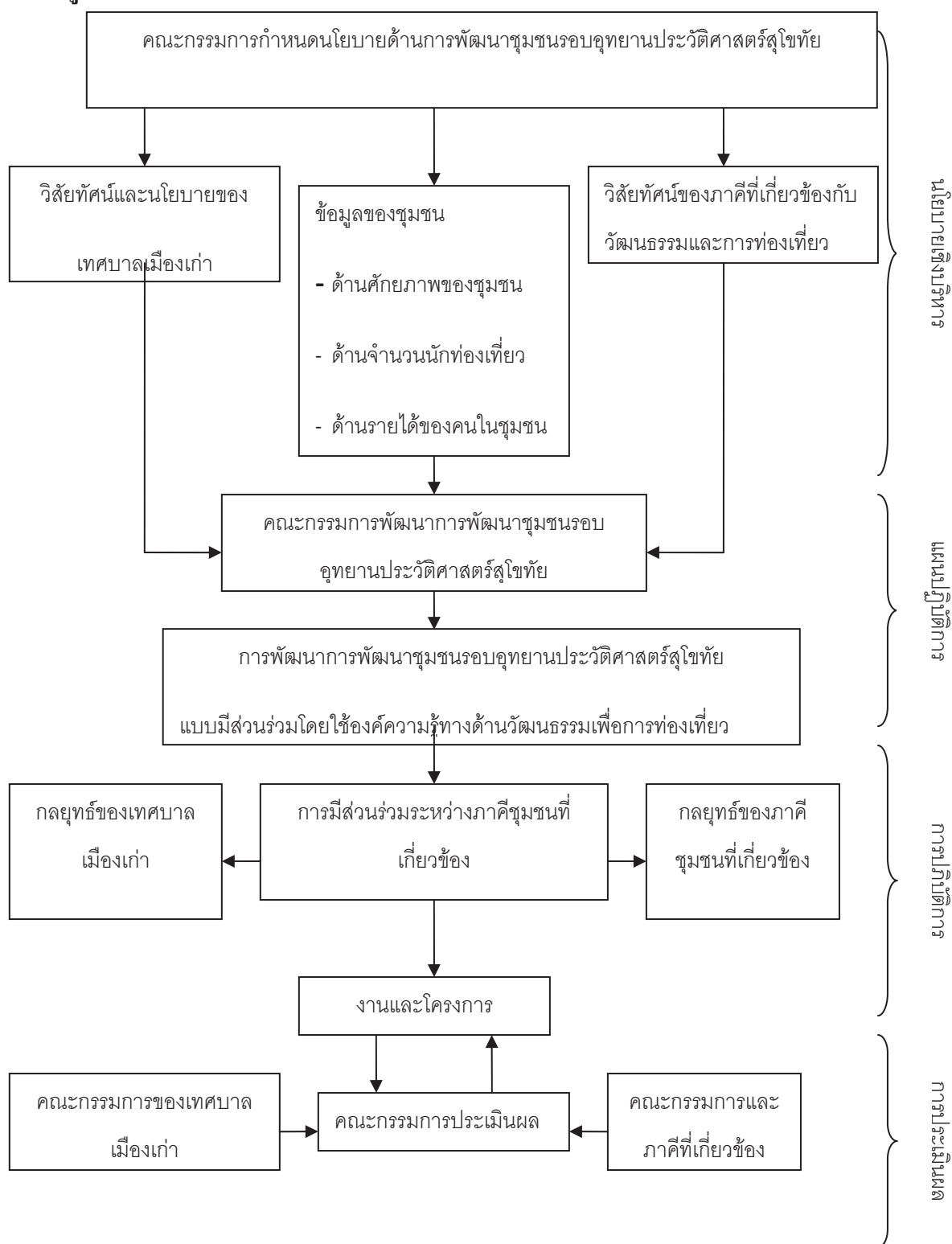
การวางแผนเชิงกลยุทธ์นั้น เป็นการวางแผนที่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ มีการกำหนดเป้าหมายระยะยาวที่แน่ชัด มีการวิเคราะห์อนาคตและคิดเชิงการแข่งขัน ที่ต้องการระบบการทำงานที่มีความสามารถในการปรับตัวสูง สำหรับการทำงานในสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ต้องการระบบการทำงานที่คล่องตัว ต้องการดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูงในการนำสู่เป้าหมายในอนาคต สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อความอยู่รอด (Survive) และความก้าวหน้า (Growth) ขององค์กรของหน่วยงานตนในอนาคต คณะผู้วิจัยได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมมีรายละเอียดดังนี้

1. คณะผู้วิจัยจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานฯ โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมที่มาจากตัวแทนชุมชน 12 ชุมชน จำนวน 40 คน เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2553 ณ ห้องประชุมศรีดงคัง สำนักงานเทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัยเพื่อประสานความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยแจ้งในภารกิจที่จะดำเนินการวิจัยให้กับชุมชน จากที่ประชุมทำให้ชุมชนทราบเกี่ยวกับโครงการวิจัยฯ และแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของเทศบาลตำบลเมืองเก่า พร้อมให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง รวมทั้งนายกเทศบาลตำบลเมืองเก่าได้กำหนดเป็นนโยบายที่ทำงานร่วมกัน เจ้าหน้าที่เทศบาลฯ และประชาชนในเขตเทศบาลทั้ง 12 ชุมชน ทำให้คณะผู้วิจัยสามารถวางแผนแนวทางการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ฯ แบบมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายเป็นไปราบรื่นและมีบรรยากาศอย่างกัลยาณมิตร

2. จัดทำแผนและโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานฯ โดยภาคีเครือข่ายชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องฯ เป็นการประชุมเพื่อทำประชาคมในการทำยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2553 ณ หอประชุมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยมีตัวแทนจากชุมชน 12 ชุมชน เข้าร่วมประชุมจำนวน 48 คน และเจ้าหน้าที่ของเทศบาลฯ จำนวน 8 คน

จากการประชุม สามารถจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย นอกจากนี้ในที่ประชุมยังได้เสนอโครงการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอีก 2 โครงการ คือ โครงการไหว้พระศักดิ์สิทธิ์ของสุโขทัย และโครงการตลาดย้อนยุคเมืองเก่าที่วัดตระพังทอง ทั้งนี้สามารถดำเนินการได้ในเวลาต่อมา โดยมีภาคีที่เกี่ยวข้องร่วมกันดำเนินการจำนวนมาก ได้แก่ เทศบาลตำบลเมืองเก่า สมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย วัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย และชุมชนทั้ง 12 ชุมชนของเทศบาลตำบลเมืองเก่า และทางเทศบาลตำบลเมืองเก่าได้บรรจุยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยจากการวิจัยครั้งนี้ในแผนประจำปีของเทศบาลฯ ปี 2555

รายละเอียดของยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย แบบมีส่วนร่วมโดยใช้
องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อท่องเที่ยว

ตาราง 50 แสดงวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และนโยบายของ ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

วิสัยทัศน์ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยของภาคีที่เกี่ยวข้องทางด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว นั้น ได้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศในอนาคต 20 ปี ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ.2550-2555 ในการพัฒนาประเทศจะยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางให้การพัฒนาอีกทางสายกลาง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดีและความพอประมาณอย่างมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และรู้เท่าทันโลก ดังนั้นคนไทยส่วนใหญ่ต้องได้รับการศึกษา และรู้จักการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นคนดี มีคุณธรรมและซื่อสัตย์สุจริตอยู่ในสังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปกับการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าทางสังคมไทยที่มีความสมดุลกันและเอื้ออาทรต่อกัน อันจะเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างสมดุลมีคุณธรรมและยั่งยืน

วิสัยทัศน์ “ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นเมืองท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม”

วิสัยทัศน์ของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยสู่การพัฒนาการใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว นั้น เป็นการวางบทบาทของภารกิจด้านการท่องเที่ยวของเทศบาลเมืองเก่าจังหวัดสุโขทัยให้สอดคล้องกับศักยภาพและบทบาทวิถีชีวิตของชุมชน ภาคีชุมชนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะภาคีที่เกี่ยวข้องชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการวางรากฐานการพัฒนาให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และภาคีที่เกี่ยวข้องต้องเข้มแข็ง มีระบบบริหารจัดการที่ดีในทุกระดับ ขณะเดียวกันมีการใช้ศักยภาพด้านอัตลักษณ์ของวัฒนธรรม ที่มีอยู่เป็นฐานในการผลิตและบริการเพื่อเตรียมพัฒนาประเทศสู่ความเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประกอบด้วย

1. พัฒนาแหล่งสร้างรายได้ของชุมชนให้มีอัตลักษณ์โดยใช้ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม

เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมในลักษณะที่มีเรื่องราว และรูปแบบการนำเสนอที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว สามารถสร้างรายได้และสามารถพึ่งตนเองได้ รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน และดำเนินการ รวมทั้งการยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีรูปแบบ เรื่องราว และภาพลักษณ์ของชุมชน โดยดำเนินการดังนี้

1.1 การพัฒนาที่พักแรม

จากการวิจัยพบว่าที่พักอุทยานฯ ทั้ง 12 ชุมชน ที่พักล้วนขาดข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ฯ ในการนำเสนอ รวมทั้งยังไม่มีมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ซึ่งกันและกันแก่ ดังนั้นนักวิจัย ภาคีเครือข่ายชุมชน ตัวแทนชุมชน และผู้ประกอบการร่วมกันการถ่ายทอดแนวคิดในการพัฒนาที่พักแรมแบบเครือข่ายการเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยาน

ประวัติศาสตร์ฯ ในการพัฒนาป้ายนิเทศที่บอกตำนานความเป็นมาของที่พักแรม พัฒนารายการอาหารที่บรรจุข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนในที่พักแรม รวมทั้งการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

1.2 การพัฒนาร้านอาหาร

จากการวิจัยพบว่าร้านอาหารรอบอุทยานฯ ทั้ง 12 ชุมชน ทุกแห่งยังไม่มีข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมประเภทอาหาร เช่น อัตลักษณ์ ความเป็นมาของอาหารที่สร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว ดังนั้นผู้ประกอบการได้รับการถ่ายทอดแนวคิดในการพัฒนาที่ร้านอาหารแบบเครือข่ายการเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะร้านอาหารที่มีอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีมาตรฐานในการพัฒนาป้ายนิเทศที่บอกตำนานความเป็นมา คุณค่า และความสำคัญของอาหาร การพัฒนาป้ายรายการอาหารที่บรรจุข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

1.3 พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง

จากการวิจัยพบว่าแหล่งสินค้าพื้นเมืองรอบอุทยานฯ ทั้ง 12 ชุมชนมีร้านขายของที่ระลึกพื้นเมืองกว่า 40 แห่ง ไม่มีข้อมูลทางวัฒนธรรมของสินค้าพื้นเมือง แหล่งหัตถกรรมพื้นบ้านของชุมชน ดังนั้นนักวิจัย ภาควิชาเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชนร่วมกันพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลสินค้าพื้นเมือง เพื่อพัฒนาสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวของพื้นที่รอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมทั้งการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2. การพัฒนาการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนฯ

เป็นการเตรียมข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานฯ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนให้เกิดความประทับใจ มีการรักษาความปลอดภัย การอำนวยความสะดวกในการเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งส่งเสริมหมู่บ้านการท่องเที่ยวชุมชน โดยดำเนินการดังนี้

2.1 พัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์

จากการวิจัยพบว่าที่พักรอบอุทยานฯ พบว่าการบริการนำเที่ยวไม่น้อยกว่า 5 บริษัท และมัคคุเทศก์ 50 คน ล้วนนำเสนอความรู้เฉพาะประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในอุทยานประวัติศาสตร์ฯ ไม่เชื่อมโยงกับชุมชนรอบอุทยานฯ ดังนั้นนักวิจัย ภาควิชาเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ต้องร่วมกันถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาตัวแทนของชุมชนได้รับการพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน และสามารถประสานงานกับบริษัทนำเที่ยวสามารถให้บริการนำเที่ยวชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ฯ อย่างมีคุณภาพ รวมทั้งการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.2 พัฒนาความปลอดภัย

จากการวิจัยพบว่าทางด้านการรักษาความปลอดภัยรอบอุทยานฯ ทั้ง 12 ชุมชน มีเพียงหน่วยรักษาความปลอดภัยรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และตำรวจท่องเที่ยวเท่านั้น ยังไม่มีภาคีเครือข่ายชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้นนักวิจัย ภาคีเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน เข้าร่วมจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยวแบบสมัครใจ รวมทั้งการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.3 พัฒนาสภาพการเข้าถึง

จากการวิจัยพบว่ามีเส้นทางขนาดเล็ก ไม่มีจุดหมายตา รวมทั้งไม่มีป้ายบอกที่ตั้ง และความสำคัญของชุมชน ดังนั้นนักวิจัย ภาคีเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ต้องประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วย ชุมชนร่วมกันพัฒนาสร้างจุดหมายตาทั้ง 12 ชุมชน ป้ายบอกที่ตั้ง ความสำคัญของชุมชน แหล่งท่องเที่ยว และหมายเลขถนน ป้ายบอกการจัดรถยนต์โดยสารประเภทต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยวป้ายการบริการ ได้แก่ ปั่นน้ำมัน ห้องน้ำ ที่พักริมทาง และสถานที่จอดรถ รวมทั้งการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.4 พัฒนาการจัดการบริการข้อมูลกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวและพัฒนาการเผยแพร่

โฆษณา

พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก จากการวิจัยพบว่ายังไม่มีบริการขนส่งระหว่างท่าอากาศยานหรือสถานีขนส่งกับที่พัก รวมทั้งการอำนวยความสะดวกอื่นๆ ที่ทำอากาศยานและสถานีขนส่งต่างๆ ดังนั้นนักวิจัย ภาคีเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ประสานงานกับภาครัฐเช่นเทศบาลฯ สามารถประสานงานกับสถานีขนส่ง และทำอากาศยานบริการและการอำนวยความสะดวก

นอกจากนี้ ชุมชนรอบอุทยานฯ ไม่มีการจัดบริการในด้านข้อนิเทศและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวรวมทั้งการจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี ซึ่งน่าจะเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวได้ ดังนั้นนักวิจัย ภาคีเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชนร่วมกันจัดทำข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวรวมทั้งการจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี โดยการระดมความคิดเห็น รวมทั้งการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

ด้านพัฒนาการเผยแพร่โฆษณา จากการวิจัยพบว่าพัฒนาการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ นั้นส่วนมาจากภาครัฐและเป็นข้อมูลที่ผ่านการใช้งานมานานทำให้ข้อมูลไม่เป็นปัจจุบันรวมทั้งไม่หลากหลายรูปแบบ ดังนั้นนักวิจัย ภาคีเครือข่ายชุมชนร่วมกันจัดทำกรประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น เว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์ รวมทั้งสื่อวิทยุ โทรทัศน์ที่เป็นปัจจุบัน และสามารถนำสื่อมวลชนตามรายนักวิจัยพร้อมทั้งรับข้อเสนอแนะได้ประกอบด้วย การพัฒนาประชาสัมพันธ์ของข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

2.5 พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

จากการวิจัยพบว่าไม่มีการกำหนดได้เส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานฯ ที่เป็นทางเลือกนักท่องเที่ยว ดังนั้นนักวิจัย ภาควิชาช่วยชุมชนกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานฯ ได้เส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานฯ รวมทั้งมีการประเมินผลจากความสำเร็จของโครงการ

นโยบาย

การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

1. พัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานฯ
2. พัฒนาที่พักแรม
3. พัฒนาร้านอาหาร
4. พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง
5. พัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์
6. พัฒนาความปลอดภัย
7. พัฒนาสภาพการเข้าถึง
8. พัฒนาสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยว
9. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก
10. พัฒนาการจัดการกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว
11. พัฒนาการเผยแพร่โฆษณา
12. พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

แผนปฏิบัติการ

1. **แผนปฏิบัติการ** เป็นคณะกรรมการในการนำวิสัยทัศน์และนโยบายระดับนโยบายเชิงบริหารการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการดังนี้

- 1.1 คณะกรรมการบริหารทางด้านวัฒนธรรม
- 1.2. คณะกรรมการบริหารทางการท่องเที่ยว
- 1.3 คณะกรรมการภาคีเครือข่ายชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

หน้าที่กำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ นโยบายและโครงการของการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม

2. การปฏิบัติการ การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้อองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม สามารถกำหนดเป็นกลยุทธ์ มาตรการงานและโครงการ ได้ดังนี้

กลยุทธ์ด้านการมีส่วนร่วม

จากการวิจัยพบว่า กลยุทธ์ทางการมีส่วนร่วมระหว่างการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย กับภาคีเครือข่ายชุมชนทางด้านวัฒนธรรม กำหนดภารกิจการมีส่วนร่วมโดยใช้อองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมให้ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นประกอบด้วย

1. ร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องการใช้อองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมที่เป็นระบบบนพื้นฐานของการสร้างและใช้เครือข่ายทางสังคม
2. ร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องในการจัดโครงการ ประชุม สัมมนา และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว รวมถึงจัดทำฐานข้อมูลที่ทันสมัยและเป็นประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้อองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม จึงเริ่มจากการจัดตั้งคณะกรรมการฯ ตั้งแต่ในขั้นการริเริ่ม ในขั้นวางแผน นั้นดำเนินการและในขั้นประเมินผล ซึ่งต้องเริ่มจากทุกภารกิจหลักและทุกระดับของเทศบาลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย คณะกรรมการบริหารทางด้านวัฒนธรรม คณะกรรมการบริหารทางการท่องเที่ยว และภาคีเครือข่ายชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย กำหนดเป็นงานและโครงการดังนี้

งานและโครงการ

การมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้อองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม และคณะกรรมการบริหารทางด้านวัฒนธรรม คณะกรรมการบริหารทางการ และ ภาคีเครือข่ายชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ดังนั้นงานและโครงการประกอบด้วย 26 โครงการ ดังนี้

พัฒนาแหล่งสร้างรายได้ให้มีอัตลักษณ์โดยใช้ความรู้

1. โครงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยโดยภาคีเครือข่ายชุมชน

พัฒนาที่พักแรม

2. โครงการจัดทำป้ายนิเทศที่บอกตำนานความเป็นมาของที่พักรแรมในชุมชน

พัฒนาร้านอาหาร

3. โครงการจัดทำรายการอาหารที่บรรจุข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน

4. โครงการจัดทำป้ายนิเทศที่บอกตำนานความเป็นมา คุณค่าและความสำคัญของอาหารของชุมชน

พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง

5. โครงการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลสินค้าพื้นเมืองเพื่อพัฒนาสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวของพื้นที่รอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

พัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์

6. โครงการพัฒนาตัวแทนของชุมชนได้รับการพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน

7. โครงการพัฒนาบริษัทนำเที่ยวสามารถให้บริการนำเที่ยวชุมชนรอบอุทยาน

8. โครงการจัดทำคู่มืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานฯประวัติศาสตร์สุโขทัย

9. โครงการจัดตั้งชมรมมัคคุเทศก์ของชุมชนรอบอุทยานฯ ประวัติศาสตร์สุโขทัย

พัฒนาความปลอดภัย

10. โครงการจัดทำระบบและมาตรการต่างๆ เพื่อความปลอดภัย

11. โครงการจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว

พัฒนาสภาพการเข้าถึงชุมชน

12. โครงการจัดทำจุดหมายตาทั้ง 12 ชุมชน

13. โครงการจัดทำป้ายบอกที่ตั้ง ความสำคัญของชุมชน แหล่งท่องเที่ยว และหมายเลขถนน

14. โครงการจัดทำป้ายบอกการจัดรถยนต์โดยสารประเภทต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยว

15. โครงการจัดทำป้ายการบริการ เช่น ปุ่มน้ำมัน ห้องน้ำ ที่พักริมทาง และสถานที่จอดรถ

พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

16. โครงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก มีการบริการขนส่งระหว่างท่าอากาศยานหรือสถานีขนส่งกับที่พัก

พัฒนาการจัดการกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว

17. โครงการจัดบริการในด้านข้อเท็จจริงและข่าวสารการท่องเที่ยวตลอดปี

18. โครงการจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี

พัฒนาการเผยแพร่โฆษณา

19. โครงการจัดทำแผนกิจกรรมเสริมสำหรับนักท่องเที่ยวและการเผยแพร่โฆษณา

20. โครงการเผยแพร่ทางเว็บไซต์

21. โครงการเผยแพร่ทางสื่อสิ่งพิมพ์

22. โครงการเผยแพร่ทางสื่อวิทยุ
23. โครงการเผยแพร่ทางโทรทัศน์

พัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว

24. โครงการจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยว ครึ่งวัน
25. โครงการจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยว หนึ่งวัน
26. โครงการจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยว หนึ่งวันครึ่ง

การประเมินผล

การประเมินผลนับว่าเป็นส่วนสำคัญ การประเมินผลนี้เป็นการสร้างกลไกการติดตามและการประเมินผลการดำเนินงานตามงานและโครงการ เพื่อแก้ไขปรับปรุงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งการประเมินผลนี้จะประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารทางด้านวัฒนธรรม คณะกรรมการบริหารทางการท่องเที่ยว และคณะกรรมการภาคีเครือข่ายชุมชนที่เกี่ยวข้องทางด้านวัฒนธรรมรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยมีหน้าที่ชี้แนะการดำเนินการในแต่ละงาน แต่ละโครงการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ วิสัยทัศน์ และนโยบายเพื่อดำเนินการ โดยการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดการดำเนินงานที่เน้นผลสัมฤทธิ์ของงานและโครงการในแต่ละช่วงเวลาอย่างชัดเจน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมการดำเนินงานของเทศบาลเมืองเก่า และภาคีเครือข่ายชุมชน ตั้งแต่เริ่มสร้างเกณฑ์ชี้วัด การติดตามตรวจสอบ เพื่อทบทวนงานและโครงการเป็นระยะ ๆ และประเมินผลการดำเนินงานตามแผนฯ รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขหรือการกำหนดงานและโครงการใหม่เป็นต้น

ดังนั้นการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม ควรเข้าไปส่งเสริมของภาคีที่เกี่ยวข้องให้ดำรงศักยภาพในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อาจเป็นการส่งเสริมอยู่บนฐานวัฒนธรรมของเทศบาลเมืองเก่า หรือฐานของภาคีเครือข่ายชุมชน ขึ้นอยู่กับศักยภาพของเทศบาลเมืองเก่าและภาคีเครือข่ายชุมชน ซึ่งอาจมีรูปแบบที่หลากหลาย แต่ที่สำคัญคือการเน้นที่กระบวนการเรียนรู้มากกว่าความรู้ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานของปัจจัยสำคัญ ได้แก่เทศบาลและภาคีเครือข่ายเกี่ยวข้องเป็นองค์กรที่เข้มแข็งและมีกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

ตอนที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนฯ

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้และการให้คุณค่าของสังคม โดยมีชุมชนที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี สำหรับโครงการวิจัยการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อการท่องเที่ยว โดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมในครั้งนี้ประกอบด้วย

1. พัฒนาสภาพการเข้าถึงชุมชน
2. พัฒนาที่พักแรม
3. พัฒนาร้านอาหาร
4. พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง
5. พัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์
6. พัฒนาความปลอดภัย
7. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก
8. พัฒนาการจัดการกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว
9. พัฒนาการเผยแพร่โฆษณา
10. พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นชุมชน พื้นฐานสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่การท่องเที่ยวชุมชน มีส่วนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่น ด้วยการสร้างงานและกระจายรายได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญทั้งในด้านการดำเนินการ การบริหารจัดการ การตัดสินใจ และการจัดการผลประโยชน์ โดยอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น ที่สำคัญการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดสติ เกิดปัญญา ทั้งผู้ท่องเที่ยวและผู้ต้อนรับ

กล่าวโดยสรุปวิจัยครั้งนี้เป็นเชิงปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีเป้าหมายที่สำคัญคือ เพื่อการสร้างกระบวนการและกลไกการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (Participatory Action Learning Research) ขึ้น ในระดับชุมชนท้องถิ่น ในลักษณะของสหภาคี (Multi-Cooperation Approach) โดยมีผู้แสดงทางสังคม (Social Actors) ที่สำคัญ ได้แก่ ชาวเมืองเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย เป็นผู้ขับเคลื่อน

กระบวนการ มีคณะนักวิจัยเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) และมีคณะผู้บริหารตลอดจนสภาเทศบาลตำบลเมืองเก่าเป็นผู้ให้ความคิดเห็น ซึ่งเเนะ กำหนดแนวทาง นโยบาย และทิศทางการพัฒนาชุมชนที่พึงประสงค์ (Mentor) สำหรับผลการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

1. โครงการพัฒนาสภาพการเข้าถึงชุมชน

จากการสำรวจของคณะผู้วิจัยพบว่าทั้ง 12 ชุมชน ยังไม่มีป้ายที่บอกเส้นทางและสภาพการเข้าถึงที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชน ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงร่วมกับชุมชนตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย ร่วมสร้างจุดหมายตาทั้ง 12 ชุมชน โดยมีขั้นตอนดังนี้

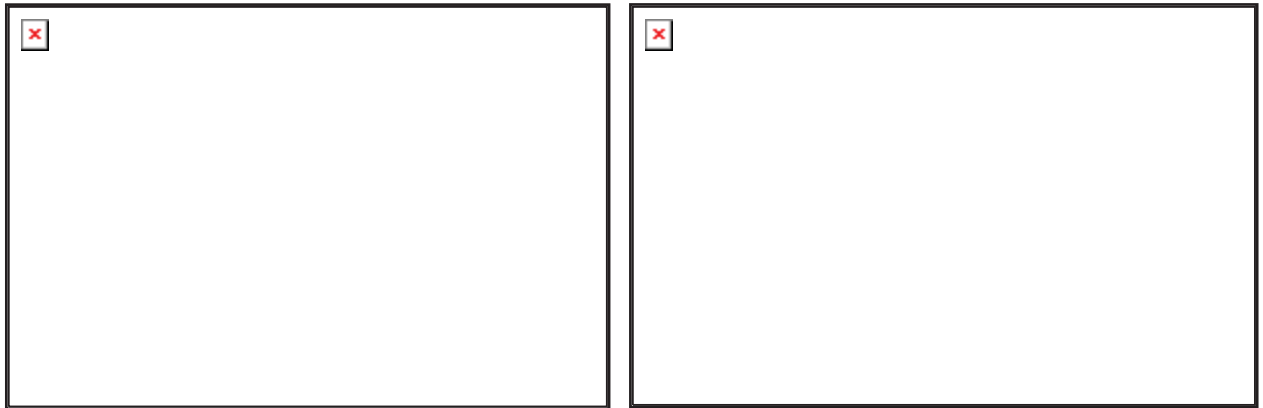
1. คณะผู้วิจัยสำรวจพื้นที่ทั้ง 12 ชุมชน จากการสัมภาษณ์เจาะลึกเพื่อกำหนดอัตลักษณ์ของชุมชนและเห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะมีป้ายบอกทางสำหรับเป็นจุดหมายตาของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบว่า ในแต่ละชุมชนมีอัตลักษณ์อะไรบ้าง ทั้งนี้ ทั้ง 12 ชุมชนต่างมีอัตลักษณ์ไม่เหมือนกัน และควรมีป้ายบอกทางที่มีลักษณะเหมือนกัน ตามรูปแบบของหน่วยงานราชการ

2. จากนั้นคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการออกแบบป้ายทั้ง 2 ชุมชน เพื่อเป็นจุดหมายตา แล้วนำไปประชาคมในการประชุม ณ ห้องประชุมศรีคองค์ เทศบาลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย ในการประชุมคณะผู้วิจัยได้เสนอป้ายเบื้องต้นแก่ตัวแทนชุมชน จากนั้นตัวแทนชุมชนได้นำแบบป้ายไปประชาคมยังชุมชนอีกครั้งหนึ่งเพื่อหาข้อยุติ

3. ตัวแทนชุมชนได้นำข้อมูลและภาพถ่ายเพิ่มเติมกลับมายังคณะผู้วิจัย โดยการส่งทางไปรษณีย์ และ e-mail จากนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ออกแบบใหม่เป็นครั้งที่ 2 ตัวแทนชุมชนเห็นพ้องต้องกันว่าลักษณะป้ายควรไปทำนองเดียวกัน แต่ด้านบนควรออกแบบที่แสดงอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงออกแบบเป็นป้ายไม้สัก ที่มีโครงเป็นเหล็กขนาดกว้าง 80 เซนติเมตร สูง 350 เซนติเมตร ด้านบนเป็นภาพแสดงอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน โดยชุมชนร่วมกับคณะผู้วิจัยช่วยกันออกแบบจนได้แบบที่สมบูรณ์

4. ตัวแทนชุมชนนำแบบที่ได้ไปประชาคมในชุมชนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อยืนยันรูปแบบของป้ายของชุมชน เพื่อสร้างเป็นจุดหมายตา จากการดำเนินงานพบว่ามีบางชุมชนได้มีการแก้ไขแบบอยู่บ้าง ทั้งนี้ ชุมชนได้เห็นพ้องต้องกันว่า นอกจากวัฒนธรรมที่จับต้องได้แล้ว ยังมีวัฒนธรรมที่คณะผู้วิจัยยังไม่เห็น เช่น ชุมชนบ้านได้มีเห็ดโคน ซึ่งนำมาทำเป็นอาหารได้ผลิตภัณฑ์ที่มีราคาแพง และจะมีระยะเวลาสั้น กล่าวคือ ใน 1 ปีจะมีเฉพาะในเดือนระหว่างเดือนตุลาคมถึงต้นเดือนมกราคมของทุกปี เท่านั้น

จากการวิจัยพบว่า ชุมชนได้ข้ามความเป็นชุมชนในพื้นที่ของหน่วยราชการ ซึ่งกำหนดไว้ว่าทุกคนต่างมีจิตสาธารณะที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน ทุกคนเป็นเจ้าของในทรัพย์สินร่วมกันและทุกคนเห็นว่ประโยชน์ที่จะได้รับก็จะตกเป็นของชุมชนร่วมกัน อาจจะมีการหลากหลายในทางอัตลักษณ์อยู่บ้างแต่ทุกคนก็คิดตรงกันว่า “เป็นคนตำบลเมืองเก่าเหมือนกัน”

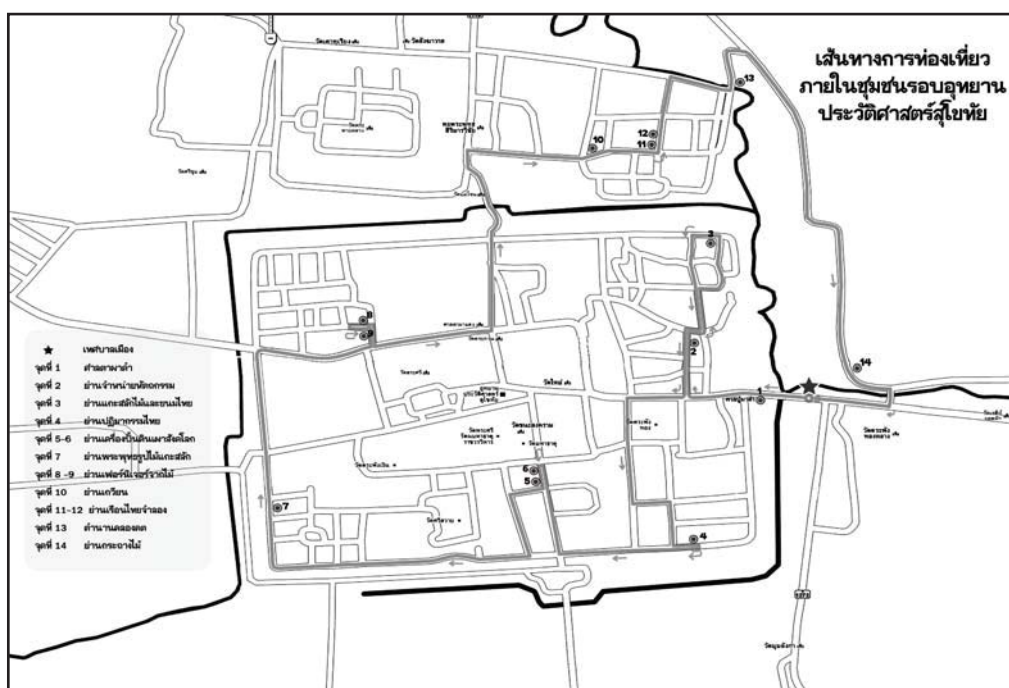
ภาพ 1 แสดงป้ายชุมชนแบบเก่า

5. จากนั้นคณะผู้วิจัย ได้นำแบบป้ายชุมชนที่สมบูรณ์ไปข้างข้างในตำบลเมืองเก่า จัดทำป้ายจำนวน 12 ป้าย โดยแต่ละชุมชนต่างมีวัตถุประสงค์ในชุมชนของตนอยู่ เช่น ไม้สัก และช่างทำเหล็กก็มีอยู่ในชุมชน ช่างเห็นว่าป้ายชุมชนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างมาก จึงคิดราคาเฉพาะวัตถุประสงค์ ส่วนค่าแรงไม่คิด นอกจากนี้ยังมีชุมชนบ้านเหนือได้บริจาคชุดแคะสลักไม้เป็นรูปปลากัด เพื่อคิดไว้ด้านบน และชุมชนบ้านใหม่ตระพังทองได้บริจาคชุดเซรามิคสังคโลกสุโขทัย เพื่อนำมาคิดไว้บนป้ายของชุมชนเช่นกัน ในส่วนของการคิดป้ายชุมชนเพื่อเป็นจุดหมายตานั้น คณะผู้วิจัยได้ประชุม ณ ห้องศรีดงกัเทศบาลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย จากการดำเนินการพบว่า ตัวแทนชุมชนตระพังทองหลงมีร้านขายวัสดุก่อสร้าง จึงได้บริจาคอิฐ หิน ทราช และปูน ส่วนชุมชนอื่นๆ ต่างได้นำช่างปูน ช่างไม้ แล้วช่วยกันติดตั้งเสร็จทั้ง 12 ชุมชนภายในครึ่งวันเท่านั้น

ภาพ 2 แสดงการติดป้ายที่เป็นอัตลักษณ์ของทั้ง 12 ชุมชน

นอกจากนี้ เมื่อการดำเนินการจัดทำป้ายชุมชนแล้วเสร็จ คณะผู้วิจัยยังได้จัดทำป้ายบอกจุดที่ตั้งสำคัญของชุมชน แหล่งท่องเที่ยว หมายเลขถนน และป้ายบอกการจัดการรถยนต์โดยสารประเภทต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งป้ายบริการต่างๆ เช่น ป้ายน้ำมัน ห้องน้ำ ที่พักริมทาง และสถานที่จอดรถจำนวน 50 ป้าย เพื่อบอกตำแหน่งสำคัญสำหรับการบริการนักท่องเที่ยว และคณะผู้วิจัย ได้ติดตั้งไว้ที่ร้านอาหาร โรงแรม และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งนี้ ทางเทศบาลตำบลเมืองเก่าได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญ จึงได้เตรียมหางบประมาณจัดทำเพิ่มเติมภายหลัง

ภาพ 3 แสดงเส้นทางรถท่องเที่ยวภายในชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

จากการดำเนินงานในการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ได้ดำเนินการมา 1 ปีแล้ว ผลจากการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและจริงจังของภาคีที่เกี่ยวข้อง ได้สะท้อนออกมาในรูปของความตื่นตัวของชุมชน ในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง และได้เริ่มสะท้อนให้เห็นได้จากตัวแปรหลายตัวแปร ได้แก่ ความสามารถในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ ทางสังคม และทางวัฒนธรรมของผู้บริหารเทศบาลตำบลเมืองเก่า คุณภาพชีวิตของชุมชนที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและจริงจังเพิ่มมากขึ้น โอกาสของชุมชนในการมีเวทีสาธารณะเพื่อสะท้อนความต้องการของตนเองเพิ่มมากขึ้น การมีฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตำบลเมืองเก่าในระดับพื้นที่ และจากเอกสารที่ถูกเผยแพร่ออกสู่สายตาสาธารณะของตำบลเมืองเก่า เพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องต่อไป

2. โครงการพัฒนาที่พักแรม

โดยความหมายของที่พักแรม หรือโรงแรมตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2478 มาตรา 3 จึงให้ความหมายว่า “โรงแรม” หมายถึง บรรดาสถานที่ทุกชนิดที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรับสินจ้างสำหรับคนเดินทาง หรือบุคคลที่จะหาที่อยู่หรือที่พักชั่วคราว” (พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2478 มาตรา 3) จากความหมายดังกล่าวแล้ว โรงแรมจึงหมายถึงสถานที่ทุกประเภทอาจเรียกชื่อว่า โรงแรม หรือไม่เรียกชื่อโรงแรม เช่น อาจเรียกว่า รีสอร์ท (Resorts) หรือบ้านพักตากอากาศ แต่จัดบริการเพื่อเรียกเก็บค่าเช่า และอาจจัดบริการอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น บริการด้านอาหารและเครื่องดื่ม การซักรีด การขายสินค้าที่ระลึก ฯลฯ ก็เป็นลักษณะของโรงแรมทั้งสิ้น และความหมายของโรงแรมในสากล ก็มีลักษณะคล้ายกับโรงแรมในความหมายของไทย แต่ได้ยกตัวอย่างการบริการประกอบความหมายชัดเจนกว่า เช่น ได้ให้ความหมายว่า โรงแรม คือ สถานที่ประกอบการที่ผู้ให้บริการต้องจัดให้มีบริการด้านอาหาร เครื่องดื่ม และที่พักไว้บริการแก่นักเดินทางที่ต้องจ่ายค่าบริการ หรือโรงแรม คือ สถานที่ซึ่งจัดบริการด้านที่พักอาศัย และสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ักเดินทาง (พระราชบัญญัติโรงแรม. 2478. มปน.)

ผลการสำรวจและจากการประชาคม ที่มีองค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบด้วยที่พักแรม จำนวน 14 แห่ง ประกอบด้วย

1. ฟาร์มเรือนไทย รีสอร์ท
2. เดอะเลเจนด์ สุโขทัยรีสอร์ท
3. เลอซาร์ม สุโขทัยรีสอร์ท
4. ธาราบุรี รีสอร์ท
5. ไทยไทย สุโขทัย เกสต์เฮาส์
6. ออร์คิด ไฮบิสคัส เกสต์เฮาส์
7. วิฑูรย์ เกสต์เฮาส์
8. โอลด์ ซิตี้ เกสต์เฮาส์
9. เจเซฟ เกสต์เฮาส์
10. ฟินเปา เกสต์เฮาส์
12. นวลศรี รีสอร์ท
13. เรือนสกลโฮมสเตย์
14. ลีลาวดี รีสอร์ท

คณะผู้วิจัย ได้ทำการรวบรวมภาคีเครือข่ายและตัวแทนชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวรอบอุทยานฯ ประกอบด้วย ผู้ประกอบการด้านที่พักจำนวน 20 คน ได้รับการถ่ายทอดแนวคิดและสามารถพัฒนาแนวคิดแบบเครือข่ายการเรียนรู้โดยวิธีสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ประชุม ณ ห้องศรีดงค์เทศบาลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย จำนวน 4 ครั้ง สามารถสรุปข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของ

ตนเอง นำเสนอให้ผู้มาเยี่ยมชมเขียนในรูปของรูปภาพ โปสเตอร์ แผ่นพับ รายการอาหาร เป็นต้น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวตรวจสอบโดยการประชาสัมพันธ์ การแปลเป็นภาษาอังกฤษ การจัดกราฟิก และเข้าสู่ระบบการพิมพ์ จำนวน 14 ผลงาน (รายละเอียดในภาคผนวก ก)

ภาพ 4 แสดงป้ายบอกข้อมูลทางวัฒนธรรมของที่พักรวม

ผลจากการดำเนินงานพบว่า ผู้ประกอบการได้รับการถ่ายทอดแนวคิดและสามารถพัฒนาแนวคิดในการพัฒนาที่พักแบบเครือข่ายการเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรม จำนวน 5 เรื่องที่มีมาตรฐาน และผู้ประกอบการสามารถมีป้ายนิเทศที่บอกตำนานความเป็นมาของที่พักแรม อย่างน้อยที่พักละ 1 แผ่น รวม 14 แห่ง รวมทั้งผู้ประกอบการได้รับการถ่ายทอดแนวคิด และสามารถพัฒนาแนวคิดในการพัฒนาที่พักแบบเครือข่ายการเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรม และผลจากการวิจัยทำให้ชุมชนสามารถจัดชมรมที่พักรวมเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย มีสมาชิกจำนวน 14 แห่ง โดยมีนายชำนาญ จินะวิจารณ์ เจ้าของร้านอาหารสินวนารีสอร์ท เป็นประธานชมรม มีสมาชิก 45 คน

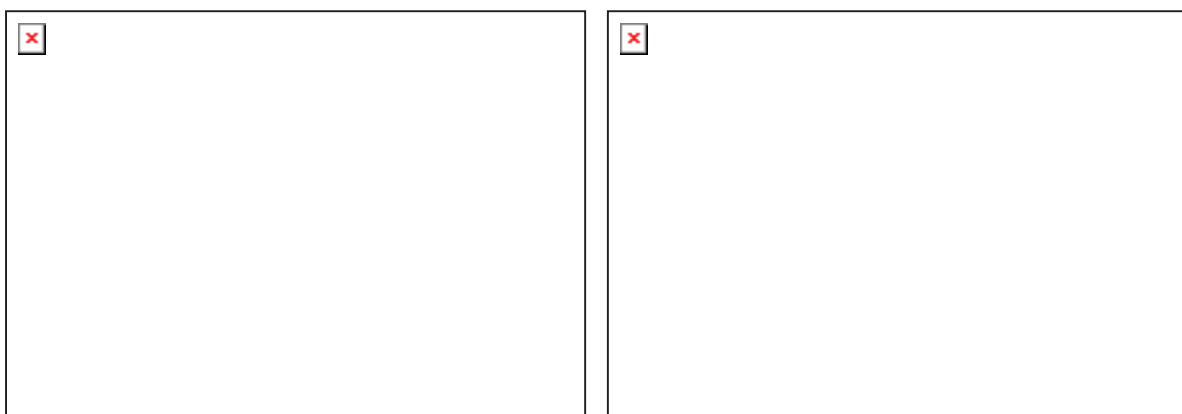
ปัจจุบันสถานที่พักรวมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีการเจริญเติบโตคู่กับปริมาณของนักท่องเที่ยวหรือนักท่องเที่ยวและมีการแข่งขันค่อนข้างสูง ทำให้ธุรกิจที่พักแรมมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้เข้าพักหรือนักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบาย และมีความสุขในขณะที่พักอยู่ในโรงแรมนั้นๆ ในขณะที่เดียวกันบริการต่างๆ เหล่านี้ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่นักท่องเที่ยวเลือกใช้บริการด้วย ผลจากการประเมินในโครงการพัฒนาที่พักแรม พบว่าคนที่มาพักชื่นชอบในข้อมูลทางวัฒนธรรม เจ้าของผู้ประกอบการด้านที่พักแรมเห็นว่า ข้อมูลวัฒนธรรมของชุมชนนี้จะนำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นอย่างดี เป็นการเปิดพื้นที่แบบใหม่ที่ยังไม่เคยทำมาก่อน

3. โครงการพัฒนาร้านอาหาร

ผลจากการวิจัยพบว่าที่พักรอบอุทยานฯ ทั้ง 12 ชุมชน มีดังนี้ ร้านอาหารพื้นเมือง 20 แห่งนอกนั้น เป็นร้านอาหารไทยกว่า 50 แห่ง ทุกแห่งยังไม่มีข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมประเภทอาหาร เช่น เอกลักษณ์ อัครลักษณ์ ความเป็นมาของอาหารที่สร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการได้รับการถ่ายทอดแนวคิดในการพัฒนาที่พักแบบเครือข่ายการเรียนรู้ ในด้านวัฒนธรรมเฉพาะร้านที่มีอัตลักษณ์ของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ฯ ที่มีมาตรฐาน ประกอบด้วย

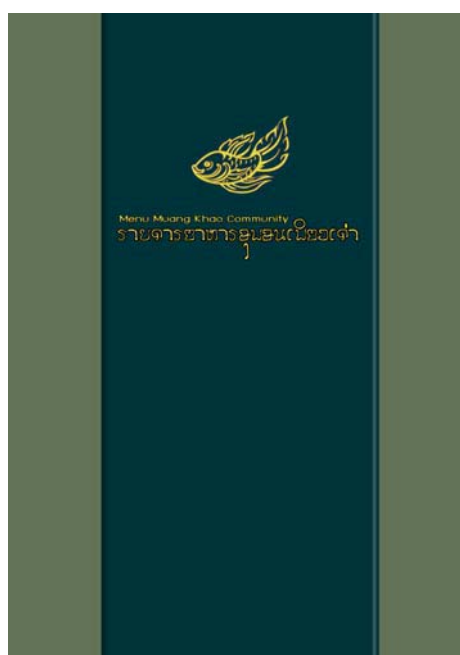
คณะผู้วิจัย ได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาร้านอาหาร จึงได้มีแนวความคิดที่จะให้การฝึกอบรมในด้านสุขอนามัยในการเตรียมและการประกอบอาหารให้ปลอดภัย โดยใช้หลักการของจีเอชพี (GHP : Good Hygiene Practice) ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้หลักกฎหมาย จีเอ็มพี (GMP : Good Manufacturing Practice) ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 19) ให้กับผู้ประกอบการร้านอาหาร ในชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นแหล่งท่องเที่ยวของประเทศ ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก การพัฒนาคุณภาพด้านสุขอนามัยของร้านอาหารจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่ง ที่จะให้ความเชื่อมั่นในเรื่องความปลอดภัยของอาหารให้กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ และที่สำคัญยังทำให้ผู้ประกอบการร้านอาหารเกิดจิตสำนึก (Passion) ที่จะให้ผู้บริโภคได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยต่อสุขภาพ ทั้งยังอาจเกิดเป็นโครงการนำร่องและสามารถใช้เป็นต้นแบบหรือแบบอย่างสำหรับชุมชนอื่น โดยโครงการนี้จะเป็นความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบล เมืองเก่า ซึ่งมีศักยภาพในสร้างนโยบายด้านสร้างเสริมสุขภาพ รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ที่จะทำให้มีการปฏิบัติตามอย่างจริงจัง อันจะเกิดภาพพจน์ที่ดีงามแก่ชุมชนเองและประเทศชาติ

คณะผู้วิจัยได้สำรวจและคัดเลือกร้านอาหาร จำนวน 20 แห่ง ในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยนักวิจัยภาคีเครือข่ายชุมชน เพื่อประสานความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม ผลจากการดำเนินงาน ได้มีตัวแทนผู้ประกอบการร้านอาหารที่ได้รับการพัฒนาจำนวน 50 คนเข้ารับการสัมมนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ประกอบการมีข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเองนำเสนอให้ผู้มาเยี่ยมชมในรูปแบบ รูปถ่าย โปสเตอร์ แผ่นพับ รายการอาหาร รวมทั้ง ผู้ประกอบการมีรายการอาหารที่บรรจุข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนในที่พักแรม ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ทำพิธีมอบป้ายโรงแรมที่พัก ในวันพุธที่ 29 มิถุนายน 2554 ณ ห้องประชุมศรีคองค์ เทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย

ภาพ 5 แสดงการมอบป้ายโรงแรมให้กับที่พัก

นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้จัดข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมอาหาร โดยผู้ประกอบการสามารถพัฒนาแนวคิดในการนำเสนอข้อมูลทางด้านวัฒนธรรม เช่น ความเป็นมาของอาหาร คุณค่าและความสำคัญของอาหาร เป็นต้น ในรูปของรูปภาพ โปสเตอร์ แผ่นพับ รายการอาหาร เป็นต้น จำนวน 20 แห่ง

ภาพ 6 แสดงหน้าปกรายการอาหาร

สำหรับรายการอาหารพื้นบ้านประเภทของคาวของชุมชนเมืองเก่า สุโขทัย ประกอบด้วย

1. **แกงคั่วขุ่น** อาหารคาวที่ปรุงรสด้วยหอม, กระเทียม, พริกแห้ง และใบมะกรูด หั่นฝอยที่ได้กลิ่นแรงโขยออกมา ผสมกับความนุ่มของเนื้อขุ่นอ่อน คละเคล้า ไปด้วยความขรุขระของมะกรูดฝอยกับเนื้อหมูติดมันทำให้ได้รสกลมกล่อม อย่างเป็นธรรมชาติ

2. **แกงจืดเหล็ก** อาหารโบราณจานหลักรสกลมกล่อม แพทด้วยรสขมบางๆ จากยอดอ่อนของต้นจืดเหล็ก และความหอมมันจากกะทิและพริกแกง เป็นอาหารยอดนิยมในหลายครัวเรือน และตามเทศกาลต่างๆ

3. **ต้มยำปลากระทิง** อาหารพื้นบ้านรสจัดจ้าน ที่นอกจากความอร่อยแล้วยังอุดมไปด้วยคุณค่าจากสมุนไพรไทยและโปรตีนจากปลากระทิงหรือปลาหลด

4. **แกงบอน** อาหารจานหลักที่ได้รับความนิยมไม่น้อย รสออกน้อยหวานและเผ็ดน้อย และอุดมด้วยคุณค่าทางโภชนาการ จากสมุนไพรในเครื่องแกงโปรตีนจากเนื้อปลา และวิตามินจากต้นบอน

5. **ยำหัวปลี** รับประทานได้ทั้งอาหารว่างและอาหารจานหลัก รสชาติกลมกล่อมด้วยความเปรี้ยว, หวาน และเผ็ด

6. **แกงไข่น้ำ** ไข่น้ำเป็นภาษาท้องถิ่นแถบสุโขทัย คือ พืชน้ำจืดพวกแห่น มีลักษณะเป็นเม็ดกลมๆ เล็กมาก สีเขียว ลอยอยู่ตามผิวน้ำ ชาวบ้านจะใช้ตะแกรงตาละเอียดๆ ซ้อนตักขึ้นมาทำเป็นอาหารคาวแบบแกงเผ็ด วิธีทำ เตรียมเครื่องปรุงแกงเผ็ด คือ ตะไคร้ ใบมะกรูด หอม กระเทียม พริกแดง เกลือ พริกไทย โขลกให้ละเอียด ปลาย่างนึ่งเป็นชิ้นๆ นำกะทะใส่น้ำมันแล้วตั้งไฟจนร้อน ใส่น้ำพริกที่โขลกไว้ใช้ตะหลิวคนไปมาจนเหลือง หอม ได้ที่ดีแล้วจึงใส่ไข่น้ำ ปลาย่าง น้ำปลา น้ำตาล ชิมรสตามชอบ นับเป็นอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอีกอย่างหนึ่ง นิยมรับประทานกันมากทางแถบชนบทสุโขทัย

7. **ต้มโคล้งปลาเนื้ออ่อน** ปลาน้ำจืดยอดนิยม จัดเป็นปลารสดี มีกลิ่นคาวน้อย ไม่มีเกล็ด เนื้อไม่มากแต่ละเอียดมีรสหวาน

8. **ขนมจีน** อาหารคาวยอดนิยมที่รับประทานแทนข้าวได้ คู่กับน้ำยาหรือแกง ทางเหนือเรียกขนมจีนว่า “ขนมเส้น” ทางอีสานเรียก “ข้าวปุ้น”

9. **ต้มโจ้** อาหารคาวรับประทานกับข้าวสวย ชาวตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย นิยมรับประทานมาเป็นเวลานานแล้ว ปรุงแบบต้มยำทั่วไป แต่ใช้ใบมะขามอ่อน หรือเม็ดมะขามสดหรือเม็ดมะขามเปียกแทนมะนาว ที่พิเศษ คือ ใส่กระชาย และหัวหอมแดง ปรุงรสเผ็ดด้วยพริกแห้งเผาและพริกชี้หนูสด

10. **จู้ปลาค้าว** เนื้อปลานุ่มเนียนคลุกจิ้มด้วยน้ำแกงจู้ที่หอมกลมกล่อมและขลุกขลิก กินกับข้าวสวยร้อนๆ จังหวัดสุโขทัยมีแม่น้ำยมเป็นแม่น้ำสายหลัก เป็นแหล่งปลาน้ำจืดสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัด เห็นได้จากอาหารพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อ คืออาหารจากปลานานาชนิด เช่น ทอดมันปลากราย ปลาดุกแห้ง ในจำนวนนี้มีปลาค้าว รสชาติอร่อยรวมอยู่ด้วย

ปลาข้าวหรือปลาเค้า ปลาน้ำจืดขนาดใหญ่อยู่ในวงศ์เดียวกันกับปลาเนื้ออ่อนลำตัวค่อนข้างแบน ยาว ไม่มีเกล็ด พบได้ในแม่น้ำทางภาคอีสานและภาคเหนือ ตามปกติหากินได้ค่อนข้างยากลักษณะเด่นของปลาข้าว คือ เนื้อก็แน่น หนังก็นุ่ม รสชาติดี ไม่คาว

11. ก้วยเตี๋ยสุโขทัย อาหารเอกลักษณ์ประจำจังหวัดสุโขทัย เมื่อไปถึงสุโขทัยจึงได้พบว่า อันที่จริงคนพื้นถิ่นเขาเรียกว่า “ก้วยเตี๋ยไทย” หรือก้วยเตี๋ยใส่ถั่วฝักยาว รสชาติออกเปรี้ยวหวาน ,เค็มเล็กน้อยและเผ็ดซึ่งมีทั้งก้วยเตี๋ยแห้งและก้วยเตี๋ยน้ำ ด้วยคำรำลือที่ว่าก้วยเตี๋ยแบบนี้แหละที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสุโขทัย ลองสังเกตวิธีการทำดูก็จะเห็นว่าเค้าจะลวกเส้น พร้อมกับถั่วฝักยาวแล้วคลุกด้วยน้ำมันหมู ใส่แคบหมูลงไปด้วย ลักษณะเด่นคือใส่น้ำตาลปีบไม่ใส่น้ำตาลทราย น้ำปลา พริกป่น ถั่วลิสงป่น หัวไชโป๊และตั้งน้ำสับละเอียด แล้วบิบนวด โรยผักชี หมูต้ม เท่านั้นก็เป็นอันเสร็จ (น้ำตาลปีบจะเป็นตัวช่วยให้ก้วยเตี๋ยไม่แห้งจนเกินไป) ส่วนถ้าใครอยากกินแบบน้ำก็อร่อยไปอีกแบบ โดยที่จะเค้าจะปรุงน้ำแกงต้มยำในถ้วยต่างหาก โดยใส่น้ำมันหมู น้ำมันงา น้ำตาล พริกป่น หัวไชโป๊ผสมตั้งน้ำปลา ถั่วลิสงป่น ตามด้วยหมูสับ ตักน้ำซุปลใส่ แล้วตักหมูสุก และเครื่องเข้ากัน ราดลงบนเส้น เป็นอันเสร็จ

เส้นที่นิยมคือเส้นเล็ก เพราะใช้เส้นผัดไทยของสุโขทัยมาทำ เส้นนุ่มคล้ายวุ้นเส้น แต่เหนียวกว่า ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะเฉพาะของก้วยเตี๋ยสุโขทัย

12. ยำหมูเค็ม อีกหนึ่งเมนูเด็ดของอาหารพื้นถิ่นสุโขทัย ที่มีความนุ่มหวานของเนื้อหมู ถูกปากด้วยรสชาติจัดจ้านของน้ำยำ

13. แกงส้มฝักริมรั้ว อาหารที่ใช้ผักพื้นบ้านที่พบเห็นได้ทั่วไปในท้องถิ่น ทำได้ง่าย รสชาติออกเปรี้ยว, เค็ม และหวานเล็กน้อยด้วยรสชาติของผัก แกงส้มเป็นอาหารพื้นบ้านที่ทำได้ง่ายกว่าแกงอย่างอื่น มีราคาถูก ใช้ผักได้ทุกชนิด ถ้ามีเนื้อเค็มแคบเดียว ปลาเค็มแคบเดียว หมูทอด ไก่ทอด ปลาทอด ไข่เค็ม ไข่ฟูหมูสับ ไข่ทอด หอยทอด แกล้มกับแกงส้ม จะรู้สึกว่าเป็นอาหารที่อร่อยพิเศษสุด และเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ

ส่วนรายการอาหารพื้นบ้านประเภทของหวานชุมชนเมืองเก่า สุโขทัย ประกอบด้วย

1. กล้วยบวชชี ขนมหวานอันคงความเป็นเอกลักษณ์มาแต่โบราณอุดมไปด้วยคุณค่าทางโภชนาการจากกล้วยน้ำว้า และความหอมหวานมันจากกะทิสดและน้ำตาล

2. พุทราควน รสชาติหวานอมเปรี้ยว ที่เกี่ยวแสนเพลิน เป็นการถนอมอาหารจากพุทราไทยพันธุ์โบราณที่นิยมปลูกกันมากในท้องถิ่น

3. เมี่ยงคำ อาหารว่างยอดนิยมนั่งจิบอาหารของชาวเหนือ ด้วยรสชาติอันหลากหลาย จากมะพร้าวคั่ว, กุ้งแห้ง, มะนาว, หอม, จิง, พริก และน้ำเมี่ยง เป็นอาหารว่างที่มากด้วยคุณค่าจากสมุนไพรที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย

4. **ครองแครง** ขนมไทยพื้นบ้าน รสหวาน เฝื่อน เค็มด้วยแป้งตัวเล็ก ๆ ผัดคั่วกับน้ำตาล เกลือและพริกไทย

5. **ขนมขง** อาหารว่างที่มีส่วนประกอบหลักคือ ข้าวเหนียว ปรุงผสมกับน้ำตาลและกะทิสดก่อนบรรจุในกระทง มีรสชาติหวาน มัน สามารถเก็บไว้ได้นานไม่บูดเสียง่าย

6. **ขนมเทียน** หรือขนมมณฑาส ทางภาคเหนือเรียกว่า ขนมจ็อก ที่ใช้ใบตองห่อหุ้มเป็นรูปสามเหลี่ยม มีขนาดเล็กพอเหมาะพอคำ นิยมทำในงานบุญต่างๆ

7. **บัวลอย** ขนมไทยที่มีส่วนผสมของแป้งและน้ำตาล เป็นขนมที่ขาดไม่ได้ในงานบุญต่างๆ

8. **ข้าวแตน** อาหารว่างที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน มีส่วนผสมของข้าวเหนียวตากแห้ง, น้ำกะทิ, น้ำแดงโม และน้ำตาลเป็นหลัก

9. **ข้าวเกรียบว่าว** ขนมขบเคี้ยวตามวิถีชีวิตชุมชนชนบท มีมานานกว่าร้อยปีในพื้นที่ภาคกลาง มีรสชาติหวานหอมอ่อน ๆ เคี้ยวกรอบมัน

10. **ขนมหม้อแกง** หรือขนมกุมภมาส ใช้ไข่, แป้ง และกะทิ เป็นส่วนสำคัญ ปัจจุบันมีการนำเผือก เม็ดบัว และถั่วมาผสม โรยหน้าด้วยหอมเจียว ทำให้ขนมหม้อแกงมีรสชาติกลมกล่อมมากขึ้น

11. **ขนมใส่ละคร** สมัยโบราณที่คู่บ่าวสาวจะแต่งงานกัน ได้ใจว่าจะจูบมือเข้าหอกันได้ง่ายๆ ความพิถีพิถันของผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายจะต้องให้คู่บ่าวสาวได้ทำพิธีเสี่ยงทายกันก่อนพิธีการก็คือให้คู่บ่าวสาวนั่งทำขนมด้วยกันและผลออกมาอย่างไรก็จะทำนายไปตามที่เห็น

ลักษณะของขนมละคร คือ จะมีแป้งหุ้มไข่ ทำทีละลูกแล้วนำมาบีบให้ติดกัน 3 ลูก เมื่อติดกันดีแล้วนำไปชุบแป้งทอด ขณะที่ทอดถ้าขนมกระจายออกจากกันเป็น 3 ลูก ทำนายว่าคู่สมรสนั้นมียันต้องเลิกจากกันไม่ว่าด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง คือ จะอยู่ด้วยกันไม่ยึด ถ้าขนมหลุดไป 1 ลูกเหลือติด 2 ลูก ทำนายว่าคู่สมรสนั้นจะอยู่ด้วยกันได้ แต่ว่าจะมีลูกยากหรือไม่มีเลย ถ้าขนม 3 ลูกติดกันแน่นไม่มีหลุด แสดงว่าเป็นนิมิตหมายอันดีของคู่บ่าวสาวเพราะทำขนมได้สวย เรียกว่า “หัวแก้วหัวแหวน” ทำนายคู่สมรสจะอยู่ด้วยกันยืนยาวและเจริญรุ่งเรือง

12. **หมี่กรอบสามรส** หมี่กรอบเป็นขนมไทยโบราณ เป็นอาหารที่รู้จักกันมานานร่วมศตวรรษ เป็นได้ทั้งกับข้าวและเครื่องเคียง เป็นอาหารลูกผสมระหว่างไทยและจีน ซึ่งสังเกตได้จากเครื่องปรุงและวิธีทำ ที่มีลักษณะผสมกันระหว่างครัวทั้งสอง ผู้ที่ปรุงได้อร่อยขึ้นชื่อมักมีเคล็ดลับที่ไม่ค่อยบอกใคร โดยเฉพาะวิธีการทอดเส้นหมี่ ต้องเป็นเส้นที่มีความกรอบพอดีไม่แข็งไปไม่ร่วนไป และเมื่อนำมาคลุกกับน้ำปรุงรสต้องคงความกรอบไม่ยุบตัว ทั้งยังต้องใช้เครื่องปรุงสำคัญที่ขาดเสียมิได้ นั่นก็คือ”ส้มซ่า” นั่นเอง หมี่กรอบมีเครื่องปรุงที่ใช้มีมากมายและต้องใช้เวลาเตรียมทั้งสิ้นค่อนข้างจุกจิกเลยทีเดียว หมี่กรอบสูตรดั้งเดิมมีเครื่องปรุงหลักๆก็มีดังนี้ เส้นหมี่ กุ้งสด เนื้อหมูสับ เต้าหู้เหลือง เต้าเจี้ยว หอมแดง กระเทียม น้ำปลา น้ำตาลปีบ น้ำมะนาว พริกป่น น้ำมันพืชสำหรับทอดเส้นหมี่ และเตรียมน้ำซอสคลุกหมี่

กรอบ เครื่องเคียงผักสด ได้แก่ ถั่วงอก ผักกวยช่าย พริกแดง ผักชี เครื่องเคียง อื่นๆ ได้แก่ กระเทียมดอง ไข่เจียวหั่นฝอย

13. ขนมฟัก ขนมไทยโบราณที่มีรสชาติคล้ายคลึงกับขนมกล้วยหรือขนมฟักทอง แต่ความหอมและรสหวานจะอ่อนกว่า หน้าตาของขนมขาวนวลชวนมองน่าลิ้มลองยิ่ง มีวิธีการทำ คือเอาฟักมาชุบๆ ผสมแป้ง น้ำตาล มะพร้าว ห่อใบตองแล้วก็นึ่ง

ฟัก มีคุณสมบัติพิเศษคือ เย็น เพราะเป็นผักที่มีน้ำเป็นส่วนประกอบค่อนข้างสูง จึงเหมาะสำหรับกินเพื่อแก้ร้อนในและช่วยลดไข้ได้เป็นอย่างดี และยังช่วยแก้กระหายน้ำ ดังนั้นหากกินเป็นประจำ จะทำให้ร่างกายสดชื่น ผิวพรรณก็ไม่แห้ง ฟักเขียวสามารถกินได้ในปริมาณมากๆ เด็กๆ มักจะชอบกิน เพราะอร่อย ไม่ขม สามารถดับพิษเผ็ดร้อน แต่ไม่ควรกินร้อนๆ เพราะจะยิ่งเผ็ดร้อนมากขึ้น

14. ขนมดอกดิน ขนมไทยพื้นถิ่นที่นำสีจากธรรมชาติ คือ สีม่วงออกดำจากกลีบของดอกดิน มาใช้ประโยชน์เป็นส่วนผสมของขนมไทย โดยผสมกับแป้ง, กล้วยน้ำว้าบด, กะทิ และน้ำตาล ทำให้มีสีม่วง มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ และรสชาติหวานมัน

15. ขนมแดงกา อาหารหวานอันอุดมไปด้วยคุณค่าทางโภชนาการจากภูมิปัญญาของคนไทย ข้าวแดงกา คือ การนำเอา “งาเจียง” ซึ่งเป็นงาพันธุ์พื้นเมืองชนิดหนึ่ง มาตำกับน้ำอ้อย จากนั้นก็จะเอาข้าวเหนียวที่นึ่งสุกใหม่ๆ ลงมาตำกับงาเจียงที่ตำกับน้ำอ้อยไว้แล้ว ตาจนให้ส่วนผสมเข้ากันจนทั่ว แล้วต้องโรยเกลือลงไปเล็กน้อย จึงจะได้ข้าวแดงกาที่ออกมาดูเป็นก้อนข้าวสีออกดำๆ (แดงคือการนำไปตำรวมกันในครก)

ผลจากการดำเนินงานทำให้เทศบาลเมืองเก่าจังหวัดสุโขทัย ได้แต่งตั้งคณะกรรมการสืบค้นอาหารคาวและอาหารหวานตำรับเมืองเก่าสุโขทัย เพื่อให้เกิดการสืบค้นองค์ความรู้และอัตลักษณ์วัฒนธรรมของอาหาร อันนำมาซึ่งความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตัวเอง ซึ่งอาหารส่วนมากจะทำในเทศกาลงานบุญ ประเพณีต่างๆ และบางอย่างมีขายในตลาดสด ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสหาซื้ออาหารในชุมชนจากตลาดสด หรือต้องมาเที่ยวในเทศกาลต่างๆ ของชุมชน

4. โครงการพัฒนาร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง

การพัฒนาบ้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง หมายถึง การปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมที่ปรากฏในผลิตภัณฑ์ของชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ เพื่อการเพิ่มมูลค่าให้มีโอกาสทางการตลาดมากขึ้น โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์

ผลจากการวิจัยในระยะที่ 1 พบว่าแหล่งสินค้าพื้นเมืองรอบอุทยานฯ ทั้ง 12 ชุมชนมีร้านขายของที่ระลึกพื้นเมือง 19 แห่ง ล้วนไม่มีข้อมูลสินค้าพื้นเมือง แหล่งผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน ดังนั้นคณะผู้วิจัยภาคีเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน จึงร่วมกันพัฒนา โดยการพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลสินค้าพื้นเมือง เพื่อพัฒนาสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวของพื้นที่รอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อการใช้ประโยชน์ของข้อมูล

คณะผู้วิจัยสำรวจและคัดเลือกร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองจำนวน 20 แห่ง ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยนักวิจัยภาคีเครือข่ายชุมชน เพื่อประสานความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม ผลจากการดำเนินงาน ได้มีตัวแทนผู้ประกอบการร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองที่ได้รับการพัฒนาจำนวน 50 คนเข้ารับการสัมมนา ในวันพุธที่ 29 มิถุนายน 2554 ณ ห้องประชุมศรีดงศ์ เทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ประกอบการมีข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง นำเสนอให้กับผู้มาเยี่ยมชมในรูปแบบของรูปภาพ โปสเตอร์ และแผ่นพับ โดยผู้ประกอบการร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ได้ร่วมกันบรรจุข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนลงในสื่อเหล่านั้นด้วย

ภาพ 7 แสดงสื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลสินค้าพื้นเมือง

คณะผู้วิจัยได้จัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลสินค้าพื้นเมือง โดยผู้ประกอบการได้มีส่วนในการพัฒนา ข้อมูลการผลิตสินค้า เช่น ความเป็นมา คุณค่า และความสำคัญ เป็นต้น ในรูปของเอกสารแนะนำผลิตภัณฑ์ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษจำนวน 2,500 แผ่น

จากผลการประเมินการดำเนินโครงการพบว่า ผู้ผลิตในชุมชนได้สร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ และมาตรฐานการผลิตที่ดียิ่งขึ้น จากการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้บริโภค และข้อมูลที่ปรากฏในแผ่นพับได้ กลายเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ ที่เป็นการส่งเสริมทางการตลาด เสมือนหนึ่งเป็นเครื่องหมายแสดงการ รับรอง และเป็นการเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันธุรกิจชุมชนในระดับรากหญ้า ให้มีความเข้มแข็ง ทั้งนี้ จึงนับได้ว่าเป็นสิ่งยืนยันและถือเป็นหลักประกันคุณภาพให้กับผู้บริโภค เพิ่มความเชื่อถือแก่ผู้ซื้อ ทั้งใน ประเทศ และตลาดต่างประเทศ รวมทั้งยังสนองตอบนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังสนับสนุนการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นที่แพร่หลาย และนิยมของผู้บริโภคอีกด้วย

5. โครงการพัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์

ผลจากการวิจัยพบว่าที่พักรอบอุทยานฯ และการบริการนำเที่ยวมีไม่น้อยกว่า 5 บริษัท และมัคคุเทศก์จำนวน 50 คน ล้วนนำเสนอความรู้เฉพาะทางด้านประวัติศาสตร์ ที่ปรากฏในอุทยานประวัติศาสตร์ฯ ซึ่งไม่เชื่อมโยงกับชุมชนรอบอุทยานฯ ดังนั้นนักวิจัย ภาควิชาการศึกษามุสลิม และตัวแทนชุมชน ต้องร่วมกันถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานฯ

โครงการพัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ของชุมชน ได้จัดประชุม Workshop ระหว่างวันที่ 19 - 20 กุมภาพันธ์ 2554 ณ ห้องประชุมศรีดงกัก เทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย โดยนำเสนอองค์ความรู้ของชุมชนเชิงวัฒนธรรมจากการวิจัยครั้งแรก พร้อมทั้งจัดตั้งชมรมมัคคุเทศก์ของชุมชนรอบอุทยานฯ เพื่อเป็นการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ทั้งทางด้านการเตรียมคน สถานที่ ข้อมูล และนโยบายโดยภาคีทุกภาคส่วนที่เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวหันมาสนใจมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการเปิดช่องทางการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆ นั่นคือ การผสมผสานการท่องเที่ยวเข้ากับวิถีชีวิต ผลิตภัณฑ์ ศิลปกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียว และยังได้รับองค์ความรู้ต่างๆทางด้านวัฒนธรรมจากชุมชนอีกด้วย โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 72 คน

ภาพ 8 แสดงการพัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ของชุมชน

ผลจากการดำเนิน โครงการ สามารถผลิตเยาวชน ประชาชน ผู้แทนองค์กรท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำชมแหล่งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นได้เป็นผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และยังสามารถกระตุ้นให้เยาวชน ประชาชนและองค์กรท้องถิ่นอื่น ๆ เห็นความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนเยาวชน และประชาชนให้มีความภาคภูมิใจ รักหวงแหนและอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นมากขึ้น รวมทั้งสามารถสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกับองค์กรท้องถิ่น ในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

6. โครงการพัฒนาความปลอดภัย

ผลจากการวิจัยพบว่าทางด้านการรักษาความปลอดภัยรอบอุทยานฯ ทั้ง 12 ชุมชน มีเพียงหน่วยรักษาความปลอดภัยรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และตำรวจท่องเที่ยวเท่านั้น ยังไม่มีภาคีเครือข่ายชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้นนักวิจัย ภาคีเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ได้เข้าร่วมจัดตั้งหน่วยงานพิเศษ เพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยวแบบสมัครใจ

โครงการพัฒนาความปลอดภัย มีลักษณะเป็นโครงการย่อยของโครงการการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้อำนาจความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว โดยมีนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย เป็นที่ปรึกษาโครงการ สำหรับผู้รับผิดชอบโครงการ ประกอบด้วย คณะผู้วิจัย และผู้แทนจากกลุ่มและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นายดำรงकुฤมิ วิริยะ นายวิโรจน์ ฉันทวรารักษ์ และนางสาวณชชา ศรีธธา หน่วยงานรับผิดชอบ ประกอบด้วยมหาวิทยาลัย

นเรศวรร่วมกับสำนักงานเทศบาลตำบลเมืองเก่า ระหว่างวันที่ 19 - 21 มีนาคม 2554 ณ ห้องประชุม สรีดภงค์ เทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย

ภาพ 9 แสดงการดำเนินโครงการรักษาความปลอดภัย

นอกจากนี้คณะผู้วิจัย ได้ออกแบบป้ายเพื่อแสดงสัญลักษณ์ของอาสาสมัครบริการนำเที่ยวให้กับผู้เข้ารับการอบรม เพื่อติดบริเวณหน้าบ้านจำนวน 80 ป้าย เพื่อเป็นการสื่อสารข้อมูลระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน

ภาพ 10 แสดงสัญลักษณ์ของอาสาสมัครบริการนำเที่ยว ,หน่วยรักษาความปลอดภัย

การรักษาความปลอดภัย นับว่าเป็นหัวใจของการจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ปัจจัยสำคัญที่เป็นหัวใจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว คือ ความปลอดภัย (Safety) ระบบสุขาภิบาล (Sanitation) และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (Satisfaction) ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นหรือลดลง โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งภาวะความปลอดภัย และระบบการรักษาความปลอดภัย (Safety and Security) การศึกษาสถานการณ์และมาตรการที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมั่นใจว่าการเดินทางท่องเที่ยว ต้องได้รับการคุ้มครองป้องกัน และได้รับความสะดวกของชุมชน มาตรการช่วยเหลือและแก้ไขสถานการณ์ที่รวดเร็ว และถูกต้อง เป็นสิ่งที่จะต้องนำเสนออย่างเป็นรูปธรรมและทันท่วงที สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเรื่องการพัฒนาความปลอดภัย ประกอบด้วย

1. รักษาความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินให้นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป เพื่อให้ “สุขโขทัยเป็นเมืองแห่งความสุข น่าอยู่ น่าเที่ยว” รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดระบบเตือนภัยในแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีแผนรองรับในการป้องกัน ช่วยเหลือฟื้นฟู และบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากภัยพิบัติต่างๆ ให้สามารถสร้างความมั่นใจในด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

2. การต้อนรับและบริการ ด้วยการดำเนินการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีขีดความสามารถในการต้อนรับและการบริการนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และยกระดับสู่มาตรฐานสากล เช่น ทักษะด้านภาษา ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสถานที่ท่องเที่ยว จิตสำนึกของการเป็นผู้ให้บริการ (Service Mind) ตลอดจนการกระตุ้นและสนับสนุนให้สถานประกอบการด้านธุรกิจการท่องเที่ยว ยกย่องการบริการ และศักยภาพของบุคลากรให้ได้มาตรฐานสากล รวมทั้ง สอดคล้องกับความต้องการของตลาดในพื้นที่ภาคเหนือ

3. พัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวและรณรงค์สร้างจิตสำนึกในการเป็น “เจ้าบ้าน” ที่ดีมีไมตรีจิตและเอื้ออาทร พร้อมทั้งจะต้อนรับนักท่องเที่ยวดูจตุคามมิตร โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกรูปแบบ ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน และดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยว ตลอดจนส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขับเคลื่อนการท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม

7. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

จากการวิจัยพบว่ายังไม่มีบริการขนส่งระหว่างท่าอากาศยานหรือสถานีขนส่งกับที่พัก รวมทั้งการอำนวยความสะดวกอื่นๆ ที่ท่าอากาศยานและสถานีขนส่งต่างๆ ดังนั้นนักวิจัย ภาควิชาเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน ได้ประสานงานกับภาครัฐ เช่น เทศบาลฯ ได้ติดต่อประสานงานกับสถานีขนส่ง และท่าอากาศยาน เพื่อจัดการบริการและการอำนวยความสะดวกในการเดินทาง

ผลจากการดำเนินการ ได้จัดสรรให้มีบริษัทที่สามารถให้บริการนำเที่ยวชุมชนรอบอุทยานจำนวน 5 บริษัท ประกอบด้วย

1. บริษัท ไทยสมาร์ททัวร์ จำกัด
2. บริษัท วินทัวร์ จำกัด
3. บริษัท สุขโขทัยทราเวลเซอร์วิส จำกัด

4. บริษัท สกายทัวร์ (ศรีกัลยาทัวร์)

5. บริษัท ไทยแพคเกจทัวร์

นอกจากนี้ เดินทางด้วยรถยนต์จากกรุงเทพฯ สามารถเดินทางเข้าไปยังชุมชนได้ 2 เส้นทาง คือ

1. จากทางหลวงหมายเลข 1 ผ่านจังหวัดนครสวรรค์ กำแพงเพชร เข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 101 ผ่านอำเภอพรานกระต่าย อำเภอคีรีมาศเข้าสู่จังหวัดสุโขทัย รวมระยะทาง 440 กิโลเมตร

2. จากทางหลวงหมายเลข 1 ไปจนถึงประมาณกิโลเมตรที่ 50 บริเวณแยกอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แล้วเข้าเส้นทางหลวงหมายเลข 32 ผ่านพระนครศรีอยุธยามุ่งสู่นครสวรรค์ แล้วเข้าทางหลวงหมายเลข 117 ตรงเข้าพิษณุโลก ก่อนจะเปลี่ยนไปใช้ทางหลวงหมายเลข 12 เข้าสู่จังหวัดสุโขทัย รวมระยะทาง 427 กิโลเมตร สำหรับพาหนะที่ใช้เดินทางประกอบด้วย

รถโดยสารประจำทาง โดยบริษัท ขนส่ง จำกัด ให้บริการรถโดยสารทั้งแบบธรรมดา และปรับอากาศ ออกจากสถานีขนส่งหมอชิต ถนนกำแพงเพชร 2 ทุกวัน ใช้เวลาเดินทางประมาณ 7 ชั่วโมง นอกจากนี้ยังมีบริษัทเดินรถเอกชนวิ่งบริการ ได้แก่ บริษัท วินทัวร์ และบริษัท พิษณุโลกยานยนต์

รถไฟ โดยการรถไฟแห่งประเทศไทย ให้บริการขบวนรถด่วน และรถเร็ว ออกจากสถานีรถไฟหัวลำโพง ไปลงที่สถานีพิษณุโลกทุกวัน จากนั้นให้เดินทางต่อโดยรถประจำทางไปสุโขทัยอีกประมาณ 59 กิโลเมตร สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่หน่วยบริการเดินทาง

เครื่องบิน โดยบริษัท นกแอร์ จำกัด และบริษัท การบินกรุงเทพ จำกัด ซึ่งบริษัท นกแอร์ จำกัด ให้บริการเที่ยวบินจากกรุงเทพฯ ไปยังจังหวัดพิษณุโลก ทุกวัน จากนั้นให้เดินทางต่อโดยรถประจำทางไปยังสุโขทัยอีกประมาณ 118 กิโลเมตร และ บริษัท การบินกรุงเทพ จำกัด ให้บริการเที่ยวบินตรงไปสุโขทัยทุกวันๆ ละ 1 เที่ยวบิน

นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังได้ออกแบบป้ายสัญลักษณ์ที่ติดรถนำเที่ยวเมืองเก่าสุโขทัย เป็นสติ๊กเกอร์จำนวน 200 แผ่น ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทยเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกมากยิ่งขึ้น

ภาพ 11 แสดงตราสัญลักษณ์ที่ติดรถนำเที่ยวเมืองเก่าสุโขทัย

ดังนั้นการคมนาคมขนส่ง จัดว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวไปได้ อย่างกว้างขวาง และถือได้ว่าเป็นธุรกิจหนึ่งที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวในการเดินทาง

จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ นอกจากนี้จากกล่าวได้ว่า การคมนาคมขนส่ง เป็นธุรกิจที่มีผลกระทบโดยตรงต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

8. พัฒนาการจัดการกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว

ผลจากการวิจัยพบว่า ชุมชนรอบอุทยานฯ ไม่มีการจัดบริการในด้านข้อนิเทศและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี ซึ่งน่าจะเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวได้ ดังนั้นนักวิจัย ภาควิชาเครือข่ายชุมชน และตัวแทนชุมชน จึงร่วมกันจัดทำข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี โดยการระดมความคิดเห็น

การจัดกิจกรรมเสริมสำหรับนักท่องเที่ยวและการเผยแพร่โฆษณา จากการศึกษาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัยทั้ง 12 ชุมชน พบว่าล้วนเป็นชุมชนซึ่งประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย สำหรับเทศกาลและประเพณีตลอดปี ประกอบด้วย

เดือนมกราคม

วันที่	ประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
1	สวดเจริญพุทธมนต์วันขึ้นปีใหม่	วัดตระพังทอง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	- ทำบุญขึ้นปีใหม่ - สวดมนต์ข้ามปี
สัปดาห์ที่ 1	ตลาดโบราณ มนต์การรอยพระพุทธบาท	วัดตระพังทอง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	- จำหน่ายสินค้า - อาหารพื้นบ้าน - การแสดงของคนในชุมชน
เสาร์แรกของสัปดาห์	การแสดงมินิไลท์แอนด์ซาวด์	วัดสระศรี อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	การแสดงมินิไลท์แอนด์ซาวด์ เรื่องเมืองสุโขทัย
17	งานวันพ่อขุนรามคำแหงมหาราช	พระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	- กิจกรรมรับรุ่งอรุณแห่งความสุข - พิธีบวงสรวงพ่อขุนรามคำแหงมหาราช - ขบวนแห่เทิดพระเกียรติพ่อขุนรามคำแหงมหาราชของหน่วยงาน - การแสดงศิลปะพื้นบ้าน - การแข่งขันกีฬาไทย - การประกวดเรียงความร้อยแก้ว ร้อยกรอง - การแสดงแสงเสียง "อนุภาพพ่อขุนรามคำแหงมหาราช" - การประกวดลูก หลาน เหลน พ่อขุนรามคำแหง - มหกรรมคอนเสิร์ต ศิลปิน นักร้อง - การแสดงโขน นาฏศิลป์ - การแสดงลิเก, ศิลปะพื้นบ้าน

วันที่	ประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
สัปดาห์ที่ 3	งานกล้วยไม้"ช่างชนช่าง"	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสุโขทัย	- การแสดงนิทรรศการกล้วยไม้การประกวด - จัดการแสดงกล้วยไม้สุโขทัย - ประกวดจัดสวนหย่อม - ประกวดสุนัข นกและไก่

เดือนกุมภาพันธ์

วันที่	ประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
เสาร์แรกของสัปดาห์	การแสดงมินิไลท์แอนด์ซาวด์	วัดสระศรี อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	การแสดงมินิไลท์แอนด์ซาวด์ เรื่องเมืองสุโขทัย
วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี	สลากกัณฑ์ข้าวหลาม	วัดพระพายหลวง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	- พิธีนำข้าวหลามที่สุกดีแล้ว พร้อมข้าวของอื่น ข้าวตอกดอกไม้ อาหาร ผลไม้ เมี่ยงและบุหรี รวมทั้งน้ำหยาดสำหรับกรวดน้ำแล้วนำไปวัด - การเวทนา คือ กล่าวพรรณนาการทำบุญด้วยข้าวหลามในครั้งนี้อย่างสมรับเครื่องไทยทานและให้พร
วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี	วันมาฆบูชา	- วัดตระพังทอง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย - วัดพระพายหลวง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	ทำบุญ เวียนเทียน
20 เป็นต้นไป	งานประจำปีสักการะพระแม่ย่าและงานกาชาดประจำปี	ศาลพระแม่ย่า ศาลากลางจังหวัดสุโขทัย	- งานบวงสรวงพระแม่ย่า - การแสดงมหรสพ - การจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง

เดือนมีนาคม

วันที่	ประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
เสาร์แรกของสัปดาห์	การแสดงมินิไลท์แอนด์ซาวด์	วัดสระศรี อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	การแสดงมินิไลท์แอนด์ซาวด์ เรื่องเมืองสุโขทัย
วันเพ็ญเดือน 4	งานประเพณีไหว้วันพำบูชา รอยพระพุทธบาท	วัดตระพังทอง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	- การทำบุญ ไหว้วันพำบูชา - ชมขบวนแห่ บวชพระสามัคคี

เดือนเมษายน

วันที่	ประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
เสาร์แรกของสัปดาห์	การแสดงมินิไลท์แอนด์ซาวด์	วัดสระศรี อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	การแสดงมินิไลท์แอนด์ซาวด์ เรื่องเมืองสุโขทัย
6-8	บวชนาคสามัคคี	วัดพระพายหลวง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	- สรงน้ำพระ - ขนทรายเข้าวัด - แห่ลือเกวียน
12-15	ประเพณีย้อนอดีต มหาสงกรานต์ การแห่ขบวนลือเกวียน โบราณ	เทศบาลตำบลเมืองเก่า อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	- การประกวดเทพีสงกรานต์ - ชมขบวนแห่ลือเกวียน - การประกวดลือเกวียนของแต่ละชุมชน - ขนทรายเข้าวัด ก่อเจดีย์ทราย - แข่งขันกีฬาพื้นเมือง

เดือนพฤษภาคม

วันที่	ประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
เสาร์แรกของสัปดาห์	การแสดงมินิไลท์แอนด์ซาวด์	วัดสระศรี อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	การแสดงมินิไลท์แอนด์ซาวด์ เรื่องเมืองสุโขทัย
ขึ้น 15 ค่ำเดือน 6	สลากภัตต์มะม่วง	วัดพระพายหลวง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	- จัดถวายภัตตาหารหน้ามะม่วงหรือเรียกว่า สลากภัตต์มะม่วง - ถวายสลากภัตต์สังฆทานหมู่ ซึ่งเหล่าทายก ทายิกร่วมกันตั้งหมู่บ้านถวาย จึงเป็นทานสามัคคีของชาวบ้าน - บวชนกขัมมะ
ขึ้น 15 ค่ำเดือน 6	วันวิสาขบูชา	- วัดตระพังทอง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย - วัดพระพายหลวง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	ทำบุญ เวียนเทียน

เดือนมิถุนายน

วันที่	ประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
เสาร์แรก ของสัปดาห์	การแสดงมินิไลท์แอนด์ ชาวด์	วัดสระศรี อุทยาน ประวัติศาสตร์สุโขทัย	การแสดงมินิไลท์แอนด์ชาวด์ เรื่องเมือง สุโขทัย

เดือนกรกฎาคม

วันที่	ประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
เสาร์แรก ของสัปดาห์	การแสดงมินิไลท์แอนด์ ชาวด์	วัดสระศรี อุทยาน ประวัติศาสตร์สุโขทัย	การแสดงมินิไลท์แอนด์ชาวด์ เรื่องเมือง สุโขทัย
แรม 1 ค่ำ เดือน 8	วันเข้าพรรษา	-วัดตระพังทอง อุทยาน ประวัติศาสตร์สุโขทัย -วัดพระพายหลวง อุทยาน ประวัติศาสตร์สุโขทัย	พิธีแห่เทียนเข้าพรรษา
ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8	วันอาสาฬหบูชา	-วัดตระพังทอง อุทยาน ประวัติศาสตร์สุโขทัย -วัดพระพายหลวง อุทยาน ประวัติศาสตร์สุโขทัย	ทำบุญ เวียนเทียน

เดือนสิงหาคม

วันที่	ประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
เสาร์แรก ของสัปดาห์	การแสดงมินิไลท์แอนด์ ชาวด์	วัดสระศรี อุทยาน ประวัติศาสตร์สุโขทัย	การแสดงมินิไลท์แอนด์ชาวด์ เรื่องเมือง สุโขทัย
12	วันแม่แห่งชาติ	-วัดตระพังทอง อุทยาน ประวัติศาสตร์สุโขทัย เทศบาลตำบลเมืองเก่า	จัดกิจกรรมวันแม่เพื่อลูก ๆ ระลึกถึง พระคุณของแม่

เดือนกันยายน

วันที่	ประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
เสาร์แรกของสัปดาห์	การแสดงมินิไลท์แอนด์ชาวด์	วัดสระศรี อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	การแสดงมินิไลท์แอนด์ชาวด์ เรื่องเมืองสุโขทัย

เดือนตุลาคม

วันที่	ประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
เสาร์แรกของสัปดาห์	การแสดงมินิไลท์แอนด์ชาวด์	วัดสระศรี อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	การแสดงมินิไลท์แอนด์ชาวด์ เรื่องเมืองสุโขทัย
23	วันปืยมหาราช	เทศบาลตำบลเมืองเก่า	พิธีวางพวงมาลา

เดือนพฤศจิกายน

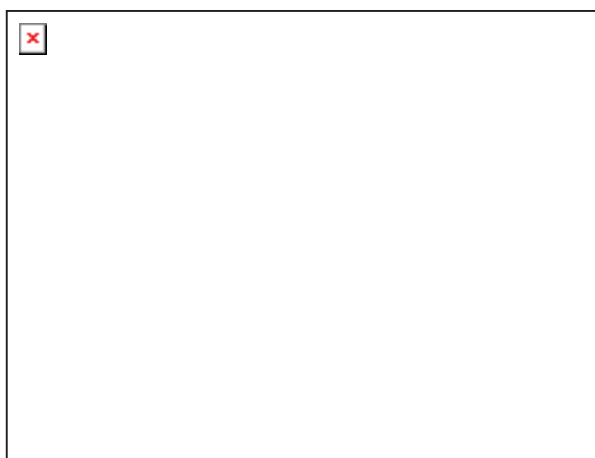
วันที่	ประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
เสาร์แรกของสัปดาห์	การแสดงมินิไลท์แอนด์ชาวด์	วัดสระศรี อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	การแสดงมินิไลท์แอนด์ชาวด์ เรื่องเมืองสุโขทัย
13-15 ค่ำเดือน 12	งานประเพณีลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ จังหวัดสุโขทัย	อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	<ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมรับรุ่งอรุณแห่งความสุข - การแสดงแสงเสียง - ขบวนแห่กระทงของหน่วยงานภาครัฐ/ รัฐวิสาหกิจ/เอกชน และประชาชน - การประกวดกระทงและประกวดนางนพ มาศ - ขบวนแห่โคมชัก โคมแขวน - การแสดงศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของสุโขทัย - การเล่นไฟ พลุตะไล ไฟพะเนียง และผลิตภัณฑ์ของดีสุโขทัย

เดือนธันวาคม

วันที่	ประเพณี	สถานที่	กิจกรรม
เสาร์แรกของสัปดาห์	การแสดงมินิไลท์แอนด์ซาวด์	วัดสระศรี อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	การแสดงมินิไลท์แอนด์ซาวด์ เรื่องเมืองสุโขทัย
5	ทำบุญตักบาตรวันพ่อ	วัดตระพังทอง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	ทำบุญตักบาตรในวันพ่อแห่งชาติ
31	วันส่งท้ายปีเก่า	เทศบาลตำบลเมืองเก่า	ทำบุญตักบาตรส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่

นอกจากนี้การเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้อง ระหว่างภาครัฐที่เป็นผู้กำหนดนโยบายและงบประมาณ ภาคเอกชนที่มีการจัดตั้งกลุ่ม จากกลุ่มคนหลากหลายอาชีพที่มีจิตสาธารณะ และชุมชนซึ่งเป็นเจ้าขององค์ความรู้และเจ้าของพื้นที่ จากการจัดประชุมและสัมมนาหลายครั้งทำให้เกิดกิจกรรมเสริมสำหรับนักท่องเที่ยว โดยภาคีทางวัฒนธรรมหลายโครงการประกอบด้วย

1. โครงการการจัดกิจกรรมเที่ยวชมชุมชนรอบอุทยานฯ

ภาพ 12 แสดงการจัดกิจกรรมชมชุมชนรอบอุทยานฯ

2. โครงการถนนคนเดิน เพลินตลาดโบราณ มนต์การรอยพระพุทธรบาท

ภาพ 13 แสดงโครงการถนนคนเดิน เพลินตลาดโบราณ มนต์การรอยพระพุทธรบาท

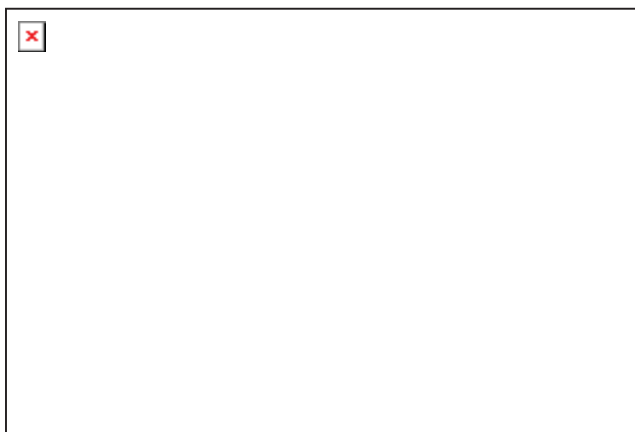
3. โครงการไหว้พระศักดิ์สิทธิ์ของจังหวัดสุโขทัย

ภาพ 14 แสดงโครงการไหว้พระศักดิ์สิทธิ์ของจังหวัดสุโขทัย

9. พัฒนาการเผยแพร่โฆษณา

คณะนักวิจัยได้จัดโครงการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์สุโขทัย ในวันพุธที่ 29 มิถุนายน 2554 ณ ห้องประชุมศรีดงรัก เทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อระดมสมองตรวจทานความถูกต้องของข้อมูลของสื่อสิ่งพิมพ์ ก่อนดำเนินการจัดพิมพ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนก่อนทำการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ต่อไป โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 50 คน ซึ่งเป็นตัวแทนจาก 12 ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย คือ ชุมชนตระพังทองกลาง ชุมชนแม่รำพัน ชุมชนบ้านใต้ ชุมชนสุโขทัยนคร1 ชุมชนสุโขทัยนคร3 ชุมชนบ้านเหนือ ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง ชุมชนรามใหญ่ ชุมชนศรีชุม ชุมชนวัดป่ามะม่วง ชุมชนลิไท และชุมชนรามเล็ก ตัวแทนผู้ประกอบการ โรงแรม ที่พัก ร้านอาหาร และตัวแทนเทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย

ภาพ 15 แสดงการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชน

ผลจากการวิจัยพบว่า พัฒนาการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ นั้นล้วนมาจากภาครัฐ และเป็นข้อมูลที่ผ่านการใช้งานมานานทำให้ข้อมูลไม่เป็นปัจจุบัน รวมทั้งไม่มีความหลากหลายทางรูปแบบ ดังนั้น นักวิจัย ภาควิทยุทธศาสตร์ จึงร่วมกันจัดทำโครงการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์ รวมทั้งสื่อวิทยุโทรทัศน์ที่เป็นปัจจุบัน โดยสามารถนำสื่อมวลชนตามรายนักวิจัยพร้อมทั้งรับข้อเสนอแนะได้ ดังนั้นจึงได้มีการพัฒนาประชาสัมพันธ์ข้อมูล ที่มีความเป็นปัจจุบันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

1. การประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ 2 เว็บไซต์ ประกอบด้วย

1.1 <http://www.mscs.nu.ac.th/oldcity>

1.2 <http://www.muangkaosukhothai.go.th>

2. การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ 10 ฉบับ ประกอบด้วย

2.1 หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 13 ธันวาคม 2554

2.2 หนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ ฉบับวันที่ 14 ธันวาคม 2554

2.3 หนังสือพิมพ์พลังชนออนไลน์ ฉบับวันที่ 14 ธันวาคม 2554

2.4 หนังสือพิมพ์ฐานสยาม ฉบับวันที่ 16-31 ธันวาคม 2554

2.5 หนังสือพิมพ์อิสรภาพ ฉบับวันที่ 16 ธันวาคม 2554

2.6 หนังสือพิมพ์พิทักษ์ไทย ฉบับวันที่ 16 ธันวาคม 2554

2.7 หนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก ฉบับวันที่ 17 ธันวาคม 2554

2.8 หนังสือพิมพ์ ASTV ผู้จัดการออนไลน์ ฉบับวันที่ 21 ธันวาคม 2554

2.9 หนังสือพิมพ์เสรีชนนิวส์ ฉบับเดือนธันวาคม 2554

2.10 เนชั่นสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 6 มกราคม 2555

3. การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อวิทยุ 2 สถานี ประกอบด้วย

3.1 สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยนเรศวร

3.2 สถานีวิทยุเรดิโอ เอ็กซ์

4. โทรทัศน์ 2 ช่อง ประกอบด้วย

4.1 สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

4.2 ทีทีเคเบิลทีวี

ดังนั้นการประชาสัมพันธ์จึงเป็นข้อมูลในการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่ หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์ อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี

11. พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

คณะผู้วิจัยได้ทดลองพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว จำนวน 3 เส้นทาง ร่วมกับชุมชนและทดลองใช้เส้นทางดังกล่าวและเป็นข้อสรุปร่วมกันดังนี้

1. ศาลาผาดำ ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์บริเวณหน้าคลองแม่รำที่ผู้คนในชุมชนโดยรอบอุทยานให้ความเคารพและเป็นศูนย์รวมจิตใจ
2. ย่านจำหน่ายหัตถกรรมแกะสลักไม้ เป็นแหล่งผลิตหัตถกรรมเรือจำลองจากเศษไม้สักที่เหลือจากการทำตู้ไม้ของชุมชนอื่น จนเรือจำลองได้รับเลือกให้เป็นสินค้าโอท็อปของหมู่บ้านที่สามารถสร้างรายได้ให้ถึง 5,000-10,000 บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน
3. ย่านแกะสลักไม้และขนมไทย ที่นำเศษไม้มาแกะสลักเป็นรูปปลา และพลิกแพลงจนเกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เช่น ไม้รูปมือสำหรับวางจับขวดไวน์ นอกเหนือจากขนมไทย เช่น ขนมแดง ขนมตาล ขนมฟักทอง หรือขนมสูตรโบราณอย่างข้าวแตงกา
4. ย่านประติมากรรมไทยที่มีการสร้างพระพุทธรูปทั้งขนาดใหญ่และพระพุทธรูปขนาดเล็กโดยช่างฝีมือในหมวดช่างสิบหมู่ไว้แทบทุกแขนง ทั้งช่างปั้น ช่างหล่อหรือช่างเทพทอง ช่างขัดและช่างลงรักปิดทอง
5. และ 6. คือย่านเครื่องปั้นดินเผาสังคโลก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงของสุโขทัยที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน และได้รับการพัฒนามาเป็นเครื่องใช้สอยในปัจจุบัน ซึ่งสินค้ายอดนิยมก็คือเครื่องปั้นดินเผาเคลือบเนื้อละเอียดชนิดเนื้อแตกลายงาสีเขียวไขกา
7. ย่านพระพุทธรูปไม้แกะสลัก ที่ได้การยอมรับว่ามีความโดดเด่นและสวยงามจนเป็นที่รู้จักทั้งภายในและต่างประเทศ
8. และ 9. ย่านเฟอร์นิเจอร์จากไม้ ซึ่งเป็นแหล่งผลิตเฟอร์นิเจอร์ใช้ในครัวเรือนแบบลวดลายฉลุงดงามและเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนที่ไหน
10. ย่านเกวียน ที่เป็นแหล่งทำเกวียนขายและมีรายได้ดี

11.และ 12.ย่านเรือนไทยจำลอง ที่ชาวบ้านใช้เวลาว่างหลังเสร็จจากทำงานมาทำบ้านเรือนไทยเล็กจำลอง โดยนำเศษไม้มาจากร้านทำตู้มาประดิษฐ์เป็นบ้านเรือนไทยและเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่ซื้อไปสะสมเป็นที่ระลึก

เส้นทางท่องเที่ยว 1 วัน

- จุดที่ 1 ศาลตาผาคำ
- จุดที่ 2 ย่านจำหน่ายหัตถกรรม
- จุดที่ 3 ย่านแกะสลักไม้และขนมไทย
- จุดที่ 4 ย่านประติมากรรมไทย

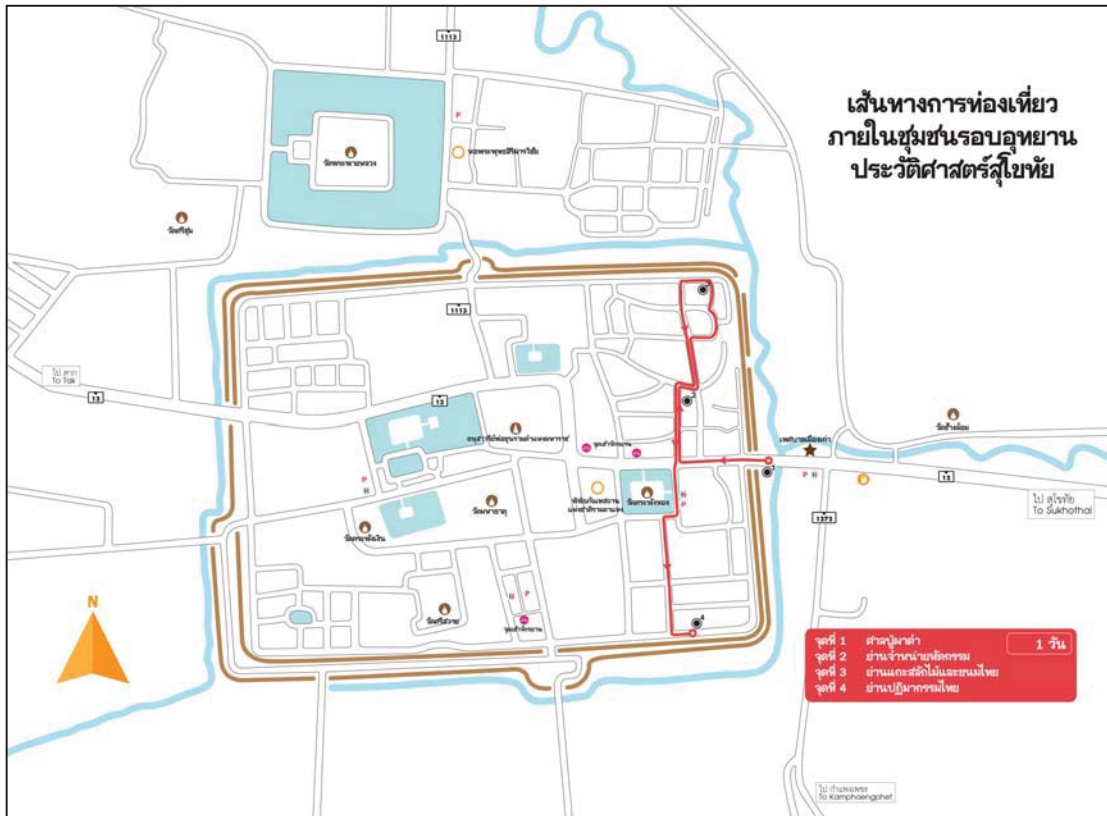
เส้นทางท่องเที่ยวครึ่งวัน

- จุดที่ 5 - 6 ย่านเครื่องปั้นดินเผาสังคโลก
- จุดที่ 7 ย่านพระพุทธรูปไม้แกะสลัก
- จุดที่ 8 - 9 ย่านเฟอร์นิเจอร์จากไม้

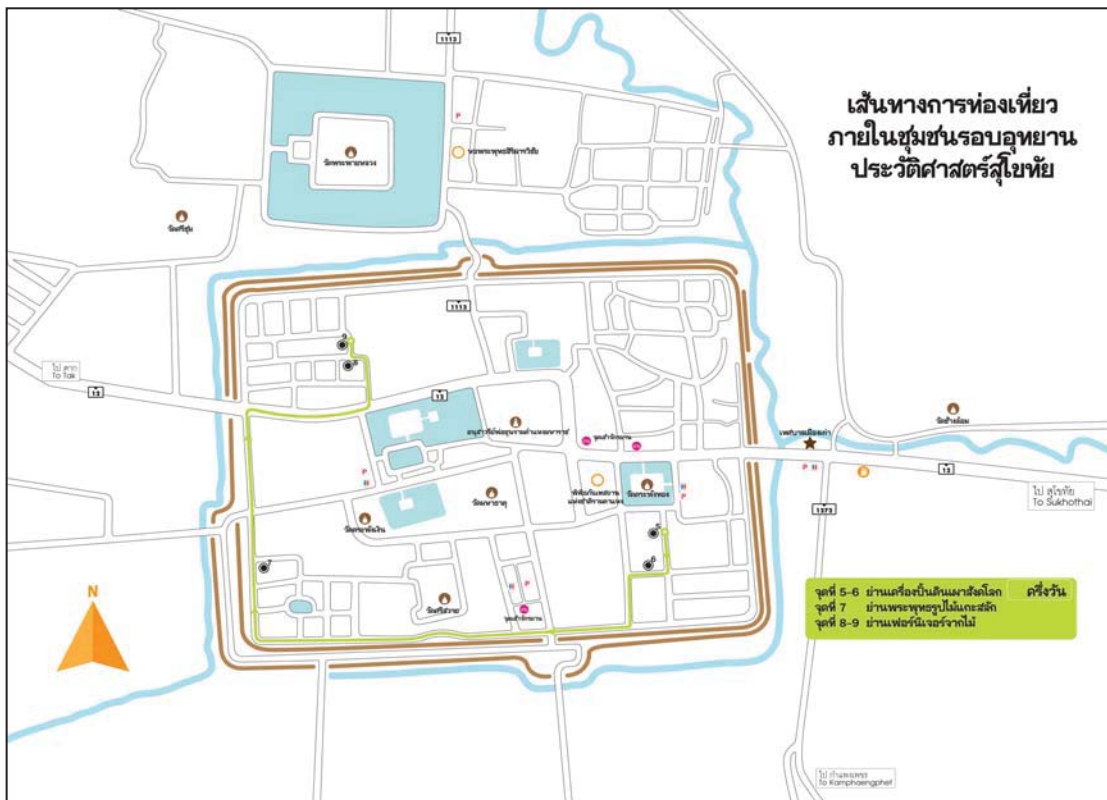
เส้นทางท่องเที่ยว 1 วันครึ่ง

- จุดที่ 10 ย่านเกวียน
- จุดที่ 11-12 ย่านเรือนไทยจำลอง
- จุดที่ 13 ตำนานคลองตด
- จุดที่ 14 ย่านกระถางต้นไม้

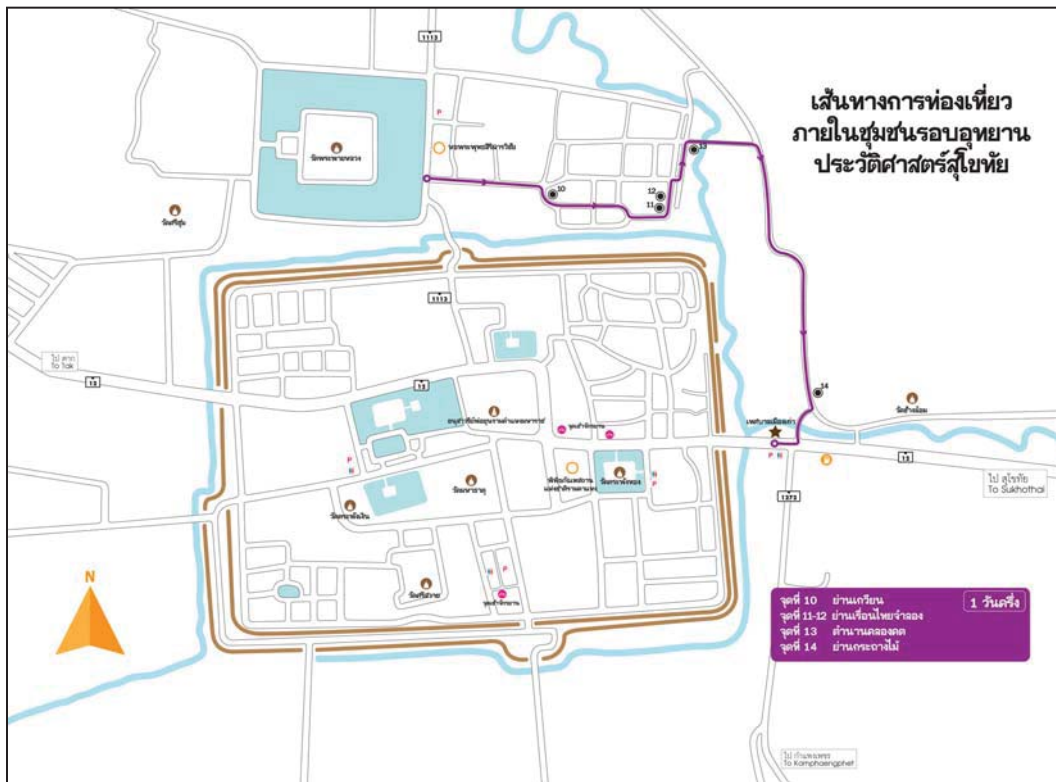

ภาพ 16 แสดงเส้นทางท่องเที่ยว 1 วัน

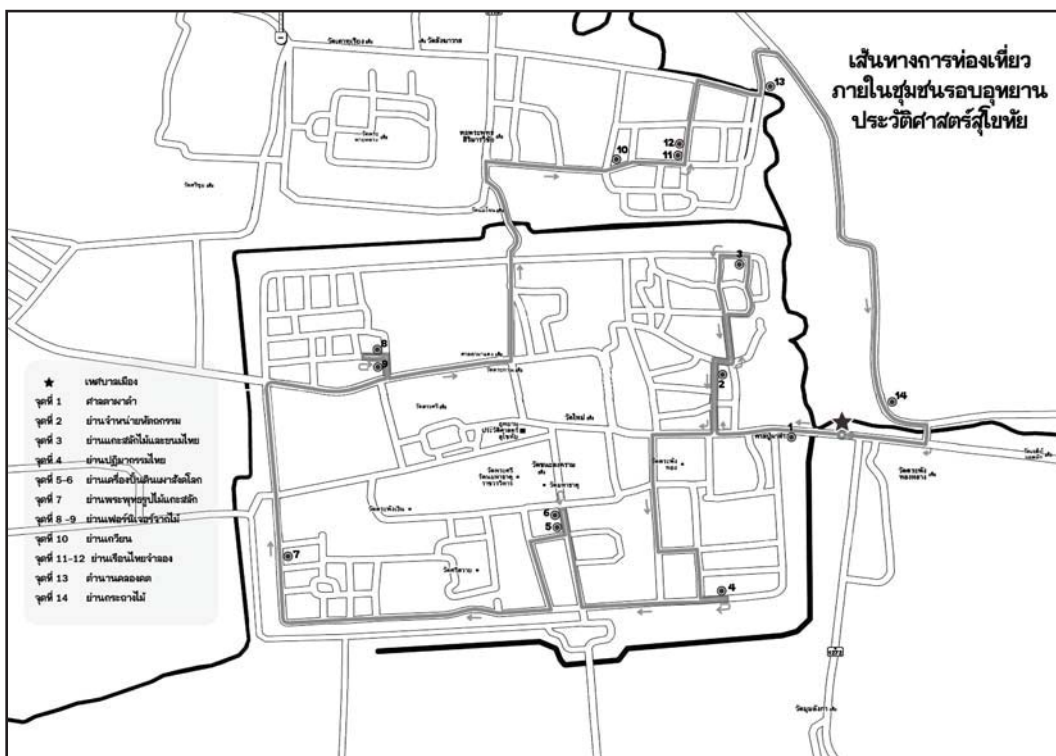

ภาพ 17 แสดงเส้นทางท่องเที่ยวครึ่งวัน

ภาพ 18 แสดงเส้นทางท่องเที่ยว 1 วันครึ่ง

นอกจากแผนที่การท่องเที่ยวในแต่ละวันแล้วคณะผู้วิจัยยังได้จัดทำแผนที่ที่มีเส้นทางต่างๆของชุมชนเมืองเก่า จำนวน 200 แผ่นเพื่อบอกตำแหน่งสำคัญสำหรับการบริการนักท่องเที่ยว

ภาพ 19 แสดงเส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

นอกจากนี้คณะผู้วิจัยเห็นว่า แผนที่ที่เขียนจากหน่วยงานราชการทำให้เกิดความสับสนแก่นักท่องเที่ยว และยังมีขาดรายละเอียดอยู่มาก ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเขียนแผนที่ขึ้นมาใหม่ โดยใช้เทคนิคสีน้ำที่บอกรายละเอียด เช่น ร้านอาหาร แหล่งผลิตภัณท์ วัด โบราณสถาน ตลาด ห้องน้ำสาธารณะ ชุมชน ที่พักแรม ฯลฯ ที่ถูกต้องตามระบบกำหนดตำแหน่งบนโลกผ่านดาวเทียม (GPS) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สามารถเลือกท่องเที่ยวชุมชนตามความประสงค์ และสามารถวางแผนในการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับระยะเวลาได้ จำนวน 2,500 แผ่น

ภาพ 20 แสดงแผนที่ชุมชนเมืองเก่า

การท่องเที่ยวที่ตระหนักดีว่า ความหลากหลายและความแตกต่างทางวัฒนธรรมคือมนต์เสน่ห์ และความงดงามที่ควรค่าแก่การสัมผัสและเรียนรู้ด้วยหลักคิดที่ว่า การท่องเที่ยวที่ตื่นอกจากจะสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวควรสร้างรักและปลูกศรัทธาต่อวิถีและวัฒนธรรมที่ดึงดูดให้คงอยู่สืบต่อไป ดังนั้นการที่ให้ความสำคัญแก่ประชาชนในท้องถิ่น ในด้านที่จะมีบทบาทในการกำกับดูแลและควบคุมการท่องเที่ยว จึงเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาตนเองเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของ รัฐบาลกับชุมชน และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น ร่วมพัฒนาจุดขายต่างๆ ได้แก่ ที่พักอาศัย ร้านอาหาร การนำเสนอลูกค้านด้านวัฒนธรรม ศิลปะและประเพณีต่างๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี

ตอนที่ 3 การประเมินผลหลังการดำเนินการวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ประกอบด้วย

3.1 ด้านศักยภาพของชุมชน

- ลักษณะเด่น
- ความพร้อมเชิงท่องเที่ยว
- ความสามารถในการแข่งขันและการรองรับนักท่องเที่ยว

3.2 ด้านจำนวนนักท่องเที่ยว

3.3 ด้านรายได้ของคนในชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนฯ หลังการดำเนินการวิจัยฯ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาศักยภาพของชุมชน : ลักษณะเด่น ความพร้อมเชิงท่องเที่ยว ความสามารถในการแข่งขัน การรองรับนักท่องเที่ยว การตลาด จำนวนนักท่องเที่ยว และรายได้ของคนในชุมชน (หลังการดำเนินการวิจัยฯ)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์ทันทีจากแบบสอบถาม จำนวน 720 คน ทุกชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ระหว่างเดือนธันวาคม 2554 – เดือนมกราคม 2555 รวม 2 เดือน ขณะเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษาโดยคณะผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกประเด็นสำคัญๆ ไว้ขณะสัมภาษณ์ บันทึกภาพเพื่อนำไปใช้ประกอบกับข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์ สอบถามรวมทั้งฟังจากเทปบันทึกเสียงซ้ำจากการสัมภาษณ์ เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง ซึ่งได้กระทำภายหลังจากการสัมภาษณ์ทุก ๆ ครั้ง แล้วนำไปถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์แบบคำต่อคำของแต่ละรายภายหลังจากพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง

1. ข้อมูลทั่วไป

ตาราง 51 แสดงเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	361	49.9
หญิง	363	50.1
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม มีจำนวนทั้งสิ้น 724 คน แบ่งออกเป็นเพศชาย 361 คน คิดเป็นร้อยละ 49.9 และเพศหญิง 363 คน คิดเป็นร้อยละ 50.1

ตาราง 52 แสดงระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่ได้เรียนหนังสือ	28	3.9
ประถมศึกษา	350	48.3
มัธยมศึกษา	94	13
อาชีวศึกษา/ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/ อนุปริญญา	64	8.8
ปริญญาตรี	108	14.9
สูงกว่าปริญญาตรี	80	11
รวม	724	100

ระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าไม่ได้เรียนหนังสือ มีจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 3.9 ระดับประถมศึกษา จำนวน 350 คน คิดเป็นร้อยละ 48.3 ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 13 ระดับอาชีวศึกษา/ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง/ระดับอนุปริญญา จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 ระดับปริญญาตรี จำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 14.9 และระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 11

ตาราง 53 แสดงระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม

ระยะเวลา (ปี)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
0 - 5	4	0.5
5 – 10	40	5.5
10 ปีขึ้นไป	680	94
รวม	724	100

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 0-5 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 0.5 ระยะเวลา 5 – 10 ปี จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 5.5 และอยู่อาศัยตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จำนวน 680 คน คิดเป็นร้อยละ 94

ตาราง 54 แสดงอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อยู่ในอุปการะของครอบครัว	155	21.4
เกษตรกรกรรม	44445127	17.5
ค้าขาย	160	22
รับจ้าง	98	13.5
ธุรกิจส่วนตัว	151	20.9
รับราชการ	15	2.1
อื่น ๆ	18	2.5
รวม	724	100

อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถแบ่งออกได้ ดังนี้ อยู่ในอุปการะของครอบครัว จำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 21.4 อาชีพเกษตรกรกรรม จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 อาชีพค้าขาย จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 22 อาชีพรับจ้าง จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 13.5 ธุรกิจส่วนตัวจำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 20.9 รับราชการ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 2.1 และอื่น ๆ จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

ตาราง 55 แสดงรายได้/เดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายได้/เดือน (บาท)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 1,500	155	21.4
1,500 - 3,000	127	17.5
3,001 - 4,500	160	22
4,501 - 6,000	98	13.5
6,001 บาท ขึ้นไป	151	20.9
อื่น ๆ	15	2.1
รวม	724	100

รายได้/เดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า มีรายได้/เดือน ต่ำกว่า 1,500 บาท จำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 21.4 รายได้ 1,500 - 3,000 บาท จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 รายได้ 3,001 - 4,500 บาท จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 22 รายได้ 4,501 - 6,000 บาทจำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 13.5 รายได้ 6,001 บาท ขึ้นไป จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 20.9 และอื่น ๆ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 2.1

ตาราง 56 แสดงสถานภาพทางสังคมในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพทางสังคม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน	72	9.9
นายก อบต./คณะกรรมการบริหาร อบต.	50	6.9
ประชาชนทั่วไป	509	70.3
ปฏิบัติงานในหน่วยงาน /องค์กรภาครัฐ	93	12.8
รวม	724	100

สถานภาพทางสังคมในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งออกได้ ดังนี้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน มีจำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 9.9 นายก อบต. คณะกรรมการบริหาร อบต. จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 6.9 ประชาชนทั่วไป จำนวน 509 คน คิดเป็นร้อยละ 70.3 ปฏิบัติงานในหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐ จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 12.8

2. ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ตาราง 57 แสดงความคิดเห็นด้านรายได้ของชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม

การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	451	62.3
เหมือนเดิม	237	32.7
ลดลง	36	5
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชน พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชนเป็นไปในทางที่ดีขึ้น มีจำนวน 451 คน คิดเป็นร้อยละ 62.3 การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้เหมือนเดิม จำนวน 237 คน คิดเป็นร้อยละ 32.7 และรายได้ลดลง จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 5

ตาราง 58 แสดงความคิดเห็นด้านการจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

การจ้างงานและการสร้างอาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	370	51.1
เหมือนเดิม	286	39.5
ลดลง	68	9.4
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การจ้างงานและการสร้างอาชีพ พบว่า การจ้างงานและการสร้างอาชีพเป็นไปในทางที่ดีขึ้น มีจำนวน 370 คน คิดเป็นร้อยละ 51.1 เหมือนเดิม จำนวน 286 คน คิดเป็นร้อยละ 39.5 และลดลง จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4

ตาราง 59 แสดงความคิดเห็นด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	561	77.5
เหมือนเดิม	143	19.7
ลดลง	20	2.8
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน พบว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 561 คน คิดเป็นร้อยละ 77.5 เหมือนเดิม จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 19.7 และลดลง จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 2.8

ตาราง 60 แสดงความคิดเห็นด้านการเป็นเจ้าบ้านของชุมชน

การเป็นเจ้าบ้านของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	550	76
เหมือนเดิม	171	23.6
ลดลง	3	0.4
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การเป็นเจ้าบ้านของชุมชน พบว่า มีการเป็นเจ้าบ้านที่ดีขึ้น จำนวน 550 คน คิดเป็นร้อยละ 76 เหมือนเดิม จำนวน 171 คน คิดเป็นร้อยละ 23.6 และลดลง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.4

ตาราง 61 แสดงความคิดเห็นด้านการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน

การมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	464	64.1
เหมือนเดิม	204	28.2
ลดลง	56	7.7
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องการมีจิตบริการสาธารณะ พบว่า การมีจิตบริการสาธารณะของ คนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 464 คน คิดเป็นร้อยละ 64.1 เหมือนเดิม จำนวน 204 คน คิดเป็นร้อยละ 28.2 และลดลง จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 7.7

ตาราง 62 แสดงความคิดเห็นด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	463	64
เหมือนเดิม	163	22.5
ลดลง	98	13.5
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน พบว่า การดำรง อยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 463 คน คิดเป็นร้อยละ 64 เหมือนเดิม จำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 และลดลง จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 13.5

ตาราง 63 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับตัวของชุมชน

การปรับตัวของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	398	55
เหมือนเดิม	254	35.1
ลดลง	72	9.9
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง การปรับตัวของชุมชน พบว่า การปรับตัวของคนในชุมชนดีขึ้น มีจำนวน 398 คน คิดเป็นร้อยละ 55 เหมือนเดิม จำนวน 254 คน คิดเป็นร้อยละ 35.1 และลดลง จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 9.9

ตาราง 64 แสดงความคิดเห็นด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน

การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	141	19.5
เหมือนเดิม	552	76.2
ลดลง	31	4.3
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก พบว่า การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 19.5 เหมือนเดิม จำนวน 552 คน คิดเป็นร้อยละ 76.2 และลดลง จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 4.3

ตาราง 65 แสดงความคิดเห็นด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	501	69.2
เหมือนเดิม	154	21.3
ลดลง	69	9.5
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก พบว่า คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก เป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 501 คน คิดเป็นร้อยละ 69.2 เหมือนเดิม จำนวน 154 คน คิดเป็นร้อยละ 21.3 และลดลง จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 9.5

ตาราง 66 แสดงความคิดเห็นด้านความสวยงามของชุมชน

ความสวยงามของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	536	74
เหมือนเดิม	179	24.7
ลดลง	9	1.3
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความสวยงามของชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก พบว่า ความสวยงามของชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก เป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 536 คน คิดเป็นร้อยละ 74 และเหมือนเดิม จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 24.7 และลดลง จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 1.3

ตาราง 67 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน

ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้น	276	38.1
เหมือนเดิม	340	47
ลดลง	108	14.9
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน พบว่า ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้นไปในทางดีขึ้นไป มีจำนวน 276 คน คิดเป็นร้อยละ 38.1 เหมือนเดิม จำนวน 340 คน คิดเป็นร้อยละ 47 และลดลง จำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 14.9

ตาราง 68 แสดงความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน

ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้นไป	609	84.1
เหมือนเดิม	76	10.5
ลดลง	39	5.4
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน พบว่า ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้นไป มีจำนวน 609 คน คิดเป็นร้อยละ 84.1 เหมือนเดิม จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 10.5 และลดลง จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 5.4

ตาราง 69 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน

ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้นไป	461	63.7
เหมือนเดิม	259	35.8
ลดลง	4	0.5
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้นไป มีจำนวน 461 คน คิดเป็นร้อยละ 63.7 และเหมือนเดิม จำนวน 259 คน คิดเป็นร้อยละ 35.8 และลดลง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 0.5

ตาราง 70 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน

ความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขัน ของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้นไป	417	57.6
เหมือนเดิม	209	28.9
ลดลง	98	13.5
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน พบว่า ความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้นไป มีจำนวน 417 คน คิดเป็นร้อยละ 57.6 เหมือนเดิม จำนวน 209 คน คิดเป็นร้อยละ 28.9 และลดลง จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 13.5

ตาราง 71 แสดงความคิดเห็นด้านความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

ความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้นไป	367	50.7
เหมือนเดิม	299	41.3
ลดลง	58	8
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องความพร้อมของชุมชนด้านองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว พบว่า ความพร้อมของชุมชนด้านองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเป็นไปในทางดีขึ้นไป มีจำนวน 367 คน คิดเป็นร้อยละ 50.7 เหมือนเดิม จำนวน 299 คน คิดเป็นร้อยละ 41.3 และลดลง จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 8

ตาราง 72 แสดงความคิดเห็นด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดีขึ้นไป	418	57.7
เหมือนเดิม	204	28.2
ลดลง	102	14.1
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่องจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเป็นไปในทางดีขึ้น มีจำนวน 418 คน คิดเป็นร้อยละ 57.7 เหมือนเดิม จำนวน 204 คน คิดเป็นร้อยละ 28.2 และลดลงจำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 14.1

3. ข้อมูลด้านศักยภาพของชุมชน

ตาราง 73 แสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว

การวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	451	62.3
ปานกลาง	176	24.3
น้อย	97	13.4
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว จำนวน 451 คน คิดเป็นร้อยละ 62.3 ปานกลาง จำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 24.3 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 13.4

ตาราง 74 แสดงความคิดเห็นด้านการรองรับนักท่องเที่ยว

การรองรับนักท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	466	64.3
ปานกลาง	157	21.7
น้อย	101	14
รวม	724	100

จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการรองรับนักท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการรองรับนักท่องเที่ยว จำนวน 466 คน คิดเป็นร้อยละ 64.3 ปานกลาง จำนวน 157 คน คิดเป็นร้อยละ 21.7 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 14

ตาราง 75 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับ
นักท่องเที่ยว

การจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	357	49.3
ปานกลาง	241	33.3
น้อย	126	17.4
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว จำนวน 357 คน คิดเป็นร้อยละ 49.3 ปานกลาง จำนวน 241 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 17.4

ตาราง 76 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล

การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	498	68.8
ปานกลาง	114	15.7
น้อย	112	15.5
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล จำนวน 498 คน คิดเป็นร้อยละ 68.8 ปานกลาง จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 15.7 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 15.5

ตาราง 77 แสดงความคิดเห็นด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน

การปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	365	50.4
ปานกลาง	283	39.1
น้อย	76	10.5
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ จำนวน 365 คน คิดเป็นร้อยละ 50.4 ปานกลาง จำนวน 283 คน คิดเป็นร้อยละ 39.1 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 10.5

ตาราง 78 แสดงความคิดเห็นด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	288	39.8
ปานกลาง	392	54.1
น้อย	44	6.1
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 288 คน คิดเป็นร้อยละ 39.8 ปานกลาง จำนวน 392 คน คิดเป็นร้อยละ 54.1 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 6.1

ตาราง 79 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	351	48.5
ปานกลาง	317	43.8
น้อย	56	7.7
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน จำนวน 351 คน คิดเป็นร้อยละ 48.5 ปานกลาง จำนวน 317 คน คิดเป็นร้อยละ 43.8 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 7.7

ตาราง 80 แสดงความคิดเห็นด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน

พัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	469	64.8
ปานกลาง	132	18.2
น้อย	123	17
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน พบว่าชุมชนมีศักยภาพมากด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน จำนวน 469 คน คิดเป็นร้อยละ 64.8 ปานกลาง จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 18.2 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 17

4. ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

ตาราง 81 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯ ด้านถนน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	491	67.8
ปานกลาง	152	21
น้อย	81	11.2
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน) พบว่าชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านถนน จำนวน 491 คน คิดเป็นร้อยละ 67.8 และปานกลาง จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 21 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 81 คิดเป็นร้อยละ 11.2

ตาราง 82 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๗ ด้านไฟฟ้า	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	561	77.5
ปานกลาง	139	19.2
น้อย	24	3.3
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านไฟฟ้า จำนวน 561 คน คิดเป็นร้อยละ 77.5 ปานกลาง จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 19.2 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 3.3

ตาราง 83 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๗ ด้านโทรศัพท์	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	383	52.9
ปานกลาง	215	29.7
น้อย	126	17.4
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากขึ้นในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ในปัจจัยด้านโทรศัพท์ จำนวน 383 คน คิดเป็นร้อยละ 52.9 ปานกลาง จำนวน 215 คน คิดเป็นร้อยละ 29.7 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 17.4

ตาราง 84 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๓ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	417	57.6
ปานกลาง	174	24
น้อย	133	18.4
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านศูนย์ข้อมูลข่าวสาร จำนวน 417 คน คิดเป็นร้อยละ 57.6 ปานกลาง จำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 24 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 18.4

ตาราง 85 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๓ น้ำสะอาด	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	360	49.7
ปานกลาง	208	28.7
น้อย	156	21.5
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านน้ำสะอาด จำนวน 360 คน คิดเป็นร้อยละ 49.7 ปานกลาง จำนวน 208 คน คิดเป็นร้อยละ 28.7 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 21.5

ตาราง 86 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้อง
สุขา)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๗ ห้องสุขา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	322	44.5
ปานกลาง	246	34
น้อย	156	21.5
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา) พบว่า
ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านส้วม จำนวน
322 คน คิดเป็นร้อยละ 44.5 ปานกลาง จำนวน 246 คน คิดเป็นร้อยละ 34 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 156
คน คิดเป็นร้อยละ 21.5

ตาราง 87 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้าย
บอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๗ ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	364	50.3
ปานกลาง	255	35.2
น้อย	105	14.5
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทาง
และสถานที่สำคัญของชุมชน) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับ
การท่องเที่ยว ปัจจัยด้านป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน จำนวน 364 คน คิดเป็นร้อยละ 50.3
ปานกลาง จำนวน 255 คน คิดเป็นร้อยละ 35.2 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 14.5

ตาราง 88 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว
(ยานพาหนะ)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๗ ยานพาหนะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	328	45.3
ปานกลาง	269	37.2
น้อย	127	17.5
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปีจ้ยด้านยานพาหนะ จำนวน 328 คน คิดเป็นร้อยละ 45.3 ปานกลาง จำนวน 269 คน คิดเป็นร้อยละ 37.2 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5

ตาราง 89 แสดงความคิดเห็นด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว
(ร้านอาหาร)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ๗ ร้านอาหาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	347	47.9
ปานกลาง	155	21.4
น้อย	222	30.7
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ปีจ้ยด้านร้านอาหาร จำนวน 347 คน คิดเป็นร้อยละ 47.9 ปานกลาง จำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 21.4 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 222 คน คิดเป็นร้อยละ 30.7

ตาราง 90 แสดงความคิดเห็น ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก)

ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	388	53.6
ปานกลาง	238	32.9
น้อย	98	13.5
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก จำนวน 388 คน คิดเป็นร้อยละ 53.6 ปานกลาง จำนวน 238 คน คิดเป็นร้อยละ 32.9 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 13.5

ตาราง 91 แสดงความคิดเห็นด้านการสื่อสารและภาษา

ด้านการสื่อสารและภาษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	299	41.3
ปานกลาง	266	36.7
น้อย	159	22
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการสื่อสารและภาษา พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านการสื่อสารและภาษา จำนวน 299 คน คิดเป็นร้อยละ 41.3 ปานกลาง จำนวน 266 คน คิดเป็นร้อยละ 36.7 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 22

ตาราง 92 แสดงความคิดเห็นด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน

ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	439	60.6
ปานกลาง	249	34.4
น้อย	36	5.0
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมากด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน จำนวน 439 คน คิดเป็นร้อยละ 60.6 ปานกลาง จำนวน 249 คน คิดเป็นร้อยละ 34.4 และมีศักยภาพน้อยจำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 5

ตาราง 93 แสดงความคิดเห็นด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน

ด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มาก	367	50.7
ปานกลาง	273	37.7
น้อย	84	11.6
รวม	724	100

ผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพมาก ด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน จำนวน 367 คน คิดเป็นร้อยละ 50.7 ปานกลาง จำนวน 273 คน คิดเป็นร้อยละ 37.7 และมีศักยภาพน้อย จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 11.6

จากการดำเนินการ โครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ระยะเวลาดำเนินโครงการจำนวน 18 เดือน พบว่าชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีศักยภาพของด้านการท่องเที่ยว ดังนี้

1. ลักษณะเด่นพื้นที่รอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีชุมชนอาศัยอยู่ทั้งสิ้น 12 ชุมชน ล้วนแต่เป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยว จึงได้จัดโครงการเพื่อพัฒนาให้ชุมชนโดยรอบได้เชื่อมโยงกับอุทยานประวัติศาสตร์สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ให้เข้ามาเที่ยวกันมากขึ้น

2. ความพร้อมเชิงท่องเที่ยว ที่ผ่านมามีการพัฒนาการท่องเที่ยวในหลากหลายรูปแบบ เช่น การเดินเที่ยว การขี่มอเตอร์ไบค์ท่องเที่ยวเมืองเก่า ปั่นจักรยานสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้านอย่างใกล้ชิด หรือนั่งรถราง แล้วยังรถม้าให้บริการอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการจัดภูมิทัศน์เส้นทางท่องเที่ยวให้สวยงาม รวมถึงมีการบริการนำเที่ยวจากมัคคุเทศก์

3. ความสามารถในการแข่งขันและการรองรับนักท่องเที่ยว ทั้ง 12 ชุมชนนี้ อยู่ในตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง ซึ่งอยู่โดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ ล้วนแต่เป็นแหล่งรวบรวมศิลปวัฒนธรรม ฝีมือหัตถกรรมและจิตรกรรมไทยที่น่าสนใจ ได้แก่

ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง เป็นชุมชนที่ผลิตเครื่องสังคโลก ทำเครื่องปั้นดินเผาเคลือบเนื้อละเอียด โดยเฉพาะเนื้อแตกลายงาสีเขียวไปกา งานทุกชิ้นล้วนปั้นด้วยมือ นับเป็นหัตถกรรมเชิงศิลปะที่ทรงคุณค่า สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ไม่เพียงแต่นุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ชื่นชมเท่านั้น ยังคงสร้างรายได้ที่ดีให้แก่ชุมชน อีกทั้งยังมีการสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ความสลับซับซ้อนของงานหล่อพระพุทธรูปเป็นประติมากรรมที่รวมเอาช่างสิบหมู่ไว้แทบทุกแขนง ทั้งช่างปั้น ช่างหล่อ หรือช่างเทพทอง ช่างขัด และช่างลงรักปิดทอง

ชุมชนรามเล็ก ย่านแกะสลักพระพุทธรูปไม้มา กว่า 50 ปี งานหัตถกรรมประเภทนี้มีความงดงามทางศิลปะอยู่มาก มี ความยากในการขึ้น โครงและลงรายละเอียด จากผลงานที่โดดเด่นและสวยงาม จึงทำให้ในปัจจุบันเป็นที่รู้จักทั้งในและต่างประเทศ รุ่งเรือง ศรีกระจำง ช่างแกะสลักพระพุทธรูป เผยว่า “ผมไม่เคยเรียนจากใคร ที่ทำเป็นเพราะซึมซับมาเอง เมื่อก่อนก็เริ่มจากการแกะสลักเป็นรูปสัตว์ต่างๆ จนเมื่อมีความชำนาญมากขึ้น จึงลองแกะสลักพระจากรูปถ่าย และทำได้ดีจนยึดเป็นอาชีพหลัก งานฝีมือประเภทนี้ นอกจากจะต้องประณีตเพื่อให้งานออกมาสวยแล้ว ยังต้องมีใจรักในงานด้วย แล้วตอนนี้กำลังจะพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กๆ ให้มีคนทำสืบต่อไป”

ชุมชนรามใหญ่ ย่านผลิตเฟอร์นิเจอร์จากไม้ กรอบรูปและป้ายชื่อติดบ้าน และผลิตภัณฑ์จลุลายไม้ ผลิตเฟอร์นิเจอร์จากไม้ ที่ใช้ในครัวเรือน เช่น ตู้โชว์ เติง ตู้เสื้อผ้า ที่มีเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใคร ส่วนใหญ่ทำเป็นทรงยุโรปแต่สลักด้วยลวดลายสุโขทัยโบราณ งานทุกชิ้นทำขึ้นจากมือล้วนๆ โดยใช้ไม้สักที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป สักเกตได้จากสีของไม้ที่เข้ม และเห็นลายไม้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังมีร้านทำกรอบรูปป้ายชื่อติดบ้าน และร้านผลิตภัณฑ์จลุลายไม้ เพื่อนำไปประดับบนฝาตู้กระจก ที่ล้วนเป็นงานที่ละเอียดสวยงาม

ชุมชนปามะม่วง หากใครเดินทางชมอุทยานจันทิว ก็สามารถแวะกินถั่วเขียวเรือเจ้าอร่อย ที่ร้านถั่วเขียวเรือวังเก่า หรือถ้ำเมื่อยก็แวะนวดแผนโบราณได้ที่บ้านนายณรงค์ เรืองศรี ซึ่งได้มีโอกาสเรียนการนวดแผนโบราณมาจาก หมอคอก ผู้บรมอาชีพของเทศบาลตำบลเมืองเก่า เป็นผู้รู้เกี่ยวกับการนวดแผนโบราณเป็นอย่างดี ภายหลังนายณรงค์ จึงศึกษาข้อมูลด้วยตนเองจากหนังสือหมอจันทันคว่าข้อมูลจากวัดโพธิ์ และได้นำความรู้ที่นั่นมาประกอบเป็นอาชีพ จนมีชาวบ้านหมุนเวียนกันมาใช้บริการอย่างไม่ขาดสาย

สำหรับผู้ที่ชื่นชอบการแต่งบ้าน ก็สามารถมาสรรหาของแต่งบ้านสวยๆ ได้ที่ ชุมชนบ้านเหนือ นอกจากนี้ยังมีขนมพื้นเมืองหลากหลายชนิดให้เลือกชิม ทั้ง ขนมแดงโบราณ ขนมฟัก และข้าวแดงกา ซึ่งข้าวแดงกา เป็นขนมพื้นบ้านตั้งแต่สมัยโบราณ เหตุที่เรียกว่าข้าวแดงกานั้น เนื่องจากต้องนำข้าวเหนียวนึ่งสุกไปตำในครกใหญ่ แล้วใช้สากตำแรงๆ หรือแฉกให้เหนียวและจับตัวเป็นก้อน จากนั้นนำมาคลุกกับงาคั่ว ไรยกเลื้อ และมะพร้าวเล็กน้อย จะได้รสชาติหอม เค็ม มัน โดยขนมแดงกามี 2 แบบคือ นำมาปั้นเป็นทรงแบนๆ และปั้นเป็นทรงกลม มีไส้ที่มีส่วนผสมของน้ำตาลมะพร้าวและถั่วลิสง

ส่วนผู้ที่รักการเลี้ยงนกสวยงาม หรือนกหัวจุก ที่ชุมชนระพีงทองหลวง เป็นแหล่งขายกรงนกหัวจุก แม้ว่าจะเป็นเพียงอาชีพเสริม แต่ด้วยเนื้องานที่ละเอียดลออ ก็ทำให้มีผู้มาติดต่อขอซื้อ มากมาย นอกจากนี้ ยังมีเครื่องประดับที่ได้รับการยอมรับให้เป็นสินค้าโอท็อปมาตรฐาน คือเครื่องประดับข้าวตอกพระร่วง ซึ่งเป็นแร่ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติในจังหวัดสุโขทัย ภูมิปัญญาของชาวบ้านที่นำเม็ดข้าวตอกมาเจียรไน ทำเป็นเครื่องประดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแหวน สร้อยคอ ต่างหู กำไลข้อมือ กรอบใส่พระ ด้วยการลงยาแบบลวดลายรูปทรงของสุโขทัย

ชุมชนลิโตะ เป็นย่านที่มีความเด่นในเรื่องการทำ เรือนไทยจำลอง เป็นของที่ระลึกที่ได้รับความนิยมสูง เนื่องจากมีความสวยงาม และบ่งบอกถึงความเป็นไทยได้อย่างชัดเจน นักท่องเที่ยวต่างชาติจึงให้ความสนใจในการซื้อกลับไปเป็นของที่ระลึก และชาวบ้านยังเอาใจผู้บริโภครด้วยการเพิ่มความสนุกสนานเพลิดเพลิน โดยให้มีการประกอบบ้านทรงไทยจำลองด้วยฝีมือตนเองอีกด้วย และนอกจากนี้ยังมีการทำเกวียน โดยได้รับการถ่ายทอดฝีมือช่างไม้มาจากบรรพบุรุษ คนในย่านนี้จึงยึดอาชีพทำเกวียนขายและมีรายได้ดี

ประสาธ ใจรัก ช่างปูนปั้นเทวรูป ชาวชุมชนบ้านใต้ เผยว่า “เขาได้รับการถ่ายทอดและแรงบันดาลใจในการทำงานมาจากคุณปู่ ที่ทำงานด้านประติมากรรมประดับโบสถ์วิหารเก่า ถือเป็นงานอนุรักษ์ศิลปะ และเทคนิควิธีการทำงานแบบโบราณไว้ เพื่อประโยชน์ในการสร้างสรรค์ต่อไป” และที่ชุมชนบ้านใต้แห่งนี้ ยังมีจิตรกรรมวาดลายไทยบนผืนผ้าใบ ไม่ว่าจะเป็น ลายกระหนก ลายสุโขทัย และลายประยุกต์อื่นๆ ซึ่งล้วนสร้างความตื่นตาให้แก่ผู้มาเยี่ยมชม

ชุมชนสุโขทัยนคร 1 เป็นจุดจำหน่ายเรือสำเภาจาลอง โดยออกแบบเรือ ในรูปแบบที่หลากหลาย ด้วยการใส่เศษไม้สักที่เหลือจากทำตู้ไม้ของชุมชนอื่นๆ มาใช้ประดิษฐ์ การจำหน่ายส่วนใหญ่เป็นการขายส่งไปยังรายขายปลีกต่างๆ ไปในสุโขทัย มากกว่าขายหน้าร้าน และยังผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ที่เกิดจากความไม่ตั้งใจของเกษตรกรคนหนึ่ง ซึ่งทำไว้ให้เด็กนั่งเล่นกันเท่านั้น แต่กลับมีคนมาขอซื้อหลายราย ภายหลังจึงได้เริ่มทำขาย และเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น

ชุมชนสุโขทัยนคร 3 เป็นหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่งที่ขายของตกแต่งบ้าน คือ แกะสลักไม้รูปสัตว์ ไม้ที่ใช้ทำมาจาก ไม้สัก ไม้ขนุน ทำให้มีความคงทน โดยงานที่จะแกะสลักเป็นรูปสัตว์ได้แก่ นกสิรินธร ไก่ ปลาเทวดา ปลากัด ช้าง นกคุ้ม จาก ไม้สัก แบบยังไม่ลงสี

นอกจากนี้ ชุมชนแม่รำพัน ที่ผลิตสินค้าประเภทนี้ที่เป็นจุดจำหน่ายของตกแต่ง ทั้งภาพนกไม้ติดฝาผนัง และกระถางต้นไม้ทั้งแบบตั้งและแบบแขวนให้ได้เลือกซื้อกลับไปตกแต่งสวนได้ในราคาไม่แพง

ชุมชนศรีชุม หากใครที่ชอบสวมเสื้อจากผ้าโครเชต์ หรือจะซื้อนากลับไปเป็นของฝาก ที่มีความเด่นในเรื่องผลิตภัณฑ์ ถักเสื้อโครเชต์ ซึ่งขายอยู่บริเวณหน้าวัดศรีชุมมากกว่า 10 ปีแล้ว สินค้ามีให้เลือกซื้อหลายชนิดไม่ว่าจะเป็น เสื้อ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าคลุมโต๊ะ ผ้าพันคอ และพวงกุญแจเล็ก

4. ด้านจำนวนนักท่องเที่ยว แม้ว่าสถานการณ์น้ำท่วมสนามบินดอนเมืองจะไม่ส่งผลกระทบต่อภาพรวมของการเดินทางทางอากาศ แต่กระทบต่อความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะภูมิภาคเอเชีย ทั้งนี้หลายประเทศได้ประกาศเตือนการเดินทางมาประเทศไทย รวมทั้งบริษัทนำเที่ยวในต่างประเทศได้แนะนำให้นักท่องเที่ยวเลื่อน ยกเลิกการเดินทาง และเปลี่ยนแปลงไปประเทศอื่นแทนสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาในจังหวัดสุโขทัย ระหว่างเดือนตุลาคมลดลงจากเดือนกันยายน จากแนวโน้มปกติที่ควรเพิ่มขึ้นเนื่องจากเริ่มเข้าสู่ฤดูกาลท่องเที่ยว

5. ด้านรายได้ของคนในชุมชน สามารถพัฒนาให้เป็นจุดท่องเที่ยวหลักๆ 12 จุด ด้วยการนั่งรถรางชมเมืองไปยังจุดต่างๆ ในย่านชุมชน ที่จะส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชนได้รับการพัฒนาและยกระดับให้ดีขึ้น

จะเห็นได้ว่าจากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อจะพัฒนาการท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงกันระหว่างอุทยานประวัติศาสตร์กับชุมชน โดยรอบ ให้เอื้อประโยชน์และพึ่งพากันเป็นการสร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ให้กับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวให้รับรู้ถึงคุณค่าและเห็นความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ช่วยกันอนุรักษ์สืบสานมรดกทางสถาปัตยกรรมไทยให้คงอยู่และพัฒนาต่อไป

บทที่ 5

ผลการวิจัย

ในส่วนนี้ คณะผู้วิจัยได้จำแนกผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วนๆแรก ได้แก่ ภาพรวมของโครงการฯ (Project Overview) ซึ่งประกอบด้วย ระเบียบวิธีวิทยา และรายละเอียดกิจกรรมหลัก ตลอดจนกิจกรรมย่อยของโครงการ ส่วนที่สอง ได้แก่ บทเรียนที่ได้จากการศึกษาจำแนกตามรายกิจกรรม และส่วนสุดท้าย ได้แก่ การอภิปรายผล บทสรุป และข้อเสนอแนะ

ส่วนที่ 1 : ภาพรวมของโครงการ (Project Overview)

1.1 แนวคิดพื้นฐาน

แหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่ยอมรับการทั่วไปทั้งในระดับนานาชาติและระดับประเทศ ว่ามีศิลปกรรม สถาปัตยกรรมที่งดงาม และเป็นแหล่งรวมของมรดกทางภูมิปัญญามากมาย ทั้งที่อยู่ในรูปของ โบราณสถานและ โบราณวัตถุต่างๆ ความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ในมิตินี้จึงมิได้แยกอยู่อย่างโดดเดี่ยวในฐานะที่เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ แต่มีความเชื่อมโยงกับผลิตทางภูมิปัญญาของบรรพชนในยุคของอาณาจักรสุโขทัย คนในชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ และเส้นทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับ กิจกรรมการท่องเที่ยวของ 4 จังหวัด ประกอบด้วยจังหวัดพิษณุโลก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และสุโขทัย

เนื่องจากโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (The Participatory Development of the Communities around Sukothai Historical Park by Cultural Knowledge for Tourism) ในครั้งนี้ เป็นโครงการที่ต่อเนื่องมาจากผลจากการศึกษาวิจัยเพื่อการสืบค้นวัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย ในปีพ.ศ. 2551-2552 จึงเป็นโครงการฯที่วางอยู่บนการจัดกระทำกับระบบข้อมูลขนาดใหญ่ ที่มีความใหม่ ถูกต้องตามมาตรฐานทางวิชาการและได้รับการตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความแม่นยำจากหลากหลายภาคส่วน (Multi-angulation)

ผลจากการศึกษาวิจัยในระยะแรก จึงนับว่ามีส่วนสำคัญต่อการออกแบบและวางแผนการดำเนินงานของโครงการฯในระยะที่สองนี้ เนื่องจากเกิดขึ้นจาก ผลการค้นพบว่าชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จำนวนทั้งสิ้น 12 ชุมชน ล้วนเป็นชุมชนที่ประชาชนที่อาศัยอยู่ มีองค์ความรู้ท้องถิ่นหรือภูมิปัญญา ที่สามารถนำมาใช้เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ได้ (Creative Economy based on Local Wisdom) อาทิ ผลการค้นพบว่า การประกอบอาชีพของคนใน

ชุมชนทั้ง 12 ชุมชน ล้วนเกี่ยวเนื่องทั้งทางตรงกับทางอ้อมกับการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ดังนั้น หากขาดการเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนแบบมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ากับภาครัฐหรือองค์กรผู้กำหนดนโยบายและงบประมาณ ตลอดจนภาคเอกชนที่มีการดำเนินธุรกิจหลากหลายรูปแบบ การวางแผนและการดำเนินการในระดับนโยบายใดๆก็ตามของผู้บริหารอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยก็ยากที่จะประสบความสำเร็จได้

นอกจากนี้ การค้นพบว่า การจัดตั้งกลุ่ม ควรมีลักษณะที่หลากหลายอาชีพที่มีจิตสาธารณะ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเป็นเจ้าขององค์ความรู้และเป็นเจ้าของพื้นที่ คือหัวใจสำคัญของความสำเร็จ อันนำมาสู่การร่วมแรงร่วมใจกันใช้และสืบสานองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม อันได้แก่ มุขปาฐะ ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ธรรมชาติและจักรวาล และประเพณีพิธีกรรม ก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการขยายขอบเขตและทางเลือกของการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยให้กว้างขวางมากขึ้น การเพิ่มชุมชนเข้าในเส้นทางท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จึงมิได้เป็นอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย แต่กลับเป็นการเกื้อหนุนให้นักท่องเที่ยวได้มีทางเลือกมากขึ้น ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และเกิดเครือข่ายความร่วมมือของภาคีภาคส่วนที่หลากหลายซึ่งมีจิตสำนึกสาธารณะที่จะพัฒนาบ้านเกิดหรือท้องถิ่นของตน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ที่ไม่ทำลายมรดกทางภูมิปัญญาแต่มุ่งสร้างความเข้มแข็งเพื่อการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืน ซึ่งท้ายที่สุดก็จะนำรายได้เข้ามาสู่จังหวัดสุโขทัยได้มากยิ่งขึ้นและยั่งยืนขึ้นด้วย

จึงกล่าวได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการพัฒนาชุมชนที่ตั้งอยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยวไปพร้อมๆกันด้วย ซึ่งในโครงการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้เลือกใช้อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นโครงการนำร่อง เพื่อพัฒนากระบวนการ รูปแบบ และแนวทางการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย ให้มีความเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น ก่อนขยายกรอบการดำเนินงานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ดังนั้น มิติที่สำคัญยิ่งในการดำเนินโครงการฯ ในครั้งนี้ จึงวางอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดการพัฒนาแบบองค์รวม ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา 5 มิติ คือ 1) การพัฒนาคน 2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ เช่น ป้าย จุดหมายตา ห้องน้ำสะอาด ที่พัก ร้านอาหารสุขภาพ เป็นต้น 3) การพัฒนาแหล่งข้อมูลเพื่อพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ เช่น ศูนย์ข้อมูลข่าวสารชุมชน แผนที่ และแผนผังแสดงแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น 4) การพัฒนาระบบที่เกื้อหนุนต่อการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม อาทิ ระบบการรักษาความปลอดภัย ระบบมัคคุเทศก์ และ 5) การพัฒนาแนวนโยบายเพื่อให้ภาคีทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วม เช่น แผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น

อนึ่ง ผลจากการดำเนินการในรูปแบบดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยพบว่า นอกจากนี้จะเป็นการเปิดช่องทางการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแล้ว ยังก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิถีชีวิต ทั้งที่เป็นนามธรรม อาทิ ความ

เชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน และที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ สิ่งประดิษฐ์ ศิลปกรรม ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ระหว่างนักท่องเที่ยว คนในชุมชน และผู้แสดงทางสังคม (Social Actor) ที่เกี่ยวข้องหรือมีบทบาทสำคัญในกระบวนการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่งด้วย ซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว น่าจะเป็นรูปแบบใหม่ที่นำมาซึ่งการปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะ ความรักท้องถิ่นของตน ความสมัครสมานสามัคคี การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการผสมผสานทางวัฒนธรรม ที่นำมาสู่การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ได้

1.2 กระบวนทัศน์การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเก่า

ในอดีต นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล ล้วนมุ่งนำการท่องเที่ยวมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้ประชาชน และเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ แต่ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ การละเลยมิติทางสังคมวัฒนธรรม และการไม่สามารถบูรณาการมิติการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับมหภาคเข้ากับการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้แก่ระบบเศรษฐกิจของชุมชนในระดับท้องถิ่นได้ ผลที่ได้จากการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแนวทางดังกล่าว สะท้อนให้เห็นในรูปของการเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วของแหล่งท่องเที่ยว ความขัดแย้งระหว่างคนในท้องถิ่นกับภาครัฐหรือเอกชนที่มีบทบาทในธุรกิจการท่องเที่ยว และการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเข้าครอบครองธุรกิจของชุมชนโดยนักลงทุนจากภายนอก

กระบวนทัศน์การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเก่า จึงวางอยู่บนแนวคิดพื้นฐานแบบแยกส่วน และเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงประการเดียว การพัฒนาการท่องเที่ยวตามนัยดังกล่าว จึงมุ่งหวังเพียงผลกำไรจากการจำหน่ายวัฒนธรรม อนึ่ง สภาพดังกล่าวนำมาซึ่งผลกระทบมากมาย ทั้งด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาการจัดการของเสียและมลภาวะ ปัญหาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ปัญหาการสูญเสียอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม และในท้ายที่สุดนำมาสู่การสูญเสียความนิยมในธุรกิจการท่องเที่ยวในระยะยาว โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (The Participatory Development of the Communities around Sukothai Historical Park by Cultural Knowledge for Tourism) ในครั้งนี้ จึงมุ่งส่งเสริมให้การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน พร้อมๆ กับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการสร้างที่ยั่งยืนให้แก่ธุรกิจการท่องเที่ยว

คณะผู้วิจัยพบว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยมีลักษณะพิเศษ คือ มีความหลากหลาย และเกิดขึ้นจากการปรับตัว การผสมผสานทางวัฒนธรรมของคนต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนา และความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ด้วยคุณลักษณะดังกล่าวทำให้คณะผู้วิจัยมีสมมุติฐานว่า รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

เชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน ควรวางอยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

ทั้งนี้ เพื่อพิสูจน์สมมุติฐานดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน เข้ากับแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นมาตรฐานทางวิชาการระดับสูง ควบคู่กับการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อต่อยอดมรดกทางวัฒนธรรมที่มีพัฒนาการ ยาวนาน ของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ผ่านการนำเสนอรูปแบบนำร่อง (Pilot Model) ของการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อสะท้อนให้เห็นว่า ความแตกต่างหลากหลายทั้งทาง ความคิด วัฒนธรรม และประเพณีของสังคมไทย มิได้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา หรือเป็นปัจจัยที่นำมา ซึ่งความขัดแย้งในสังคม แต่ในทางกลับกันความแตกต่างดังกล่าว น่าจะเป็นช่องทางหนึ่งในการนำมาซึ่ง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการเคารพสิทธิและความแตกต่างของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ตลอดจนเป็นทุน ทางวัฒนธรรมที่เป็นรากฐานสำคัญที่จะนำประเทศไทยไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ตาม ปรัชญาการพัฒนา ที่ปรากฏอยู่ในแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2559)

ในศตวรรษที่ 21 กระแสการเปลี่ยนแปลงของระบบโลก ได้ดำเนินมาในลักษณะไร้พรมแดนและ รวดเร็ว สภาพดังกล่าวได้ท้าทายความพยายามของประเทศต่างๆ ในประชาคมโลก ในการจัดการกับมรดก ทางวัฒนธรรมของชาติตนเพื่อการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ในปัจจุบันจึงพบว่า หลาย ประเทศได้นำแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ มาใช้เป็นแนวกำหนดยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนา ประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกที่มีความโดดเด่นของ แหล่งวัฒนธรรม อาทิ ประเทศเกาหลีใต้ จีน และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ในปัจจุบัน แหล่งมรดกโลกที่ถูกประกาศโดยองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่ง สหประชาชาติ หรือที่เรียกกันหรือ ยูเนสโก (UNESCO: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) มีจำนวนทั้งสิ้น 911 แห่ง แบ่งออกเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมมากที่สุดคือ 704 แห่ง รองลงมาก็คือมรดกโลกทางธรรมชาติ 180 แห่ง และมรดกโลกแบบผสม 27 แห่งตามลำดับ โดย มรดกโลกเหล่านี้ตั้งอยู่ใน 151 ประเทศ และหากพิจารณาในรายละเอียดจำแนกตามประเภทจะพบว่า มรดกโลกทางวัฒนธรรมมีจำนวนมากที่สุด และส่วนใหญ่อยู่ในยุโรปและอเมริกาเหนือ คือ 377 แห่ง รองลงมาได้แก่ เอเชีย -แปซิฟิก คือ 138 แห่งโดยอิตาลีเป็นประเทศที่มีจำนวนมรดกโลกทางวัฒนธรรม มากที่สุด คือ 42 แห่ง สำหรับเอเชีย - แปซิฟิก ประเทศจีน เป็นประเทศที่มีมรดกโลกทางวัฒนธรรม มากที่สุด กล่าวคือมีจำนวนทั้งสิ้น 28 แห่ง

ในกรณีของประเทศไทยพบว่ายูเนสโก มีพื้นที่ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลก 5 แห่ง ใน จำนวนนี้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม 3 แห่ง คือ นครประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร นคร ประวัติศาสตร์อยุธยาและเมืองบริวาร และแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี และในปี พ.ศ. 2553 ภาครัฐได้มีความพยายามในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการมรดกโลก โดยการ

ริเริ่มจัดตั้งศูนย์ข้อมูลมรดกโลก ทำหน้าที่หลักในการเป็นศูนย์กลางเผยแพร่องค์ความรู้ด้านมรดกโลก อาทิ อนุสัญญาคุ้มครอง มรดกโลก บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการมรดกโลก แหล่งมรดกโลกของประเทศไทย ตลอดจนข้อมูล ข่าวสาร และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ให้แก่ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ

ทั้งนี้ มรดกโลกสุโขทัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นพื้นที่ซึ่งมีความโดดเด่นในด้านที่เป็นแหล่งวัฒนธรรมที่แสดงถึงอารยธรรมสูงสุดของชนชาติไทย ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-20 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการวางรากฐานการเมือง การปกครองและเศรษฐกิจ มรดกโลกสุโขทัย ได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ในปี ค.ศ.1991 ตามข้อกำหนดในการพิจารณาคุณสมบัติของแหล่งมรดกโลก คือ เป็นตัวแทนที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรมหรือตัวแทนของความงดงาม และเป็นผลงานชิ้นเอกแห่งอัจฉริยภาพในการสร้างสรรค์ของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่ยืนยันความเป็นอัตลักษณ์ หรือลักษณะเฉพาะที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ประเพณีที่แสดงออกถึงความเจริญรุ่งเรืองที่เคยปรากฏ หรือยังคงดำรงอยู่

นอกจากนี้ ยูเนสโกยังได้ดำเนินโครงการอนุรักษ์โบราณสถานของสุโขทัย โดยการส่งผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษาแนะนำ ในการจัดทำแผนแม่บทสุโขทัย รวมถึงการให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน และการรณรงค์ระดับนานาชาติในการพิทักษ์รักษามรดกวัฒนธรรมแห่งนี้ จนทำให้สุโขทัยเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติทั่วโลก ให้เป็นพื้นที่ตัวอย่างของข้อมูลในการอนุรักษ์มรดกโลกในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก

แม้ว่าประเทศไทยจะมีนวัตกรรมเชิงนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมรดกโลกเพิ่มมากขึ้นในรอบปีที่ผ่านมา ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยเสริมที่ส่งมาตั้งแต่ปลายปี 52 ประกอบกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนด้านการประชาสัมพันธ์ โดยการขยายผลแคมเปญ “เที่ยวไทยครีกครีน เศรษฐกิจไทยคึกคัก” ซึ่งส่งผลทำให้เกิดกระแสความนิยมในการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุโขทัย, 2552 หน้า คำนำ) สภาพดังกล่าวทำให้สถานการณ์การท่องเที่ยวของไทยได้ฟื้นตัวขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาภาพรวมของการท่องเที่ยวของไทยในปี 53 กลับพบว่าติดลบเกือบ 20% จากผลกระทบของภาวะเศรษฐกิจโลก ปัญหาโรคระบาด และราคาน้ำมันแพง สภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของปัจจัยภายนอก ที่มีต่อธุรกิจการท่องเที่ยวของไทย

กรณีของจังหวัดสุโขทัย จึงเป็นที่ตั้งของเมืองมรดกโลกพบว่าในปีพ.ศ.2551 ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 32,942 บาทต่อปี หรือคิดเป็นอันดับที่ 51 ของประเทศ หรืออันดับที่ 10 ของภาคเหนือ โดยทั้งจังหวัดมีผลิตภัณฑ์มวลรวม 19,469,000 ล้านบาท รายได้ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากสาขาการเกษตรมากที่สุด คือ ไร่ละ 33.19 คิดเป็นมูลค่า 6,461,000 ล้านบาท รองลงมาได้แก่ สาขาการค้าส่ง และการค้าปลีก ไร่ละ 17.97 คิดเป็นมูลค่า 3,498,000 ล้านบาท และสาขาการบริการ ไร่ละ 13.45 คิดเป็นมูลค่า

2,618,000 ล้านบาท มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจร้อยละ 4.62 ส่วนค่าประมาณรายได้ประจำของครัวเรือนโดยเฉลี่ยต่อเดือนนั้นอยู่ที่ 7,121 บาท(สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี. 2551)

ในด้านภาวะการท่องเที่ยวในพื้นที่ จังหวัด สุโขทัย พบว่าในปี 2552 มีนักท่องเที่ยวพักค้างคืนและนักท่องเที่ยว รวมประมาณ 700,000 คน เติบโตขึ้นเกือบ 3 % ทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเกือบ 1,300 ล้านบาท แบ่งเป็นรายได้จากคนไทย 879 ล้านบาท และชาวต่างชาติ 380 ล้านบาท โดยกว่าร้อยละ 60 เป็นนักท่องเที่ยวคนไทย ส่วนใหญ่มาจากกรุงเทพฯ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะมาจากประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน และ ญี่ปุ่น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุโขทัย. 2552 หน้า 26) โดยในปัจจุบันจังหวัดสุโขทัย มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และมีประเพณีที่รู้จักไปทั่วโลก เช่นงานลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ รวมทั้งมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและเทศกาลงานประเพณีที่น่าสนใจ เช่น เทศกาลพิชิตยอดเขาหลวงงานกล้วยไม้ “ช้างชนช้าง” งานประเพณีสงกรานต์เมืองมรดกโลก เป็นต้น (จิตติมา สุขผลิน. 2552 หน้า 21)

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่ามรดกโลกสุโขทัยจะสามารถสร้างรายได้มากมายจากการท่องเที่ยวให้แก่ประเทศไทย หากแต่ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่กลับตกอยู่กับกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว มากกว่าประชาชนและชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ การคงอยู่ของมรดกโลกสุโขทัย ยังดำเนินมาโดยขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น ทั้งในด้านการบริหารจัดการ และการร่วมรับผลประโยชน์ตอบแทน สภาพดังกล่าวทำให้ บทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถานอยู่ในความรับผิดชอบของกรมศิลปากร ซึ่งมีข้อจำกัดทั้งด้านกำลังคนและงบประมาณ

ปี พ.ศ. 2553 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสุโขทัย ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านกลยุทธ์การท่องเที่ยว โดยตั้งเป้ารายได้ท่องเที่ยวว่าจังหวัดสุโขทัยจะเติบโต 4.90 % หรือมีรายได้ประมาณ 1,322 ล้านบาท (จิตติมา สุขผลิน. 2552 หน้า 25) นอกจากนี้ยังพบว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสุโขทัย ได้มีการเพิ่มกิจกรรมในงานประเพณีหลักๆ และเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะด้านมากขึ้น เช่น ปั่นจักรยานท่องเที่ยว หรือคาราวานมอเตอร์ไบค์ ท่องชมเมืองโบราณ สัมผัสวิถีชาวบ้านแบบใกล้ชิด และการท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยงระหว่างอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย กับ อุทยานประวัติศาสตร์อื่นๆที่อยู่ใกล้เคียง รวมทั้งมีแผนส่งเสริมการขายต่อเนื่องที่ประเทศญี่ปุ่นและเยอรมัน

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ดังกล่าวของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสุโขทัย นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ไปสู่มิติใหม่ๆของการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งหากพิจารณาถึงความต้องการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชน โดยอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ที่ต้องการเข้ามามีบทบาทในการร่วมพัฒนาชุมชนของตน ให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยว ก็นับว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยในครั้งนี้

1.3 บทเรียนจากฐานข้อมูลเดิม

ผลที่ได้จากการวิจัยเพื่อการสืบค้นวัฒนธรรม จังหวัดสุโขทัยในปี พ.ศ. 2551-2552 พบว่าชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีทั้งสิ้น 12 ชุมชน ล้วนเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในเชิงการท่องเที่ยวอย่างมาก จากการศึกษาพบว่าทั้ง 12 ชุมชน มีแหล่งหัตถกรรมประเภทเครื่องปั้นดินเผาและผลิตภัณฑ์ประเภทสังคโลก จำนวน 5 แห่ง แหล่งหัตถกรรมประเภทการแกะสลักไม้ จำนวน 24 แห่ง แหล่งหัตถกรรมประเภทการทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้ 1 ชุมชน แหล่งหัตถกรรมประเภทการหล่อพระ จำนวน 2 แห่ง ร้านอาหารพื้นบ้าน จำนวน 15 แห่ง พิพิธภัณฑสถาน จำนวน 4 แห่ง และแหล่งเรียนรู้ในระดับชุมชนอีกเป็นจำนวนมากที่นับว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ ผลจากการศึกษาเบื้องต้น พบว่าการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย โดยเฉพาะอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีรูปแบบของการดำเนินงานที่ควรต้องแก้ไข พัฒนา และปรับปรุง คือ เรื่องของการเก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมอุทยานฯ ซึ่งมีหลายจุด ทำให้นักท่องเที่ยวสับสน รวมทั้งเรื่องปัญหาความไม่สะอาดของห้องน้ำ และตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ นอกจากนี้ เส้นทางเดินทางระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหลัก-รอง ยังไม่สะดวก เพราะรถประจำทางมีน้อย และป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยวมีน้อย ไม่พอเพียง ควรมีการติดตั้งเพิ่ม นอกจากนี้ควรปรับปรุงทัศนียภาพเส้นทางสู่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยทั้งสองฝั่งถนนให้ดูสะอาด สวยงาม มีความเป็นเอกลักษณ์ เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือน

1.4 กระบวนทัศน์ใหม่

จากข้อมูลดังกล่าวได้นำมาสู่แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวแบบใหม่ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การประชุมหารือร่วมกัน ของสมาคมการท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัยร่วมกับคณะนักวิจัยหลายครั้ง และในที่สุดที่ประชุมได้มีความเห็นพ้องต้องกันว่า ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการนำองค์ความรู้ในด้านวัฒนธรรมจากผลการวิจัยในระยะที่ 1 มาใช้เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ดำเนิน ประวัติความเป็นมา ประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง ศิลปหัตถกรรม ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชน มาใช้เพื่อพัฒนาระบบและโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ที่พักแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง รวมทั้งการพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ของข้อมูลสินค้าพื้นเมือง และข้อมูลเทศกาลและงานประเพณี เพื่อสะท้อนให้เห็นตัวตนและอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของคนในชุมชนโดยรอบ

นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอจากระดับพื้นที่ ให้มีการพัฒนาระบบมัคคุเทศก์ชุมชน ระบบและมาตรการต่างๆ เพื่อความปลอดภัย สภาพการเข้าถึงชุมชน การสร้างจุดหมายตา มีป้ายบอกที่ตั้ง ความสำคัญของชุมชน แหล่งท่องเที่ยว และหมายเลขถนน เช่น ให้มีป้ายบอกระบบการจัดการรถยนต์โดยสารประเภทต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งมีป้ายบอกแหล่งบริการ เช่น ปั้มน้ำมัน ห้องน้ำ ที่

พักริมทางและสถานที่จอดรถที่เป็นมาตรฐาน ตลอดจนมีการพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะ ระหว่างท่าอากาศยานหรือสถานีขนส่งกับที่พัก รวมทั้งการจัดบริการด้านข้อสนเทศและประชาสัมพันธ์ของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว อันได้แก่กิจกรรมบันเทิงเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี ในรูปแบบต่างๆ เช่น เว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ รูปภาพ โปสเตอร์ แผ่นพับ เป็นต้น

1.5 ระเบียบวิธีวิทยา

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (The Participatory Development of the Communities around Sukothai Historical Park by Cultural Knowledge for Tourism) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาชุมชนที่ตั้งอยู่โดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วม โดยมีกิจกรรมหลัก 5 ประการคือ

1. เก็บข้อมูลของชุมชน ก่อนการดำเนินการวิจัยฯ 3 ด้านประกอบด้วย ด้านศักยภาพของชุมชน ซึ่งได้แก่ ลักษณะเด่น ความพร้อมเชิงท่องเที่ยวความสามารถในการแข่งขัน การรองรับนักท่องเที่ยว และการตลาด จำนวนนักท่องเที่ยว และรายได้ของคนในชุมชน

2. การวางแผนทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานฯ แบบมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่าย

3. การพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของรอบอุทยานฯ ประกอบด้วย

3.1 การพัฒนาแหล่งสร้างรายได้ ให้มีอัตลักษณ์ โดยใช้องค์ความรู้ทางวัฒนธรรม เช่น ที่พักแรม ร้านอาหาร ของที่ระลึก และสินค้าพื้นเมือง

3.2 การพัฒนาการบริการนำเที่ยว และมัคคุเทศก์

3.3 การพัฒนาความปลอดภัย

3.4 การพัฒนาระบบการบริการ อาทิ สภาพการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก และสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยว

3.5 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

อนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยได้จัดให้มีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วยการดำเนินกิจกรรมเชิงวิชาการและการพัฒนาที่หลากหลาย อาทิ สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลภาคสนาม การประชุมสัมมนาร่วมกับตัวแทนทั้ง 12 ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม ประเมินผล (ก่อน) การดำเนินโครงการและกิจกรรมย่อย จัดทำแผนและโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานฯ โดยภาคีเครือข่ายชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสำรวจและคัดเลือก 5 องค์ประกอบในการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่

1) ที่พัก ร้านอาหาร แหล่งสินค้าพื้นเมือง และร้านขายของที่ระลึก 2) มัคคุเทศก์ 3) หน่วยงานพิเศษของชุมชนเพื่อให้การช่วยเหลือนักท่องเที่ยว 4) เส้นทางและสภาพการเข้าถึงชุมชน และ 5) เส้นทางการท่องเที่ยว และประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการดำเนินงานของโครงการโดยใช้แบบสอบถาม ประเมินผล (หลัง) การดำเนินโครงการและกิจกรรมย่อยต่างๆ และจัดประชุมเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่สาธารณะ

นอกจากนี้ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการวิจัย คณะผู้วิจัยยังจัดให้มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Public Interaction Conference) เพื่อออกแบบและจัดทำส่วนประกอบของโครงการสร้างพื้นฐานของชุมชน ที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ จัดทำป้ายข้อมูลทางวัฒนธรรม 12 ป้าย สำหรับชุมชนรอบอุทยานฯ และจัดทำคู่มืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานฯ เป็นต้น

ส่วนที่ 2 : ถอดบทเรียน

2.1 ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

2.1.1 ตาราง 94 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงรายได้ของชุมชนผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชนดีขึ้น (ก่อน)	0.54	0.499	0.09	0.280	8.229	0.000
การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชนดีขึ้น (หลัง)	0.62	0.485				

จากตารางที่ 2.1.1 พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.54 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.499 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.485 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงรายได้ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ รายได้ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.2 ตาราง 95 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การจ้างงานและสร้างอาชีพ ดีขึ้น (ก่อน)	0.44	0.497	0.07	0.249	7.165	0.000
การจ้างงานและสร้างอาชีพ ดีขึ้น (หลัง)	0.51	0.500				

จากตารางที่ 2.1.2 พบว่า การจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.497 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.500 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ การจ้างงานและการสร้างอาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.3 ตาราง 96 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	0.42	0.494	0.35	0.478	19.887	0.000
ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	0.77	0.418				

จากตารางที่ 2.1.3 พบว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.42 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.494 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.77 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.418 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.4 ตาราง 97 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการเป็นเจ้าของบ้านของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การเป็นเจ้าของบ้านของชุมชน ดิจิ้น(ก่อน)	0.33	0.470	0.43	0.496	23.399	0.000
การเป็นเจ้าของบ้านของชุมชน ดิจิ้น(หลัง)	0.76	0.428				

จากตารางที่ 2.1.4 พบว่า การเป็นเจ้าของบ้านของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.470 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.428 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการเป็นเจ้าของบ้านของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ การเป็นเจ้าของบ้านของชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงดิจิ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.5 ตาราง 98 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การมีจิตสาธารณะของชุมชน ดิจิ้น(ก่อน)	0.30	0.457	0.35	0.476	19.528	0.000
การมีจิตสาธารณะของชุมชน ดิจิ้น(หลัง)	0.64	0.480				

จากตารางที่ 2.1.5 พบว่า การมีจิตบริการสาธารณะของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.30 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.457 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.480 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ การมีจิตบริการสาธารณะของชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงดิจิ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.6 ตาราง 99 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ดิจิ้น (ก่อน)	0.56	0.497	0.08	0.278	8.156	0.000
การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ดิจิ้น (หลัง)	0.64	0.480				

จากตาราง 2.1.6 พบว่า การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.56 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.497 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.480 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.7 ตาราง 100 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชนในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การปรับตัวของชุมชน ดิจิ้น (ก่อน)	0.17	0.376	0.38	0.486	21.043	0.000
การปรับตัวของชุมชน ดิจิ้น (หลัง)	0.55	0.498				

จากตาราง 2.1.7 พบว่า การปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.376 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.498 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ การปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.8 ตาราง 101 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน โดยรอบเมืองมรดกโลก

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	0.09	0.284	0.11	0.309	9.276	0.000
การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน ดิฉัน (หลัง)	0.19	0.396				

จากตาราง 2.1.8 พบว่า การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.09 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.284 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.396 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.9 ตาราง 102 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	0.58	0.494	0.11	0.314	9.477	0.000
คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดิฉัน (หลัง)	0.69	0.462				

จากตาราง 2.1.9 พบว่า คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.59 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.494 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.69 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.462 เมื่อทดสอบความแตกต่างของคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.10 ตาราง 103 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความสวยงามของชุมชนโดยรอบเมืองมรดก

โลก

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
ความสวยงามของชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	0.66	0.473	0.08	0.267	7.785	0.000
ความสวยงามของชุมชน ดิฉัน (หลัง)	0.74	0.439				

จากตาราง 2.1.10 พบว่า ความสวยงามของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.66 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.473 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.74 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.439 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความสวยงามของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ ความสวยงามของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.11 ตาราง 104 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของ

ชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้า ดิฉัน (ก่อน)	0.33	0.471	0.05	0.220	6.240	0.000
ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้า ดิฉัน (หลัง)	0.38	0.486				

จากตาราง 2.1.11 พบว่า ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.471 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.486 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.12 ตาราง 105 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	0.82	0.388	0.02	0.156	4.293	0.000
ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน ดิฉัน (หลัง)	0.84	0.366				

จากตาราง 2.1.12 พบว่า ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.82 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.388 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.84 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.366 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.13 ตาราง 106 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยว ดิฉัน (ก่อน)	0.38	0.487	0.25	0.435	15.639	0.000
ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยว ดิฉัน (หลัง)	0.64	0.481				

จากตาราง 2.1.13 พบว่า ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.487 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.481 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.14 ตาราง 107 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของ

ชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
ความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	0.34	0.473	0.24	0.427	15.067	0.000
ความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน ดิฉัน (หลัง)	0.58	0.495				

จากตาราง 2.1.14 พบว่า ความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.473 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.498 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ ความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.15 ตาราง 108 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
ความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ดิฉัน (ก่อน)	0.32	0.466	0.19	0.392	12.990	0.000
ความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ดิฉัน (หลัง)	0.51	0.500				

จากตาราง 2.1.15 พบว่า ความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.466 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.500 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ ความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.1.16 ตาราง 109 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวใน

ชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ดิฉัน (ก่อน)	0.45	0.498	0.13	0.335	10.323	0.000
จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ดิฉัน (หลัง)	0.58	0.494				

จากตาราง 2.1.16 พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.498 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.494 เมื่อทดสอบความแตกต่างของจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.2 ข้อมูลด้านศักยภาพของชุมชน เปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

2.2.1 ตาราง 110 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว-มาก (ก่อน)	0.35	0.478	0.27	0.444	16.325	0.000
การวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว-มาก (หลัง)	0.62	0.485				

จากตาราง 2.2.1 พบว่า การวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.35 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.478 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.485 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ การวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.2.2 ตาราง 111 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการรองรับนักท่องเที่ยว

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การรองรับนักท่องเที่ยว-มาก (ก่อน)	0.45	0.497	0.20	0.398	13.340	0.000
การรองรับนักท่องเที่ยว-มาก (หลัง)	0.64	0.479				

จากตาราง 2.2.2 พบว่า การรองรับนักท่องเที่ยวก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.497 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.479 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ การรองรับนักท่องเที่ยว มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.2.3 ตาราง 112 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว-มาก (ก่อน)	0.32	0.467	0.17	01.377	12.224	0.000
การจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว-มาก (หลัง)	0.49	0.500				

จากตาราง 2.2.3 พบว่า การจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยวก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.467 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.500 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ การจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.2.4 ตาราง 113 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล-มาก (ก่อน)	0.65	0.479	0.04	0.203	5.687	0.000
การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล-มาก (หลัง)	0.69	0.464				

จากตาราง 2.2.4 พบว่า การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.65 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.479 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.69 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.464 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.2.5 ตาราง 114 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน -มาก (ก่อน)	0.38	0.485	0.13	0.333	10.259	0.000
การปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน -มาก (หลัง)	0.50	0.500				

จากตาราง 2.2.5 พบว่า การปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.485 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.500 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.2.6 ตาราง 115 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม -มาก (ก่อน)	0.25	0.431	0.15	0.359	11.381	0.000
การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม -มาก (หลัง)	0.40	0.490				

จากตาราง 2.2.6 พบว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.25 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.431 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.490 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.2.7 ตาราง 116 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	0.38	0.485	0.11	0.312	9.410	0.000
การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	0.48	0.500				

จากตาราง 2.2.7 พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.485 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.48 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.500 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.2.8 ตาราง 117 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน ดีขึ้น (ก่อน)	0.42	0.493	0.23	0.422	14.780	0.000
การพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน ดีขึ้น (หลัง)	0.65	0.478				

จากตาราง 2.2.8 พบว่า การพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.42 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.493 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.65 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.478 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการพัฒนากระบวนการพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.2.9 ตารางแสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ด้านต่าง ๆ

2.2.9.1 ตาราง 118 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว(ถนน)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน) - ก่อน	0.65	0.476	0.02	0.152	4.169	0.000
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน) - หลัง	0.68	0.467				

จากตาราง 2.2.9.1 พบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านถนนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.65 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.476 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.467 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน) ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการพัฒนาโครงสร้าง

พื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ถนน)มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.2.9.2 ตาราง 119 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า) - ก่อน	0.62	0.485	0.15	0.361	11.442	0.000
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ไฟฟ้า) - หลัง	0.77	0.418				

จากตาราง 2.2.9.2 พบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านไฟฟ้า ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.485 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.77 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.418 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านไฟฟ้า ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านไฟฟ้า มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.2.9.3 ตาราง 120 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์) - ก่อน	0.34	0.475	0.19	0.390	12.873	0.000
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (โทรศัพท์) - หลัง	0.53	0.500				

จากตาราง 2.2.9.3 พบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านโทรศัพท์ ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.475 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.500 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านโทรศัพท์ ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการพัฒนา

โครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านโทรศัพท์ มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

2.2.9.4 ตาราง 121 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร) - ก่อน	0.46	0.498	0.12	0.325	9.937	0.000
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร) - หลัง	0.58	0.495				

จากตาราง 2.2.9.4 พบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีค่าเฉลี่ย 0.46 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.498 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.58 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.495 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านศูนย์ข้อมูลข่าวสารทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านศูนย์ข้อมูลข่าวสาร มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

2.2.9.5 ตาราง 122 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด) - ก่อน	0.40	0.489	0.10	0.303	9.073	0.000
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (น้ำสะอาด) - หลัง	0.50	0.500				

จากตาราง 2.2.9.5 พบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านน้ำสะอาดก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีค่าเฉลี่ย 0.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.489 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.500 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านน้ำสะอาดทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการพัฒนา

โครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านน้ำสะอาดมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

2.2.9.6 ตาราง 123 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา)-ก่อน	0.38	0.486	0.06	0.242	6.922	0.000
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ห้องสุขา)-หลัง	0.44	0.497				

จากตาราง 2.2.9.6 พบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านห้องสุขาก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีค่าเฉลี่ย 0.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.486 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.497 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านห้องสุขาทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านห้องสุขามีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

2.2.9.7 ตาราง 124 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน) -ก่อน	0.34	0.473	0.17	0.373	12.045	0.000
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน) -หลัง	0.50	0.500				

จากตาราง 2.2.9.7 พบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีค่าเฉลี่ย 0.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.473 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.500 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

ด้านป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.2.9.8 ตาราง 125 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ) -ก่อน	0.38	0.485	0.07	0.263	7.634	0.000
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ยานพาหนะ) -หลัง	0.45	0.498				

จากตาราง 2.2.9.8 พบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านยานพาหนะก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.485 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.498 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านยานพาหนะทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านยานพาหนะมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.2.9.9 ตาราง 126 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว(ร้านอาหาร)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร) -ก่อน	0.41	0.492	0.07	0.258	7.480	0.000
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว (ร้านอาหาร) -หลัง	0.48	0.500				

จากตาราง 2.2.9.9 พบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านร้านอาหารก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.492 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.48 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.500 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านร้านอาหารทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการพัฒนา

โครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวด้านร้านอาหารมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

2.2.10 ตาราง 127 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
การพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก -ก่อน	0.37	0.484	0.16	0.371	11.925	0.000
การพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก -หลัง	0.54	0.499				

จากตาราง 2.2.10 พบว่า การพัฒนาอาชีพและของที่ระลึกก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีค่าเฉลี่ย 0.37 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.484 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.54 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.499 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึกทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึกมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

2.2.11 ตาราง 128 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านการสื่อสารและภาษา

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
ด้านการสื่อสารและภาษา -ก่อน	0.26	0.440	0.15	0.358	11.320	0.000
ด้านการสื่อสารและภาษา -หลัง	0.41	0.493				

จากตาราง 2.2.11 พบว่า การสื่อสารและภาษาก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีค่าเฉลี่ย 0.26 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.440 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.493 เมื่อทดสอบความแตกต่างของการสื่อสารและภาษาทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือการสื่อสารและภาษามีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

2.2.12 ตาราง 129 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน -ก่อน	0.34	0.475	0.26	0.440	16.039	0.000
ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน -หลัง	0.61	0.489				

จากตาราง 2.2.12 พบว่า ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.475 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.61 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.489 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

2.2.13 ตาราง 130 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	λ	S.D.d	t	Sig.
ความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน -ก่อน	0.40	0.490	0.11	0.312	9.410	0.000
ความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน -หลัง	0.51	0.500				

จากตาราง 2.2.13 พบว่า ความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชนก่อนเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ มีค่าเฉลี่ย 0.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.490 ส่วนหลังจากเข้าร่วมโครงการฯ มีค่าเฉลี่ย 0.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.500 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยฯ

ส่วนที่ 3 : การอภิปรายผล บทสรุป และข้อเสนอแนะ

3.1 สรุปผลการวิจัย

จากผลการดำเนินงานข้างต้น คณะผู้วิจัยพบว่า มีประเด็นสำคัญพอสรุปได้ 3 ประการหลักๆดังนี้

3.1.1 ข้อมูลทั่วไป

ประกอบด้วย ผลที่ได้จากการสำรวจพื้นที่เป้าหมายทั้งหมด 12 ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย ประกอบด้วย ชุมชนระพังทองกลาง ชุมชนแม่รำพัน ชุมชนบ้านใต้ ชุมชนสุโขทัยนคร1 ชุมชนสุโขทัยนคร3 ชุมชนบ้านเหนือ ชุมชนบ้านใหม่ระพังทอง ชุมชนรามใหญ่ ชุมชนศรีชุม ชุมชนวัดป่ามะม่วง ชุมชนลิไท และ ชุมชนรามเล็ก

3.1.2 ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จำแนกออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการรับรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนและด้านศักยภาพของชุมชน

ด้านการรับรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ประกอบด้วยด้านย่อย 16 ด้าน ได้แก่ ด้านรายได้ของชุมชน ด้านการจ้างงานและการสร้างอาชีพ ด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ด้านการเป็นเจ้าของบ้านของชุมชน ด้านการมีจิตบริการสาธารณะ ด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ด้านการปรับตัวของชุมชน ด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน ด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ด้านความสวยงามของชุมชน ด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน ด้านความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน ด้านความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน ด้านความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน ด้านความพร้อมด้านองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

ด้านศักยภาพชุมชน ประกอบด้วยด้านย่อย 13 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ด้านการรองรับนักท่องเที่ยว ด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว ด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล ด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวจำแนกออกเป็น 9 ด้าน ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร น้ำสะอาด ส้วม ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน ยานพาหนะ ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก ด้านการสื่อสารและภาษา ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน ด้านความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน

บทสรุปจากการดำเนินการวิจัยจะเห็นได้ว่า คนเมืองสุโขทัยนั้น โดยพื้นเพเป็นคนสงบ สมถะ ซึ่งหลังจากที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก โดยทางยูเนสโกก็มีหลักเกณฑ์มากมาย ทำให้ชาวบ้านในละแวกนั้นต้องย้ายออกไปอยู่อีกด้านหนึ่งของอุทยานฯ และตั้งชื่อเป็นชุมชนต่าง ๆ ซึ่งการพัฒนา การจัดงานอะไรก็ตามของอุทยานฯ ชาวชุมชนก็มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ชาวชุมชนดูแลและช่วยเหลือตัวเองมาตลอด 20 ปี และตลอดระยะเวลานั้นก็มีการพัฒนาอาชีพของตนเอง อาทิ การทำขามสังคโลก การทำตุ๋นไก่ การแกะสลักพระพุทธรูป จนกลายเป็น “องค์ความรู้” ของตนขึ้นมา และถ่ายทอดกันเองภายในชุมชน เครือญาติ ครอบครัว ไม่ได้มีการเปิดออกไปข้างนอก

สำหรับการทำงานวิจัยนี้ ครอบคลุม 12 ชุมชน ในเทศบาลเมืองเก่า ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย ได้แก่...ชุมชนตระพังทองกลาง ชุมชนแม่รำพัน ชุมชนบ้านใต้ ชุมชนสุโขทัยนคร 1 ชุมชนสุโขทัยนคร 3 ชุมชนบ้านเหนือ ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง ชุมชนรามใหญ่ ชุมชนศรีชุม ชุมชนวัดป่ามะม่วง ชุมชนลิไท ชุมชนรามเล็ก

จากการทำงานที่ผ่านมา พบว่า ในแต่ละชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ที่สามารถจะพัฒนาไปสู่เส้นทาง “ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ได้เป็นอย่างดี และชุมชนแต่ละแห่งนั้นก็มีความสามารถ สามารถจะพัฒนา “เป็นแหล่งเรียนรู้” ได้

“อาทิ ชุมชนลิไท ย่านเรือนไทยจำลอง ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง ย่านเครื่องปั้นดินเผาสังคโลก ซึ่งพวกเขามีต้นทุนทางวัฒนธรรมอยู่แล้ว เรามีหน้าที่ระดมชาวบ้าน และสร้างเครือข่ายขึ้นมา และมีการอบรม อาทิ มัคคุเทศก์ นอกจากนี้ ได้มีการทำแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งกลายเป็นเส้นทางท่องเที่ยวแบบครึ่งวัน แบบ 1 วัน และแบบ 2 วัน, คู่มืออัตลักษณ์ของชุมชน, ปฏิทินการท่องเที่ยวตลอดทั้งปี เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมรอบชุมชนอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งมอบไว้ให้เทศบาลตำบลเมืองเก่าไว้พัฒนาต่อไป”

พร้อมทั้งยังระบุถึงความน่าสนใจและความสำคัญของโครงการนี้ว่ามี 2 ประเด็น คือ “การมีส่วนร่วมของชุมชน” เป็นพลังในการขับเคลื่อน สิ่งที่ได้ดำเนินการไป และการมีส่วนร่วมของชุมชนจะเกิดการมีจิตสาธารณะร่วมกัน โดยการทำงานวิจัยแต่ละขั้นตอนจะค่อย ๆ เรียนรู้ร่วมกันไปกับชุมชน ไม่มีการตั้งกรอบไว้ชัดเจนว่าต้องออกมาในทิศทางไหน และสิ่งที่ออกมานั้นคนในชุมชนต้องทำด้วยช่วยกัน เพราะเขาเป็นเจ้าของวัฒนธรรมของเขาเอง ทีมวิจัยก็ไม่ได้ไปสร้างอะไรเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตรงนี้ขึ้นมา

“...การทำงานวิจัย เรามีหน้าที่จับให้คนในชุมชนมารู้จักกัน และส่วนตัวต้องการให้นักท่องเที่ยวข้างนอกมีโอกาสเข้าไปข้างใน ใช้วัฒนธรรมเป็นตัวนำ เมื่อทำแล้วทางชุมชนก็เกิดการคิดขึ้นมา มีหลาย ๆ โครงการ เช่น ไหว้พระ 9 วัด แต่ที่นี้จะเน้นไหว้พระสุโขทัย ซึ่งมีหลายร้อยองค์ เลือกได้ว่าไปวันไหน หรือที่ตลาดเก่าที่วัดตระพังทอง คนในชุมชนเห็นว่าวัฒนธรรมก็ขายได้ อาหารก็ขายได้ ก็เลยทำเทศกาลอาหารขึ้นมา โดยมีวัฒนธรรมเป็นตัวนำ ซึ่งทั้งหมดเป็นสัมฤทธิ์ผลที่น่าสนใจ...”

การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมสองส่วนนี้น่าสนใจ สำหรับการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งกับในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยและทุก ๆ พื้นที่ในประเทศไทย

3.2 การอภิปรายผล

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า เมื่อพิจารณาถึงประเด็นด้านการเปลี่ยนแปลงเป็นรายด้านของการรับรู้ย่อจะพบว่า มิติด้านการรับรู้การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจำนวนทั้งสิ้น 16 ด้าน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า มี 5 ด้านที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ด้านการมีจิตบริการสาธารณะ ด้านการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน ด้านการปรับตัวของชุมชน ด้านการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชน และ ด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน ในจำนวนนี้ จะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นการรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีความเป็นนามธรรม มีเพียงประเด็นเดียวที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ส่วนบุคคล ได้แก่ ด้านความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน

อนึ่ง หากพิจารณาในด้านศักยภาพของชุมชนเป้าหมายข้างต้นเป็นรายย่อจะพบว่า ด้านศักยภาพชุมชน ซึ่งประกอบด้วยด้านย่อย 13 ด้าน พบว่ามีถึง 7 ด้านที่มีศักยภาพน้อย ได้แก่ 1) ด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว 2) ด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน 3) ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในส่วนของด้านย่อย 4 ด้าน อาทิ ด้านน้ำสะอาด ส้วม ด้านป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญ และด้านยานพาหนะ 4) ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก 5) ด้านการสื่อสารและภาษา 6) ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน และ 7) ด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน

สำหรับศักยภาพของชุมชนที่อยู่ในระดับปานกลาง มีทั้งหมด 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว 2) ด้านการรองรับนักท่องเที่ยว 3) ด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลพบว่า 4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพบว่า 5) ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน 6) ด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน 7) ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ที่มีศักยภาพในระดับปานกลางมีทั้งหมด 5 ประเภท ได้แก่ ปัจจัยด้านถนน ไฟฟ้า ด้านโทรศัพท์ ด้านศูนย์ข้อมูลข่าวสาร และด้านร้านอาหาร

เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพของชุมชนที่อยู่ในระดับมากในภาพรวม กลับพบว่า มีอยู่เพียงด้านเดียวคือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว แต่ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า เมื่อพิจารณาศักยภาพของชุมชนในประเด็นดังกล่าวในรายละเอียดปลีกย่อย กลับพบว่าศักยภาพส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ค่อนข้างน้อย

3.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยข้างต้น คณะผู้วิจัยได้จัดทำโครงการเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชน 2 โครงการคือ โครงการพัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ของชุมชน โดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และโครงการอบรมการรักษาความปลอดภัยและจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ซึ่งผลการดำเนินงานพบว่า มีบุคลากรจากภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่า 100 คนเข้าร่วม ซึ่งนับว่าเกินความคาดหมายที่ได้ตั้งไว้เป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงข้อจำกัดด้านศักยภาพของชุมชนตามที่ได้จากการวิจัยข้างต้น

คณะผู้วิจัยพบว่า มีกิจกรรมและ โครงการที่ต้องเร่งดำเนินงานอีกจำนวนมาก ทั้งนี้สามารถจำแนกออกเป็นกิจกรรมและ โครงการที่ต้องดำเนินการเป็น 2 ระยะ

ระยะเร่งด่วน ได้แก่ กลุ่มโครงการที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนที่ยังอยู่ในระดับน้อยเป็นอันดับแรกได้แก่

1. โครงการพัฒนามาตรฐานด้านที่พักที่สะอาดปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว
2. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน
3. โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในส่วนของด้านย่อย 4 ด้าน ที่ชุมชนยังมีศักยภาพน้อย ได้แก่ การปรับปรุงมาตรฐานน้ำดื่มสะอาด ส้วมสาธารณะสะอาด ด้านป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญ และด้านยานพาหนะสาธารณะหรือขนส่งมวลชน

ระยะที่ 2 ได้แก่ โครงการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ที่อยู่ในระดับปานกลาง ประกอบด้วยโครงการและกิจกรรมที่สำคัญดังนี้

1. โครงการพัฒนาความรู้ความเข้าใจด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว
2. โครงการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านการรองรับนักท่องเที่ยว
3. โครงการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล
4. โครงการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. โครงการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน
6. โครงการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ของชุมชน
7. โครงการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในระดับปานกลางมีทั้งหมด 5 ประเภท ได้แก่ ปัจจัยด้านถนน ไฟฟ้า ด้านโทรศัพท์ ด้านศูนย์ข้อมูลข่าวสาร และด้านร้านอาหาร

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาชุมชน. (2529). รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรสตรีในการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะ กพสม. กรุงเทพฯ ฯ : กรมพัฒนาชุมชน.
- กรมศิลปากร. (2531). เรื่องกฎหมายตราสามดวง. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กรรณิกา ชมดี. (2525). การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ สม., มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 36 ปี ททท./การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ดอกเบี๋ย, 2539. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานสุโขทัย. 2553 หน้า คำนำ หน้า 26
- กิติรัตน์ สีหพันธ์ (2545) คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท
- จิตติมา สุขผลิน. (2539) แนวทางการกำหนดแผนการประชาสัมพันธ์งานการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ ฯ : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2527). การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท. ใน จักรฤษณ์ นรมิตผดุงการ (บรรณาธิการ), การบริหารงานพัฒนาชนบท (หน้า 272 – 273). กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ ฯ : เพรสแอนด์ดีไซส์. หน้า 19-22 และ 7-14)
- ปิยพร ทาวีกุล, 2544. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านไหล่หิน ต่าไหล่หิน อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 71
- พิณทอง จิตระดิษฐ์, (2543).รูปแบบและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนในหมู่บ้านเลี้ยงช้าง จังหวัดสุรินทร์. งานวิจัยวัฒนธรรมของสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- พจนารถ กริ่งไกร, 2545 การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 66-69
- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์.(2531). การมีส่วนร่วมของประชาชน.วารสารพัฒนาชุมชน.

- ยงธนีสร์ พิมลเสถียร (2544) บทบาทและแนวคิดในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการพัฒนาเมืองชุมชน และสถาปัตยกรรมตามแนวพระราชดำริ กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ, 2545. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ศักยภาพและข้อจำกัดของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 11-17
- วนิดา ฟ้าอรุณ, 2547. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของ ตำบลเบตง จังหวัดยะลา. ภาคนิพนธ์ ปริญญาโท มหาวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. หน้า 24 , 65-73
- วิรุจ กิจนันท์วิวัฒน์, 2549. จุดเริ่มต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย. รวมบทความการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ. เกิดชาย ช่วยบำรุง. กรุงเทพฯ : บริดเพรส. หน้า 128
- วิไล บุญบรรจง, 2543. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลเมืองระยอง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาโท มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 75-76
- ศิริกาญจน์ โกสุมภ์. (2542). การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (หน้า 42 และ 228). วิทยานิพนธ์ กศ.ค., มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศลิษา หมัดดั่ง, 2549 . การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษา ชุมชนบ้านคลองสน กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- สยามล ชัยรัตนอุดมกุล, 2544. ความรู้และความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของนักท่องเที่ยวชาวไทย : กรณีศึกษา จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า 89-91
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2553 หน้า 11
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ. 0701.26.1/1 หอจดหมายเหตุแห่งชาติ,เอกสารเรื่อง “เรื่องการรักษาโบราณสถาน”, ศธ. 0701.26.1/1 หน้า 40
- อ๊กบายานี. (Agbayani, 1974 อ้างถึงใน กรมพัฒนาชุมชน, 2529 p. 14) รายงานการวิจัยและประเมินผลงานวิชาการ. หน้า12
- Amstaine, S.R. (1969). “Ladder of citizen participation”. Journal of American Institute of Planners. 35 (7), 216 - 224.
- Brkovi, 1997. Milice Bajic Brkovic'1997. Urban Hesitage Betueen Historic Psevation and Development : Planness Perspetive UDC : 711-122 (045).Faculty of Architecure,umivers of Bynivrivty of Belgrade, Yugoslavia. page 43

- Cohen, J.M., and Uphoff, N.T. (1977). Rural Development Participation: Concept and Measures for project design implementation and evaluation (P.6). Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.
- Congress of the Local and Regional European Governments. Strasboury, 1992
- Douglass, M. (1972). "Some Perspective on the Phenomenon of Participation". Adult Education Journal. 20(20), P.90.
- Feilden, B.M and Jukilehto, J. 1988. Management Guideline for World Cultural Heritage Sites. Sites. Italy : Ograro. P.80
- ICOMOS. 2000, Conservation Economics. [Online] Availble : <http://www.international.icomos.org/publications/93ECONOM.htm>
- Klamer, A and Throsby, D.1998. The Economics of Heritage Conservation. [Online] Availble : http://www.getty.edu/conservation/publication/pdf_publications/ecnrpt.pdf
- Lichfield, N.1996. Community Impact Evaluation. Great Britain : UCL press. P.88-89.
- Middleton, 1994. Middleton V.T.C.1994, Masketing an Travel smd Towism ,Ofoood.,Uk P. 44
- Midgley, J., Hall, A., Hardiman, M., and Narine, D. (1986). Community Participation, Social Development and the State (P.25). New York: Oxford University Press.
- Myin, 1988. Myint,S.1988. " Tonards a Histprical Park in the Ancient City of Pagan Burma." Thesio of Asian Institute of Technology.P.6
- Shadid, W., Prins, W., and Nas, P.J.M. (1982). "Access and Participation: A Theoretical Approach, in Participation of the poor in development" (P.25). Edited by Benno Galgart and Ejeke Buijs. (21 – 49), Leiden: University of Leiden.
- United Nation. (1981). "Department of International Economic and Social Affairs". Popular participation as a strategy for promoting community level action and national Development report of the meeting or the adhoc group of expert, held at UN. Headquarter form May 22 - 26, 1978. 6(1), 20 – 21(pp.5)
- Whang, In – Joung. (1981). Management of Rural Change in Korea: The Saemual Undong (pp. 91-92 and 94-9). Seoul: Seoul National University.

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้การวิจัย

--	--	--	--

แบบสอบถาม

การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้ องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย 12 ชุมชน คือ ชุมชนระพังทองกลาง ชุมชนแม่รำพัน ชุมชนบ้านไต้ ชุมชนสุโขทัยนคร1 ชุมชนสุโขทัยนคร3 ชุมชนบ้านเหนือ ชุมชนบ้านใหม่ระพังทอง ชุมชนรามใหญ่ ชุมชนศรีชุม ชุมชนวัดป่ามะม่วง ชุมชนลิไท และชุมชนรามเล็ก ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วนๆ แรกคือ ข้อมูลทั่วไป ส่วนที่สองได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมและส่วนที่สามได้แก่ ข้อคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม หากท่านมีข้อสงสัยประการใด กรุณาติดต่อหัวหน้าโครงการ คือ รศ.ดร.จิรวัดน์ พิระสันต์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร หมายเลขโทรศัพท์ 081-6885848 , 055-961148

วัน/เดือน/ปีที่เก็บข้อมูล.....

สถานที่เก็บข้อมูล.....

ชื่อ-สกุลผู้เก็บข้อมูลภาคสนาม.....

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ หญิง ชาย

2. ระดับการศึกษาสูงสุด

ไม่ได้เรียนหนังสือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา/ปวส./

อนุปริญญา

ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

3. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

0-5 ปี 5 ขึ้นไปจนถึง 10 ปี 10 ปีขึ้นไป

4. อาชีพ

อยู่ในอุปการะของครอบครัว เกษตรกรรม ค้าขาย

รับจ้าง ธุรกิจส่วนตัว รับราชการ

อื่นๆ.....

5. รายได้

ต่ำกว่า 1,500 บาท/เดือน 1,501-3,000 บาท/เดือน

3,001-4,500 บาท/เดือน 4,501-6,000 บาท/เดือน

สูงกว่า6,001 บาท/เดือน อื่นๆ.....

6. สถานภาพทางสังคมในชุมชน

- กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน
- นายก อบต. คณะกรรมการบริหาร อบต.
- หอการค้า กรรมการหอการค้า
- ประชาชนทั่วไป
- ปฏิบัติงานในหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐ

อื่นๆ.....

ส่วนที่ 2: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ให้ท่านตอบคำถามต่อไปนี้ทุกข้อ โดยขีดเครื่องหมายถูกในข้อเลือกด้านหลัง ที่ตรงกับความรู้ของท่านมากที่สุดเพียงข้อเดียว

2.1 ข้อคำถามด้านการรับรู้

การรับรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ฯ	ดีขึ้น	เหมือนเดิม	ลดลง
7. การเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ของชุมชน			
8. การจ้างงานและการสร้างอาชีพ			
9. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน			
10. ด้านการเป็นเจ้าบ้าน			
11. ด้านการมีจิตบริการสาธารณะ			
12. การดำรงอยู่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนในชุมชน โดยรอบเมืองมรดกโลก			
13. การปรับตัวของวัฒนธรรมชุมชนในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก			
14. การเสื่อมสลายของวัฒนธรรมในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก			
15. คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก			
16. ความสวยงามของชุมชนโดยรอบเมืองมรดกโลก			
17. ความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งร้านค้าของชุมชน			
18. ความเหมาะสมของการจัดการเรื่องขยะและสิ่งปฏิกูลของชุมชน			
19. ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน			
20. ความพร้อมด้านความสามารถในการแข่งขันของชุมชน			
21. ความพร้อมของชุมชนด้านองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว			
22. จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน			

2.2 ข้อคำถามด้านศักยภาพของชุมชน

ศักยภาพของชุมชน	มาก	ปานกลาง	น้อย
23. ด้านการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว			
24. การรองรับนักท่องเที่ยว			
25. ด้านการจัดให้มีที่พักที่สะอาด ปลอดภัย มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว			
26. ด้านการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล			
27. ด้านการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชน			
28. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม			
29. ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน			
30. ด้านพัฒนาระบบข้อมูล ข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ชุมชน			
31. ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว อาทิ ถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร น้ำสะอาด ส้วม ป้ายบอกทางและสถานที่สำคัญของชุมชน ยานพาหนะ ร้านอาหาร			
32. ด้านการพัฒนาอาชีพและของที่ระลึก			
33. ด้านการสื่อสารและภาษา			
34. ด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน			
35. ด้านความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชุมชน			

ขอขอบคุณที่ให้ความอนุเคราะห์มา ณ โอกาสนี้

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ช่วยนักวิจัย

รายชื่อผู้ช่วยนักวิจัย

1. นางสาวขวัญชีวัน ทะนันชัย
  2. นางสาววรรณิศา สุโสม
  3. นางสาววัลรัตน์ อินธิชัย
  4. นางสาวทิพย์ภากร พงศ์สุภา
  5. นางสาวดารณี เฟื่องศิริกุล
  6. นางสาวรสสุคนธ์ คำบุญมี
  7. นางสาวผกามาศ โฉมนาค
  8. นางสาวอนงนาฎ เกตุทิพย์
  9. นางสาว อัจฉราภา แซ่ตั้ง
  10. นางสาวปารวี อัมรัมย์
  - 11.นางสุทธิดา มาอ่อน
  - 12.นายอนุรักษ์ ศันสนะสุภพงศ์
  - 13.นายกริษณะ ศรีคอนทราย
  - 14.นายอิทธิพงษ์ ทองศรีเกตุ
  - 15.นายศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์
-

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้เข้าร่วมโครงการอบรม

**รายชื่อผู้เข้าร่วมอบรม โครงการพัฒนาการบริการนำเที่ยว
และมัคคุเทศก์ของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย**

1. นายสุทัศน์ เหมลักษณะ	นายกเทศมนตรีตำบลเมืองเก่า
2. นายประธาน ขวัญวงศ์	รองนายกเทศมนตรีตำบลเมืองเก่า
3. นายเหรียญชัย ลิ้มปวาราลัย	รองนายกเทศมนตรีตำบลเมืองเก่า
4. นายวิรัตน์ ทวชัย	ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลเมืองเก่า
5. นางสาวญาณิศา เทียมถนอม	ปลัดเทศบาลตำบลเมืองเก่า
6. นายธรรมศักดิ์ สายฤทธิ์	สมาชิกสภาเทศบาล
7. นางรสสุคนธ์ สายฤทธิ์	เลขานายกเทศมนตรีตำบลเมืองเก่า
8. นางละเอียด พุ่มกลับ	เทศบาลตำบลเมืองเก่า
9. นางสาวกฤติยา ศรีวรพงษ์	เทศบาลตำบลเมืองเก่า
10. นางน้ำค้าง สอนใต้	เทศบาลตำบลเมืองเก่า
11. นางเกศินี มั่นปาน	เทศบาลตำบลเมืองเก่า
12. นายบุญส่ง กุลอินทร์	เทศบาลตำบลเมืองเก่า
13. นายณรงค์ พัดจำ	สมาชิกสภาเทศบาล
14. นายจำลอง วุ่นพ่วง	สมาชิกสภาเทศบาล
15. นางทับทิม ประชาสนธิ์	สมาชิกสภาเทศบาล
16. นางบุญทิม ดวงคำ	สมาชิกสภาฯ/ประธานชุมชนศรีชุม
17. นายปราโมทย์ ทองสุข	สมาชิกสภาฯ/ประธานชุมชนลิไท
18. นางสาว จตุพร เนตรคำ	สมาชิกสภาฯ/ประธานชุมชนบ้านใต้
19. นายสำราญ อำนวย	สมาชิกสภาฯ/ประธานชุมชนสุโขทัยนคร 1
20. นางณัฐกานต์ พรหมเพชร	สมาชิกสภาเทศบาล
21. นายนวนนันท จิระประยูต	สมาชิกสภาเทศบาล
22. นางสาว อรวรรณ โปยม	สมาชิกสภาเทศบาล
23. นายสนั่น ป้อมวงศ์	สมาชิกสภาเทศบาล
24. นายปฏิรูป สายสินธุ์	สมาชิกสภาเทศบาล
25. นางฉลอง ขาวเขียว	ประธานชุมชนบ้านเหนือ
26. นางสาว จุฑามาศ ห่วงบุญ	ประธานชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง
27. นายวิชาญ มาลัยผา	ประธานชุมชนป่ามะม่วง
28. นายอำนาจ คำปลื้ม	ประธานชุมชนสุโขทัยนคร 3

29. นายปองเลิศ เกลิมสิริโรจน์	ประธานชุมชนตระพังทองกลาง
30. นางสาวปิยวรรณ ศรีอิน	ประธานชุมชนรามเล็ก
31. นางเหรียญ นาดาล	ประธานชุมชนรามใหญ่
32. ค.ต.สุรศักดิ์ เมืองแก้ว	ประธานชุมชนแม่รำพัน
33. นางสาวสุภาดา กชบุตร	ชุมชนศรีชุม
34. นางทวิ ชุ่มฉาย	ชุมชนศรีชุม
35. นางกรุณา พุ่มแก้ว	ชุมชนศรีชุม
36. นางธารรัตน์ ปรีดาภิรมย์	ชุมชนบ้านเหนือ
37. นางถาวร พรหมดวง	ชุมชนบ้านเหนือ
38. นางสาวสุภาพร อ่อมอินทร์	ชุมชนรามใหญ่
39. นางสาวจำลอง บัวม่วย	ชุมชนรามใหญ่
40. นางสาวศิริวรรณ เกลิมสิริโรจน์	ชุมชนรามใหญ่
41. นางสาวาง สอนโต	ชุมชนบ้านใต้
42. นายประเสริฐ สอนโต	ชุมชนบ้านใต้
43. นางสาวนพเก้า กลิ่นวงษ์	ชุมชนบ้านใต้
44. นางสาวฉิชากร คำปลื้ม	ชุมชนสุโขทัยนคร 3
45. นางสาว รัตนาภรณ์ คำอินทร์	ชุมชนสุโขทัยนคร 3
46. นายอำนาจ ครูฑานาค	ชุมชนสุโขทัยนคร 3
47. นายมงคล ครูฑานาค	ชุมชนตระพังทองกลาง
48. นายรัฐชานนท์ ทองนาค	ชุมชนแม่รำพัน
49. นายอุดม ปานจำ	ชุมชนแม่รำพัน
50. นางสาวชลธิชา กล่องชู	ชุมชนสุโขทัยนคร 1
51. นางสาวพิมพ์พัชร แสนสุข	ชุมชนสุโขทัยนคร 1
52. นางสาวขนิษฐา ตันปิ่น	ชุมชนลิไท
53. นายอนุรักษ์ จันทร์ทันโอ	ชุมชนลิไท
54. นางสาวนุจรี เป็ยจันทร์	ชุมชนลิไท
55. นายอนุศักดิ์ สุขดวง	ชุมชนลิไท
56. นางทองย้อย เขียวบาง	ชุมชนรามเล็ก
57. นางลำพรวน อิ่มขาว	ชุมชนรามเล็ก
58. นางคนตรี ฉิมไหล	ชุมชนรามเล็ก
59. นางสาวรักขวรรณ พัดจำ	ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง

60. เด็กหญิงทิพพาวรรณ พุทธรัตน์ ชุมชนบ้านใหม่ระพีงทอง
61. นายบุญส่ง บวบมี ชุมชนป่ามะม่วง
62. นายคณิต พุฒเปีย ชุมชนป่ามะม่วง
63. นางฐานิดา แวนระเว อาสาสมัครนำเที่ยว
64. นางสาวอรพินท์ หนูสอน ผู้ประกอบการรถจักรยาน
65. นางสาว ภัทธาภรณ์ พุ่มกลับ นักเรียน ร.ร.สุโขทัยวิทยาคม
66. นางสาว สุพัตรา พะโยม นักเรียน ร.ร.สุโขทัยวิทยาคม
67. นางสาว เตือนจิตต์ ชุมเพชร ครูวิทยาลัยการอาชีพศรีสังขาลย์
68. นางสาว กรรณิกา นรวรธรรม รองผู้อำนวยการ

คำสั่งเทศบาลตำบลเมืองเก่า

ที่ ๑๐๗ /๒๕๕๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการชมรมการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์
ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

*****

ตามที่เทศบาลตำบลเมืองเก่า ร่วมกับคณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยนครสวรรค์ จังหวัดพิษณุโลก ได้จัดการอบรมการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เมื่อวันที่ ๑๙ - ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ณ ห้องประชุมศรีคิงส์ เทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวแทนของชุมชน โดยนำเสนอองค์ความรู้ของชุมชนเชิงวัฒนธรรม รวมทั้งมีข้อมูลบริการนำเที่ยวชุมชนอย่างมีมาตรฐาน นั้น

เพื่อเป็นการประสานความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลเมืองเก่าและผู้เข้ารับการอบรมในชุมชน ทั้ง ๑๒ ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลเมืองเก่า ตามโครงการดังกล่าว จึงขอแต่งตั้งคณะกรรมการชมรมการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ขึ้น โดยมีรายชื่อ ดังต่อไปนี้

๑. คณะกรรมการบริหารชมรม ประกอบด้วย

๑.๑. ค.ต.สุรศักดิ์ เมืองแก้ว	ตำแหน่ง	ประธานชมรม
๑.๒. นายณรงค์ พัดขำ	ตำแหน่ง	รองประธาน ฯ
๑.๓. นางสาวปิยวรรณ ศรีอ้น	ตำแหน่ง	เหรัญญิก
๑.๔. นางสาวรักขวรรณ พัดขำ	ตำแหน่ง	เหรัญญิก
๑.๕. นางธารารัตน์ ปรีดาภิรมย์	ตำแหน่ง	ประชาสัมพันธ์
๑.๖. นายรัฐชานนท์ ทองนาค	ตำแหน่ง	ผู้ประสานงาน
๑.๗. นายปองเลิศ เฉลิมสิริโรจน์	ตำแหน่ง	ผู้ประสานงาน
๑.๘. นางทับทิม ประชาสนธิ์	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๙. นางบุญทิม ดวงคำ	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๐. นายจำลอง วุ่นพ่วง	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๑. นายสนั่น ป้อมวงศ์	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๒. นายปราโมทย์ ทองสุข	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๓. นางฉลอง ชาวเขียว	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๔. นางสาวรรณา พัดขำ	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๕. นายอำนาจ คำปลื้ม	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๖. นางเหรียญ นาดาล	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๗. นายวิชาญ มาลัยผา	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๘. นายปฏิรูป สายสินธุ์	ตำแหน่ง	กรรมการ/เลขานุการ

/ให้คณะกรรมการ

-2-

- เชิงวัฒนธรรม
- มีมาตรฐาน
๒. ให้คณะกรรมการบริหารชมรม มีหน้าที่
- ๒.๑. เป็นตัวแทนชุมชนหรือมีคุณูปการในการนำเสนอองค์ความรู้ของชุมชน
- ๒.๒. จัดทำข้อมูลสำหรับบริการนักท่องเที่ยว โดยการนำเที่ยวชุมชนอย่าง
- ๒.๓. จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจสำหรับนักท่องเที่ยวและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลเชิงวัฒนธรรม
- ๒.๔. ประสานงานและให้ความร่วมมือกับเทศบาลตำบลเมืองเก่าและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตพื้นที่
- ๒.๕. ความสะดวกในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐประสานขอความร่วมมือในกิจการสาธารณประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ๒.๖. อื่น ๆตามที่นายกเทศมนตรีมอบหมายหรือตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร

ทั้งนี้ ให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง ปฏิบัติตามหน้าที่ ดังกล่าวโดยเคร่งครัดต่อไป

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๙ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

(นายสุทัศน์ เหมลักขมิไพโรจน์)
นายกเทศมนตรีตำบลเมืองเก่า

**รายชื่อผู้เข้าร่วม โครงการอบรมการรักษาความปลอดภัยและ
จัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว**

1. นายสุทัศน์ เหมลักษณะ	นายกเทศมนตรีตำบลเมืองเก่า
2. นายธรรมศักดิ์ สายฤทธิ์	สมาชิกสภาเทศบาล
3. นางรสสุคนธ์ สายฤทธิ์	เลขานายกเทศมนตรีตำบลเมืองเก่า
4. นางละเอียด พุ่มกลับ	เทศบาลตำบลเมืองเก่า
5. นางสาวกฤติยา ศรีวรพงษ์	เทศบาลตำบลเมืองเก่า
6. นางน้ำค้าง สอนใต้	เทศบาลตำบลเมืองเก่า
7. นายดุรงค์ฤทธิ์ เมืองแก้ว	เทศบาลตำบลเมืองเก่า
8. นายบุญมี คำปลื้ม	เทศบาลตำบลเมืองเก่า
9. นายณรงค์ พัดขำ	สมาชิกสภาเทศบาล
10. นายจำลอง วุ่นพวง	สมาชิกสภาเทศบาล
11. นางทับทิม ประชาสนธิ์	สมาชิกสภาเทศบาล
12. นางบุญทิม ดวงคำ	สมาชิกสภาฯ/ประธานชุมชนศรีชุม
13. นายปราโมทย์ ทองสุข	สมาชิกสภาฯ/ประธานชุมชนลิไท
14. น.ส. จตุพร เนตรน้ำ	สมาชิกสภาฯ/ประธานชุมชนบ้านใต้
15. นายสำราญ อำนวย	สมาชิกสภาฯ/ประธานชุมชนสุโขทัยนคร 1
16. นางณัฐกานต์ พรหมเพชร	สมาชิกสภาเทศบาล
17. นายนวนนท์ จิระประยูต	สมาชิกสภาเทศบาล
18. น.ส. อรวรรณ โปยม	สมาชิกสภาเทศบาล
19. นายสนั่น ป้อมวงศ์	สมาชิกสภาเทศบาล
20. นายปฏิรูป สายสินธุ์	สมาชิกสภาเทศบาล
21. นางฉลอง ขาวเขียว	ประธานชุมชนบ้านเหนือ
22. น.ส. จุฑามาศ ห่วงบุญ	ประธานชุมชนบ้านใหม่ระพีทอง
23. นายวิชาญ มาลัยผา	ประธานชุมชนป่ามะม่วง
24. นายอำนาจ คำปลื้ม	ประธานชุมชนสุโขทัยนคร 3
25. นายปองเลิศ เฉลิมสิริโรจน์	ประธานชุมชนระพีทองกลาง
26. นางสาวจันทร์ดา ชีเปรม	ประธานชุมชนรามเล็ก
27. นางเหรียญ นาดาล	ประธานชุมชนรามใหญ่
28. ค.ต.สุรศักดิ์ เมืองแก้ว	ประธานชุมชนแม่รำพัน

29. น.ส.สุภาดา คชบุตร	ชุมชนศรีชุม
30. นางทวิ ชุ่มฉาย	ชุมชนศรีชุม
31. นางกรรณา พุ่มแก้ว	ชุมชนศรีชุม
32. นางธารารัตน์ ปรีดาภิรมย์	ชุมชนบ้านเหนือ
33. นางถาวร พรหมดวง	ชุมชนบ้านเหนือ
34. น.ส.สุภาพร อ่อมอินทร์	ชุมชนรามใหญ่
35. น.ส.จำลอง บัวม่วย	ชุมชนรามใหญ่
36. น.ส.ศิริวรรณ เฉลิมศิริโรจน์	ชุมชนรามใหญ่
37. นางลำอาง สอนโต	ชุมชนบ้านใต้
38. นายประเสริฐ สอนโต	ชุมชนบ้านใต้
39. น.ส.นพเก้า กลิ่นวงษ์	ชุมชนบ้านใต้
40. น.ส.ณิชากร คำปลื้ม	ชุมชนสุโขทัยนคร 3
41. นายภานุพงษ์ คำปลื้ม	ชุมชนสุโขทัยนคร 3
42. นายอำนาจ ครูทนาค	ตระพังทองกลาง
43. นายมงคล ครูทนาค	ชุมชนตระพังทองกลาง
44. นายรัฐชานนท์ ทองนาค	ชุมชนแม่รำพัน
45. นายอุดมศักดิ์ ศุภพันธ์ภิญโญ	ชุมชนแม่รำพัน
46. น.ส.ชลธิชา กล่องชู	ชุมชนสุโขทัยนคร 1
47. น.ส.พิมพ์พัชร แสนสุข	ชุมชนสุโขทัยนคร 1
48. น.ส.ชนิษฐา ต้นปิ่น	ชุมชนลิไท
49. นายอนุรักษ์ จันทร์ทันโอ	ชุมชนลิไท
50. น.ส.นุจรี เป็ยจันทร์	ชุมชนลิไท
51. เด็กหญิงชญาณี เมฆจร	ชุมชนลิไท
52. นางทองย้อย เขียวบาง	ชุมชนรามเล็ก
53. นางทองหยด เชื้อผู้ดี	ชุมชนรามเล็ก
54. เด็กหญิงธนัญญา โปร่งนุช	ชุมชนรามเล็ก
55. น.ส.รักษวรรณ พัดขำ	ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง
56. ค.ญ.ทิพพาวรรณ พุทธรัตน์	ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง
57. นายบุญส่ง บวบมี	ชุมชนป่ามะม่วง
58. นายคณิต พุฒเปีย	ชุมชนป่ามะม่วง
59. นางฐานิดา แวนระเว	อาสาสมัครนำเที่ยว

60. น.ส.อรพินท์ หนูสอน	ผู้ประกอบการรถจักรยาน
61. น.ส. ภัทราภรณ์ พุ่มกลับ	นักเรียน ร.ร.สุโขทัยวิทยาคม
62. น.ส. สุพัตรา พะโยม	นักเรียน ร.ร.สุโขทัยวิทยาคม
63. นางเพลินนิศ ปานจำ	ชุมชนบ้านใต้
64. นางจวน สีปัญญา	ชุมชนบ้านใต้
65. นางอำพร นุ่มพรม	ชุมชนบ้านใต้
66. นายอภิชาติ สอนตา	ชุมชนบ้านใต้
67. นายไพฑูรย์ ต้นเฮื่อน	ตำรวจบ้าน
68. นายสงบ เกิดป้อม	ตำรวจบ้าน
69. นางสาวปัญญา กล่อมเสื่อ	ชุมชนป่ามะม่วง
70. นางสุวรรณา พัดจำ	ประธานชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง
71. นายน้อย จ้อกถึง	ประธานชุมชนสุโขทัยนคร 1
72. นายสมพร สว่างศรี	ประธานชุมชนบ้านใต้
73. นายวิทวัส พรหมเพชร	สมาชิกสภาเทศบาล

คำสั่งเทศบาลตำบลเมืองแก้ว

ที่ ๑๗๖ /๒๕๕๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการรักษาความปลอดภัย และช่วยเหลือนักท่องเที่ยว
ของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ตามที่เทศบาลตำบลเมืองแก้ว ร่วมกับทีมคณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก ได้จัดการอบรมการรักษาความปลอดภัย และจัดตั้งหน่วยงานพิเศษ เพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เมื่อวันที่ ๑๙ - ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๔ ณ ห้องประชุมสตรีตงส์ เทศบาลตำบลเมืองแก้ว จังหวัดสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบและมาตรการต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัย และจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย นั้น

เพื่อเป็นการประสานความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลเมืองแก้ว และผู้เข้ารับการอบรมในชุมชน ทั้ง ๑๒ ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลเมืองแก้ว ตามโครงการดังกล่าว จึงขอแต่งตั้งคณะกรรมการรักษาความปลอดภัย และช่วยเหลือนักท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยมีรายชื่อดังนี้

๑. คณะกรรมการ ประกอบด้วย

๑.๑. ต.ต.สุรศักดิ์ เมืองแก้ว	ตำแหน่ง	ประธานกรรมการ
๑.๒. นายณรงค์ พัดชา	ตำแหน่ง	รองประธาน ฯ
๑.๓. นางสาวอรพินท์ หุสสอน	ตำแหน่ง	เหรัญญิก
๑.๔. นางสาววิภาวรรณ พัดชา	ตำแหน่ง	เหรัญญิก
๑.๕. นางสุวรรณา พัดชา	ตำแหน่ง	ประชาสัมพันธ์
๑.๖. นายรัฐชานนท์ ทองนาค	ตำแหน่ง	ผู้ประสานงาน
๑.๗. นายปองเลิศ เณสิมสิริโรจน์	ตำแหน่ง	ผู้ประสานงาน
๑.๘. นางบุญทิม ดวงคำ	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๙. นายจำลอง วุ่นพ่วง	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๐. นายสนั่น ป้อมวงศ์	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๑. นายปราโมทย์ ทองสุข	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๒. นายสมพร สว่างศรี	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๓. นายวิฑูรย์ พรหมเพชร	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๔. นางฉลอม ขามเขียว	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๕. นายอำนาจ คำป้อม	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๖. นางเหรียญ นาคาล	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๗. นายวิชาญ มาลัยผา	ตำแหน่ง	กรรมการ
๑.๑๘. นายน้อย ช็อกถึง	ตำแหน่ง	กรรมการ/เลขานุการ

ให้คณะกรรมการ

-2-

๒. ให้คณะกรรมการ มีหน้าที่

๒.๑. เป็นตัวแทนชุมชนในการพัฒนาระบบและมาตรการต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัย
ของนักท่องเที่ยว

๒.๒. เป็นหน่วยงานพิเศษเพื่อการประสานขอความช่วยเหลือ ทั้งจากนักท่องเที่ยว
และประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเมืองเก่า

๒.๓. ประสานงานและให้ความร่วมมือกับเทศบาลตำบลเมืองเก่าและหน่วยงานที่
เกี่ยวข้องในการรักษาความปลอดภัย และให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยว

๒.๔. หน้าที่อื่น ๆ ตามที่นายกเทศมนตรีมอบหมายหรือตามที่คณะกรรมการมีมติ
เห็นสมควร

ให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวโดยเคร่งครัดต่อไป

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๗ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๔

(นายสุทัศน์ โชนลักษณ์ไพโรจน์)
นายกเทศมนตรีตำบลเมืองเก่า

ภาคผนวก ง

ตารางสรุปกิจกรรมที่ดำเนินการวิจัย

ภาคผนวก ง
ตารางสรุปกิจกรรมที่ดำเนินการวิจัย

โครงการ	รูปแบบ	จำนวน
พัฒนาแหล่งสร้างรายได้ให้มีอัตลักษณ์โดยใช้ความรู้ 1. โครงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยโดยภาคีเครือข่ายชุมชน	เอกสาร	50 เล่ม
พัฒนาที่พักแรม 2. โครงการจัดทำป้ายนิเทศที่บอกตำนานความเป็นมาของที่พักแรมในชุมชน	โปสเตอร์	14 แห่ง
พัฒนาร้านอาหาร 3. โครงการจัดทำรายการอาหารที่บรรจุข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน 4. โครงการจัดทำป้ายนิเทศที่บอกตำนานความเป็นมา คุณค่าและความสำคัญของอาหารของชุมชน (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)	เมนูอาหาร	50 เล่ม
พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง 5. โครงการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลสินค้าพื้นเมืองเพื่อพัฒนาสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวของพื้นที่รอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	แผ่นพับ	2,500 แผ่น
พัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ 6. โครงการพัฒนาตัวแทนของชุมชนได้รับการพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน 7. โครงการจัดตั้งชมรมมัคคุเทศก์ของชุมชนรอบอุทยานฯ ประวัติศาสตร์สุโขทัย	อบรมสัมมนา	68 คน
8. โครงการพัฒนาบริษัทนำเที่ยวสามารถให้บริการนำเที่ยวชุมชนรอบอุทยาน	อบรมสัมมนา	50 คน
9. โครงการจัดทำคู่มืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานฯ ประวัติศาสตร์สุโขทัย	หนังสือ	500 เล่ม
พัฒนาความปลอดภัย 10. โครงการจัดทำระบบและมาตรการต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัย 11. โครงการจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว	อบรมสัมมนา	73 คน
12. โครงการจัดทำป้าย Information บริการข้อมูลและให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยว	ป้าย	100 ป้าย
พัฒนาสภาพการเข้าถึงชุมชน 13. โครงการจัดทำจุดหมายตาทั้ง 12 ชุมชน	ป้าย	12 แห่ง

โครงการ	รูปแบบ	จำนวน
14. โครงการจัดทำป้ายบอกที่ตั้ง ความสำคัญของชุมชน แหล่งท่องเที่ยว และหมายเลขถนน	ป้าย	100 ป้าย
15. โครงการจัดทำป้ายบอกการจัดรถยนต์โดยสารประเภทต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยว		
16. โครงการจัดทำป้ายการบริการ เช่น ป้ายน้ำมัน ห้องน้ำ ที่พักริมทาง และสถานที่จอดรถ		
พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก 17. โครงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก มีการบริการขนส่งระหว่างท่าอากาศยานหรือสถานีขนส่งกับที่พัก	สติกเกอร์	100 อัน
พัฒนาการจัดการกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว 18. โครงการจัดบริการในด้านข้อสนเทศและข่าวสารการท่องเที่ยวตลอดปี	แผ่นพับ	100 แผ่น
19. โครงการจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจตลอดปี		
พัฒนาการเผยแพร่โฆษณา 20. โครงการเผยแพร่ทางเว็บไซต์	เว็บไซต์	2 เว็บไซต์
21. โครงการเผยแพร่ทางสื่อสิ่งพิมพ์	ข่าว	10 ฉบับ
22. โครงการเผยแพร่ทางสื่อวิทยุ	การออกอากาศ	2 สถานี
23. โครงการเผยแพร่ทางโทรทัศน์	บันทึกเทป	2 ช่อง
พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว 24. โครงการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยว ครึ่งวัน 2 เส้นทาง	แผนที่การท่องเที่ยว	100 แผ่น
25. โครงการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยว หนึ่งวัน 1 เส้นทาง	แผนที่การท่องเที่ยว	100 แผ่น
26. โครงการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวสองวัน 1 เส้นทาง	แผนที่การท่องเที่ยว	100 แผ่น
27. โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์	เปิดเส้นทางท่องเที่ยว	100 คน

ภาคผนวก จ

โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์

โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์
“รอบรั้วเมืองพระร่วง สานสายใยแห่งวัฒนธรรมชุมชน สืบค้นประวัติศาสตร์เมืองมรดกโลก”

1. ชื่อโครงการ “รอบรั้วเมืองพระร่วง สานสายใยแห่งวัฒนธรรมชุมชน สืบค้นประวัติศาสตร์เมืองมรดกโลก”
2. ลักษณะโครงการ โครงการย่อยของโครงการ การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม โดย ใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว
3. ที่ปรึกษาโครงการ นายเทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย
4. ผู้รับผิดชอบโครงการ
  1. รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัดน์ พิระสันต์
  2. รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรินทร์ สิริสุนทร
  3. นายดำรงวุฒิ วิริยะ
  4. นายวีรวิทย์ ฉันทวารรงค์
  5. นางสาวณชญา ศรีทธา

5. หน่วยงานรับผิดชอบ

มหาวิทยาลัยนเรศวร ร่วมกับเทศบาลตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย และ
 สำนักประสานงานวิจัยและการพัฒนาเชิงพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง สกว.

5. หลักการและเหตุผล

โครงการ การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้อองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประจำปีงบประมาณ 2553 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อการท่องเที่ยว โดยใช้อองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วม โดยใช้พื้นที่ในการวิจัยรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ครอบคลุม 12 ชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลเมืองเก่า ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย ได้แก่ ชุมชนตระพังทองกลาง ชุมชนแม่รำพัน ชุมชนบ้านไต้ ชุมชนสุโขทัยนคร 1 ชุมชนสุโขทัยนคร 3 ชุมชนบ้านเหนือ ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง ชุมชนรามใหญ่ ชุมชนศรีชุม ชุมชนวัดป่ามะม่วง ชุมชนลิไท และชุมชนรามเล็ก

ซึ่งจากการดำเนินงานระยะที่ 1 และ 2 ที่ผ่านมาได้พบว่าในแต่ละชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม หลากหลายมาก ซึ่งสามารถที่จะพัฒนาไปสู่เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ทางโครงการได้ร่วมกับ 12 ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เพื่อพัฒนาสภาพการเข้าถึง พัฒนาที่พักแรม พัฒนาร้านอาหาร พัฒนาการบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พัฒนาสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยว พัฒนาร้านขายของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง พัฒนาความปลอดภัย พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และพัฒนาการจัดการกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งข้อมูลต่างๆ ที่ได้มา ล้วนผ่านการประชาคมจากตัวแทนชุมชนแล้วทั้งสิ้น เช่น แผนที่เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมรอบชุมชนฯ

คู่มืออัตลักษณ์ ปฏิทินการท่องเที่ยวตลอดปี ป้ายจุดหมายตาแต่ละชุมชน เป็นต้น เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ทางโครงการจึงได้จัด โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ “รอบรู้เมืองพระร่วง สานสายใยแห่งวัฒนธรรมชุมชน สืบค้นประวัติศาสตร์เมืองมรดกโลก” ขึ้น

6. วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและประชาสัมพันธ์เผยแพร่เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยให้เป็นที่แพร่หลาย

7. ระยะเวลาดำเนินการและสถานที่ดำเนินการ

วันพฤหัสบดีที่ 8 ธันวาคม 2554 ณ ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

8. ผู้เข้าร่วมโครงการ ประมาณ 100 คน

- สื่อมวลชน (สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์)
- ตัวแทนเทศบาลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย
- ตัวแทนจากเทศบาลเมืองสุโขทัยธานี
- ตัวแทนจากสมาคมการท่องเที่ยว จังหวัดสุโขทัย
- ตัวแทนจากสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดสุโขทัย
- ตัวแทนชุมชน 12 ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
- ตัวแทนจากสำนักประสานงานวิจัยและการพัฒนาเชิงพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง สกว.
- คณะนักวิจัยของโครงการ

9. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เผยแพร่เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยในรูปแบบต่างๆ เช่น เว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ตลอดปี
2. ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยมีปริมาณนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นตลอดทั้งปี
3. ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ยั่งยืนต่อไป

กำหนดการพิธีแถลงข่าวและเปิดตัว

“รอบรู้เมืองพระร่วง สานสายใยแห่งวัฒนธรรมชุมชน สืบค้นประวัติศาสตร์เมืองมรดกโลก”

วันพฤหัสบดีที่ 8 ธันวาคม 2554 ณ บริเวณหน้าวัดมหาธาตุ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

09.05 น.	ต้อนรับสื่อมวลชนและแขกผู้มีเกียรติที่ท่าอากาศยานสุโขทัย
10.00 น.	สื่อมวลชนและแขกผู้มีเกียรติ ลงทะเบียนรับของที่ระลึกและรับประทานของว่าง - การแสดงรำกลองมิ่งกละ
10.10 น.	พิธีกรกล่าวเวียนเชิญประธาน แขกผู้มีเกียรติและสื่อมวลชนเข้าสู่งานแถลงข่าว โดยรองศาสตราจารย์ ดร.เสมอ ถาน้อย
10.20 น.	กล่าวต้อนรับสื่อมวลชนและแขกผู้มีเกียรติ โดย คุณจักริน เปลี่ยนวงษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัย
10.30 น.	ประธานในพิธีกล่าวเปิดงาน โดย ศาสตราจารย์ ดร.สวัสดิ์ ต้นตระกูล ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
10.40 น.	แขกผู้มีเกียรติร่วมเปิดงาน
10.50 น.	กล่าวแสดงความยินดีกับคณะผู้วิจัยและจังหวัดสุโขทัย โดย ศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ จินายน อธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวร
11.00 น.	กล่าวถึงความร่วมมือและที่มาของโครงการฯ โดย ดร.เสถียร บัวสาย รองผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
11.10 น.	กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์หลังจากดำเนินโครงการฯ โดย คุณสุทัศน์ เหมลักษ์ณไพโรจน์ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเมืองเก่า
11.20 น.	แนะนำกิจกรรม “รอบรู้เมืองพระร่วง สานสายใยแห่งวัฒนธรรมชุมชน สืบค้นประวัติศาสตร์เมืองมรดกโลก” โดย รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัดน์ พิระสันต์ หัวหน้าโครงการวิจัย การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้อองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว
11.30 น.	การเดินแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยนางแบบอาชีพ
11.50 น.	พิธีมอบของที่ระลึกแก่ผู้ร่วมแถลงข่าว
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 น.	ประธานในพิธีและแขกผู้มีเกียรติร่วมปล่อยและนำขบวนคาราวาน “รอบรู้เมืองพระร่วง สานสายใยแห่งวัฒนธรรมชุมชน สืบค้นประวัติศาสตร์เมืองมรดกโลก” ท่องเที่ยวชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ โดยรถราง
16.00 น.	ถ่ายภาพคาราวาน “รอบรู้เมืองพระร่วง สานสายใยแห่งวัฒนธรรมชุมชน สืบค้นประวัติศาสตร์เมืองมรดกโลก” หน้าลานอนุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหง
17.00 น.	สื่อมวลชนและแขกผู้มีเกียรติเดินทางกลับ

จัดโดย โครงการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้อองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อท่องเที่ยว ร่วมกับ

สำนักประสานงานการวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง

โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และเทศบาลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย

สื่อมวลชนที่เข้าร่วม ได้แก่ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 3, 5, 7, 9, 11 และสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดสุโขทัยและจังหวัดใกล้เคียง

รายชื่อสื่อมวลชนที่เข้าร่วมงาน

กลุ่มหนังสือพิมพ์-วารสาร

ที่	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	เบอร์ติดต่อ
1	นายศุภกฤต รัตนาคม	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ตระกูลไทย	055-211238 / 055-211241
2	นายสมเกียรติ ศรีสุวรรณ	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เผ่าไทย	081-5341455 / 055-258101
3	นายสุรินทร์ ชัยวีระไทย	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชาชาติ	089-8588009 / 055-244244
4	นายวาสิต กวะยะปานิก	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชากร	081-3941779 / 055-253046
5	นายอาทิตย์ แสงสว่าง	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์พิทักษ์ไทย	081-8326002 / 055-243337
6	นายวรงค์ สุวรรณกิจ	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ธรรมรัฐ	085-3795264 / 055-211829
7	นายสำเร็จ ภัยกำจัด	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์สันติภาพ	081-9715834 / 055-302371
8	นายธีรศักดิ์ ทองคำ	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์อิสรภาพ	055-243850
9	นายนพคุณ ใจอารีย์	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เสรีชนนิวส์	081-0377897 / 055-303816
10	นายสุวิทย์ ศรีสุข	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์มหาชน	081-7407398 / 055-212445
11	นายกนกศักดิ์ ลิขิตไพรวลัย	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์พิษณุโพสต์	081-9737966 / 055-302483
12	นางสุนัญญา นาคแก้ว	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทเพรส	081-0384413 / 055-242989
13	น.ส.มาณี จันดาหาญ	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์อินโดจีนนิวส์	081-9713346 / 055-280952
14	นางชไมพร อินทร์ดี	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์พิษณุโลกธุรกิจ	081-6046424 / 055-248046
15	นายธนู พลเดชวิสัย	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์กรีซโพสต์	089-4615537
16	น.ส.รินทร ชญาสิริณภัทร	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ข่าวพิษณุโลก	081-5334162
17	นางอำพรธม วงศ์ลังกา	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์สองแควนิวส์	086/9277078 / 055-303815
18	นายสุวิทย์ สังข์สมชนะ	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์รวมพลังนิวส์	081-8868411 / 055-266100
19	นายสุวิทย์ สังข์สมชนะ	หัวหน้าศูนย์ข่าวหนังสือพิมพ์ไทยนิวส์	089-4399327 / 055-218505
20		หัวหน้าศูนย์ข่าวหนังสือพิมพ์เสรีนคร	081-3247003 / 055-215051
21	นายวันชัย เนตรนคร	ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์เบื้องหลังข่าว	081-0420323 / 055-287447
22	นายชาญณรงค์ เชี่ยวชาญ	ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์พลังชน	055-225006
23	นายเดชา พุฒิกานนท์	หัวหน้าศูนย์ข่าวหนังสือพิมพ์เดลินิวส์	081-9728635 / 055-301102
24	นายยุทธ ไกรโชค	ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ	089-9578890 / 055-287251
25	นายโสภี ทุมลา	ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ข่าวสด	081-5335738 / 087-8471794
26	นางกรรณิการ์ แก้วกสิกิจ	ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์มติชน	087-2024502 / 055-259644
27	นายสิทธิพงษ์ จำลองราษฎร์	ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ / บ้านเมือง	086-2024193 / 055-243108
28	นายสะสม ทองบำรุง	หัวหน้าศูนย์ข่าวหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์	055-217884
29	นางวรางคณา อนันตะ	ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ / เดอะเนชั่น	081-9717795
30	นายมงคลเชาวราช ทังมั่งมี	ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์คมชัดลึก	089-1930007

กลุ่มหนังสือพิมพ์-วารสาร (ต่อ)

ที่	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	เบอร์ติดต่อ
31	นายโสภี ทุมลา	ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์สยามรัฐ	081-5335738 / 087-8471794
32	นายชินวัฒน์ สิงหะ	ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์	081-3792038 / 055-259644
33	นายศุภชัย สิธานนท์	ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์แนวหน้า	081-7273617
34	นางชไมพร อินทร์ดี	บรรณาธิการวารสารพิษณุโลกมาร์เก็ต	081-6046426 / 055-258426
35	จ.ส.อ.วิโรจน์ รัตนอินทร์	หัวหน้าศูนย์ข่าวหนังสือพิมพ์เสรีนคร	081-5343142
36	นายภูษิต ภูถามศรี	หัวหน้าศูนย์ข่าวหนังสือพิมพ์แม่ทูนุเคย์	081-4743737
37	นายศไกร เกียรติจิน	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์พิษณุโลกทูเดย์	081-9530530
38	น.ส.ศิริพร รักยาคำ	บรรณาธิการแม่กาศัน พีเซ็นเตอร์	055-248493
39	น.ส.พิชญ์สินี สันติเสวี	บรรณาธิการแม่กาศัน เพื่อนธุรกิจ	084-9095595 / 055-253395
40	นายอดิโรจน์ ปิ่นมี	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ บิสสิเนสนิวส์	089-7766657 / 055-303816
41	นายสุวิทย์ สังข์สมณะ	หัวหน้าศูนย์ข่าวหนังสือพิมพ์ไทยนิวส์	089-4399327 / 055-303816
42	นายณัฐพงศ์ ทับแอม	บรรณาธิการนิตยสารต้นแบบ	055-283151
43	น.ส.คจเดือน อยู่ตาล	บรรณาธิการวารสาร HOT Media	089-7030301
44	นายเดชา สนวนุ่ม	บรรณาธิการสองแควแม่กาศัน	086-4494697 / 086-4494698
45	นางวิษชุดา ทองสุทธิ	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์บิสสิเนสทูเดย์	089-4380080
46	นายอภิชาติ โคกทอง	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์บ้านเรา	081-3954178
47	นายสิทธิชัย สุขเกิด	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ Next Stop (ท่องเที่ยว)	081-9714025 / 055-220663
48	นายวรชิต เนตรนคร	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เบื้องหลังข่าว	081-0420323
49	นางพิชากา สุขประเสริฐ	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เรือนสยาม	089-6447040
50	นางเพ็ญภา ใจบาน	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ทั่วสยาม	089-4389713
51	น.ส.วรัวรณ์ ไชยวัชรนนท์	บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ฐานสยาม	082-4459996

กลุ่มสื่อโทรทัศน์

1	นายสุรินทร์ ชัยวีระไทย	ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ทีวีสีช่อง 3	089-8588003 / 055-244244
2	นางสิริพร หรัยวงศ์	บรรณาธิการศูนย์ข่าวภูมิภาค ททบ. 5 พิษณุโลก	081-8868703 / 055-245774
3	นายสุรเชษฐ์ มากร	ผู้สื่อข่าว ททบ. 5 ประจำจังหวัดพิษณุโลก	081-7070064
4	นายสุพิน ปานวัง	ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7	086-9354376 / 055-303512
5	พ.จ.อ.พนม ขุนกอง	ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 / สำนักข่าวไทย	081-7073874 / 081-3792040
6	นางดวงมาลัย ศรีกิจวิไลกุล	ผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 พิษณุโลก	081-7276305 / 055-242997
7	นายมนัสชัย อนันตะ	ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ TITV	089-1937795
8	นายชนกพงศ์ คล้ายขำ	ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ ASTV NEWS 1 / TPBS	086-6746777 / 055-224197
9	นายสมชาติ พิทยาพงศ์พร	ผู้จัดการบริษัท เอ็ม เอส เอส พิษณุโลก เคเบิลทีวี	055-210743
10	นางนุชนารถ สิทธิวรกิจ	ผู้จัดการห้างหุ้นส่วนจำกัด ทีที เคเบิล	055-219539-40

กลุ่มสื่อวิทยุกระจายเสียง

ที่	ชื่อ - นามสกุล	หน่วยงาน	เบอร์ติดต่อ
1	นายประดิษฐ์ รากะรินทร์	สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดพิษณุโลก	081-9716927 / 055-267049
2	พ.อ.นพพร เรือนจันทร์	สถานีวิทยุกระจายเสียงกองพลทหารราบที่ 4	055-245070 ต่อ 73266 ,73267
3		สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 3 ส่วนหน้า (เมืองสองแคว)	055-220105
4	พ.ต.ท.ไพรัช สุรเดช	สถานีวิทยุกระจายเสียงพิทักษ์สันติราษฎร์	055-258459
5	นายกษิต ประพันธ์พงษ์	สถานีวิทยุกระจายเสียง อสมท. จังหวัดพิษณุโลก	055-244140 / 055-244695
6	นาวาอากาศโท สมโชค มีมัน	สถานีวิทยุกระจายเสียงทหารอากาศ 010	055-301200 ต่อ 55514
7	นาวาตรี ชัยณรงค์ สุขชัยยะ	สถานีวิทยุกระจายเสียงจากทหารเรือ 8 พิษณุโลก	055-268118
8	นายธาดา ศรีธธา	สถานีวิทยุกระจายเสียงกรมอู่ศูนย์วิทยา พิษณุโลก	055-258585
9	พ.อ.ณรงค์ คล้ายสิงโต	สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพภาคที่ 3	055-242083
10	ผศ. พูนสุข ภระมรทัต	สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยนเรศวร	055-261094

ภาคผนวก จ

ภาพผลจากการดำเนินโครงการ

- การจัดทำแผนยุทธศาสตร์โครงการพัฒนาการท่องเที่ยว

**ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน
รอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วม
โดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว**

รองศาสตราจารย์ ดร. จิรวัดน์ พิระสันต์
และคณะสถานอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน

สำนักประสานงานวิจัยและพัฒนาเฉพาะพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง สกว.

- การจัดทำป้ายนิเทศที่บอกตำนานความเป็นมาของที่พักแรมในชุมชน จำนวน 14 โรงแรม

เดอะ เลเจนด้า สุโขทัย รีสอร์ท
Legendha Sukhothai Resort

The Legendha Sukhothai Resort is truly a legend surrounded by several important ancient temples and historical sites of Thailand. This Sukhothai hotel is serene, calm and tranquil which becomes a perfect base for exploring Sukhothai and history behinds Thailand's legend.

โรงแรมสวยงามในแบบบุติศุโขทัยที่เก็บเกี่ยวเอา สุโขทัยมีอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยอันได้รับการประกาศเป็นมรดกโลกโดยองค์การยูเนสโกและวัดช้างล้อม ที่มีเจดีย์โบราณล้อมรอบด้วยปูนปั้นช่างที่น่าทึ่งงาน โรงแรมเลเจนด้าสุโขทัยอยู่บนตึกยกดินอายุความเป็นไทยดั้งเดิม ในรูปแบบศาลาไทยภายในห้องพักผ่อนและนันทนาการ ความเป็นไทยกับความร่วมมือ พรีมียมด้วย ความหรูหราและสะดวกสบาย สะดวกแก่นักกลางแจ้ง ตั้งอยู่ท่ามกลางอาคารทรงไทยให้ความรู้สึกสงบและเป็นส่วนตัว นอกจากนี้ทางยังมีบริการรถแท็กซี่โดย นวลเก๋ ฟ้า ฟ้า ฯลฯ

11 รีสอร์ทได้รับการออกแบบเป็นหมู่บ้านไทยร่วมสมัย 12
กลมกลืนกับบรรพตภูเขาสุโขทัยอันมีชัย
โบราณสถาน ในชุมชนวัด
อันมีวัฒนธรรมที่ยาวประวัติศาสตร์

เลขที่ 214 ซอยสามัคคี-สามาร 11 โทร: +66(0)25 697 249
ตำบลเมืองเก่า อ.เมืองสุโขทัย Fax: +66(0)25 697 583
จังหวัดสุโขทัย Email: info@legendhasukhotha.com
40000สุโขทัย www.TheLegendhaSukhotha.com

เลอ ชาร์ม สุโขทัย รีสอร์ท
Le Charme Sukhothai Resort

● รีสอร์ทในสุโขทัยที่รับรองทั้งคุณภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยว สมบูรณ์ เนื่องจากรีสอร์ทตั้งอยู่ในเมืองหลวงแห่งแรกของประเทศไทย ได้รับการประกาศเป็นมรดกโลกขององค์การยูเนสโก มีความอินทกาวไม้มันที่ห่างจากอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อันโดดเด่นประวัติศาสตร์ชาติไทย

The charming Le Charme Sukhothai Resort is nestled in an ideal location amidst the old town of Sukhothai- Thailand's first capital city - and only a kilometer away from to the Sukhothai Historical Park the ruins of Thailand first capital declared as a World Heritage Site by UNESCO.

● รีสอร์ทในสุโขทัยที่รับรอง เริ่มนับถึความร่มรื่น ความงดงามของเมืองร่วมสมัยที่งดงาม ความมีชีวิตชีวาในรูปโฉมที่ร่วมสมัยที่สุโขทัย วิถีอารมณ์ ความรู้สึกที่ร่วมสมัยที่โบราณ

The concept of this charming Sukhothai resort is capturing the splendor of a by gone age and represents it with an inspiration to offer a unique retreat of lively contemporary Sukhothai village resort style.

เลขที่ 203 ซอยสามัคคี-สามาร 11 โทร: +66(0)25 633 233
ตำบลเมืองเก่า อ.เมืองสุโขทัย Fax: +66(0)25 633 281
จังหวัดสุโขทัย www.TheLeCharmeSukhotha.com

ฟ้าเรือนไท รีสอร์ท

Faa Ruan Tai Resort

พักผ่อนกับครอบครัวและหมู่ญาติ ทำนงวิถีชนบท
ไปกับอาหารพื้นเมืองหรือบึงตงผัก
อย่างจุใจในวิถีต่างฤดูได้
กับไร่สวน

ฟ้าเรือนไทรีสอร์ท เป็นรีสอร์ทระดับโลกไทย
ในแบบสุโขทัย เพื่อพร้อมสำหรับคนสัญจรธรรมชาติ
เพื่อตอบสนองความผู้ต้องการพักผ่อนอย่างแท้จริง
ล้อมรอบด้วยสวนดอกไม้หอม บรรยากาศเขียวสงบและ
ละมุนละม่อม อยู่ห่างจากอุทยานประวัติศาสตร์
สุโขทัยเพียง 2 กิโลเมตร

1113 หมู่ 3 ถนนพหลโยธิน โทร: 053-304487
ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง 053-348069
จังหวัดสุโขทัย 053-360555

ธาราบุรี รีสอร์ท

Tharaburi Resort

ธาราบุรี รีสอร์ท กับการผสมผสานของสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานกัน
ระหว่างศิลปะและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของไทย สัมผัสวิถีชีวิตชนบทที่เรียบง่าย
และอบอุ่น ธาราบุรี รีสอร์ท ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ด้วยวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและอบอุ่น

The Tharaburi resort is designed with a contemporary Thai style
exterior and oriental styled interiors, making it one of Thailand's
most chic and trendy boutique resorts - The Tharaburi, Sukhothai.
The Tharaburi is located close to the Sukhothai
UNESCO World Heritage Site, and is surrounded by
the peaceful, warm smiles of the local community.

1113 ถนนพหลโยธิน ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
Tel: +66(0)55 697132 Fax: +66 (0)55 697131
+66(0)84 1788991 Website: www.tharaburiresort.com
+66(0)87 3315045

ไทย.ไทย

สุโขทัยเกสต์เฮ้าส์

Thai Thai Sukhothai Guest House

ไทย.ไทย สุโขทัยเกสต์เฮ้าส์
ตั้งอยู่ในเขตเมืองเก่าสุโขทัย
ห่างจากอุทยานประวัติศาสตร์
สุโขทัยเพียง 700 เมตร เป็นอาคาร
สมัยใหม่ในสไตล์ที่เข้ากับวัฒนธรรมไทย
สิ่งที่ไม่ได้มีใครมาหาขอชมชมเป็นไหนๆ เพราะที่นี่ของตกแต่งภายในได้
เลือกสรรมาอย่างดี เพื่อมอบบรรยากาศของความสดชื่นและรื่นรมย์แก่ผู้มาพัก

ติดต่อ : 407/4 หมู่ 9 ถนนวิเศษใหม่ อ.เมืองสุโขทัย จ.สุโขทัย Website : www.thaithaisukhothai.com
โทรศัพท์ : +66(0)84 132 006, +66(0)81 674 0508 E-mail : info@thaithaisukhothai.com
แฟกซ์ : +66(0)35 617 022

Orchid Hibiscus

Guest House

Sukhothai, Thailand

โทรศัพท์ 407/4 หมู่ 9 ถนนวิเศษใหม่
#thaithaisukhothai #sukhothai
Telephone +66(0)81 674 0508
www.thaithaisukhothai.com

ตั้งอยู่ประมาณ 800 เมตรจากอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
ซึ่งเป็นที่รู้จักในชื่อเมืองเก่าสุโขทัยและอุทยานประวัติศาสตร์
สวนสาธารณะ และสวนสัตว์อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย บริเวณที่สวนสาธารณะ
และสวนสัตว์อุทยานประวัติศาสตร์ และสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน

สวนสวย ไร่มะพร้าว สวนผลไม้ อาคารที่พักที่ตกแต่งอย่างสวยงาม
ผู้เข้าพักจะได้รับบริการอาหารเช้าฟรี และบริการรถรับส่งฟรี
ด้วยพนักงานชาวไทยที่พูดภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี

Orchid Hibiscus is a beautiful guesthouse located 800 metres from Sukhothai Historical Park offering a range of rooms, bungalows and houses for you to stay in. All accommodation is modern, beautifully decorated and well furnished. We provide the perfect setting for you to relax during your holiday and we hope that you make the most of our swimming pool, landscaped tropical gardens, sun beds and shaded hammocks.

This is the perfect place for individuals, couples, groups or families alike. All of our rooms, bungalows and family houses are well maintained featuring colourful decor, beautifully decorated with Thai furnishings. You will find a great range of amenities including air conditioning and private bathrooms with hot water showers in each room. The bungalows come with private balconies and are decorated to create a romantic and intimate ambience.

วิฑูรย์ เกสท์เฮ้าส์
VITON GUESTHOUSE

356 / 5 หมู่ 3 หมู่บ้าน ชุมชนเมืองขอนแก่น 3
ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองฯ จังหวัดขอนแก่น
โทรศัพท์ 055 627045

“
วิฑูรย์ เกสท์เฮ้าส์ ยินดีให้บริการมานานกว่า 30 ปี
อยู่ติดกับอุทยานประวัติศาสตร์เมืองเก่า
เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ
บริการห้องแอร์และห้องพัดลม พร้อมอาหารเช้า สะดวกสบายด้วยอินเทอร์เน็ต Hi-speed
มีบริการให้เช่าจักรยาน และไกด์นำเที่ยว
”

โอลด์ ซิตี้ เกสท์เฮ้าส์
OLD CITY GUEST HOUSE

เลขที่ 26/7 หมู่ 3 หมู่บ้านสุโขทัยนคร 3 ตำบลเมืองเก่า
อำเภอเมืองฯ จังหวัดสุโขทัย
โทรศัพท์ 081 8864886 , 055 397515

“
โอลด์ ซิตี้ เกสท์เฮ้าส์ เดิมชื่อสุวารณเกสท์เฮ้าส์
เชื่อมั่นด้วยการให้บริการมากกว่า 20 ปี ได้รับความไว้วางใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและ
ชาวต่างประเทศจำนวนมากตั้งอยู่ในเขตเมือง
สุโขทัย บรรยากาศค่อนข้างสงบเดินเข้าชอย
เพียงนิดเดียวเท่านั้น
”

เจสท์เฮาส์ J-Safe Guest House

เจสท์เฮาส์ เจสท์เฮาส์เป็นสถานที่พักสำหรับผู้ที่ต้องการที่พักแบบสบายๆ สถานที่ที่สวยงามพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ให้บริการอย่างครบถ้วน ไม่ไกลจากอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองเก่า สุโขทัยประวัติศาสตร์ศรีวิชัย และอยู่บ้านสี่แยกโลก โดยอยู่ติดสวนสาธารณะเมืองเก่า ใกล้กับที่จอดรถจักรยานยนต์และรถจักรยาน หรือจะไปเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติศรีวิชัยที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งได้ โดยบริการ เจสท์เฮาส์เป็นสถานที่พักผ่อนที่สมบูรณ์แบบ

เลขที่ 113/3 หมู่ 1
ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย โทร: 05-6339-6105

พินป้า เกสท์เฮาส์ Pinpao Guest House

เจสท์เฮาส์พินป้า ตั้งอยู่ที่บ้านสี่แยกโลก โดยอยู่ติดสวนสาธารณะเมืองเก่า ใกล้กับที่จอดรถจักรยานยนต์และรถจักรยาน หรือจะไปเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติศรีวิชัยที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งได้ โดยบริการ เจสท์เฮาส์เป็นสถานที่พักผ่อนที่สมบูรณ์แบบ

72/3 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
72/3 T.Wongpao A.Muang, Sukhothai

Phone : 05-563-3269 Fax : 05-563-3365
www.pinpaoguesthouse.com

Nualsri Resort consists of 3 houses, designed in Thai style. Each house has a bedroom with a single bed or twin beds, a bathroom, a front balcony, and a function room which can be adapted to a kitchen area. A bedroom is spacious, cozy, and can add more bedding for a family or a group stay.

Nualsri Resort

นวลศรี รีสอร์ท

นวลศรี รีสอร์ท เป็นรีสอร์ทที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครันได้แก่ สระว่ายน้ำ สนามกอล์ฟ สนามเทนนิส สนามกีฬา หรือจะเพลิดเพลินกับสวนพฤกษศาสตร์ก็ได้ รีสอร์ทตั้งอยู่ในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย สามารถเดินทางมาเที่ยวชมได้โดยสะดวกด้วยรถโดยสารประจำทาง รถแท็กซี่ หรือรถส่วนตัวในเขตเมืองได้ รีสอร์ทมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน ทั้งสระว่ายน้ำ สนามกอล์ฟ สนามเทนนิส สนามกีฬา สนามฟุตบอล สนามวอลเลย์บอล สนามบาสเกตบอล สนามขี่ม้า และยังมีร้านอาหารไทย-ฝรั่ง ไว้บริการนักท่องเที่ยวอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีบริการรถเช่าจักรยานยนต์ และรถเช่ามอเตอร์ไซด์อีกด้วย

Welcome to Nualsri Resort, a small resort situated in the city center of Sukhothai. This lovely resort is set amongst tranquility in a village. Located closely to Sukhothai Historical Park, you can easily access the site by walk, or motorcycle. A bicycle is also provided for visiting around the place, shopping at souvenir shop, and having sculpher works in a village. The resort also puts up fences around and provides a safe parking lot with security man all day long. 7-11 store and Thai & Western restaurant are located nearby. Whether it is a religious trip or a vacation with your family, Nualsri Resort is an ideal choice to make because of a great location next to the temple and historical places.

Email : nualsri@gmail.com
Website : www.nualsriresort.com

แผนที่ 10131-10132 หมู่ 3 ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย
Tel : 08-1386-8888, 08-004-8754, 0 3026-3372

Resort & Restaurant

บ้านริมคลอง รีสอร์ท

Baan Rim Kleng

แผนที่ 2077/1 ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
2077/1 Moo 3 Bithai 1 Phangkas A Muang, Sukhothai
Tel : 08-1886-4888 , 08-6926-5362
Email : baanrimkleng.suk@gmail.com

บ้านริมคลองรีสอร์ท มีการตกแต่งสวนสวยงามระหว่างคลองที่ขุดกับลำน้ำที่ขุดขึ้นใหม่ สัมผัสกับบรรยากาศแบบธรรมชาติ เป็นรีสอร์ทที่ติดกับวังน้ำ เป็นสถานที่พักผ่อน ที่เที่ยวสวย วังน้ำ และปิ้งย่าง

Baan Rim Kleng is decorated modern style mix together with Thai unique which is surrounded by nature and water. It's such a relax great peaceful place for you.

- การจัดทำรายการอาหารที่บรรจุข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน

- การจัดทำป้ายนิเทศที่บอก คุณค่าและความสำคัญของอาหารภาษาไทย

วัฒนธรรมอาหารเมืองเก่าสุโขทัย

ความเพียร ความอดทน และความสำคัญของอาหารของเมืองเก่าสุโขทัย

● **หัวขุ่น** อาหารคาวที่ปรุงรสด้วยหอม กระเทียม พริกแห้ง และใบมะกรูด ที่ผ่ายที่ได้กลิ่นแรงโดดเด่นออกมาก ผสมกับความนุ่มของเนื้อขุ่นอ่อน คละเคล้า ไปด้วยความขรุขระของมะกรูดผ่ายกับเนื้อหมูติดมันทำให้ได้รสชาติที่กลมกล่อม อย่างเป็นธรรมชาติ

● **แกงซี่เหล็ก** อาหารโบราณจากหลักฐานกลุ่ม แทรกด้วยรสขมเบา ๆ จากยอดอ่อนของต้นซี่เหล็ก และความหอมมันจากกะทิและพริกแกง เป็นอาหารยอดนิยมในหลายครัวเรือน และตามเทศกาลต่าง ๆ

● **ต้มยำปลากระต๊อง** อาหารที่คนโบราณจัดจ้าน ที่นอกจากความอร่อยแล้วยังอุดมไปด้วยคุณค่าจากสมุนไพรไทย และโปรตีนจากปลากระต๊องหรือปลาหลด

● **แกงขบถ** อาหารจานหลักที่ได้รับความนิยมไม่น้อย รสออกหวานและเค็มเล็กน้อย อุดมด้วยคุณค่าทางโภชนาการ จาก สมุนไพรในเครื่องแกงโบราณจากเนื้อปลา, และวิตามินจากต้นขบถ

● **ยำหัวปลี** รับประทานได้ทั้งอาหารว่าง และอาหารจานหลัก รสชาติกลมกล่อมด้วยความเปรี้ยว, หวาน, และเค็ม

● **แกงโฮ่น้ำ** โฮ่น้ำเป็นภาษาท้องถิ่นแถบสุโขทัยที่เรียกชื่อจำพวกแทน มีลักษณะเป็นเม็ดกลมเล็ก ๆ สีเขียว อยู่ในผิวหน้า

● **ต้มโคล้งปลาเนื้ออ่อน** ปลาเนื้ออ่อนนิยม จัดเป็นปลารสดี มีกลิ่นคาวน้อย ไม่มีกลิ่นคาว เพื่อไม่ให้เกิดรสเค็มหรือมีรสหวาน

● **ขนมจีน** อาหารคาวยอดนิยมที่รับประทานแทนข้าว คู่กับน้ำยากหรือแกง ทางเหนือเรียกขนมจีนว่า "ขนมเส้น"

หัวขุ่น

ก้วยเตี้ยสุโขทัย

ต้มโคล้งปลาเนื้ออ่อน

ยำหัวปลี

ต้มโจ้

จู้ปลาข้าว

แกงซี่เหล็ก

แกงขบถ

ต้มยำปลากระต๊อง

แกงโฮ่น้ำ

แกงส้มผักกิมจิว

ยำหมูเค็ญ

ทางอีสานเรียก "ข้าวโปน"

● **ต้มโจ้** อาหารคาวโบราณปรุงแบบต้มยำทั่วไป แต่ใช้ใบชะครามอ่อนหรือเม็ดมะขามสดแทนมะนาว พิเศษด้วยกระชายและหัวหอมแดง ปรุงรสเค็มด้วยพริกแห้งและพริกขี้หนูสด

● **จู้ปลาข้าว** เนื้อปลามุ่งเนียง คลุกน้ำคั่วน้ำแกงจู้ที่หอมหวาน กลมกล่อม และชุกชุกสิกรับประทานกับข้าวสวยร้อน ๆ

● **ก้วยเตี้ยสุโขทัย** อาหารเอกลักษณ์ประจำจังหวัดสุโขทัย ที่ได้รับรสชาติกรุบกรับของก้วยฝักยาว ผสมกับรสเปรี้ยว, หวาน, และเค็มเล็กน้อย มีให้เลือกทั้งก้วยเตี้ยแห้งและน้ำ เส้นที่นิยมคือเส้นเล็ก เพราะมีความเหนียว เป็นลักษณะเฉพาะของก้วยเตี้ยสุโขทัย

● **ยำหมูเค็ญ** อีกหนึ่งเมนูเด็ดของอาหารพื้นถิ่นสุโขทัย ที่มีความนุ่มหวานของเนื้อหมู ตุกปากด้วยรสชาติจัดจ้านของน้ำยำ

● **แกงส้มผักกิมจิว** อาหารที่ใช้ผักพื้นบ้านที่พบเห็นได้ทั่วไปในท้องถิ่น ทำได้ง่าย รสชาติออกเปรี้ยว, เค็ม, และหวานเล็กน้อยด้วยรสชาติของผัก

วัฒนธรรมอาหารเมืองเก่าสุโขทัย

ความไพเราะ คุณค่าและความสำคัญของอาหารของเมืองเก่าสุโขทัย

กล้วยบวชชี

ขนมพืค

● **กล้วยบวชชี** ขนมหวานอันคงความเป็นเอกลักษณ์มาแต่โบราณอุดมไปด้วยคุณค่าทางโภชนาการจากกล้วยน้ำว้า และความหอมหวานมันจากกะทิสดและน้ำตาล

บุวลอย

เมียงคำ

ขนมหม้อแกง

● **ทุพรากวน** รสชาติหวานอมเปรี้ยว ที่เคี้ยวเล่นเพลิน เป็นการถนอมอาหารจากทุพรไทยพันธุ์โบราณที่นิยมปลูกมากในท้องถิ่น

ครองแครง

ขนมไส้ละมุด

ข้าวแตน

● **เมียงคำ** อาหารว่างยอดนิยมหลังมื้ออาหารของชาวเหนือ ด้วยรสชาติอันหลากหลาย จากมะพร้าวคั่ว, ถั่วคั่ว, กุ้งแห้ง, มะนาว, หอม, ชিং, พริก, และน้ำเมียง เป็นอาหารว่าง ที่มากด้วยคุณค่าจากสมุนไพรที่ประโยชน์ต่อร่างกาย

● **ครองแครง** ขนมไทยพื้นบ้าน รสหวาน เนิล เค็ม ด้วยแป้งตัวเล็ก ๆ ผุดคั่วกับน้ำตาล เกลือและพริกไทย

● **ขนมแข็ง** อาหารว่างที่มีส่วนประกอบหลักคือ ข้าวเหนียว ปรงผสมกับน้ำตาลและกะทิสด ก่อนบรรจุในกระทง มีรสชาติดหวาน มัน สามารถเก็บไว้ได้นานไม่บูดเสียง่าย

● **ขนมเทียน** หรือขนมหมสว ทางภาคเหนือขนมจือก ที่ใช้ใบตองห่อหุ้มเป็นรูปสามเหลี่ยม มีขนาดเล็กลมเหมาะพอคำ นิยมทำในงานบุญต่าง ๆ

● **บัวลอย** ขนมไทยที่มีส่วนผสมของแป้งและ น้ำตาล เป็นขนมที่ขาดไม่ได้ในงานบุญต่าง ๆ

● **ข้าวแตน** อาหารว่างที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน มีส่วนผสมของข้าวเหนียวคากแห้ง, น้ำกะทิ, น้ำแดงโม, และน้ำตาลเป็นหลัก นิยมรับประทานทั่วไป

● **ข้าวเกรียบว่าว** ขนมคบเคี้ยวตามวิถีชีวิตชุมชนชนบท มีมานานกว่าร้อยปีในพื้นที่ ภาคกลาง มีรสชาติดหวานหอมอ่อน ๆ เคี้ยวกรอบมัน

● **ขนมหม้อแกง** หรือขนมกุมภมาศ ไข่ไข่, แป้ง, และกะทิ เป็นส่วนสำคัญ ปัจจุบันมีการนำเผือก, เม็ดบัว, และถั่วมาผสม โรยหน้าด้วยหอมเจียว ทำให้ขนมหม้อแกงมีรสชาติดกลมกล่อมมากขึ้น

ขนมเจ่ง

ขนมเทียน

ทุพรากวน

● **ขนมไส้ละมุด** ขนมเสียของคู่บ้านชาวสุโขทัย ลักษณะเป็นแป้งหุ้มไส้ถั่ว ทำที่ละลูก นำมาบีบให้ติดกันทั้ง 3 ลูก แล้วนำไปชุบแป้งทอด

● **หมี่กรอบสามรส** ขนมไทยโบราณ เป็นได้ทั้งกับข้าวและเครื่องเคียง เป็นอาหารลูกผสมระหว่าง ไทยและจีน

● **ขนมพืค** ขนมไทยโบราณ มีรสชาติดคล้ายคลึงกับขนมกล้วยและขนมแดง ขนมพืคมีลักษณะสีขาวนวลชวนมอง รสชาติดหวานมัน น้ำลิมลองอยู่อย่างยั้ง

● **ขนมดอกดิน** ขนมไทยพื้นถิ่นที่นำสีจากธรรมชาติ คือ สีม่วงออกดำจากกลีบของดอกดิน มาใช้ประโยชน์เป็นส่วนผสมของขนมไทย โดยผสมกับแป้ง, กล้วยน้ำว้าบด, กะทิ, และน้ำตาล ทำให้ขนมมีสีม่วงเข้ม มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ และรสชาติดหวานมัน

● **ขนมแดงขา** อาหารหวานอันอุดมไปด้วยคุณค่าทางโภชนาการจากภูมิปัญญาของคนไทย ข้าวแดงขาคือการนำเอาข่าเจียง ซึ่งเป็นข่าพันธุ์พื้นเมืองชนิดหนึ่งมาตากกับน้ำอ้อย จากนั้นนำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกใหม่มาผสมเข้ากัน แล้วปั้นเป็นลูกกลมโรยเกลือเล็กน้อย จึงได้ขนมแดงขาเป็นกอนสีดาอันแสนอร่อย

ขนมแดงขา

หมี่กรอบสามรส

ขนมดอกดิน

ข้าวเกรียบว่าว

- การจัดทำปายนิเทศที่บอก คุณค่าและความสำคัญของอาหารภาษาอังกฤษ

Ancient Sukhothai Food Culture

The Originative, Worthy, and Significant of Ancient Sukhothai Cuisine

● **Roasted Young Jackfruit** : One of a healthy dish is made from a tasty young jackfruit. Mixing shallot, garlic, dried chili, shredded kaffir leaves, and kaffir fruit skin with cooked jackfruit and pork meat. The juicy and soft jackfruit and meat give a smooth and savory flavor. ● **Keilek (Siamese Cassia) Curry** : The muddy brown look of this dish has a slightly bitter taste which is complemented by the creamy sweet coconut milk and juicy roasted meat. This is one of the most popular dishes for every family and festival. ● **Tom Yom PlaKa Thing (Spicy Thai Fish Soup)** : This local and extremely strong flavor dish can be made with either Ka Thing fish or Lard fish which is a local fresh fish. Using lemon grass, Kaffir leaves, galanga, garlic, and shallot give more flavor and nutrition to this dish. ● **Kang Bon (Taro Plant Curry)** : A taro plant curry is a popular local style curry that has to be cooked by professional. This plant is inedible when raw and considered toxic but will be completely safe and tasty after cooking. This curry has little bit spicy and sweet. This dish offers many benefits as it contains herbs, fish, and taro plant.

● **Yum HouPlee (Banana Flower Salad)** : This dish is considered to be either an appetizer or entrée. This tantalizing salad has sweet, sour, and spicy flavor that is also good with steam rice. ● **Kai Num (Wolfia or watermeal) Curry**: Wolfia is a smallest flowering plant on earth that is commonly found and cook in Sukhothai.

A muddy look of this curry will surprise you with their flavor and nutrition. ● **KaNaomJean (Noodle)** : One of the most popular dishes which can be replaced of rice and served in main course. Any curry can be picked as a choice with this noodle. In northern area, this noodle is called "KaNaomSen" and in north-eastern area is called "Kout Pun".

● **Tom Joa Spicy Soup** : This local old style has a special recipe. The sour taste of this dish comes from young tamarind leaves or fresh young tamarind pod. Spicy flavor of roast dry chili or fresh chili and aromatic of shallots and fingerroots also give stronger flavor to this dish. ● **ChuCheePlaKaow** : A fried fish with spicy sauce is a popular main course which is good with steam rice. A fishy smell is eliminated by many kinds of herbs in the sauce. Mild taste of this fish is going great with the spicy sauce. ● **Sukhothai Noodle** : A unique food of Sukhothai that has been spread throughout the country. An identity of this dish is small noodles and long green bean which give more texture, chewy, and taste to the noodle. Your choice can either be a noodle soup or a noodle without soup.

● **Yum Mu Daeng** : A spicy pork salad is one of a popular local Sukhothai cuisine. Marinated pork is an important part of this dish. Soaking pork with spicy dressing gives more juicy and yummy taste. ● **Sour and Spicy Vegetables Soup** : This simple and easy vegetables soup is commonly find in general. Vegetables give a sweet flavor as neutral. Adding tamarind is source of sour and a little bit of salt or fish sauce helps balancing all flavors. This is a yummy and healthy food that makes you slender. ● **PlaNhaew On (Soft Fried Fish)** : This local fresh water fish is a popular fish in this area. PlaNhaew On has a little fishy, fine meat, and very sweet flavor. Tasty and Healthy.

Sukhothai Noodle

Roasted Young Jackfruit

KaNaom Jean

PlaNhaew On

Yum HouPlee

Keilek Curry

Kang Bon

ChuCheePlaKaow

Tom Yom PlaKa Thing

Kai Num

Sour and Spicy Vegetables Soup

Yum Mu Daeng

Tom Joa Spicy Soup

Ancient Sukhothai Food Culture

The Originative, Worthy, and Significant of Ancient Sukhothai Cuisine

KlauyBuadChe: Fuzzy Melon Steamed Dessert

Bualoi

Miang Kham

Kanom Mor Kang (Custard)

● **KlauyBuadChe** : Thai bananas in coconut cream sauce (coconut milk and palm sugar) has been one of the most popular and unique Thai traditional dessert since the old day. This dish is rich in nutrients from KlauyNumWah and has an aromatic taste of coconut milk and palm sugar.

● **Jujube Jam (PhutSaaKuan)** : This preserve fruits is commonly cooked in this area because jujube trees are generally grown and has numerous fruits. This dish has sweet and sour taste that gives an enjoyable chewing.

● **Miang Kham** : A betel leaf-wrapped snack packs a whole lot of flavor which are offered from roasted medium coconuts, roasted peanuts, dried shrimp, lime, shallot, ginger, Thai chili and sweet sauce. This popular snack has a lot of herb that is highly beneficial to your health.

● **Crogcrag** : A crispy flour chip is a delicious traditional snack that offers sweet, salt, and spicy flavor. A bite size of flour is fried and roast with sugar, salt, and pepper.

● **KanomKaeng** : Glutinous Rice Cake is a snack which has made from glutinous rice, coconut milk, and sugar. Mixing all ingredients and packing in a tiny dried banana basket before steamed it. This snack has sweet taste and can be stored for a long time without spoilage.

● **KanomTien** : Steamed glutinous flour and finely ground cooked green beanwraps with banana leaves in triangle shape at the bite size. This dessert is favor in many festivals.

● **Bualoi** : Rice flour dumpling in coconut milk give a flavor of sweet from sugar and coconut milk. This dessert is indispensable for every local ceremony.

● **Kaout Tan** : Crispy sticky rice pours with sugar palm sauce. This wisdom snack uses left over glutinous rice, that are dried and fried, coconut milk, water melon juice, and sugar as a main ingredients. It can be easily found in generally.

● **KaoutKreap Wow** : This is a local snack that has been cooked for more than 100 years in the middle of Thailand. It has lightly sweet and crispy flavor that hardly stop when you eat it.

● **Kanom Mor Kang (Custard)** : This Thai custard can be called "KanomKum-pa-mard". Main ingredients are eggs, rice flour, and coconut milk. In addition, taro root, lotus seed, or steam green bean can be added as a choice and crispy fried shallot can be sprinkled on top of this dish. These choices give more flavor and texture to this sweet.

● **KanomSailamud** : A fortune dessert for wedding ceremony in the old day, this sweet is three small dough that have been squeezed and fried.

● **MeeKrob Sum Rod** : Sweet, Sour, and Salted Crispy Noodle can either be a snack or sweet. This dish is well-mixed of Thai and Chinese food. This yummy snack is easy to start but hardly stop.

● **Fuzzy Melon Steamed Dessert** : This ancient dessert can be changed a main ingredient from fuzzy melon to be banana and has the similar taste which is sweet and soft. Natural light color of fuzzy melon invites you to try on.

● **KanomDok Din (Crocus)** : Sweet Crocus is an ancient dessert that can be found in this area. Dark purple of this sweet come form Crocus leaves which also gives a light smell. Sweet and delicious taste are from rice flour, ground banana, coconut milk and sugar.

● **KanomDakNga** : A tasty and healthy snack that is one of the ancient wisdom. Using ground glutinous rice mix with sesame seed, cane sugar, and a little bit of salt then mold it in a small ball size. This ball has a gray dusk look but yummy.

KanomKaeng

KanomTien

Jujube Jam (PhutSaaKuan)

KanomDakNga

MeeKrob Sum Rod

KanomDok Din (Crocus)

KaoutKreap Wow

- การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ข้อมูลสินค้าพื้นเมือง

- การจัดทำคู่มืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบอุทยานฯ

- การจัดตั้งชมรมมัดกุเทศก์ของชุมชนรอบอุทยานฯ ประวัติศาสตร์สุโขทัย

- การอบรมการรักษาความปลอดภัยและจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยว

-การจัดทำระบบและมาตรการต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัย

- การประชุมสื่อสิ่งพิมพ์การพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

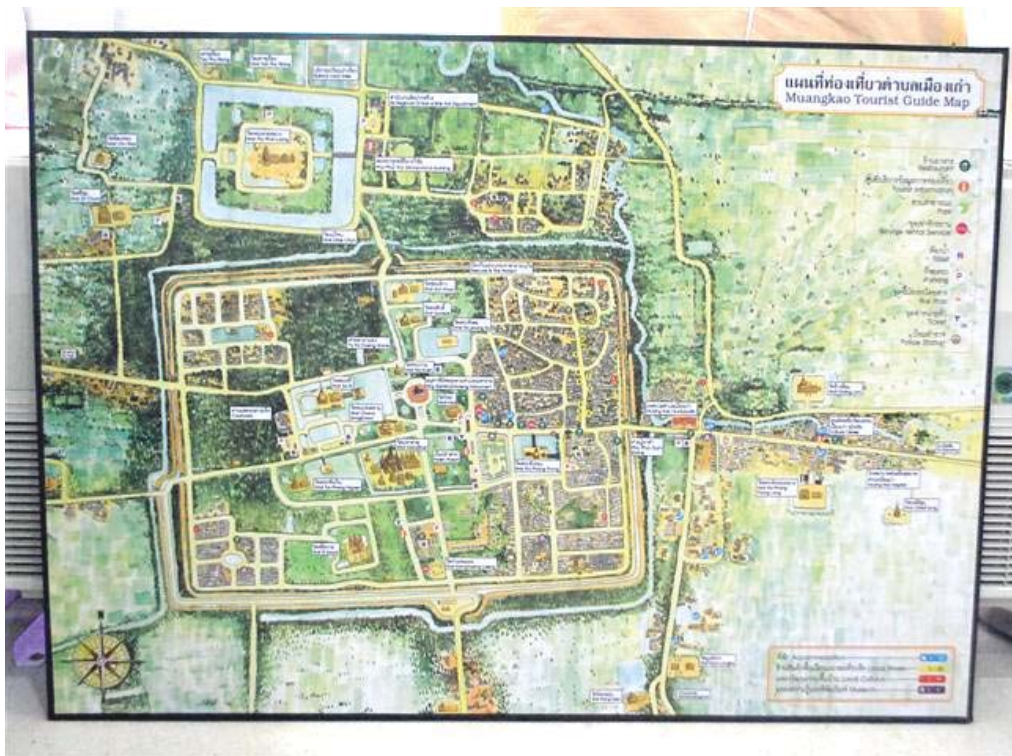

- การจัดทำป้ายจุดหมายตาทั้ง 12 ชุมชน

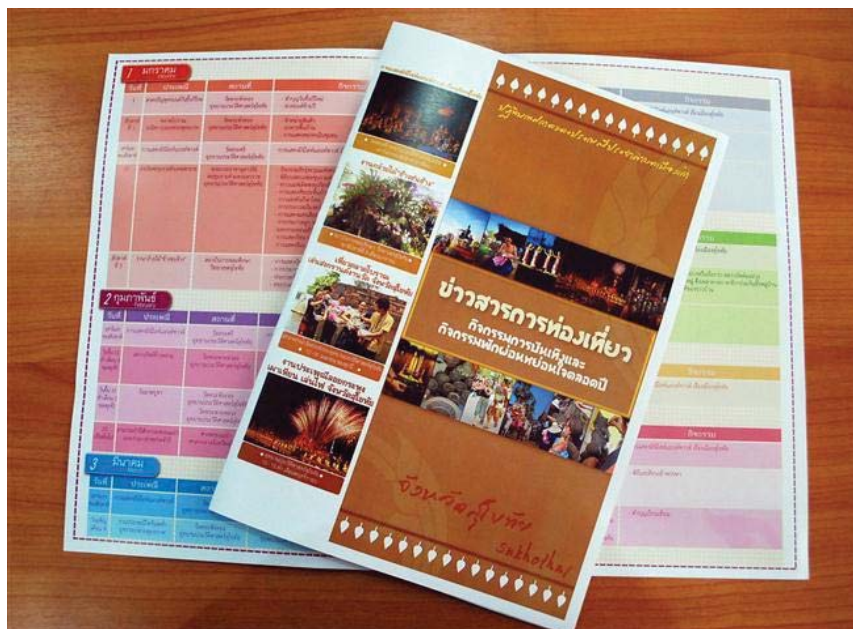

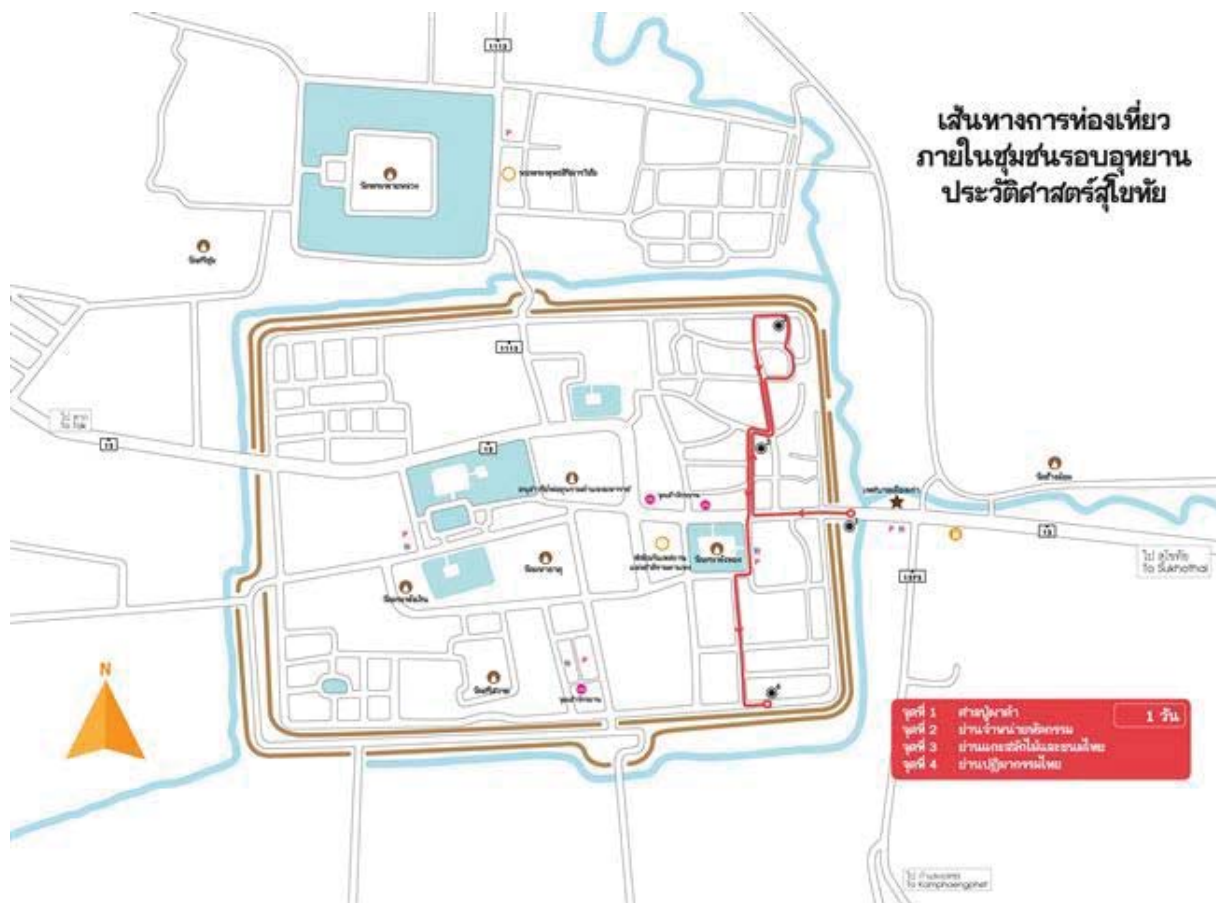
-การจัดทำป้ายบอกการจราจรยนต์โดยสารประเภทต่างๆ สำหรับ นักท่องเที่ยว

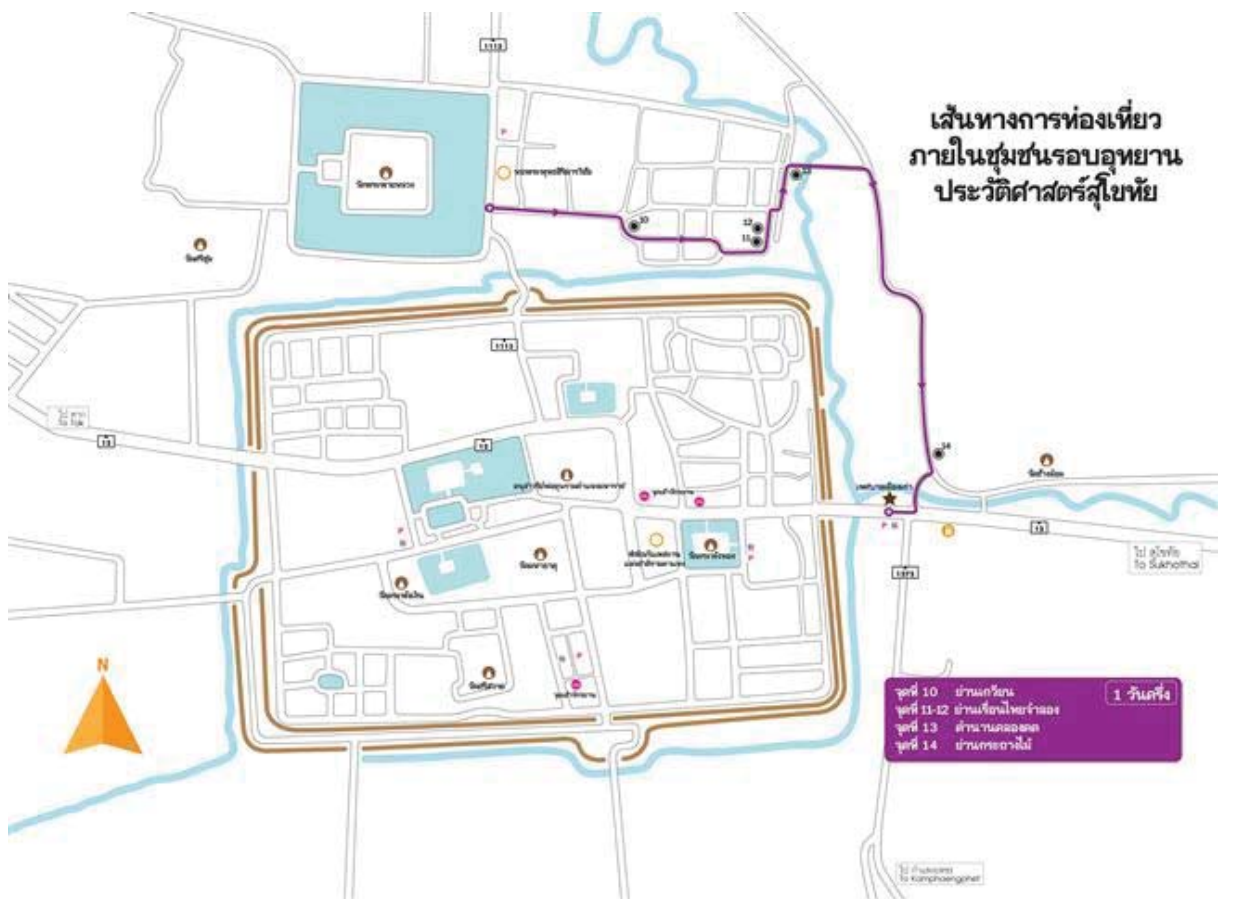
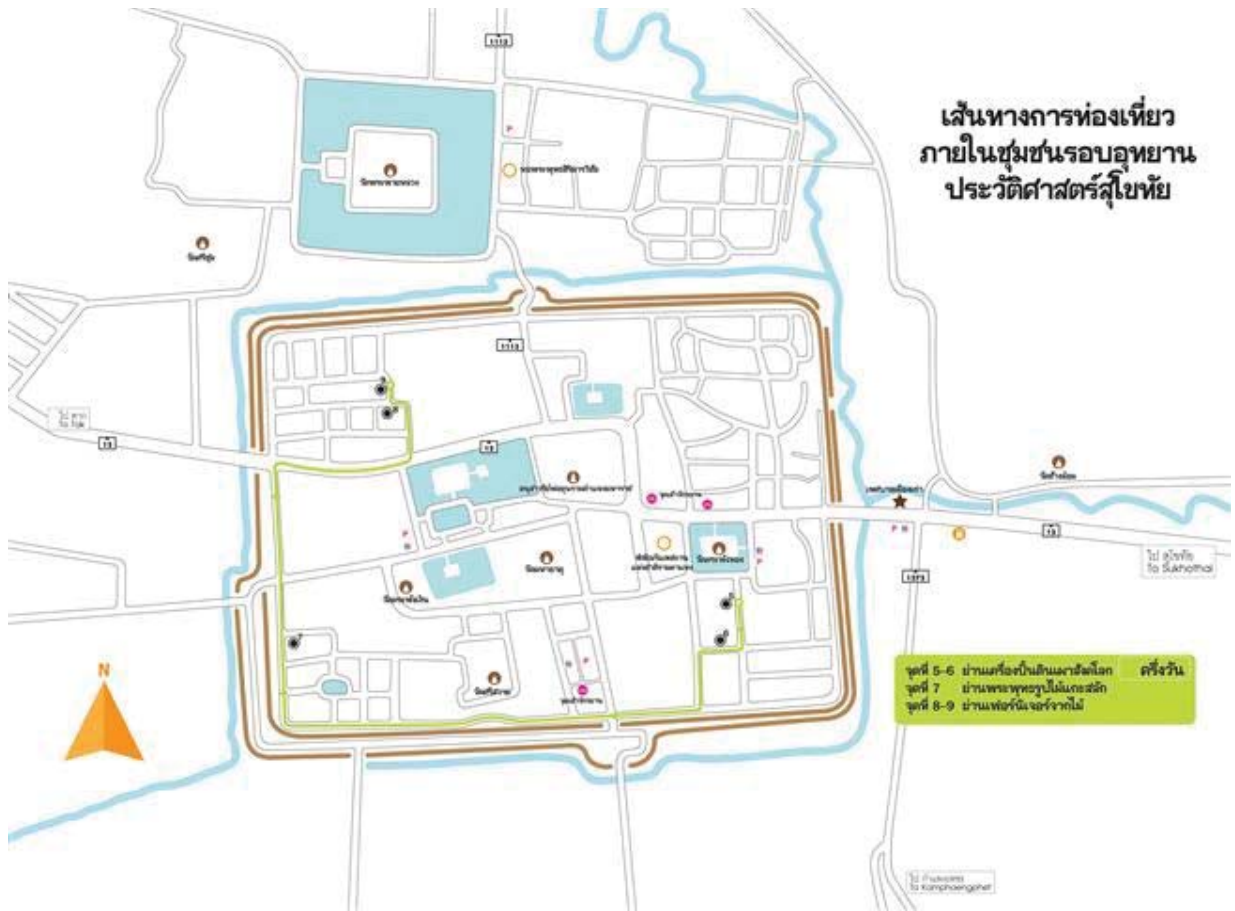
- การจัดบริการในด้านข้อสนเทศและข่าวสารการท่องเที่ยวตลอดปี ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยว

-พิธีมอบแผนที่ทางวัฒนธรรมและสื่อประชาสัมพันธ์ของเมืองเก่า

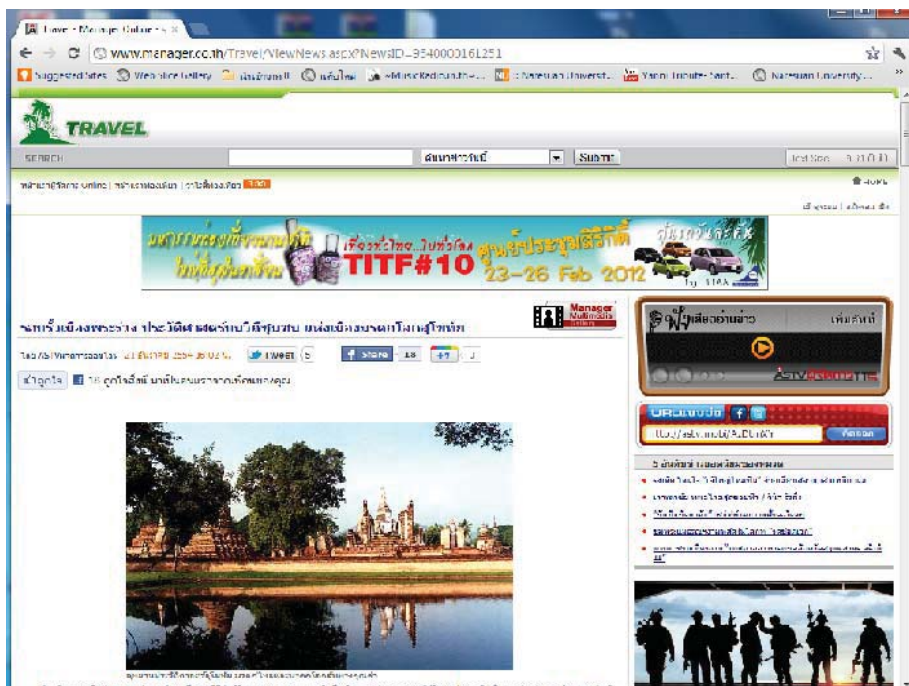
-การเผยแพร่ทางเว็บไซต์

<http://www.msccs.nu.ac.th/webmsccs/index.php?name=news&file=readnews&id=418>

<http://www.muangkaosukhothai.go.th/index.php?options=photo&mode=detail&id=834>

<http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=954000161251>

โดย ASTV ผู้จัดการออนไลน์ 21 ธันวาคม 2554 16:02 น.

http://region4.prd.go.th/ewt_news.php?nid=9649&filename=bangrakam

ลึกลับหน้า 1 เบลีนิวส์
 ๖ เรื่อง "สุขุบทัย" ในอดีตเคยเป็นภารกิจของทหารที่อันตรายที่สุด...
เปิดแฟ้มวิจัย 'สุขุบทัย' 'พัฒนาชุมชน' บนเส้นทางวัฒนธรรม
 ๖ เรื่อง "สุขุบทัย" ในอดีตเคยเป็นภารกิจของทหารที่อันตรายที่สุด...
พัฒนาชุมชนวิจัยวิถีชีวิต ...
เปิดแฟ้มวิจัย 'สุขุบทัย' 'พัฒนาชุมชน' บนเส้นทางวัฒนธรรม
 ...
รอบรู้เมืองพระร่วง-ชาวชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ...

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับที่ 22,706 วันอังคารที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2554

หนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก ฉบับวันจันทร์ที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2554 หน้า 11

-การเผยแพร่ทางโทรทัศน์

สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

ทีทีเคเบิลทีวี รายการ Open eyes : YCE TV

-โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์
“รอบรั้วเมืองพระร่วง สถานสายใยแห่งวัฒนธรรมชุมชน สืบค้นประวัติศาสตร์เมืองมรดกโลก”

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

- ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) รองศาสตราจารย์ ดร. จิรวัดน์ พิระสันต์
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr. Jirawat Phirasant
- เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3 1009 03016 544
- ตำแหน่งปัจจุบัน รองศาสตราจารย์ ระดับ 9
- หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ e-mail
ภาควิชาศิลปะและการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
โทรศัพท์ 055-961614 , 081-6885848 E-Mail : phirasant@hotmail.com

5. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. ที่จบ	วุฒิ	สถานศึกษา
2527	กศ.บ. (ศิลปศึกษา)	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน
2533	กศ.ม. (ศิลปศึกษา)	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2547	กศ.ค. (การบริหารการศึกษา)	มหาวิทยาลัยนเรศวร

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

หัวหน้าโครงการวิจัย

- ปฏิสัมพันธ์ความรู้ระหว่างมหาวิทยาลัยกับศิลปกรรมชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง
ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2541 ทุณวิจัคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.นเรศวร
- ทัศนคติและความผูกพันของชุมชนเครื่องปั้นดินเผาของภาคเหนือตอนล่าง
ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2542 ทุณวิจัคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.นเรศวร
- การวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีทางด้านวิถีชุมชนศิลปกรรมท้องถิ่น
ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2542 ทุณวิจัคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.นเรศวร
- ศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดห้วยแก้ว อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก
ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2542 ทุณวิจัคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ม.นเรศวร
- การพัฒนาการรูปแบบภารกิจของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น
กรณีศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่พิมพ์ 2547 ทุณวิจัค.นเรศวร
- การพัฒนาการรูปแบบการจัดการศึกษาคำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษด้านทัศนศิลป์
ในระบบ CISST : กรณีศึกษาภาคเหนือตอนล่าง ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2547
ตุณวิจัค.นเรศวร

7. โครงการศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นหน้า ภูมิศิลปกรรมชุมชนภาคเหนือตอนล่าง
ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2548 ทุนวิจัยม.นเรศวร
8. โครงการศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นหน้า ภูมิพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านภาคเหนือตอนล่าง
ทุนวิจัยงบประมาณแผ่นดิน ปี 2548 ม.นเรศวร
9. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาหน้า ภูมิกลุ่มเครื่องปั้นดินเผา ตำบลท่าโพธิ์
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ทุนวิจัยงบประมาณแผ่นดินปี 2548
เครือข่ายการวิจัยภาคเหนือตอนล่าง
10. การพัฒนาจังหวัดพิษณุโลกเป็นเมืองศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย ทุนวิจัยสำนักงาน
ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2552
11. การจัดการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาภูมิปัญญาของ 3 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ทุนวิจัย
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2552

ผู้ร่วมวิจัย

1. การพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ หน้า ภูมิศึกษานครบาลเพชรบูรณ์
พ.ศ.2549-2551 ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2548 ทุนวิจัยนครบาลเพชรบูรณ์
2. การศึกษาผลลัพธ์และผลกระทบจากการดำเนิน โครงการพัฒนาศักยภาพของ
หมู่บ้าน / ชุมชน (SML) ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2548 ทุนวิจัยสำนักงาน
เลขาธิการนายกรัฐมนตรี
3. การพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการหน้า ภูมิศึกษานครบาลเพชรบูรณ์
พ.ศ.2549-2551 (ระยะที่ 2 - 5) ทุนวิจัยเทศบาลนครบาลเพชรบูรณ์
4. โครงการประเมินผลการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดตามแนวชายแดน
ศูนย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด ทุนวิจัยกองทัพภาคที่ 3
5. โครงการวิจัยประเมินผลกองทุนสุขภาพท้องถิ่นในระดับพื้นที่ ทุนวิจัยกระทรวง
สาธารณสุข
6. โครงการเครือข่ายสถาบันการศึกษาในพื้นที่เพื่อเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กและ
เยาวชนในจังหวัดพิษณุโลก ทุนวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
เป็นผู้ร่วมวิจัย ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2552

7. รางวัลวิจัยที่เคยได้รับ

- 2550 รางวัลดีเด่น ผลงานวิจัยประเภท Oral Presentation นเรศวรวิจัย ครั้งที่ 3
- 2551 รางวัลชมเชยผลงานวิจัยประเภท Oral Presentation นเรศวรวิจัย ครั้งที่ 4
- 2551 รางวัลนักวิจัยดีเด่นมหาวิทยาลัยนเรศวร

8. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

- ภูมิปัญญาและศิลปกรรมท้องถิ่น

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรินทร์ สิริสุนทร

(ภาษาอังกฤษ) Assoc. Prof. Patcharin Sirasoonthorn, Ph.D.

เพศ หญิง วันเดือนปีเกิด 28 กุมภาพันธ์ 2505

ตำแหน่งปัจจุบัน รองศาสตราจารย์ ระดับ 9

สถานที่ติดต่อ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 6500

โทรศัพท์ 0-5526-1000 ต่อ 2183 โทรสาร 0-5526-1034

E-mail-address patcharins76@hotmail.com, patcharins@nu.ac.th

ที่อยู่ (ที่บ้าน) 4/2 หมู่ 3 ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก 65140

ประวัติการศึกษา

สศบ. (จิตวิทยา/สังคมสงเคราะห์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สคม. (สังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข) มหาวิทยาลัยมหิดล

Ph.D (Social Planning and Development) The University of Queensland, Australia

Post – doctoral research at Josai International University, Japan

ผลงานวิจัย

ก. ผลงานการวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติและนานาชาติ

- A Study of Laos's Social Identify and Cultural Changes as a Consequence of Socio-economic Policy (2007), Faculty of Social Sciences at Naresuan University, Thailand
- Rethinking of Urban Development Policy: The Best Practice of Applied Sociology for the Integrated Development of Municipality in Thailand (2007), China

ข. ผลงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

- ทูทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (สวช) , 2544
- Problems of Socialization Modern Society (JSPS) , 2545
- การจัดการองค์ความรู้ในท้องถิ่น (ม.นเรศวร) , 2546
- โครงการศึกษาเชิงลึกเพื่อประเมินผลกระทบจากการดำเนินโครงการ SML (Prime minister Task Force) , 2547
- ภูมิปัญญาพื้นบ้านและการจัดการความรู้ (ม.นเรศวร) , 2547
- การพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ: กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์, 2547-2551 (เทศบาลเพชรบูรณ์) , 2547-2551

- การพัฒนานโยบายสาธารณะ และตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่โครงการ
เขื่อนแก่งเสือเต้น (กรมอนามัย) , 2549
- โครงการวิจัยเพื่อสืบค้นข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร
(สภาวัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร) , 2549
- นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและผลกระทบต่ออัตลักษณ์ทางสังคมของชาว
ลาว (ม.นเรศวร), 2550
- โครงการประเมินกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง
(สปสช.), 2550
- การปรับบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน/ ชุมชน ตามแนว
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สถาบันสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน), 2550
- โครงการประเมินผลการดำเนินการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด
ตามแนวชายแดน ศูนย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดกองทัพภาคที่ 3 (ศตส. ทภ.3)
, 2550

ค. ผลงานอื่น ๆ เช่น ตำรา บทความ สิทธิบัตร ฯลฯ

- Rethinking of the Role of Social Actors in Development: Theory and Evidence
ASAIHL – Thailand and Journal Vol.2 No.1. May 1999
- The Influences of Social Actors on Rural Development: Practice and Outcomes: A
Paper for 2nd International Outlook Conference on Community Development in
Asia-Pacific. Institute of Social Sciences in Ho Chi Minh City. Vietnam. (2000)
- A Possible Linkage between University and People’s Organizations. Journal of the
Faculty of Humanities and Social Sciences. Naresuan University. 8 (2). 2000
- Resettlement and the Loss of People’s Identity and Power, A Paper for the First
National Conference of Sociology (2000), Thailand
- วัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทย. บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: บริษัทพี. เอ. ลิฟวิ้ง จำกัด
(2545)
- บทความเรื่อง “Rethinking of the Changes in State Policy for the Better Society”,
วารสาร การวิจัยและการพัฒนา คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
เชียงใหม่ (2547)
- เอกสารคำสอนวิชา แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาสังคม (2548)
- บทความเรื่อง “Problems of Socialization in Modern Society” รวมบทความจากการ

ประชุมวิชาการประจำปี 2547 มหาวิทยาลัยนเรศวร: ทุนสังคม และทุน
วัฒนธรรมในระบบเศรษฐกิจ และการจัดการยุคใหม่. กรุงเทพฯ : บริษัท พี.เอ.
ลิฟวิ่ง จำกัด (2548)

- ตำรา เรื่อง “ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้” 2550 กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ง. รางวัลวิจัยที่เคยได้รับ

- นักวิจัยยอดเยี่ยม มหาวิทยาลัยนเรศวร 2548

จ. สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ

- การพัฒนาสังคม
- การวางแผนและการวิเคราะห์นโยบาย
- ภูมิปัญญาและการจัดการความรู้

ฉ. ภาระงานในปัจจุบัน

งานประจำ

- รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร